కమ్యూనిజం

ఆగస్టు 2001

వెల : రు. 10/-

ఆంధ్ర జాతీయ పునరుజ్జీవనలో కమ్యూనిస్టు పార్టీ మహోజ్జ్వల పాత్ర

ప్రత్యేక సంచిక

C.I

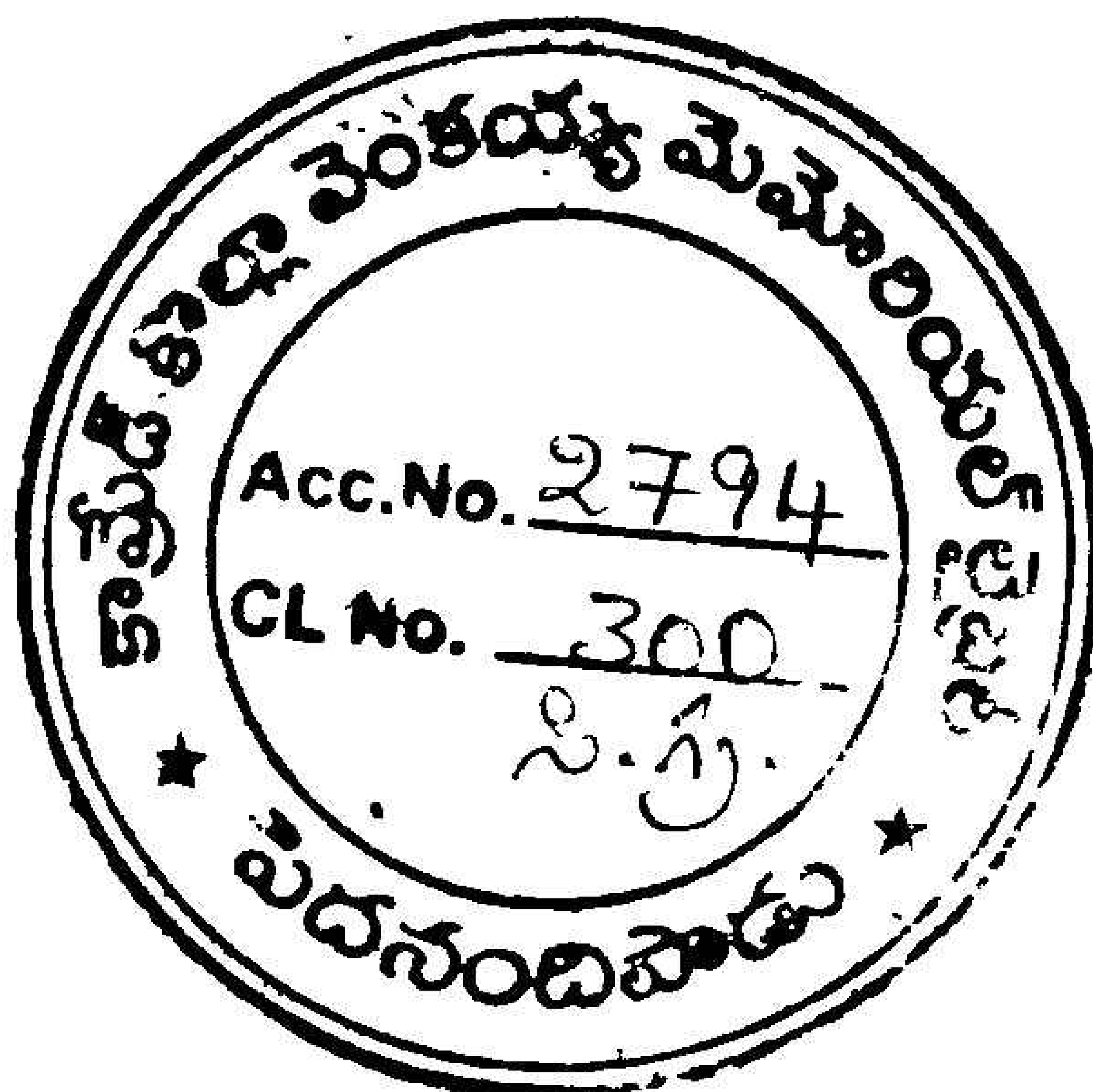
కమ్యూనిజం

మాసపత్రిక

సంపుటి 27 ఆగస్టు 2001 సంచిక 5

విషయసూచిక

సంపాదకులు
ఈడ్పుగంటి నాగేశ్వరరావు
పేరకాల పట్టాభిరామారావు

"కమ్యూనిజం" పత్రికలో వెలువడుతున్న వ్యాసాలలోని భావాలతో సంపాదకవర్గం ఏకీభవించనక్కరలేదు. అవి రచయితల అభిప్రాయాలు మాత్రమే.

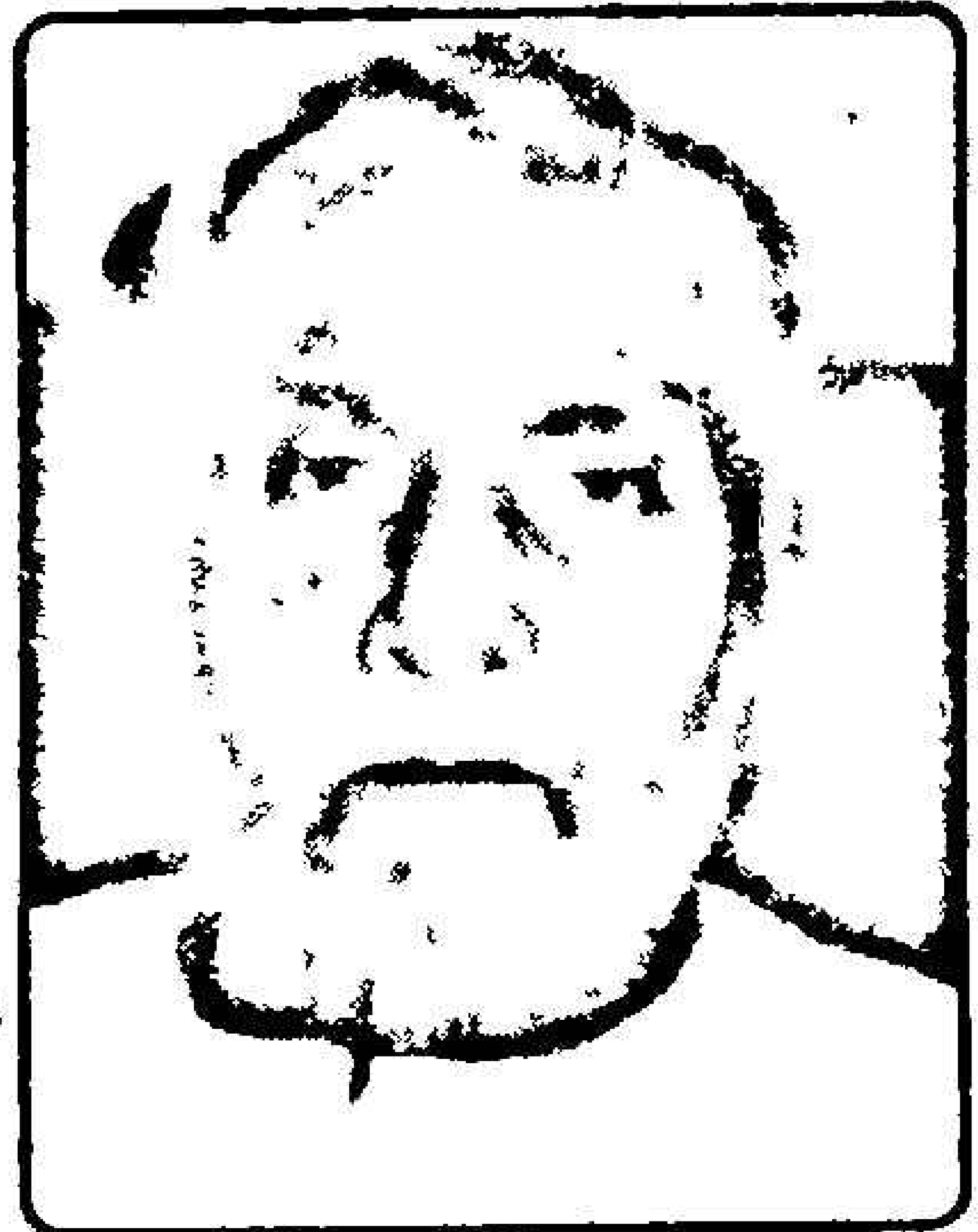
- సంపాదకవర్గం

కమ్యూనిజం చందా వివరాలు
విడి ప్రతి : రు. 6/-
సంవత్సర చందా : రు. 72/-

వివరాలకు
మేనేజర్, కమ్యూనిజం
చంద్రం బిల్డింగ్స్, విజయవాడ - 520 004

వీర తెలంగాణా నాది వేరు తెలంగాణా కాదు!

- కీ॥శే॥ రావి నారాయణరెడ్డి

ముల్కీ-నాన్‌ముల్కీ ఉద్యమం లగాయతు 1969 మొదటి ప్రత్యేక తెలంగాణా ఉద్యమం వరకు జరిగిన ఘటనల క్రమాన్ని తెలంగాణా సాయుధ పోరాట మహా యోధుడు కీ॥శే॥ రావి నారాయణరెడ్డిగారు వివరించుతూ ఈ చీలికవాదం తెలంగాణా ప్రయోజనాలకే ఎలా హానికరమో వివరించారు. 1972లో వారు రచించిన "వీర తెలంగాణ - నా అనుభవాలు, జ్ఞాపకాలు" అన్న ప్రఖ్యాత గ్రంథం నుండి ఈ వ్యాసాన్ని నేటి తరంవారికి అందిస్తున్నాం. - సం॥

పోలీసు చర్య 1948 సెప్టెంబరులో జరిగింది. జనరల్ చౌదరి అజమాయిషీలో కొంతకాలం పరిపాలన సాగింది. ఆ తర్వాత సివిల్ అడ్మినిస్ట్రేటరుగా వెల్లోడీ వచ్చాడు. 1952లో హైదరాబాద్ రాష్ట్రంలో కూడా ఎన్నికలు జరిగాయి. బూర్గుల రామకృష్ణారావు మంత్రివర్గం ఏర్పడింది. అంతకుముందు నిజాం పైశాచిక పరిపాలన అనుభవించిన ప్రజలకు ఈ మంత్రివర్గంపై ఎంతో ఆశ వుండేది. పోలీస్ చర్య తర్వాత పరిపాలనా సౌలభ్యంకోసం కోస్తా జిల్లాలనుండి, అప్పటి సంయుక్త మద్రాస్ రాష్ట్రంలోని ఇతర జిల్లాలనుండి అధికారులను యిక్కడికి పిలిపించారు. ఆ అధికారులు చేసిన కొన్ని పొరపాట్లను ఆధారంగా చేసుకుని అప్పుడు హైదరాబాద్ నగర ప్రజల్లో ఒక ఉద్యమం వచ్చింది. అధికారంలోకి వచ్చిన ప్రజాస్వామిక ప్రభుత్వం అందరికీ ఉద్యోగా లిస్తుందన్న ఆశ అడియాస అవడం ఈ ఉద్యమానికి ప్రధాన కారణం. "ఇడ్లీ సాంబార్ గోబ్యాక్" అనే నినాదంతో తెలంగాణేతరులకు వ్యతిరేకంగా ఆనాడు ఉద్యమం లేచింది.

భావోద్రేకానికి గురియైన నాటి ఈ ఉద్యమంలో ముందున్నది సాధారణ ప్రజలు. అది హైదరాబాద్ నగరానికి మాత్రమే పరిమితమైంది. తమ భవిష్యత్తు చీకటికాగలదన్న భయమే వారిని ఈ ఉద్యమానికి పురికొల్పింది. అంతేకాకుండా బైటినుంచి వచ్చిన అధికారులు తమ అధికారాన్ని దుర్వినియోగం చేయడం కూడా దీనికి కొంత కారణం కావచ్చును. ప్రభుత్వ ఆస్తికి అపార నష్టం కలిగింది. ప్రభుత్వం నిర్బంధ విధానాన్ని అమలుపరిచింది. ఏ రాజకీయ పార్టీలు, నాయకులు కూడా ఈ ఉద్యమాన్ని ఆనాడు సమర్థించలేదు. వారం రోజుల్లోనే ఈ ఉద్యమం చల్లారిపోయింది. అయితే దీని తర్వాత వచ్చిన ప్రత్యేక తెలంగాణా ఉద్యమానికి బీజం యిక్కడే పడిందన్న మాట మాత్రం సత్యం. దీనికి ముల్కీ ఉద్యమం అని పేరు వచ్చింది.

మొదటి ప్రత్యేక తెలంగాణా ఉద్యమం

నవంబరు 1956లో ఆంధ్రప్రదేశ్ ఏర్పడింది. అనేక సంవత్సరాలనుండి విశాలాంధ్ర నినాదంతో కమ్యూనిస్టు పార్టీ నడిపిన పోరాటాలకు రూపకల్పన ఏర్పడింది. రాష్ట్రాల పునర్నిర్మాణం గురించి కేంద్ర ప్రభుత్వం నియమించిన ఫజుల్ ఆలీ కమిషన్‌వారు తమ నివేదికలో హైదరాబాద్ రాష్ట్రాన్ని యథాతథంగా వుంచాలని సిఫార్సు చేశారు. కాని సిఫారసును కేంద్ర ప్రభుత్వం అంగీకరించినట్లులేదు. దీన్ని అవకాశంగా తీసుకొని హైదరాబాద్‌లోని కొందరు తెలంగాణా నాయకులు ఫజుల్ ఆలీ కమిషన్ రిపోర్టును అమలుపరచాలని కోరారు. ఒకవేళ హైదరాబాద్‌ను విచ్ఛిన్నం చేస్తే తెలంగాణా జిల్లాలను ప్రత్యేక రాష్ట్రంగా చేయాలని, ఆంధ్ర జిల్లాలతో కలపకూడదని వీరు వాదించారు. దీనికి ప్రధాన నాయకులు మామా అల్లుళ్ళు అయిన శ్రీ కొండా వెంకటరెడ్డిగారు, డాక్టరు మర్రి చెన్నారెడ్డిగారు. ప్రత్యేక తెలంగాణా నినాదంతో బైటికి వచ్చిన వీరి ఉద్యమానికి ఆనాటి కొందరు విద్యార్థులు తోడ్పాటు యిచ్చారు. దానికి వ్యతిరేకంగా నడుంకట్టి ప్రజలను సమీకరించి పోరాడింది కమ్యూనిస్టు పార్టీ. నాకు జ్ఞాపకమున్నంతవరకు ప్రత్యేక తెలంగాణా నినాదాన్ని ఎదిరిస్తూ మొదటి బహిరంగసభ సికింద్రాబాదులో జరిగింది. ఆనాటి సభలో నేను ప్రధాన ఉపన్యాసకుడిని. ఇతరులు కూడా ఉపన్యసించారు. ఈ ప్రత్యేక తెలంగాణా ఉద్యమం నాయకు లాశించినంతగా గ్రామాలకు పాకలేదు. అయితే విశాలాంధ్ర ధ్యేయంతో జిల్లాల్లో నడిపిన సభలు,

సదస్సులను భగ్నం చేయడానికి హైదరాబాద్ నుండి వచ్చిన కొందరు విద్యార్థులు ప్రయత్నిస్తూ వుండేవారు. కాని గ్రామ ప్రజలు వాటిని సాగనిచ్చేవారు కాదు. ఏది ఏమైనా గతంలోని ముల్కీ ఉద్యమంకన్నా ఈ ఉద్యమానికి కొంత ఊపుమాత్రం వుంది. ఈ సందర్భంలో హైదరాబాద్ ఎగ్జిబిషన్ గ్రౌండ్సులో విశాలాంధ్ర సదస్సు ఒకటి ఏర్పాటుచేశాం. దానికి శ్రీశ్రీ అధ్యక్షులు. శ్రీ బద్దం ఎల్లారెడ్డిగారు ఆహ్వాన సంఘాధ్యక్షులు. నేను ఆహ్వానసంఘ కార్యదర్శిని. ఈ సదస్సులో ఆంధ్ర, తెలంగాణా ఇరు ప్రాంతాలనుంచీ కూడా ప్రతినిధులు వచ్చి పాల్గొన్నారు. అటు తర్వాత పాతపట్నంలోని ఒక భవనంలో ఇంకొక సదస్సు ఏర్పాటుచేశాం. దానిలో తెలంగాణా ప్రతినిధులు మాత్రమే పాల్గొన్నారు. దానికి నేను అధ్యక్షుణ్ణి. విశాలాంధ్ర స్థాపనను సమర్ధించడమే ఈ రెండు సదస్సుల ఉద్దేశం.

బహిరంగసభలు ఎన్నో జరిగాయి. అన్నిటికంటే ముఖ్యమైన బహిరంగసభ హైదరాబాదులోని వివేక వర్ధనీ గ్రౌండ్సులో జరిగింది. కాంగ్రెస్‌లో వుండే విశాలాంధ్ర వాదులు, కమ్యూనిస్టులు, ఇరువురూ కలిసి ఏర్పాటుచేసిన బహిరంగసభ యిది. ఆ సభలో ప్రత్యేక తెలంగాణా కాంగ్రెసువాదులు కొంతమంది అల్లరి లేవదీశారు. కాని ఆ సభలో ప్రతినిధులు వారికి దేహశుద్ధి చేసి తగిన విధంగా బుద్ధిచెప్పారు. అంతవరకు గోడమీద పిల్లివాటంగా వున్న ముఖ్యమంత్రి బూర్గుల రామకృష్ణారావుగారు కూడా విశాలాంధ్ర వాదిగా మారారు. ప్రత్యేక తెలంగాణా వాదులనుండి సభను రక్షించమని పోలీసులకు ఆదేశ మిచ్చారు. సభను విచ్ఛిన్నం చేయడానికి వచ్చిన నాలుగైదు వందలమంది కాలేజీ విద్యార్థులకు పోలీసులు బుద్ధిచెప్పారు. ఇలాంటి అవాంతరాలు కలిగినా, ఆనాటి సభ జయప్రదంగా జరిగింది. ఈ కాలంలోనే హైదరాబాదు జిల్లాలో పర్యటిస్తున్న పండిత నెహ్రూ ఆంధ్రప్రదేశ్ ఏర్పడుతుందని ప్రకటించారు. అంతవరకు ఉద్రేకపూరితులైన ప్రత్యేక తెలంగాణా వాదులు వెంటనే చల్లబడ్డారు. ఉద్యమం కూడా సమసిపోయింది. ఉద్యమం చల్లారినా నాయకులు మాత్రం మరొక దారిన తమ ప్రయత్నాలను కొనసాగిస్తూనే వున్నారు. ఈ ప్రయత్నాల్లో భాగమే "పెద్దమనుషుల ఒడంబడిక". దీని ప్రధాన ఉద్దేశం తెలంగాణా ప్రజల్లో వున్న భయాలను తొలగించడం. తెలంగాణా ప్రజలకు, ఉద్యోగులకు రక్షణలు కల్పించడం. దీనికొరకు కాంగ్రెసు నాయకులు ఢిల్లీలో సంప్రతింపులు జరిపారు. ఒక ఒడంబడికను కుదుర్చుకున్నారు.

ఆ కాలంలో ప్రత్యేక తెలంగాణా ఉద్యమాన్ని ఎదిరించి అనేక కష్టనష్టాలకోర్చి, విశాలాంధ్ర స్థాపనకు వెన్నెముకగా నిలిచిన కమ్యూనిస్టు పార్టీని మాత్రం ఈ "పెద్దమనుషులు" మరచిపోయారు. వారిని ఆహ్వానించనూ లేదు. వారి అభిప్రాయాలను కనుగొనేందుకు ప్రయత్నం కూడా చేయలేదు.

ఒడంబడిక కుదిరింది. దానిపైన సంతకాలు జరిగాయి. దానిపై సంతకాలు చేసిన "పెద్దమనుషులు" మాత్రం దాన్ని సక్రమంగా అమలుజరిపి నిజమైన పెద్దమనుషులుగా ప్రవర్తించలేదు. విశాలాంధ్ర సమస్యను కాంగ్రెసులోని అధికార గుద్దులాటల్లో ఒక భాగంగానే వీరు గుర్తించినట్లు స్పష్టమౌతూంది. జాతి సమైక్యతపైన వీరి నిర్లక్ష్య భావం క్షమించరానిది. ఈ ఒడంబడిక యథార్థంగా అమలుజరుగలేదు. ఒడంబడికమీద సంతకాలు చేసిన వారందరూ అధికారానికి వచ్చిన వెంటనే ఆ ఒడంబడికనే విస్మరించారు.

ఇరుపక్షాలవారూ తమ మంత్రి పదవులకు రక్షణ కల్పించుకొనడంలోనే నిమగ్నులైపోయారు. ప్రజలకు కల్పించవలసిన రక్షణలను గురించి వీరు పట్టించుకోలేదు. తెలంగాణా మంత్రులు బాధ్యతగల శాఖలను నిర్వహిస్తూ కూడా, ఒడంబడికలోని అంశాలను అమలుజరిపే బాధ్యత తమపై వుండికూడా పదవుల వేటలో వాటిని పూర్తిగా మరిచేపోయారు. వీరికితోడు కేంద్ర ప్రభుత్వం కూడా తనకేమీ పట్టనట్టు చూస్తూ ఊరుకుంది. ఒడంబడిక ప్రకారం అమలుజరగని భాగాలు ముఖ్యమైనవి రెండు మూడున్నాయి. ఉపముఖ్యమంత్రి పదవి తెలంగాణావారి కివ్వకపోవడం ఒకటి. సంజీవయ్యగారు మాత్రం దీన్ని అమలుజరిపారు. ఉద్యోగాల విషయంలో కల్పించిన రక్షణలు సక్రమంగా అమలుజరగనందున మధ్యతరగతి ప్రజల్లో అసంతృప్తి వ్యాపించింది. తెలంగాణాలోని రివెన్యూను ఆ ప్రాంతపు అభివృద్ధికే వినియోగించాలన్న సూత్రాన్ని కాలదన్నారు. ఈ కాలంలో ఆంధ్ర ప్రాంతంలో మద్య నిషేధం అమల్లో వుండేది. తెలంగాణాలో అట్టి నిషేధం లేదు. అందుకని తెలంగాణా బడ్జెట్టులో ఆబ్కారీ ఆదాయం బాగా వుండేది. నిధులు ఎక్కువగా వుండేవి. ఈ నిధులను మరో ప్రాంతంలో ఏర్పడిన లోటును భర్తీచేయడానికి వినియోగించి వుంటారు. ఈ ఒడంబడికలో అమలుజరపని భాగాలను గురించి అప్పుడప్పుడు ప్రభుత్వ దృష్టికి తెచ్చినా కమ్యూనిస్టు పార్టీ కూడా దీన్ని గురించి ఎక్కువగా

పట్టించుకోలేదు. ఈ ఒడంబడిక అమలుజరపనందువల్ల తెలంగాణా ప్రజల్లో పెల్లుబుకుతున్న అసంతృప్తిని కమ్యూనిస్టు పార్టీ కూడా సరిగా అంచనా వేయలేకపోయింది.

ప్రత్యేక తెలంగాణా ఉద్యమోద్ధృతి

ఈ రక్షణలను అమలుజరిపించాలన్న వాంఛతో 1969లో ఖమ్మంలో ఒక విద్యార్థి నిరాహారవ్రతం ఆరంభించాడు. దీనివెనక కొందరు కాంగ్రెస్ నాయకులున్నారు. ఈ రక్షణలను అమలుజరిపించే ఉద్యమాన్ని కమ్యూనిస్టు పార్టీ కూడా బలపరిచింది. ఒక విద్యార్థి ఆరంభించిన ఈ ఉద్యమం సహజంగా తెలంగాణా ప్రాంతంలోని విద్యార్థుల సానుభూతిని సంపాదించింది. కాని ఉద్యమం ఒకటి రెండు మాసాల్లోనే ప్రత్యేక తెలంగాణా ఉద్యమ రూపాన్ని దాల్చింది. ఎప్పుడైతే ఈ ఉద్యమం ప్రత్యేక తెలంగాణా వాదంతో పక్కదారులు పట్టిందో, రక్షణలకు అనుకూలంగా వున్న కమ్యూనిస్టు పార్టీ దాన్ని వెంటనే ఖండించింది. ఈ పర్యాయం ఈ ఉద్యమానికి ఒక బ్రహ్మాండమైన ఊపు వచ్చింది. దీనికి ప్రధాన కారణాలు :

ఒకటి : రక్షణలు అమలుజరపకపోబడం, రెండు : ఆంధ్ర ప్రాంతంనుండి వచ్చిన కొందరు మిత్రులు తామే అధికులమన్న భావం (సుపీరియారిటీ కాంప్లెక్సు) చూపడం. ఇది తెలంగాణా ప్రజల్లో విపరీతమైన మానసిక సంక్షోభానికి దారితీసింది. మూడు : అన్నిటికంటే ముఖ్యమైనది కాంగ్రెసువారిలో పదవులకోసం వచ్చిన లోలోపలి కీచులాటలు. నాలుగు : తెలంగాణా నాయకుల పచ్చి అవకాశవాద స్వార్థపరత్వం. అయిదు : విద్యాధికుల్లో వచ్చిన నిరుద్యోగ సమస్య. లోగడ 1955-56లో వచ్చిన ప్రత్యేక తెలంగాణా ఉద్యమకాలానికీ, ఈ ఉద్యమ కాలానికీ మధ్య విద్యాలయాల సంఖ్య, విద్యార్థుల సంఖ్య అసంఖ్యాకంగా పెరిగింది. ఒక్కొక్క జిల్లాలో వందలకొలది హైస్కూళ్ళు నెలకొన్నాయి. ప్రభుత్వ దుష్ట విధానాలవల్ల నిరుద్యోగ సమస్య భయంకరంగా తయారయింది. ఈ భయంకర నిరుద్యోగ సమస్యను చూసి, తమ భవిష్యత్తు అంధకారబంధురం కాగలదన్న భయంతో విద్యార్థులలో అశాంతి పుట్టింది. దీన్ని ప్రత్యేక తెలంగాణావాదులైన నాయకులు తమ స్వార్థానికి చక్కగా ఉపయోగించుకున్నారు. ఈసారి ఈ ఉద్యమం విద్యార్థులకు మాత్రమే పరిమితంకాక గ్రామీణ

ప్రజల్లో కూడా వ్యాపించింది. ఈ దశలో పదవీచ్యుతుడై, అసంతృప్తి చెందివున్న తెలంగాణా రాజకీయ నాయకుడైన డాక్టర్ చెన్నారెడ్డిగారు రంగంలోకి దూకారు. తనలాంటివారి నెందరినో కూడతీసుకున్నారు. అంతకుపూర్వమే కొందరు స్థాపించిన తెలంగాణా ప్రజాసమితి నాయకత్వాన్ని హస్తగతం చేసుకున్నారు. తెలంగాణా ఉద్యమం ఉధృతమైంది.

ఈ ఉధృతమైన ఉద్యమాన్ని ఎదుర్కొని ప్రజలను సమీకరించడానికి కమ్యూనిస్టు పార్టీ శాయశక్తులా కృషిచేసింది. హైదరాబాదు నగరంలో బహిరంగసభలు జరిపింది. సికింద్రాబాదు బహిరంగసభలో జరిపిన పోలీసు కాల్పులు, మరణాల తర్వాత హైదరాబాదులో బహిరంగసభలు లాభంలేదని తీర్మానించింది. కమ్యూనిస్టు పార్టీ తరపున ఢిల్లీకి ఒక ప్రతినిధివర్గం వెళ్ళింది. దానిలో నేను కూడా వున్నాను. ప్రధాని ఇందిరాగాంధీని కలుసుకున్నాము. సమస్యను త్వరగా పరిష్కరించమని, బ్రహ్మానందరెడ్డి మంత్రివర్గాన్ని తొలగించమని ఒక విజ్ఞప్తి పత్రాన్ని ఆమెకు అందజేశాము. ఢిల్లీలో శ్రీ నూకల రామచంద్రారెడ్డిగారిని కలుసుకున్నాము. తాను విశాలాంధ్ర వాదినేననీ, విశాలాంధ్రకు వ్యతిరేకిని కాదనీ వారు మాతో చెప్పారు. కాని ఆ తర్వాత ఆయన ప్రత్యేక తెలంగాణావాదిగా మారి దానికి నాయకత్వం వహించారు. శ్రీ చెన్నారెడ్డిగారితో కూడా మాట్లాడాలని ప్రయత్నించాము. మాకు వారు సమయమిచ్చి, ఒక ప్రత్యేకమైన స్థలంలో కలవమని చెప్పి, తప్పుకున్నారు. ఆయన మాకు కలవలేదు. ఈ విధంగా మా ఢిల్లీ యాత్ర పూర్తి అయింది. అప్పటికే హైదరాబాదు నగరంలో ఈ ఉద్యమం చాలా తీవ్రరూపం ధరించింది. నగరంలో బహిరంగసభలు పెట్టడం అసాధ్యమైపోయింది. అయితే జిల్లాల్లో కొన్ని బహిరంగసభలు పెట్టాం. నల్లగొండ జిల్లాలో పరిస్థితి ఇందుకు కొంత భిన్నంగా వుంది. తెలంగాణా ప్రాంతంలో మేమిచ్చిన ఉపన్యాసాల ప్రభావం ఆంధ్రప్రాంత ప్రజల్లో సద్భావాన్ని కలిగించింది. అలాగే కామ్రేడ్ చండ్ర రాజేశ్వరరావు గారు ఆంధ్ర ప్రాంతాల్లో ఇచ్చిన ఉపన్యాసాలు ఇక్కడి ప్రజలపైన చక్కని ప్రభావాన్ని కలిగించాయి.

ఈ ఉద్యమం విపరీతమైన వెర్రితలలు వేసింది. ఆంధ్రులకు, ఆంధ్ర స్త్రీలకు అవమానకరమైన రాతలతో గోడలు నింపేశారు. ఈ వ్రాతలను చూస్తే తెలంగాణా వాడినైన నాకు సిగ్గువేసేది. నిరశనవ్రతాలు, సత్యాగ్రహాలతో ఆరంభమైన ఈ ఉద్యమం

ఆ దశదాటి బస్సులను, పోస్టాఫీసులను తగలపెట్టి ప్రభుత్వ ఆస్తికి నష్టం కలిగించడం, ఆంధ్ర ప్రాంతము నుండి వచ్చినవారి భవనాలను తగులబెట్టడం దశకు వచ్చింది. విద్యాలయాలన్నీ మూసివేశారు. తలా తోకాలేని అపవాదులను ప్రచారంలో పెట్టారు. ఈ అవకాశాన్ని తీసుకొని సాంఘిక వ్యతిరేక శక్తులు వీరవిహారం చేశాయి. జిల్లాల్లో జనిచేసే ఆంధ్రప్రాంత ఉద్యోగులు, ముఖ్యంగా ఉపాధ్యాయులు తమ పదవులను వదిలిపెట్టి ఆంధ్ర ప్రాంతానికి వెళ్ళిపోయారు. ఈ ఉద్యమంలో గమనించవలసిన విషయం ఒకటుంది. ఇది ఒక ఆంధ్ర ప్రాంతానికి చెందినవారికి వ్యతిరేకంగా మాత్రమే జరిగింది. తెలుగు మాతృభాషగాకాని ఇతరులందరూ ఆనాడు రాష్ట్రంలో క్షేమంగానే వున్నారు.

ఈ ఉద్యమంలో విద్యార్థులతో సంబంధమున్న భూస్వాములు, ధనిక రైతులు, మధ్యతరగతి కుటుంబీకులే ఎక్కువగా పాల్గొన్నారు. పేదప్రజలు, వ్యవసాయ కూలీలు, పట్టణాల్లో పనిచేస్తూవున్న కార్మికులు అంతగా ఈ ఉద్యమం జోలికి రాలేదు.

ప్రభుత్వం విచ్చలవిడిగా పెచ్చరిల్లుతున్న ఉద్యమాన్ని అణచాలని భావించి అనేక ప్రదేశాల్లో తీవ్ర నిర్బంధ విధానాన్ని అమలుజరిపింది. లాఠీచార్జీలు, కాల్పులు దినచర్యగా సాగాయి. ఈ కాల్పులకు గుర్తై అనేకులు నిర్దోషులు మరణించారు. విద్యాలయాలను కూడా అక్కడక్కడ జైళ్ళుగా మార్చి వినియోగించారు. ఈ విధంగా ప్రభుత్వం నిర్బంధ విధానం ద్వారా ఉద్యమాన్ని అణచడానికి ప్రయత్నించింది.

స్వార్థపరులు, అవకాశవాదులు అయిన అసంతృప్తి నాయకుల చేతుల్లో నడిచిన ఈ ఉద్యమం ఎంత తక్కువ కాలంలో ఉధృతరూపం దాల్చిందో అంత తక్కువ కాలంలోనే దిగజారిపోయింది. నాయకుల అవకాశవాద రాజకీయాలు దీనికి ప్రధాన కారణా లయ్యాయి. వీరిలో వీరికి భేదాభిప్రాయాలు వచ్చాయి. ప్రతి ఒక్కడు తనదే నిజమైన తెలంగాణా ప్రజా సమితి అని ప్రకటించుకున్నాడు. ఈ ఉద్యమ కాలంలో రాష్ట్రంలోని అన్ని రాజకీయ పార్టీలు రెండుగా చీలిపోయినాయి. ఈ చీలికలకు గురికాకుండా ఐక్యంగా నిలిచి వేరు తెలంగాణావాదానికి వ్యతిరేకంగా పోరాడిన ఘనత ఒక్క కమ్యూనిస్టు పార్టీకే దక్కింది.

రాష్ట్రంలోని ప్రాంతీయ అసమానతలు, అభివృద్ధులు, తారతమ్యాలే అలాంటి ఉద్యమాలకు ప్రధాన కారణాలు. ఈ అసమానతలు సంపూర్తిగా మాసిపోనిదే ఇకముందు

కూడా ఇటువంటి ఉద్యమాలు తల ఎత్తవనుటకు ఆస్కారంలేదు. కాబట్టి అసమానతలను తొలగించాలన్న ప్రధాన ధ్యేయంతో మొత్తం రాష్ట్ర అభివృద్ధిని, ప్రజల మధ్య భావైక్యతను సాధించడంకోసం అన్ని రాజకీయ పక్షాలవారు కృషిచేసినప్పుడే ఇటువంటి ఉద్యమాలను నిరోధించే అవకాశం వుంటుందని నేను భావిస్తున్నాను.

ఈ ఉద్యమం ముమ్మరంగా సాగుతున్న కాలంలో చీలికవాదాన్ని ఖండిస్తూ నేనొక కరపత్రాన్ని ప్రకటించాను. అది సరిహద్దు తాలూకాల ప్రజల్లో విశేష ప్రభావాన్ని కలిగించిందని నాకు తెలిసింది. ఆ కరపత్రాన్ని యథాతథంగా నేనిక్కడ ప్రకటిస్తున్నాను.

చీలికవాదం తెలంగాణా ప్రయోజనాలకే హానికరం

ప్రత్యేక రక్షణల ఐక్య పోరాటానికి కలసిరావలసిందిగా తెలుగు ప్రజలకు రావి నారాయణరెడ్డిగారి విజ్ఞప్తి

భారతదేశంలో అంతర్భాగంగా, ఆంధ్రప్రదేశ్‌లో నివసించే 4 1/2 కోట్ల ప్రజలు ఒక విశిష్టమైన ప్రత్యేక జాతిగా, ఆంధ్రజాతిగా రూపొందారు. జాతి అని పిలువడానికి అవసరమైన లక్షణాలు అనగా ఒకే భాష, ఒకే చరిత్ర, ఒకే సంస్కృతి, ఆచార వ్యవహారాలు, ఒకే భూభాగం కలిగి వున్నారు.

ఆంధ్ర చరిత్ర చూస్తే ఆంధ్ర సాహిత్యాన్ని అవలోకిస్తే చారిత్రకంగా కొన్ని దశల్లో తప్ప యావత్తు తెలుగు ప్రజలు కలిసే వున్నారు. అట్టి ఎడబాటు కూడా పరాయి పాలకుల పాలనలోనే జరిగింది. అయితే సామ్రాజ్య వ్యతిరేక పోరాట దశలో ఈ రెండు ప్రాంతాలు ఉమ్మడి పోరాట సంప్రదాయాలనే కలిగి వున్నాయి.

ఆంధ్ర సారస్వతంలోని కొన్ని మహత్తర కావ్యాలు తెలంగాణా గడ్డమీద తెలంగాణా కవులచే రచింపబడినాయి. అదే విధంగా ఆంధ్ర జీవితంలో ఆంధ్ర కవులచే గూడా రచింపబడినాయి. యావత్తు తెలుగు ప్రజల జీవితంతో ఇవి ముడిపడి వున్నాయి.

ఆధునిక పారిశ్రామిక యుగంలో సైతం ఆంధ్ర ప్రజలు సర్వతోముఖాభివృద్ధి చెందాలంటే, వ్యాపారంలో, విద్యలో, ఆర్థిక కార్యకలాపాలలో, పరిపాలనలో ఒకే భాష ద్వారా తమ వ్యవహారాలను కొనసాగించడం అవసరం. ప్రస్తుతం పరిపాలక వర్గ అభివృద్ధి నిరోధక, సంకుచిత స్వార్థపర విధానాలవల్ల తాత్కాలికంగా కొన్ని చిక్కులు,

కలతలు సంభవించినప్పటికీ ఆంధ్ర ప్రజల సమగ్రాభివృద్ధి సమైక్యాంధ్రలోనే సాధ్యం. దీనికి ఆంధ్ర ప్రజల ఉమ్మడి సంస్కృతి, చరిత్ర పునాది.

ఆంధ్రప్రదేశ్‌ను ఏర్పరిచే సమయంలో తెలంగాణా రక్షణల గురించిన ఒప్పందం కుదుర్చుకొనడం సరియైనదే. ఉభయ ప్రాంతాల భావసమైక్యతా ప్రయోజనాల దృష్ట్యా ఈ ఒప్పందాన్ని ఖచ్చితంగా అమలుజరిపి ఉండాల్సింది.

పన్నెండేళ్ళ పాపాలు

గత 12 సంవత్సరాలుగా అవిచ్ఛిన్న పరిపాలన సాగించిన కాంగ్రెసు పార్టీ, ఉభయ ప్రాంతాల పెద్దలు కలిసి పవిత్రంగా చేసుకున్న ఈ ఒప్పందాన్ని అమలుపరచడంలో విఫలమైంది. ఈ ఒప్పందం షరతులు అమలుజరపబడకపోవడంలో పరిపాలక వర్గమే యించుమించు యావత్తు బాధ్యత వహించవలసి ఉంటుంది.

అయితే యిందులో కొంతభాగం ప్రతిపక్షాల మీద కూడా వుంది. కమ్యూనిస్టు పార్టీకి, నాకు సంబంధించినంత వరకు శాసనసభ వేదికపైన, ప్రాంతీయ కమిటీలోను మేము చేయగల్గినదంతా చేశాము. అయితే తెలంగాణా ప్రాంతంలోని ఉద్యోగులు, విద్యార్థులు, ఇతర మేధావివర్గాలలో పెరుగుచున్న అసంతృప్తిని అంచనా వేయడంలోను, ఈ సమస్యను ప్రజల దృష్టికి తీసుకొని వెళ్ళడంలోను, తెలంగాణా రక్షణలను అమలుజరిపించుకోడానికి తగు ప్రజా పోరాటాన్ని సాగించటంలోను ప్రతిపక్షాలు విఫలమైనవని ఒప్పుకోక తప్పదు.

అంతేగాదు, తెలంగాణా ప్రజలలో నానాటికీ పెరుగుతున్న ఈ అసంతృప్తిని అవకాశంగా తీసుకొని పాలకవర్గంలోని ముఠాలు తమ స్వార్థ ప్రయోజనాలను సాధించుకోవడం కోసం, యిరుప్రాంతాల వారిమధ్య తంపులు పెట్టగల్గినవారి "విచ్ఛిన్నకర శక్తి"ని కూడా ప్రతిపక్షాలు తక్కువ అంచనా వేయడం జరిగింది.

పెద్దమనుష్యుల ఒప్పందంలోని కొన్ని షరతులు అమలుజరపడంలేదు. కనుక, తెలంగాణాకు అనేక అన్యాయాలు జరిగాయి కనుక, ఈనాడు ఆంధ్ర తెలంగాణాలు విడిపోవాలనీ, ప్రత్యేక తెలంగాణా ఏర్పడాలని అనడంకంటే పొరపాటు, అజ్ఞానం మరొకటి లేదు. అంతేకాదు, ఆంధ్ర ప్రాంతానికి తెలంగాణా ఒక "వలస" ప్రాంతం అయిపోయిందని కూడా కొందరు అంటున్నారు. అన్ని స్థాయిల్లోను తెలంగాణాను

ఆంధ్ర ప్రాంతంలోనివారు దోపిడీ చేస్తున్నారని ఆరోపణలు చేస్తున్నారు. ఆంధ్రప్రాంతం లోను భూస్వాములు, మధ్యతరగతి ప్రజలు, కడకు సమాన్య ప్రజానీకం కూడా తెలంగాణాలో ఆయా వర్గాలను దోపిడీ చేస్తున్నారని వీరు వాదం చేస్తున్నారు. కాని ఇదంతా వాస్తవం కాదు.

ఈ విధంగా అంటున్నవారికి ఒక చిన్న ప్రశ్న వేస్తున్నాను. కృష్ణా జిల్లాలో ఉండే ఒక వ్యవసాయ కార్మికుడు అక్కడ భూస్వాముల దోపిడీకి ఒకవైపు గురి అవుతున్నవాడు, నల్లగొండ జిల్లాలో ఉన్న వ్యవసాయ కార్మికుని ఏ విధంగా దోపిడీ చేయగల్గుతున్నాడు? అక్కడా యిక్కడా పై వర్గాలవారే ప్రజలను అణచిపెట్టి దోపిడీ చేస్తున్నారు.

అసమానాభివృద్ధి

ఆంధ్రదేశంలో జరిగిన అభివృద్ధి గురించి కూడా పరిశీలించితే కనబడేదేమిటి?

ఆంధ్ర ప్రాంతంలోని 70 నుండి 80 తాలూకాలలో కృష్ణా, గుంటూరు, ఉభయ గోదావరి, నెల్లూరు జిల్లాలలోని 20 తాలూకాలు మాత్రమే వ్యవసాయంలో అభివృద్ధి చెందాయి. ఈ 20 తాలూకాలలో వచ్చిన అభివృద్ధి అంతా గత 12 సంవత్సరాలలోను జరగలేదు. ఈ జిల్లాల్లో జరిగిన అభివృద్ధికి తొలి కారణం అక్కడ ప్రకృతిసిద్ధంగా, భౌగోళికంగా వున్న పరిస్థితి, సారవంతమైన భూమి, సర్ ఆర్థర్ కాటన్ కృష్ణా, గోదావరి ఆనకట్టలను శతాబ్దం క్రితమే నిర్మించి కాలవల ద్వారా చేసిన నీటిసరఫరా ఇందుకు కారణాలు.

ఈ 20 తాలూకాలు మినహా మిగిలిన ఆంధ్ర ప్రాంతమంతా తెలంగాణా జిల్లాలవలెనే వెనుకబడి వుంది. కొన్ని ప్రాంతాలు ఇంకా వెనుకబడి వున్నాయి.

రాయలసీమ నిత్యం కరువులకు ఆటపట్టుగా వున్నది. ఈ కరువు నివారణకు గత 12 సంవత్సరాలలో ప్రభుత్వం యించుమించు ఏమీ చేయలేదని చెప్పవచ్చు.

అభివృద్ధికోసం ఉభయ ప్రజల పోరాటం

అందుచేత ఈనాడు ఆంధ్ర - తెలంగాణా ఉభయ ప్రాంతాలలోను ప్రజలు మొత్తం ప్రాంతాన్నంతనూ అభివృద్ధి చేయడంలో విఫలమైనందుకు ఈ ప్రభుత్వానికి వ్యతిరేకంగా పోరాడవలసి వుంది.

అంతేకాని ఇటీవల తెలంగాణా విద్యార్థులు ఇప్పుడు లేవదీసిన "ఆంధ్రులు

తెలంగాణాను వదిలిపోవాలి" అన్న నినాదంవల్ల తెలంగాణా వెనుకబడ్డ స్థితి తొలగదు. అంతేకాదు ఈ నినాదం చాలా ప్రమాదకరమైన ఫలితాలకు దారితీస్తుంది కూడా.

ఈ నినాదాన్ని అమలుచేస్తే అందువల్ల కల్గే దుష్ఫలితాలు ఏమిటి? తెలంగాణా నుండి పొట్ట చేతబట్టుకొని లక్షలాది ప్రజలు పరాయి ప్రాంతాలకు వలస పోయారు. షోలాపూర్‌లోను, బొంబాయిలోను తెలంగాణా నుండి పోయిన లక్షలాది తెలుగు చేనేత కార్మిక కుటుంబాలున్నాయి. మహారాష్ట్రంలో శివసేన, మహారాష్ట్రం నుండి తెలుగు ప్రజలందరినీ వెళ్ళగొడితే తెలంగాణా ప్రజల పరిస్థితి ఏమిటి? విజయవాడలో అనేక తెలంగాణా కుటుంబాలు తమ బ్రతుకుతెరువుకోసం నివసిస్తున్నాయి. వారిని వెళ్ళగొట్టడానికి విజయవాడ ప్రజలు పూనుకుంటే తెలంగాణా ఏమనుకోవాలి?

తెలంగాణాకు జరిగిన అన్యాయాలు

అయితే అదే సమయంలో తెలంగాణాకు గత పన్నెండు సంవత్సరాలలోను జరిగిన అన్యాయాలను నేను తక్కువ అంచనా వేయటంలేదు. తెలంగాణా ప్రాంతం రెవిన్యూ మిగులును, పూర్తిగా తెలంగాణా అభివృద్ధికి వినియోగించడంలేదు. తెలంగాణా ఉద్యోగులకు రిక్రూట్‌మెంట్ విషయంలోను, ప్రమోషన్లు, గ్రేడ్లు మున్నగు విషయాలలో ఏకీకృతమైన జాబితాను తయారుచేయడంలోను, అనేక అన్యాయాలు జరిగాయి.

ఇన్ని అన్యాయాలు జరిగినప్పటికీ ప్రత్యేక తెలంగాణా రాష్ట్రం ఏర్పాటు చేయాలన్న నినాదం మాత్రం ఈ సమస్యను పరిష్కరించదు. ఇది తెలంగాణా ప్రయోజనాలకు ఎంతమాత్రం అనుగుణమైనది కాదు.

ప్రస్తుతం ఆంధ్రప్రదేశ్‌ను యథాతథంగా ఉంచటం ఉభయ ప్రాంతాల పురోభివృద్ధికి అనివార్యం.

మంత్రివర్గం రాజీనామా యివ్వాలి

ఆంధ్రప్రదేశ్ యథాతథంగా కొనసాగాలని అంటే బ్రహ్మానందరెడ్డి మంత్రివర్గం కొనసాగాలని అభిప్రాయమైనట్లు భావించవద్దు. యథార్థ మేమంటే ఈనాడు ఉద్భవించిన పరిస్థితులు దృష్ట్యా, బ్రహ్మానందరెడ్డి, బ్రహ్మానందరెడ్డి మంత్రివర్గము రాజీనామా యివ్వవలసిన అవసరం ఎంతైనా కలదు. ఈనాడు బ్రహ్మానందరెడ్డి తెలంగాణాకు జరిగిన

అన్యాయాలకు ఒక చిహ్నంగా (Symbol) ఉన్నాడు. గత పన్నెండు సంవత్సరాల నుండి ఎందరో మంత్రులు, ముఖ్యమంత్రులు వస్తూ పోతున్నప్పటికీ, బ్రహ్మానందరెడ్డి మాత్రము ఈ పన్నెండు సంవత్సరాలు మంత్రివర్గంలో ప్లానింగు మంత్రిగాను, ఆర్థిక మంత్రిగాను, ముఖ్యమంత్రిగాను మొదటినుంచి నేటివరకు పరిపాలన సాగించాడు. ఈనాడు బ్రహ్మానందరెడ్డి రాజీనామా ఎన్నియో సమస్యలను శాంతియుత వాతావరణంలో పరిష్కరించుటకు దారితీయగలదని నేను విశ్వసించుచున్నాను.

గత పన్నెండు సంవత్సరాల కాంగ్రెసు దుష్పరిపాలన ఫలితంగా తెలంగాణాలోనూ, తదితర ప్రాంతాలలోను అభివృద్ధి కుంటుపడినప్పటికి ఆంధ్రప్రదేశ్ స్థాపనవల్ల తెలంగాణాకు ఎలాంటి లాభము చేకూరలేదనే వాదనతో నేను ఏకీభవించలేను.

అదృష్టవశాత్తు ఆంధ్ర రాజధాని తెలంగాణా నడిబొడ్డున ఉన్న హైదరాబాద్, ఇప్పుడు విశాలాంధ్రలో వున్న సుమారు 4 కోట్ల ప్రజలకు రాజధాన్ని అయిన తర్వాత నగరం విస్తరించింది. జనాభా పెరిగింది. వర్తక వ్యాపారాలు పెరిగాయి. పరిశ్రమలు పెరిగాయి. అందువలన వేలాది తెలంగాణా కుటుంబాలకు జీవనోపాధి ఏర్పడింది. హైదరాబాదు నగరానికి చుట్టూ 50 మైళ్ళ దూరంలో వున్న గ్రామాలన్నీ ఈనాడు హైదరాబాద్ నగరంమీద ఆధారపడి జీవించుతున్నాయి. పాలు, కాయగూరలు, వంటచెరకు, పశుగ్రాసం మున్నగు వాటిని పెద్ద యెత్తున నగరానికి ఎగుమతి చేస్తున్నాయి. మునుపటికంటే ఈనాడు ఈ అన్ని గ్రామాలలో పనిపాటలు పెరిగాయి.

రాజధానివల్ల కల్గిన అభివృద్ధి

ఒక్క భువనగిరి తాలూకా నుండి ఏడాదికి రు. 25 లక్షలు విలువ గల్గిన పాలు హైదరాబాద్ నగరానికి ఎగుమతి అవుతున్నాయి. అంటే హైదరాబాద్ పరిసర ప్రాంతాలు రాజధాని అభివృద్ధివలన ఏ విధంగా లాభపడుతున్నవో అనడానికిది మచ్చుతునక.

హైదరాబాద్ రాజధాని అయిన తరువాత ప్రభుత్వ రంగంలోను, ప్రైవేటు రంగంలోను అనేక పరిశ్రమలు ఏర్పడ్డాయి. ఇందువలన నగరంలోని ప్రజలకు, పరిసర ప్రాంతాల ప్రజలకు ఎక్కువ ఉద్యోగాలు, ఉపాధి కల్పన జరిగింది. ఇకముందు కూడా అట్టి అవకాశాలు పెరుగుతాయి. హైదరాబాద్‌లో సినిమా పరిశ్రమ కూడా అభివృద్ధి

అవుతూంది.

ఇట్టి పరిస్థితుల్లో ప్రత్యేక తెలంగాణా ఏర్పరచాలని కోరడం అంటే హైదరాబాదును 20 జిల్లాలకు రాజధానిగా ఉండటానికి బదులు వెనుకబడివున్న 8 జిల్లాలకు రాజధానిగా హీనస్థాయిలోకి తీసుకురావడమే అవుతుంది. అప్పుడు హైదరాబాద్ జనాభా తగ్గిపోతుంది. వర్తక వ్యాపారాలు తగ్గిపోతాయి. ప్రత్యేక తెలంగాణాలో ప్రజలకు పనులు పడిపోతాయి.

చీలిక ఉద్యమం దుష్ఫలితాలు

ప్రత్యేక తెలంగాణా ఉద్యమం నడిచిన గత మూడు మాసాలలో యీ ఉద్యమం యొక్క దుష్ఫలితాలు నగర ఆర్థిక జీవితంపై స్పష్టంగా అగుపడుచున్నవి. ఎన్నియో భవనాల నిర్మాణం ఆగిపోయినది. కష్టజీవులకు కూలి తగ్గింది. వర్తక వ్యాపారాలు సన్నగిల్లుచున్నవి. టాక్సీల, రిక్షాల గిరాకీ తగ్గిపోయింది. పరిస్థితి యిదే విధంగా కొనసాగినచో ఈ పరిణామాలింకా తీవ్రతరమౌతాయి.

అంతేకాదు, ప్రత్యేక తెలంగాణా రాష్ట్రం ఏర్పడితే దాని ఆర్థిక పరిస్థితి ఎలా వుంటుంది? ఆంధ్రప్రదేశ్ రాష్ట్రంనుండి ప్రత్యేక తెలంగాణా రాష్ట్రానికి సంక్రమించేది ఏమిటి? ప్రస్తుతం ఆంధ్రప్రదేశ్ ఆర్థిక పరిస్థితులు కాంగ్రెస్ ప్రజావ్యతిరేక విధానాల పుణ్యామా అని దివాళాకోరు స్థితిలో వున్నాయి. రిజర్వుబ్యాంక్ ఆంధ్రకు ఓవర్ డ్రాఫ్టులు యివ్వడానికి నిరాకరించుతూంది. కేంద్రం ఆర్థిక సహాయం యివ్వడానికి తిరస్కరించ ుతూంది. అంచేత దివాళాకోరు ఆర్థిక పరిస్థితులు మాత్రమే ప్రత్యేక తెలంగాణాకు సంక్రమించుతాయి. ఇప్పుడు తెలంగాణా నిధులు అంటూ వున్న మిగులు, ప్రస్తుతం తెలంగాణాలో వస్తున్న ఎక్సైజు ఆదాయం తెలంగాణా రాష్ట్రానికి ప్రభుత్వ యంత్రాంగాన్ని ఏర్పరచడంలో హరించుకుపోతాయి.

ప్రత్యేక శాసనసభ, మంత్రివర్గం, సెక్రటేరియట్, డైరెక్టరేట్లు ఇవన్నీ తెలంగాణా మిగులు నిధులను కాస్తా తినివేస్తాయి.

అభివృద్ధికి బదులు అప్పులు మెడబడతాయి

అంతేకాదు, ఇప్పుడు తెలంగాణా ఆంధ్రనుండి విడిపోతే యీ 12 ఏళ్ళుగా ఏర్పడిన మిగులు నిధులు చేతికిరావు. ఆస్తులు అప్పులు అన్నీ తేల్చేసరికి ఉమ్మడి

రాష్ట్రం చేసిన అప్పులన్నీ ఆ నిష్పత్తిలోనే తెలంగాణా మెడకు చుట్టుకుంటాయి. కేంద్రం నుండి వచ్చే వాటాల నిష్పత్తి తగ్గుతుంది.

అందుచేత ప్రత్యేక తెలంగాణా ఏర్పడితే ఏదో అమాంతం అభివృద్ధి జరిగి పోతుందని కలలు కనేవారికి ఇవి పీడకలలుగా పరిణమిస్తాయి. పోచంపాడు ప్రాజెక్టు నిర్మించాలని మనం ఏ కలలు కన్నామో ఆ ప్రాజెక్టు నిర్మాణానికి డబ్బు వుండదు. గ్రామాల విద్యుదీకరణకు డబ్బు ఉండదు. విద్యా సౌకర్యాలను పెంచుకోడానికి కావలసిన అదనపు నిధులు వుండవు. ఏ యితర అభివృద్ధి కార్యకలాపాలకు తెలంగాణా ప్రత్యేక రాష్ట్రంలో డబ్బు వుండదు. ప్రత్యేక తెలంగాణా ఆర్థికంగా స్వయంపోషకంగాని రాష్ట్రంగా తయారవుతుంది.

అన్నానికి భిక్షాందేహి

ఆహార ధాన్యాలలో ప్రత్యేక తెలంగాణా స్వయంసమృద్ధిగా ఉండలేదు. కోస్తా జిల్లాలలోవున్న దాదాపు 30 లక్షల ఎకరాల సారవంతమైన మాగాణి భూములు వేరుపడిపోయిన తర్వాత ప్రత్యేక తెలంగాణా పూర్తిగా తరుగుప్రాంతంగా వుండి పోతుంది. భారతదేశము విభజింపబడినప్పుడు పశ్చిమ పాకిస్తాన్‌లోను, తూర్పు పాకిస్తాన్‌లోను ఉన్న సస్యశ్యామలమైన మాగాణి భూములు భారతదేశానికి చెందకుండా పోయినప్పుడు, భారతదేశం ఏవిధంగా తరుగు దేశంగా ఉండిపోయి నేటివరకు ఆ పరిస్థితి నుంచి బైటపడకుండా వున్నదో, అదే పరిస్థితి ప్రత్యేక తెలంగాణాకు గూడా ఏర్పడుతుందని చెప్పుట అతిశయోక్తి కాజాలదు. ఈ రోజు ఆంధ్రప్రదేశ్ ఆహార ధాన్యాల విషయంలో మిగులు రాష్ట్రం. ప్రత్యేక తెలంగాణా, కేరళ రాష్ట్రంవలె భిక్షాందేహి అని ఆహార ధాన్యాలకొరకై ఇతరులను ప్రార్థించక తప్పదు.

అవినాభావ సంబంధంగల ఆర్థిక వ్యవస్థ

ఆంధ్రప్రదేశ్‌లో అభివృద్ధికి నేడు కావలసిన అన్ని అవకాశాలు, వనరులు ఉన్నాయి. లేనిదల్లా నిజమైన ప్రజా ప్రభుత్వమే. అందుచేత ఆంధ్రప్రదేశ్‌లో అట్టి సరియైన ప్రభుత్వాన్ని ఏర్పరచుకోగలిగితే ఇటు తెలంగాణాలో గల ఖనిజ సంపదను, అటు ఆంధ్రప్రాంతంలో ఉన్న వ్యవసాయ సంపదను కలబోసుకొని రాష్ట్రాన్ని సర్వతోముఖంగా అభివృద్ధిచెందించవచ్చు. అంటే మన రెండు ప్రాంతాల ఆర్థిక వనరులు అవినాభావ

సంబంధం కల్గినవి. ఒకదాని కొకటి అనుబంధంగా ఉండవలసినవి.

తెలంగాణాలో అపారమైన బొగ్గు, అనేక రకాల ఖనిజాలు వున్నాయి. ఆంధ్ర జిల్లాలు వ్యవసాయరీత్యా అభివృద్ధిచెందినవి. అందుకనే పారిశ్రామికీకరణకు కావలసిన పెట్టుబడి ఈ వ్యవసాయ రంగంలోని మిగులునుండి ఏర్పడవలసి ఉంటుంది.

అంతేకాదు వ్యవసాయ విధానంలో ఆంధ్ర ప్రాంతంనుండి తెలంగాణా ప్రాంతం నేర్చుకోవలసింది ఎంతో ఉంది.

ఇప్పుడు ఆంధ్రప్రదేశ్‌లో ఒక ప్రథమ శ్రేణి ఓడరేవు విశాఖపట్నం వుంది. వందలమైళ్ళ సముద్రతీరం వుంది. ఇంకా చిన్న ఓడరేవులు అనేకం వున్నాయి. ఇంకా అవి అభివృద్ధికావాలి. అందువలన ఆంధ్రప్రదేశ్ ఎగుమతి వ్యాపారం పెరుగుతుంది. ఆంధ్రనుండి తెలంగాణా విడిపోతే సముద్రతీరం అంటూ ఉండని, చుట్టూ భూపరివేష్టిత మైన తెలంగాణా ఏర్పడుతుంది. తెలంగాణాకు ఓడరేవులంటూ వుండవు. ఉత్తరోత్తరా తెలంగాణా ప్రాంత భవితవ్యానికి యిది హానికరం.

అంతేకాదు, ప్రత్యేక తెలంగాణా రాష్ట్రం ఏర్పడితే అది తిరిగి దొరల రాజ్యంగా తయారయే ప్రమాదం ఉంది. ఆంధ్రప్రదేశ్ అంతటిలోకి తెలంగాణా ప్రాంతంలోనే ఈనాటికీ ఫ్యూడలిజం, భూస్వామ్య నిరంకుశత్వం విచ్చలవిడిగా రాజ్యం చేస్తూవుంది. అందుచేత ప్రత్యేక తెలంగాణా అంటూ ఏర్పడితే ఆ రాష్ట్ర ప్రభుత్వంలో భూస్వామ్య అభివృద్ధి నిరోధక వర్గాల పెత్తనమే ఉంటుంది. అయితే అంతమాత్రాన ఆంధ్ర ప్రాంతంలో ఇటీవల ఏర్పడిన "నడమంత్రపుసిరి" వర్గాల అభివృద్ధి నిరోధక స్వభావాన్ని తక్కువ అంచనావేసే సమస్యేలేదు. కాని రాష్ట్రం పెద్దదిగావుంటే ఈ అభివృద్ధి నిరోధక శక్తులను అదుపులో పెట్టడానికి, విశాల ప్రజోద్యమాలను నిర్మించడానికి వీలవుతుంది. ఈ శక్తుల పరస్పర వైరుధ్యాలు అనేకం పనిచేస్తాయి.

గుత్తదారుల పెత్తనం

రాష్ట్రం చిన్నదైనకొద్దీ దేశంలోని గుత్తపెట్టుబడిదారీ వర్గాలకు ఆ రాష్ట్రంలో పెత్తనం చెలాయించడానికీ, కుట్రలు చేయటానికీ ఎక్కువగా వీలుగా వుంటుంది. రాష్ట్రాలను ముక్కచెక్కలుగా చేస్తే వాటిని చాలా సులువుగా తమ గుప్పెట్లో పెట్టుకోవచ్చు. పెద్ద రాష్ట్రాలయితే వారికి కొరుకుడుపడటం కష్టం. అందుకే నిజానికి

బిర్లాలు, తాతాలు అట్టి చిన్న రాష్ట్రాలను నేడు కోరుతున్నారు. సౌరాష్ట్ర, మధ్యభారత్, ఝార్ఖండ్, ఉత్తర, దక్షిణ యు.పి.లు ప్రత్యేక రాష్ట్రాలుగా కావాలని ఈ గుత్తవర్గాలు ఉబలాటపడుతున్నాయి. ప్రత్యేక విదర్భ ఆందోళన ఇదివరకే వుంది.

ఆచరణ సాధ్యంకాని విషయం

అసలు ప్రత్యేక తెలంగాణా రాష్ట్ర నినాదం ఆచరణ సాధ్యమైన నినాదం ఎన్నటికీ కాజాలదు. అన్ని రాజకీయ పార్టీలు దానికి వ్యతిరేకంగా వున్నాయి. తెలంగాణాను విడదీస్తే అదేవిధంగా ప్రత్యేక రాష్ట్రాలు ఏర్పడాలంటూ అనేక రాష్ట్రాలలో వచ్చిన డిమాండును కూడా కేంద్రం అంగీకరించవలసి వుంటుంది. ప్రత్యేక భాషా రాష్ట్రాలు అవతరణ ఎంతో పోరాటం జరిగిన తరువాత ఎన్నో త్యాగాల ఫలితంగా ఏర్పడింది. ఇప్పుడు ఆ రాష్ట్రాలన్నింటి విభజనకు పార్లమెంటు ఒక్కనాటికీ ఒప్పుకోదు. పార్లమెంటు సభ్యులు ఈ వాదనను తప్పక త్రోసిపుచ్చుతారు. అంతేకాదు, ఈ విధంగా రాష్ట్రాలను ఛిన్నాభిన్నం చేయడానికి వివిధ రాష్ట్రాలలోని ప్రజలు ఎన్నటికీ సహించరు.

అందుచేత తెలంగాణాకు ఈ పన్నెండు ఏళ్ళుగా జరిగిన అన్యాయాలను తొలగించడానికి, దానికి సహకరించడానికి మార్గం ప్రత్యేక తెలంగాణా రాష్ట్ర నిర్మాణం కానేకాదు. అది తెలంగాణా ప్రయోజనాలకు ఎంతమాత్రం శ్రేయస్కరం కాదు.

రక్షణల అమలుకు ఐక్యాందోళన

తెలంగాణాకు ఇచ్చిన ప్రత్యేక రక్షణలను అమలుజరిపించుకోడానికి ఎడతెగని ఐక్య ఆందోళన సాగించడం ఒక్కటే మార్గం. ఆంధ్ర ప్రాంతంలో మద్యనిషేధాన్ని రద్దుచేయాలని ఆందోళన చేయడం కూడా అవసరం. అందువలన ఆంధ్ర ప్రాంతానికి దాదాపు రు. 25 కోట్లు అదనపు ఆదాయం లభించుతుంది. మైసూరు, మహారాష్ట్ర, మద్రాసు రాష్ట్రాలలో చేసింది ఆంధ్రలో ఎందుకు చేయకూడదు?

తెలంగాణా ప్రాంతానికి జరిగిన అన్యాయాన్ని తెలంగాణా విద్యార్థులు మొట్ట మొదటిసారిగా యావత్తు రాష్ట్ర, దేశ ప్రజల దృష్టికి కూడా తీసుకొనివచ్చారు. అందుకు వారెంతో అభినందనీయులు. తెలంగాణా ప్రత్యేక రక్షణల పోరాటానికి ఈ ఆందోళన ఒక ప్రాతిపదికను ఏర్పరచింది.

కాని ఈనాడు తెలంగాణా విద్యార్థులు ప్రత్యేక తెలంగాణా నినాదం చేపట్టి

తాము ఏ ప్రయోజనాలను సాధించుకోవాలనుకుంటున్నారో, అట్టి ప్రయోజనాలు సిద్ధించకుండా ఉండే మార్గంలో నడుస్తున్నారు. తమ యువకశక్తిని వృధా చేస్తున్నారు. ఒక చెడ్డ లక్ష్యానికి తమ శక్తిని వెచ్చిస్తున్నారు. ప్రత్యేక తెలంగాణా దాని ప్రయోజనాలకు పూర్తి విరుద్ధం. అందుచేత ఈ ప్రత్యేక తెలంగాణా నినాదాన్ని వారు విరమించి తెలంగాణాకు అన్యాయం చేసిన ఈ ప్రభుత్వం వైదొలగాలన్న ఆందోళనకు, తెలంగాణా ప్రత్యేక రక్షణలను అమలుజరిపించుకునే ఐక్య పోరాటానికి కలిసిరావాలి. తెలంగాణాలోని అధ్యాపకులందరూ విద్యార్థులను ఈ పొరపాటు దోవనుండి మళ్ళించాలి. చీలికవాదానికి వ్యతిరేకంగా ఉభయ ప్రాంతాలలోని ప్రజాతంత్ర అభివృద్ధికర శక్తులన్నీ ఏకంకావాలి.

- "వీర తెలంగాణా - నా అనుభవాలు - జ్ఞాపకాల్లు" నుండి, 1972

రక్తాక్షరాలలో చరిత్ర నిర్మించిన "వీర తెలంగాణ"

ఈ చారిత్రక పోరాటం యొక్క గుణపాఠాలు మరుగునపడిపోరాదు. ఆదర్శరహితమైన నేటి రాజకీయ ప్రపంచంలో అధికారంలో వున్నవారే పత్రికలలో పెద్ద అక్షరాలలో అగుపడుతుంటారు. అదివరకు జరిగిన సంఘటనలు, పోరాటాలూ మరుగునపడిపోతాయి. చరిత్ర నుంచి గుణపాఠాలు నేర్చుకొనేబదులు చరిత్రనే ఖూనీచేస్తారు.

- రావి నారాయణరెడ్డి

నేనూ - నా దేశం

(ఆంధ్ర గదర్ వీరుడు - దర్శి చెంచయ్య స్వీయచరిత్ర)

ఆచార్య వకుళాభరణం రామకృష్ణ
102, దేవరత్న అపార్ట్‌మెంట్స్,
మెహదీపట్నం, హైదరాబాద్-28

గత శతాబ్ది సగభాగందాకా భారతదేశం వలస పాలనలో వుండిపోయింది. జాతీయ విముక్తి ఉద్యమం దేశ స్వాతంత్ర్యం కోసం పోరాడి సాధించింది. 1850 లగాయతు, ఆంధ్రదేశంలో, 1947 దాకా, దాదాపు నూరు సంవత్సరాలు ఆంధ్రదేశం పలు ఉద్యమాలతో అట్టుడికి పోయింది. సంఘ సంస్కరణతో ప్రారంభించి, జాతీయోద్యమం, వామపక్ష భావాలతో ప్రేరణచెందిన కార్మిక, కర్షక, స్త్రీ, యువజన, విద్యార్థి, సాంస్కృతికోద్యమాలు ఒకవైపు తెలుగు జాతిని పునరుజ్జీవింపచేస్తూ, ఇంకొకవైపు జాతీయ విముక్తికోసం పోరాడాయి.

ఈ చారిత్రక సన్నివేశంలో, దాదాపు యాభైమందికి పైగా, తెలుగువారు తమ స్వీయచరిత్రలు రాసుకొన్నారు. ఇవి కేవలం వారి జీవితానికి సంబంధించిన వివరాల పట్టీలు కావు. జీవిత ఘటనలతో, ఉద్యమ వివరాలను రంగరించిన ఉద్యమ చరిత్రలు. 19వ శతాబ్దపు రెండో భాగంలో కందుకూరి వీరేశలింగంచే ఆరంభింపబడిన యీ సాహిత్య ప్రక్రియ - "స్వీయ చరిత్ర" - ఆధునిక ఆంధ్రదేశ చరిత్ర రచనకు చక్కని ముడిసరుకు.

ఈ జీవిత చరిత్రలన్నీ ముఖ్యమైనవి కాగా, వాటిలో ప్రముఖంగా చెప్పుకోదగ్గ

వాటిలో దరిశి చెంచయ్య, 'నేనూ - నా దేశం' ఒకటి. ఆయన జననం 1890లో. అప్పటినుండి 1948 దాకా, వేరే విధంగా చెప్పుకోవాలంటే, అఖిల భారత జాతీయ కాంగ్రెస్ కాలం నుండి, దేశ స్వాతంత్ర్యం దాకా యీ గ్రంథం, ఆంధ్రదేశ చరిత్రను స్థూలంగా తెలియచేస్తుంది. చెంచయ్యగారి స్వీయచరిత్ర యింకా అనేక విధాల ముఖ్యమైన గ్రంథంగా పరిగణించాల్సి వుంది. జాతీయ, సంస్కరణ, వామపక్ష ఉద్యమాల్లో నాయకత్వ స్థాయిలో - అంటే పైస్థాయిలో వున్న మహనీయులు రాసుకున్న జీవిత చరిత్రల ద్వారానే మనం అప్పటి చరిత్రను గ్రహించగలిగాం. పై స్థాయి కాకుండా, మధ్యమ లేక కింది స్థాయిలో వున్న నాయకుల లేదా కార్యకర్తల జీవితాల్ని పఠించి, విమర్శించి, విశ్లేషించిన సమయాలు అరుదు. ఆదేకాదు యీ స్థాయికి చెందిన కార్యకర్తల జీవితాల్లో, చరిత్ర ఉపశ్రేణి (Sub altern)కి చెందిన అనేకానేక అంశాలు మన దృష్టికి వస్తాయి. పైగా యీ స్థాయి నాయకులు, అప్పటి ఘటనలను చూసిన తీరు కూడా భిన్నంగా వుండచ్చు. ఇక, దరిశి చెంచయ్యగారి జీవిత చరిత్ర, అప్పటి మూడు ప్రధాన ఉద్యమాలనూ చర్చిస్తుంది. వాటిపై వెలుగును ప్రసరిస్తుంది. ఇక్కడ చెంచయ్య, ఒక ప్రేక్షకుడుగా, పక్కన నిలబడి ఘటనల గూర్చి చెప్పటం లేదు. ఆయన యీ మూడు ఉద్యమాల్లో క్రియాశీలక పాత్రను నిర్వహించాడు. అందువల్లే, ఈ గ్రంథానికి అంత ప్రాముఖ్యత రావడం.

1890 సంవత్సరంలో, అప్పటి నెల్లూరు జిల్లా (ప్రస్తుతం ప్రకాశం జిల్లా) కనిగిరిలో, పేద వైశ్యకులంలో జన్మించాడు దరిశి చెంచయ్య. కనిగిరి ప్రాంతం, పూర్తిగా మెట్ట ప్రాంతం. వర్షపాతం తక్కువ. జీవనం దుర్భరంగా వుండేది. మెట్రిక్యులేషన్ దాకా చదివిన చెంచయ్య, చిన్ననాడే సంస్కరణలవైపు ఆకర్షింపబడ్డాడు. ముఖ్యంగా తన కులానికి చెందిన ఆత్మన్యూనతా భావాన్ని (Inferiority Complex) గమనించి ఆందోళనకు గురయ్యాడు. కులాన్ని నిరసించడం అప్పుడే ఆయనలో ప్రారంభమైంది. అప్పట్లో విదేశీ విద్యపై మోజు వుండేది. తన కులానికి చెందిన వారి సాయంతో, అమెరికా సంయుక్త రాష్ట్రాల్లో కాలిఫోర్నియాలో పైచదువులూ, జీవితానికి ఉపయోగపడే విద్యా, వృత్తులను నేర్చుకొని రావాలని బయలుదేరి వెళ్ళాడు. ఈ ఘటన ఆయన జీవితంలో పెనుమార్పుకు దారితీసింది. 1912లో బర్కిలీ పట్టణంలో అప్పటికే

అనేకమంది భారతీయులు, ముఖ్యంగా ఉత్తర భారతానికి చెందిన పంజాబీయులు చదువుకొంటూనో, ఉద్యోగాలు చేసుకుంటూనో వున్నారు. వారిలో దేశభక్తి, జాతీయ విముక్తి భావాలు చోటుచేసుకున్నాయి. సాయుధ సైనిక తిరుగుబాటు ద్వారా భారతదేశ విముక్తి సాధించాలన్నది, వారు స్థాపించిన 'గదర్' పార్టీ ఆశయం. లాలా హరదయాళ్, జితేంద్రనాధ్ లాహిరీలు గదర్ పార్టీ నాయకులు. ఉత్తేజపూరిత ఉపన్యాసాలు, విప్లవ శిక్షణ, భారతీయులకు యిస్తున్నారు. చెంచయ్యగారు ఆ ఉద్యమంలో చేరారు. దేశ విముక్తి తన తక్షణ కర్తవ్యంగా భావించి, చదువు సంధ్యలు వదిలేసి గదర్ పార్టీలో ముఖ్య కార్యకర్తగా ఎదిగారు.

మొదటి ప్రపంచ యుద్ధం జరుగుతున్న రోజులవి. ఇంగ్లండ్ ఇరకాటంలో పడింది. ఆ అవకాశాన్ని వినియోగించుకొని, 1925 కల్లా దేశ విముక్తి జరిగి రిపబ్లిక్‌ను ఏర్పర్చాలని గదర్ వీరుల ఆశయం. అమెరికా సంయుక్త రాష్ట్రాల నుండి బయలుదేరి గదర్ వీరులు, దారిలో చిక్కుకొనిపోయి దూర ప్రాచ్యం, తూర్పు ఆసియా ప్రాంతాల్లో నిలబడిపోయారు. సింగపూర్‌లో భారత సైనికుల తిరుగుబాటు జరిగితే, అందులో చెంచయ్యగారు పాల్గొన్నారు. బందీగా దొరికిపోయి, అక్కడి కారాగారాల్లో పడిన బాధలను గూర్చి గ్రంథంలో రాశారు. అక్కడినుండి తప్పించుకొని భారతదేశం చేరడంతో గదర్ పార్టీ ఘట్టం ముగుస్తుంది. గదర్ తిరుగుబాటు, మన స్వాతంత్ర్యోద్యమంలో మరపురాని ఒక త్యాగపూరిత, సాహసోపేత ఘటన. ఎందరో తమ ప్రాణాలను పణంగా పెట్టి, దేశంకోసం అమరులయ్యారు.

జాతీయోద్యమ స్ఫూర్తి నేపథ్యంలో భారతదేశాని కొచ్చిన చెంచయ్య, జాతీయోద్యమంలో పాల్గొని అనేక జైలు శిక్షలు - లాహోర్, కన్ననూర్, కోయంబత్తూర్ జైళ్ళలో 8 సంవత్సరాలు గడిపాడు.

జాతీయోద్యమంలో ఒకవైపు కొనసాగుతూనే, రాజకీయ, సంస్కరణలు సక్రమంగా ఫలవంతం కావాలంటే, సామాజిక మార్పుకు, సంఘ సంస్కరణలకూ కృషి చేయాలనుకొన్నాడు. మతం, కులం, అనేక సంఘ దురాచారాలు - భారతీయ సమాజపు విలువలను పీల్చేస్తున్నాయి. వాటి నిర్మూలనకు నడుంకట్టాడు. ఇది ఆయన జీవితంలో 'సంస్కరణదశ'కు దారితీసింది. 'స్వకుల' సంస్కరణతోపాటు, ఆయన

కార్యరంగం కళావంతుల సంస్కరణకు విస్తరించింది. వితంతు వివాహాలు, అనాధ శిశు సంరక్షణశాలలు, పతిత యువతీ జనోద్ధరణ, హరిజనోద్యమం, వయోజనోద్యమాల్లో చురుగ్గా కృషి చేశాడు. 'నేనూ - నా దేశం' గ్రంథంలో సంస్కరణ కృషిని తెలిపే భాగాలు చదువుతున్నపుడు వళ్ళు గగుర్పాటు చెందుతుంది. ఈ కృషిలో ఆయనకు చేదోడు వాదోడుగా నిల్చిన యామినీ పూర్ణతిలకం గురించిన విలువైన సమాచారం ఈ గ్రంథంలో చోటుచేసుకుంది. 1924-30ల మధ్య జరిగిన వితంతు పునర్వివాహ ఉద్యమం గూర్చి యిలా అంటాడు. **"వీరేశలింగంగారు నాటిన విత్తనం యాభై ఏండ్లకు పెద్ద వృక్షమై ఆంధ్రదేశంలో అనాధ స్త్రీలకు ఆశయమిచ్చింది."** (పుట 346). ఆంధ్రదేశంలో సంఘ సంస్కరణోద్యమం 1920ల తర్వాత కూడా కొనసాగిందనీ, దానికి ఎందరో కృషి చేశారన్న వాస్తవం దరిశి చెంచయ్యగారి గ్రంథం రుజువు చేస్తుంది.

సంస్కరణ దశ నుండి చెంచయ్య తన చివరి పోరాట దశను - సామ్యవాద దశ - 1935 నుండి చేరుకొన్నాడు. అప్పటికి ఆంధ్రదేశంలో కాంగ్రెస్ సోషలిస్టు పార్టీ కార్యకలాపాలు, కమ్యూనిస్టు పార్టీ నిర్మాణం ఒక రూపుదిద్దుకొంది. ఆ తొలినాటి వామపక్ష రాజకీయాల గూర్చిన ఎంతో విలువైన అంశాల గూర్చి యీ గ్రంథం తెలియచేస్తుంది. కమ్యూనిస్టు పార్టీలో తాను చేరడానికి స్త్రీ విముక్తి అనే ఆశయం ఎలా దోహదం చేసిందీ, ఆయన మాటల్లోనే తెలుసుకొందాం. **"నేను కమ్యూనిస్టు కావడానికి ముఖ్య కారణం స్త్రీల కష్టాలను తొలగించడానికి ప్రయత్నాలు చేసి, చేసి, పూర్తిగా సాధించలేకపోవడం వల్ల కలిగిన అసంతృప్తి, స్త్రీల కష్టాలు ఒక్క సోషలిస్టు రష్యాలో మాత్రమే నశించాయన్న సత్యమే నన్ను కమ్యూనిజంవైపు తిప్పింది"** అంటాడు. (పుట 489).

సామ్యవాద దశలో చెంచయ్య మద్రాసులో, కార్మిక సంఘాల్లో బీడీ, చుట్టల కార్మిక సంఘాలతోపాటు, స్పెన్సర్ కంపెనీ, మద్రాసు కార్పొరేషన్ పనివారల అభ్యున్నతికి పాటుపడ్డాడు. కమ్యూనిస్టు ఉద్యమ నిర్మాణంలోని అనుపానుల గూర్చి, వాటి పని తీరును గూర్చి నిజాయితీతో విశ్లేషించాడు.

జీవిత ప్రారంభం నుండి తానెదుర్కొంటున్న ఈతిబాధలు, వాటికి తోడు ఆర్థిక బాధలు చెంచయ్యగార్ని వెంటాడుతూనే వున్నాయి. జీవితపు ఆటుపోట్లలో ఆయనకు

దన్నుగా నిలిచిన భార్య దరిశి సుభద్రమ్మ మహిళా సంఘాల్లో కృషి చేస్తూ, స్త్రీల అభ్యున్నతికి పాటుపడింది. సుభద్రమ్మ కృషి గూర్చి ఇంతవరకూ ఎవరూ ఎక్కడా పేర్కొనకపోవడం దురదృష్టం. అనిబిసెంట్ సహచారిణిగా వుంటూ, అఖిల భారత మహిళా సమాఖ్య కార్యక్రమాల్లో, దక్షిణ భారతదేశంలో చురుగ్గా పాల్గొన్నారు. ఆమె నేతృత్వంలో పతిత యువతీ జనోద్ధరణ, స్త్రీలల్లో విద్యా వ్యాప్తి కొనసాగింది. దరిశి చెంచయ్యగారి జీవిత చరిత్ర ఒక గని లాంటిది. ఆయన జీవిత లక్ష్యం, దేశ స్వాతంత్ర్యమే కాదు. స్వాతంత్ర్యానంతరం, సమాజం ఏ దిశలో నడవాలీ, దేశ పునర్నిర్మాణం బడుగుల జీవితాల్లో ఎలాంటి మార్పులు తీసుకురావాలో ఆయన ఆశించాడు. ఆర్థిక అసమానతలు, సామాజిక ఎత్తుపల్లాలను తొలగించి, స్త్రీ జనోద్ధరణ దేశానికి ఆయువుపట్టుగా భావించి కృషి చేసిన మహనీయుడు. ఈ క్రమంలో రూపుదిద్దుకొంది చెంచయ్యగారి వ్యక్తిత్వం. ఆయన ప్రాపంచిక దృక్పథానికి, తను పాల్గొన్న ఉద్యమాలు ఎలా దోహదం చేశాయో వ్యక్తీకరిస్తుంది ఈ గ్రంథం. చిత్తశుద్ధికి నిష్కపటత్వం తోడై, స్వీయ పొరబాట్లను నిష్కర్షగా అంగీకరించే మనస్తత్వం ఆయనది. చిన్నప్పటి నుండీ ఒక నిరసనవాదిగా మార్పుకోసం కృషి చేయాలన్న తపన ఆయన రాసిన ప్రతి అక్షరంలో కన్పిస్తుంది. నేటి యువతరం తప్పక చదవాల్సిన గ్రంథం ఇది.

"గ్రంథాలయ సర్వస్వం - శతవసంత సాహితీ మంజీరాలు" వాల్గవ భాగం

ఆకాశవాణి సౌజన్యంతో

కుల వ్యవస్థపై చర్చావేదిక

జులై నెల "కమ్యూనిజం"లో స్వాతంత్ర్య సమరయోధులు, కమ్యూనిస్టు నాయకులు శ్రీ ముళ్ళపూడి సూర్యనారాయణ, కుల వ్యత్యాసాల నిర్మూలనకు మరో సామాజిక విప్లవం ఆవశ్యకత గురించి ఒక వ్యాసం వ్రాశారు. ఇందులో అనేక ఆసక్తికర విషయాలు ఉన్నాయి. అందుపై చర్చ ఉపయుక్తంగా వుండ గలదని భావించి చర్చావేదికలో పాల్గొనవలసిందిగా పాఠకులను ఆహ్వానించాం. శ్రీ టి. రవిచంద్, శ్రీ టి.ఎమ్. రెడ్డిగార్ల అభిప్రాయాలను ఈ సంచికలో అంద జేస్తున్నాం. ఈ చర్చావేదికలో పాల్గొనవలసిందిగా పాఠకులను ఆహ్వానిస్తున్నాం.

సం॥

కులవివక్ష కూలిపోవాలంటే...

శ్రీ టి.యం. రెడ్డి

ఇప్పుడిప్పుడే కులవ్యవస్థ కూలిపోదు. దాని వేళ్ళు గట్టిగా నాటుకుని వున్నాయి. నేను చేయబొయ్యే సూచనలు వెంటనే ఆచరణసాధ్యం కావని నాకు తెలుసు. ఐనా, ఈ దిశగా ప్రయత్నాలు చేసి తీరాలనే ఉద్దేశంతో ఈ మాటలు రాస్తున్నాను. నా సూచనలు :

(క) కులాంతర వివాహాలను ఇతోధికంగా ప్రోత్సహించాలి. దీనికోసం -

1. కులాంతర వివాహం చేసుకునే ప్రతి నిరుద్యోగ దంపతులకూ ఆర్థిక ప్రోత్సాహకాలు ప్రభుత్వమూ, స్వచ్ఛంద సంస్థలూ కల్పించాలి. ఇది ఏదో 'నామ్ కే వాస్తే' కాకుండా, భారీగానే వుండాలి.
2. ఉద్యోగంలో వుంటూ కులాంతర వివాహం చేసుకునే దంపతులకు రెండు ఇంక్రిమెంట్లు అదనంగా మంజూరు చేయాలి.
3. యువతీ యువకులు భావకవితకూ, వాస్తవికతావాద నవలలకూ, ప్రేమకథలకూ

స్పందిస్తూ, నిజజీవితంలో ఆ ఆదర్శాలను ఆచరణసాధ్యం చేసేట్లు చూడాలి. ఇందుకోసం వారు చదివే చదువుల్లో ప్రేమకు పెద్దపీట వేయాలి. దాన్నొక వాస్తవ జీవిత సత్యం చేయాలి.

4. తక్కువ ఖర్చుతో పెళ్ళిళ్ళు జరగాలి. భారీ విందుల్ని విరమించాలి.
5. కులాంతర వివాహ వేదికలు ప్రతి మండలంలోనూ ఏర్పరచాలి. ఇవి యువ జంటలకు యధోచిత సలహాలు ఇవ్వాలి. వివాహానంతరం కూడా దాంపత్య జీవితం సజావుగా సాగేట్లు చూసేందుకు ప్రయత్నించాలి.

(ఖ) కులవ్యవస్థ పుట్టుపూర్వోత్తరాలను గురించిన అవగాహన, పునరుజ్జీవన యుగంలో వచ్చిన హిందూమత సంస్కరణలనూ, కులనిర్మూలనా వాదాన్ని గూర్చిన ఓ సమగ్ర అవగాహన కలిగేట్లు మన పత్రికలు విరివిగా రాయాలి. రేడియో, దూరదర్శన్‌లు పలు కార్యక్రమాలు ప్రసారం చేయాలి.

(గ) అనుసూచిత కులాలైన 'హరిజనుల' కులాంతర వివాహాలు విరివిగా జరిగేట్లు చూడాల్సిన బాధ్యత కార్మిక సంఘాలపై ఉంది. వామపక్షాలు దీన్ని తమ విస్తృత కార్యక్రమంలో ఒక తప్పనిసరి అంశంగా భావించాలి.

(ఘ) ప్రతిదానికీ వ్యవస్థ మారనిదే ఇది సాధ్యం కాదు, అది సాధ్యం కాదు అని అనడం తరచూ వింటూంటాం. ఈ నియతివాదం పనికిరాదు. చాలా సంస్కరణలు ప్రస్తుత పెట్టుబడిదారీ వ్యవస్థలో కూడా సాధ్యమే. మనం చేయాల్సింది వీటిని వేగికపరచడమే. ప్రజాస్వామిక వామపక్ష యువజన సంస్థలు ముందుకు వచ్చి ఈ సంస్కరణలు చేపట్టాలి. పశ్చిమ దేశాల్లో ఈ కులం కుళ్ళు లేదని మనం గ్రహించాలి.

(జ) దేశంలో 35 కోట్లమంది నిరక్షరాస్యులున్నారు. చదువురాని వాళ్ళలో ఎక్కువ భాగం అనుసూచిత కులాలు, తెగలవారే. ఈ స్థితి పోవాలి. సంపూర్ణ సాక్షరతా కార్యక్రమం ఐదేళ్ళ నిర్ణీత కాలంలో విజయవంతమయేందుకు అవసరమయ్యే అన్ని చర్యలూ తీసుకోవాలి. కేరళ అనుభవం నుంచి పాఠాలు నేర్చుకోవాలి. అవసరమైతే ఓ సంవత్సరం విద్యా సంస్థలకు సెలవు ప్రకటించి ఈ జనవిద్యా కార్యక్రమం చేపట్టాలి. ఇది సమగ్ర విద్యను, సమగ్ర అవగాహనను అందించగలగాలి. ఇది యుద్ధప్రాతిపదికన జరగాలి. జనం చేతుల్లో విద్య ఒక ఆయుధం కావాలి. దీంతో కులవ్యవస్థను గాయపరచాలి.

కులవ్యవస్థ నిర్మూలనకు గతంలో జరిగిన ఉద్యమాల స్ఫూర్తి

శ్రీ టి. రవిచంద్

జూలై 2001 "కమ్యూనిజం" మాసపత్రికలో స్వాతంత్ర్య సమరయోధులు శ్రీ ముళ్ళపూడి సూర్యనారాయణ "కుల వ్యత్యాసాల నిర్మూలనకు మరో సామాజిక విప్లవం కావాలి, రావాలి" అంటూ రాసిన వ్యాసం ఆలోచనాత్మకంగా, సందేశాత్మకంగా ఉంది. ఈనాడు సమాజంలో వర్గ సంబంధాలకంటే కుల సంబంధాలే బలంగా వున్నాయంటున్న ఆయన అభిప్రాయంతో ఆలోచనాపరులెవరయినా అంగీకరించక తప్పదు. అంతేకాదు, వర్గ పోరాటాలలో పాల్గొనే కార్మికులలో కూడ కులతత్వ ప్రభావమున్నదంటున్న స్వాతంత్ర్య సమరయోధులు శ్రీ సూర్యనారాయణ చాలా నిజాయితీగా కుల సమస్యను గుర్తిస్తున్నారు. మతవాద సందర్భంగా విశ్వకవి రవీంద్రనాథ్ ఠాగూర్ చెప్పిన మాటల్ని కులవాద సమీక్ష సమయంలో కూడా మనం గుర్తుంచుకోవాలి. ఆ మాటలు చాలా అర్థవంతమైనవి : "మనలోకి మనం చూసుకోవాలి." కులవ్యవస్థ శ్రమవిభజనే కాదు, అది శ్రామికుల విభజన - అని ఆరు దశాబ్దాల క్రితమే డా॥ అంబేద్కర్ అన్నారు. ఆనాడు ఆయన మాటల్ని ఎవరూ పెద్దగా పట్టించుకోలేదు.

దేశంలో పారిశ్రామికీకరణ జరిగితే, కార్మికవర్గం పెరుగుతుందనీ, తద్వారా కుల విభజనలు, వ్యత్యాసాలు అంతరిస్తాయని ఆనాడు కమ్యూనిస్టులు భావించారు. నాలుగు దశాబ్దాల క్రితం "న్యూయేజ్" (జూన్, 1959) పత్రికలో ప్రముఖ కమ్యూనిస్టు మేధావి కె. దామోదరన్ "కేరళలో వర్ణవ్యవస్థ" పేరుతో ఒక వ్యాసం రాశారు. ఈ వ్యాసం తర్వాత తెలుగులో "సందేశం" (మార్క్సిస్టు సిద్ధాంత, రాజకీయ మాసపత్రిక) మే, 1960 సంచికలో ప్రచురించబడింది. ఈ వ్యాసంలో కార్మికవర్గం పెరిగి, బలపడితే కులవ్యవస్థ బలహీనపడుతుందని, వర్ణైక్యత అంతరించి, వర్గైక్యత బలపడుతుందని భావించారు. ఇది యాంత్రిక దృష్టితో కూడిన ఆశావాదం తప్పితే మరొకటి కాదు. కార్మికవర్గ చైతన్యాన్ని కూడా బలహీనపరచగల శక్తి కులవ్యవస్థకున్నదని శ్రీ సూర్యనారాయణ వ్యాసం నిరూపిస్తుంది. ఈ రోజు మనం మాట్లాడాల్సింది కుల వ్యత్యాసాల నిర్మూలన గురించి కాదు. కుల నిర్మూలన గురించే మాట్లాడాలి. ఆలోచించాలి. కుల వ్యవస్థ ఉన్నంత

కాలం కుల వ్యత్యాసాలు, కుల విచక్షణ అనివార్యంగా వుంటాయి. కాబట్టి కుల నిర్మూలన కోసం ఈ దేశంలో లౌకికవాదులంతా ఏకమై బలమైన సాంస్కృతిక ఉద్యమాన్ని నిర్మించుకోవాలి. మతతత్వంతోపాటు కులతత్వానికి కొంత మంచి జరుగుతుంది. హిందూ మతానికి ఆత్మలాంటిది కులం. ఈ కులవ్యవస్థను బలహీనపరచగలిగితే హిందూ మతోన్మాదాన్ని బలహీనపరచగలుగుతాం. హిందూ మతానికి, కులవ్యవస్థకు గల ఈ గతితార్కిక సంబంధాన్ని నిశితంగా, నిజాయితీగా మనం గుర్తించగలిగితే సమస్యకు సగం పరిష్కారం లభించినట్లే! మార్క్సిస్టు పరిభాషలో చెప్పాలంటే కులం పునాది, మతం ఉపరితలం. ఈ దేశంలో మతం లేదు, మశానం లేదు, ఉన్నదల్లా కులమేనని సి.వి. లాంటి మార్క్సిస్టులు ఏనాడో చెప్పారు. ఆయన మాటల్నీ ఎవరూ ఖాతరు చేయలేదు. కమ్యూనిస్టు ఉద్యమంలోని యాంత్రిక దృష్టివల్ల ఈ దేశానికి చాలా నష్టం జరిగిందనిపిస్తుంది. పునాది, ఉపరితలం అనే యాంత్రిక విభజనవల్ల, వాటిమధ్య గల గతితార్కిక సంబంధాన్ని విస్మరించటంవల్ల, సాంస్కృతికాంశాల బలాన్ని, శక్తిని తక్కువగా అంచనా వేశాము. దాని ఫలితమే అంతర్జాతీయ దృక్పథం ఉండాల్సిన కార్మికవర్గంలో కులతత్వ విజృంభణ! సాంస్కృతిక రంగానికి కమ్యూనిస్టు ఉద్యమం తగిన స్థానం కల్పించినట్లయితే, సోషలిజం అనే లక్ష్యాన్ని చేరుకోలేకపోయినా, కనీసం లౌకిక, ప్రజాస్వామ్య వాతావరణంలోనయినా మనం జీవించగలిగేవాళ్ళం. జరిగిందేదో జరిగిపోయింది. గతంలో మనం చేసిన పొరపాట్ల నుండి గుణపాఠాలు నేర్చుకొని, మన భావాల్ని సంపద్వంతం చేసుకుంటూ ముందుకు నడవాలి.

అసంపూర్ణ ఉద్యమాలు

ఈ దేశంలో కులవ్యవస్థ వ్యతిరేక ప్రతిఘటనోద్యమాలు అనేక రూపాల్లో జరిగాయి. వాటి చరిత్రను ఏదో రూపంలో గ్రంథస్థం చేయడానికి కొన్ని ప్రయత్నాలు జరిగాయి. కాని అవి అసంపూర్ణంగా మిగిలాయి. ప్రాచీన కాలంనుండి ఆధునిక యుగంవరకు వర్ణవ్యవస్థను, కులవ్యవస్థను విమర్శిస్తూ వెలువడిన ఇటువంటి సాహిత్యాన్ని వెలుగులోనికి తెచ్చి ప్రజల్లో విస్తృతంగా ప్రచారం చేయాలి. వర్ణవ్యవస్థ, కులవ్యవస్థలు ఎంత అనాగరికమో, ఆటవికమో, అశాస్త్రీయమో ఈ సాహిత్యం ద్వారా ప్రజలకు తెలియచెప్పాల్సిన అవసరం ఉంది. ఆవైపు "కమ్యూనిజం" పత్రిక ఆధ్వర్యాన 1992లో "భారతదేశంలో కులవ్యవస్థ" పేరుతో ఒక సదస్సు నిర్వహించారు. అది

చాలా మంచి ప్రయత్నం. ఈ దశాబ్ద కాలంలో "మిళింద ప్రచురణలు" పేరుతో ఒక సంస్థను స్థాపించి ఆవైపు మరికొంత కృషి చేశాము. దీనిలో భాగంగా పద్దెనిమిది వందల సంవత్సరాల క్రితం వర్ణవ్యవస్థను ఖండిస్తూ మహాకవి అశ్వఘోషుడు రచించిన "వజ్రసూచి" గ్రంథాన్ని ఆంధ్రులకు అందించాము. దీనికి రాసిన పరిచయ వ్యాసంలో ఈ వ్యాస రచయిత ప్రాచీన కాలంనుండి ఇప్పటివరకు జరిగిన కులవ్యతిరేక ప్రతిఘటనోద్యమాలను, వివిధ వ్యక్తులు చేసిన కృషిని సంక్షిప్తంగా వెలుగులోకి తేవడమే కాకుండా, నేడు ఈ పోరాటాల్ని ఏ ప్రాతిపదికపై ముందుకు తీసుకెళ్ళారో వివరించాడు. ఈ గ్రంథానికి ఆంధ్రదేశంలో మంచి ప్రతిస్పందన లభించింది. కమ్యూనిస్టేతర పత్రికల్లో సంపాదకీయాలు, సమీక్షలు వచ్చాయి. కులవ్యవస్థ వ్యతిరేకత పేరుతో ప్రచారంలోకి వచ్చిన బలమైన ఒక తప్పుడు ధోరణిని కూడా పై గ్రంథానికి రాసిన పరిచయంలో విమర్శించడం జరిగింది. కుల వ్యతిరేక పోరాటాలు శాస్త్రీయ మానవవాద పునాదులపై నిర్మించాలని, ద్వేషం దీనికి ఆధారం కారాదని కూడా చెప్పడం జరిగింది. కులవ్యవస్థను ప్రతిఘటిస్తూ అన్ని వర్ణాలనుండి, అన్ని కులాలనుండి సంస్కర్తలు, విప్లవకారులు వచ్చారని, ఇది ఏదో ఒక కులానికో, వర్గానికో సంబంధించిన సమస్య కాదని, ఇది మానవ సమస్యని చారిత్రక ఆధారాలతో నిరూపించడం జరిగింది.

పోకల లక్ష్మీనరసు కృషి

ఆధునిక యుగంలో ఆంధ్రదేశంలో బౌద్ధుడిగా, కులనిర్మూలనవాదిగా ప్రొఫెసర్ పోకల లక్ష్మీనరసు, మార్క్సిస్టుగా, కులనిర్మూలనవాదిగా డా॥ కాట్రగడ్డ బాలకృష్ణల కృషిని పరిచయం చేస్తూ కొన్ని రచనలు ప్రచురించాము. ఇంకా జరగాల్సిన కృషి చాలా వుంది. ఒక వ్యక్తి సంస్థగా మారి చేసే ప్రయత్నంలో కొన్ని పరిమితులుంటాయి. ఆ పరిమితుల్ని అధిగమించి ముందుకు ప్రయాణించటానికి గట్టిగా ప్రయత్నిస్తున్నాము.

స్వాతంత్ర్య సమరయోధులు, కమ్యూనిస్టు నాయకులైన శ్రీ ముళ్ళపూడి సూర్యనారాయణ "కుల వ్యత్యాసాల నిర్మూలనకు మరో సామాజిక విప్లవం కావాలి, రావాలి" అంటున్నారు. కమ్యూనిస్టుగా ఆయన ఇటువంటి పిలుపు నిచ్చినందుకు మేమెంతో గర్వపడుతున్నాం. ఆయనను అభినందిస్తున్నాం. 60-70 యేళ్ళ వయసులో వున్న వృద్ధతరం కమ్యూనిస్టులతోనే ఈ ఆదర్శాలు అడుగంటాయనుకొంటున్న మాలాంటివారికి శ్రీ సూర్యనారాయణ వ్యాసం చదువుతుంటే ఎంతో ఆనందాన్ని,

ఉత్తేజాన్ని కలిగించింది. ఆయన ఆశిస్తున్న మరో సామాజిక విప్లవానికి కావాల్సిన సైద్ధాంతిక అవగాహనను సంపద్వంతం చేసే సాహిత్యాన్ని తెలుగు పాఠకులకు అందించడానికి మా వంతు కృషి చేస్తున్నామని, ఒకసారి మా ప్రచురణల్ని పరిశీలించి, తగిన సూచనలివ్వమని ఆయనను అభ్యర్థిస్తున్నాం. ఇప్పటివరకు వెలువడిన మా ప్రచురణలు :

1. స్టడీస్ ఇన్ హిందూ మెటీరియలిజమ్ - డా॥ కె.బి. కృష్ణ, తొలి ముద్రణ : 1994.
2. తెలుగు వెలుగు - డా॥ కాట్రగడ్డ బాలకృష్ణ, 1995
3. భగవద్గీతలో భౌతికవాద అంశాలు - డా॥ కె.బి. కృష్ణ, 1995.
4. భారత ప్రజాతంత్ర విప్లవ సమస్యలు - శరద్‌పాటిల్, 1996 (దళిత ఉద్యమ నేపధ్యంలో డా॥ కె.బి. కృష్ణ రచనల ప్రాముఖ్యాన్ని గురించి చర్చించిన రచన)
5. బౌద్ధం అంటే ఏమిటి? - ప్రొఫెసర్ పి. లక్ష్మీనరసు, 1996
6. వజ్రసూచి (వర్ణవ్యవస్థ ఖండన) - మహాకవి అశ్వఘోషుడు, 1997.
7. బౌద్ధపండితుడు, కుల నిర్మూలనవాది - ప్రొఫెసర్ పి. లక్ష్మీనరసు, 1998.
8. మహాకవి అశ్వఘోషుని వజ్రసూచి (వివిధ పత్రికల్లో వెలువడిన అభిప్రాయాల సంకలనం), 1999.
9. అవైదిక మతాలు, కులవ్యవస్థపై డా॥ బి.ఎస్.ఎల్. హనుమంతరావు రచనలు-ఒక పరిశీలన - టి. రవిచంద్, 1999.
10. పొలిటికల్ అండ్ సోషల్ థాట్ ఆఫ్ బుద్దిస్ట్ రైటర్స్ (క్రీ.శ. రెండవ శతాబ్దం నుండి ఐదవ శతాబ్దం వరకు కులవ్యవస్థకు వ్యతిరేకంగా వచ్చిన ప్రతిఘటనోద్యమాల అధ్యయనం) - డా॥ కె.బి. కృష్ణ, 1999.

మార్క్సిస్టు దృష్టితో కులసమస్యను, అంబేద్కర్ కులనిర్మూలనోద్యమాన్ని విశ్లేషిస్తూ, చైతన్య పబ్లికేషన్స్ పేరుతో మరో రెండు రచనలు ఈ వ్యాస రచయిత ప్రచురించాడు. అవి : 1) సామాజిక విప్లవ దార్శనికుడు డా॥ బి.ఆర్. అంబేద్కర్ - టి. రవిచంద్, 1989. 2) డా॥ బి.ఆర్. అంబేద్కర్ - ప్రొఫెసర్ కొత్త సచ్చిదానందమూర్తి (ప్రొఫెసర్ మూర్తి ఆంగ్ల వ్యాసంపై జరిగిన చర్చలో పాల్గొన్న రచయితల వ్యాస సంకలనం), 1992.

ఆంధ్రజాతీయ పునరుజ్జీవనలో కమ్యూనిస్టుపార్టీ మహోజ్వల పాత్ర

శ్రీ పరకాల పట్టాభి రామారావు

1942-48 సంవత్సరాల మధ్య ఆంధ్రదేశంలో ఒక అపూర్వమైన సాంఘిక, సాహిత్య విప్లవం జరిగింది. ఫ్యూడల్ నాగరికత, సంస్కృతి, సంప్రదాయాలకు, అభివృద్ధి నిరోధక భావాలకు వ్యతిరేకంగా ఆంధ్ర కమ్యూనిస్టు ఉద్యమం ఈ మహోద్యమానికి ప్రేరణ, ప్రోత్సాహాలు ఇచ్చి, నాయకత్వం వహించింది. అభ్యుదయ రచయితల ఉద్యమం, ప్రజానాట్యమండలి సాంస్కృతిక ప్రదర్శనలు, యువజన, మహిళా ఉద్యమాల ద్వారా ఆంధ్రదేశంలో గొప్ప భావ పరివర్తనను తీసుకురాగల్గింది. ప్రజా సాహిత్యానికి, కళలకు నాంది ప్రస్తావన చేసింది. కొత్త పాతల మేలుకలయిక ద్వారా నవయుగాంధ్ర నిర్మాతలు కందుకూరి, గురజాడ, గిడుగు, కొమర్రాజులు ప్రారంభించిన ఆంధ్ర జాతీయ పునరుజ్జీవనోద్యమాన్ని కొనసాగించింది. కమ్యూనిస్టు ఉద్యమం 1940 దశకంలో సాధించిన ఈ విజయాన్ని దిజ్ఞాత్రంగా పాఠకులకు అందిస్తున్నాం. సం॥

ఉపోద్ఘాతం

ప్రజాస్వామ్యం, సోషలిజం స్థాపన లక్ష్యంగా రాజకీయ కార్యక్రమాలతోపాటు, ఆంధ్ర జాతీయ పునరుజ్జీవనానికి కమ్యూనిస్టు పార్టీ అహుముఖంగా కృషి గావించింది.

ఆంధ్ర జాతీయ పునర్వికాసానికి మూలపురుషులైన కందుకూరి, గురజాడ, గిడుగు, కొమర్రాజు లక్ష్మణరావుగార్లు, సాంఘిక, సాంస్కృతిక రంగాలలో నడిపిన మహోద్యమాల్ని కమ్యూనిస్టు పార్టీ కొనసాగించింది. జాతీయోద్యమ సత్సంప్రదాయాలను నిలబెట్టడానికి కమ్యూనిస్టు పార్టీ పూనుకుంది.

1942-43లో కమ్యూనిస్టు పార్టీ మొట్టమొదటిసారిగా బహిరంగంగా

పనిచేయడానికి అవకాశం రాగానే స్త్రీ సముద్ధరణకు విస్తృతమైన ప్రాతిపదికపై మహిళా ఉద్యమాన్ని, యువకులను ఆదర్శపౌరులుగా తయారుచేయడానికి యువజన ఉద్యమాన్ని నిర్మించడానికి పూనుకుంది. ఆంధ్రుల ప్రాచీన కళారూపాలైన బుర్రకథ, వీధిభాగవతం మొదలైనవి పునరుద్ధరించి నూతనమైన ఇతివృత్తాల ద్వారా ప్రజలలో దేశభక్తిని, సాంఘిక చైతన్యాన్ని, విజ్ఞాన ప్రబోధాన్ని కల్గించడానికి పూనుకుంది. కిరాయి నాటకాలతోను, పౌరాణిక నాటకాలతోను విసుగెత్తిన ప్రజలకు, వాస్తవిక ప్రజాజీవితాన్ని చిత్రించే నాటకాలను ప్రదర్శించుటకు ప్రజానాట్యమండలిని ఏర్పరచింది. అదేవిధంగా సాహిత్యరంగంలో ప్రగతి మార్గాన్ని తొక్కిన అభ్యుదయ రచయితల సంఘానికి ఎంతో చేయూత ఇచ్చింది. ఈ విధంగా సాంఘిక సాంస్కృతిక రంగాలలో ఈ కాలంలో ఎంతో సంచలనం తీసుకురాగల్గింది.

బాల్య వివాహాలు, నిర్బంధ వైధవ్యం మున్నగు దురాచారాలకు వ్యతిరేకంగా పోరాడి స్త్రీ పునర్వివాహాలను జరిపించడానికి, అవినీతిని - లంచగొండితనాన్ని నిర్మూలించడానికి, ఆనాడు కందుకూరి వీరేశలింగం పంతులుగారు ఎంత ప్రతిఘటనను ఎదుర్కోవలసివచ్చిందో, ఈ దశలో కమ్యూనిస్టు ఉద్యమం కూడా అంత ప్రతిఘటనను అభివృద్ధి నిరోధకుల నుండి ఎదుర్కోవలసివచ్చింది.

వీరేశలింగం, గురజాడ, గిడుగు, లక్ష్మణరాయ వర్ధంతులను పెద్దయెత్తున జరిపి, వారి ఆశయాలను గురించి ప్రచారం చేయడంతో వీరిని కమ్యూనిస్టులు తమ పార్టీ ప్రచారానికి ఉపయోగించుకుంటున్నారని ఆనాటి ప్రతీపవర్గాలు ప్రచారం చేశాయి. వాస్తవం ఏమిటంటే కమ్యూనిస్టులైన ప్రతివారు స్త్రీలకు విద్యా-విజ్ఞానాలు కల్గించడం, వితంతువులను వివాహమాడటం, వర్ణాంతర వివాహాలను చేసుకోవడం, కట్నాలు లేకుండా వివాహాలు చేసుకోవడం, ఆడంబరాలను తగ్గించి పూలదండల పెళ్ళిళ్ళు చేసుకోవడం మున్నగు సంస్కరణ పద్ధతులను స్వయంగా ఆచరించి, ఆదర్శవంతంగా ఉండటానికి శతథా కృషి చేశారు. ఇటువంటి సంస్కరణ వివాహ పద్ధతులను అమలుజరపడానికి తల్లిదండ్రులతో పేచీలు పడవలసినప్పటికీ, సనాతనులు ఎన్నో ఇబ్బందులు పెట్టినప్పటికీ కమ్యూనిస్టులు వెనుదీయలేదు. జాతీయోద్యమ కాలంలో కాంగ్రెసు మహిళలు పికెటింగులు జరిపినప్పుడు, జైళ్ళకు వెళ్ళినప్పుడు రౌడీలు-సంఘ వ్యతిరేక శక్తులు ఏవిధంగా అల్లరిచేసేవారో కమ్యూనిస్టు పార్టీకి చెందిన స్త్రీలు ధైర్యంగా సభలకు వచ్చినప్పుడు, ప్రచారానికి వెళ్ళేటప్పుడు అన్ని బాధలు పడవలసివచ్చేది.

జాతీయోద్యమ కాలంలో స్త్రీలలో వచ్చిన చైతన్యం-సంస్కరణ భావాలు, పట్టణ-మధ్యతరగతుల వరకే పరిమితం అయిపోతే, పురాతన కట్టుబాట్లకు, సంప్రదాయాలకు కోటలనదగిన గ్రామీణ ప్రాంతాలలో స్త్రీలకు చైతన్యం కల్గించడం కమ్యూనిస్టు పార్టీ చేసిన మహోత్కృష్ట కార్యమని చెప్పవచ్చు. 1944లో విజయవాడలో జరిగిన అఖిల భారత రైతు మహాసభకు 20 వేలమంది స్త్రీలు హాజరయ్యారు. బహుశా ఇంతమంది స్త్రీలు ఒక సభలో పాల్గొనడం అప్పటికీ ఇప్పటికీ అదేనేమో!

రాత్రి పాఠశాలలు, వయోజన విద్య, గ్రంథాలయాలు, తాలింఖానాలు, ఆటల పోటీలు, సాంస్కృతిక కార్యక్రమాల ద్వారా గ్రామీణ-పట్టణ యువకులలో కమ్యూనిస్టు పార్టీ అపూర్వమైన మార్పు తీసుకొనివచ్చి వారిలో దేశభక్తి, సంఘసంస్కరణాభిలాష కల్గించింది. ఎంతోమంది తమ పూర్వ జీవితంలోని చెడు వర్తనలను వదలి ఆదర్శ ప్రజాసేవకులయ్యారు.

సహపంక్తి భోజనాలు జరిపితే వీరేశలింగంగారి కాలంలో కులంలో వెలివేసేవారు. ఆనాడు అది విప్లవం. వర్ణ వివక్షతను నిర్మూలించాలన్న దీక్షతో కమ్యూనిస్టు పార్టీ సభ్యులు, యువజన మహిళా సంఘాలవారు పట్టుదలతో పనిచేసి అటువంటి పట్టింపులులేకుండా చేశారు. అస్పృశ్యత నివారణకు గాంధీజీ ఉద్యమం ప్రారంభించారు. కూమ్యనిస్టు తమ యిళ్ళలోకి హరిజనులను రానివ్వడం, వారు నీరు తెచ్చియిస్తే తాగడం మున్నగు కార్యక్రమాల ద్వారా గ్రామసీమలలో అస్పృశ్యతా నివారణకు పూనుకున్నారు. ఇందుకు ఎన్ని అడ్డంకులను ఎదుర్కోవలసివచ్చినా వారు వెనుదీయలేదు. ఇది ఈనాడు చాలా చిన్న విషయంగా కనబడవచ్చు కాని ఆ రోజుల్లో అందుకు తీవ్ర ప్రతిఘటనము ఎదుర్కోవలసివచ్చేది.

ఈ విధంగా కమ్యూనిస్టు పార్టీ, ఫ్యూడల్ సమాజ కట్టుబాట్లను, అభివృద్ధి నిరోధక సంప్రదాయాలను నిర్మూలించడానికి పెద్దయెత్తున పోరాటం సాగించి సాంఘిక సంస్కరణలను తీసుకొనివచ్చింది. సమాజంలో సగభాగంగా ఉండే స్త్రీలు విద్యా - విజ్ఞానాలు పొందాలనీ, ఆర్థిక స్వాతంత్ర్యం సంపాదించాలనీ, అప్పుడే వారి పరాధీనస్థితి తొలగుతుందనీ వారిలో చైతన్యం కలిగించింది. యువజన సంఘాల ద్వారా యువకులలో, బాల సంఘాల ద్వారా బాల బాలికలలో దేశభక్తిని, అభివృద్ధికర భావాలను తీసుకొనివచ్చింది.

సాహిత్యరంగంలో, సాంస్కృతిక రంగాలలో వీరేశలింగం, గురజాడలు

ప్రవేశపెట్టిన సంప్రదాయాలను కమ్యూనిస్టు పార్టీ కొనసాగించింది. "దేశమును ప్రేమించుమన్నా" అని మహాకవి గురజాడ వ్రాసిన దేశభక్తి గేయానికి తిరిగి అనన్య ప్రచారం తెచ్చింది. సమాజ శ్రేయస్సును కాంక్షించటమే సాహిత్యం, కళల పరమావధి అనే భావం రచయితలలో కల్గించడానికి ప్రయత్నించింది. అభ్యుదయ రచయితల సంఘంవారు వీరేశలింగం, గురజాడ, గిడుగు, చిలకమర్తి మున్నగువారి రచనలను బహుళ ప్రచారంలోకి తీసుకొనివచ్చారు. వర్థంతి ఉత్సవాలు జరిపించి, జీవిత చరిత్రలను ప్రచురించారు. యువరచయితలు అనేకమంది ముందుకు వచ్చేటట్టు చేశారు. సాహిత్యంలో ప్రజాయుగానికి నాందీ ప్రస్తావన చేయడంలో కమ్యూనిస్టు పార్టీ ఎంతగానో తోడ్పడింది.

సాహిత్యరంగంలో వచ్చిన ఈ మార్పు నాటకరంగంలో, సాంస్కృతికరంగంలో కూడా తీసుకునిరావడానికి కమ్యూనిస్టు పార్టీ కృషి చేసింది. ప్రజల కష్టాలను, ఉన్నతస్థితికి పోవాలనే వారి వాంఛను, వారి ఆశలను, ఆశయాలను చిత్రించే నాటకాలను రచియింపజేసి ప్రజానాట్యమండలి ద్వారా ప్రదర్శించారు. పరివర్తన, ముందడుగు, మాభూమి నాటకాలు ఈ రంగంలో అపూర్వ సంచలనాన్ని తీసుకొనివచ్చాయి. ఇవి కళాకారుల మెప్పుపొందాయి.

గ్రామ గ్రామాన ప్రజానాట్యమండలి శాఖలు ఏర్పడ్డాయి. యువ కళాకారులు ఎంతోమంది ఉద్భవించారు. ఈ నాటకాలతోపాటు బుర్రకథ, జముకుల కథ మొదలైన ఆంధ్ర ప్రాచీన కళారూపాలను పునరుద్ధరించిన ఘనత కమ్యూనిస్టు పార్టీకుంది. ఈ సాంస్కృతిక ప్రదర్శనలు ప్రజలలో ఎంతో విజ్ఞాన ప్రబోధాన్ని, రాజకీయ చైతన్యాన్ని కల్గించాయి. వేలు - లక్షలుగా ఈ ప్రదర్శనలకు ప్రజలు హాజరయ్యేవారు. మూఢనమ్మకాలపై, సాంఘిక దురాచారాల్లపై ఈ విచిత్ర వేషాలు వ్యంగ్యాత్మక విమర్శను సాగించుతూ, ఆ విధంగా ప్రజలలో ఎంతో ప్రబోధం కల్గించాయి.

కీ॥శే॥ కొమర్రాజు లక్ష్మణరావుగారు తమ విజ్ఞాన చంద్రికా గ్రంథమండలి ద్వారా విజ్ఞానదాయకమైన గ్రంథాలను, జాతీయాభిమానాన్ని పెంపొందించే రచనలను ఏ విధంగా ప్రచురించి ప్రబోధం కల్గించారో - అదే విధంగా ప్రజాశక్తి ప్రచురణలు, విశాలాంధ్ర ప్రచురణలు ఆ ఆదర్శాన్ని కొనసాగించాయి.

ఈ అన్ని సాంఘికోద్యమాల ఫలితంగా కమ్యూనిస్టు పార్టీ తెలుగుదేశంలో అంతకుముందు ఎన్నడూ లేనంత సాంఘిక చైతన్యాన్ని కల్గించింది. అజ్ఞానానికి,

మూఢనమ్మకాలకు, అభివృద్ధి నిరోధక సాంఘిక కట్టుబాట్లకు మూలకేంద్రాలుగా ఉండే గ్రామీణ ప్రాంతాలలో ఇందువలన ఒక పెద్ద సాంఘిక చైతన్య ప్రవంతి ఉద్భవించింది.

ఆంధ్ర జాతీయ పునరుజ్జీవనానికి ఈ సాంఘిక చైతన్య ప్రవంతి ఎంతగానో దోహదం చేసింది.

సిద్ధాంత నిబద్ధత గల చారిత్రక నేపథ్యం

కమ్యూనిస్టు పార్టీ కొనసాగించిన ఈ జాతీయ పునరుజ్జీవనోద్యమానికి సిద్ధాంత నిబద్ధత గల చారిత్రక నేపథ్యం ఉంది. భారత జాతీయ విముక్తి పోరాటంలో అంతర్భాగమైన కమ్యూనిస్టు ఉద్యమం సామ్రాజ్యవాద వ్యతిరేక పోరాటాన్ని ఫ్యూడల్ వ్యతిరేక పోరాటంగా విస్తరింపజేయడంలో చరిత్రాత్మకమైన పాత్ర వహించింది. కరడుగట్టిన ఫ్యూడలిజానికి చిహ్నమైన స్వదేశ సంస్థానాధీశ్వరుల పాలనకు వ్యతిరేకంగాను, బ్రిటిష్ ప్రభుత్వం సృష్టించిన జమీందారీ స్టాట్యూటరీ భూస్వామ్య విధానానికి వ్యతిరేకంగాను చైతన్యయుతమైన పోరాటాలు నడిపింది. ఆ విధంగా భారత స్వాతంత్ర్య సమరాన్ని సువిశాల జాతీయ విముక్తి పోరాటంగా గ్రామీణ వ్యవసాయ విప్లవోద్యమంగా విస్తృతపరిచింది.

1934-35 ప్రాంతాలలో ఆంధ్రదేశంలో ప్రారంభమైన కమ్యూనిస్టు ఉద్యమం, 1936లో దత్తు బ్రాడ్లీ థీసిస్‌ను ఆమోదించడం ద్వారా సువిశాల సామ్రాజ్యవాద వ్యతిరేక జాతీయైక్య సంఘటన విధానాన్ని అవలంబించింది. భారత జాతీయ కాంగ్రెస్‌ను ఐక్యవేదికగా ఒకవైపున చేసుకుంటూ మరోవైపున కార్మిక, కర్షక, మధ్యతరగతి వర్గాలను సమీకరిస్తూ తన స్వతంత్ర ప్రజా పునాదిని ఏర్పరచుకొంది. 1930 దశకం రెండవ అర్ధభాగం నుండి ఆంధ్రదేశంలో ప్రధాన ఫ్యూడల్ వర్గం అయిన జమీందారీ వర్గాలకు వ్యతిరేకంగా బ్రహ్మాండమైన పోరాటాలు నడిపింది. చరిత్రాత్మకమైన రైతు రక్షణయాత్ర నడిపింది.

ఫ్యూడల్ సామాజిక, ఆర్థిక వ్యవస్థను నిర్మూలించడానికి, దాని ఉపరితల భాగమైన ఫ్యూడల్ భావజాలాన్ని, దాని సాంఘిక, సాంస్కృతిక, సాహిత్య వ్యవస్థలను ఎదుర్కొని పోరాడాలి. ఇట్టి భావ సంఘర్షణ ఫ్యూడల్ వ్యతిరేక పోరాటానికి తోడ్పడుతుంది.

ఆంధ్రదేశంలో ఫ్యూడల్ నాగరికత, సంస్కృతి, సాహిత్యాలపై, వాటి అభివృద్ధి నిరోధక సాంఘిక దురాచారాలపై పోరాడినవారు ఇదివరలో ఎవరైనా ఉన్నారా? ఈ

అన్వేషణలో వెనుదిరిగి చూసుకొంటే కందుకూరి వీరేశలింగం, గురజాడ, గిడుగు, కొమర్రాజు లక్ష్మణరావు మున్నగు మహనీయులు దృగ్గోచరమయ్యారు. సాంఘిక, సాహిత్య రంగాలలో వీరు చేసిన అపూర్వ పోరాటం కనుపించింది.

ఈ మహనీయుల రచనలను, వారు నడిపిన సాంఘిక, సాహిత్య ఉద్యమాలను, అనుభవాలను ఆంధ్ర కమ్యూనిస్టు నాయకులు వెలికితీసి అధ్యయనం చేయ మొదలుపెట్టారు.

వీరేశలింగం యుగంనాటి ఉద్యమ అనుభవాల అన్వేషణకు ఒకరకంగా ఆంధ్ర కమ్యూనిస్టు ఉద్యమ నిర్మాతలైన సుందరయ్య, రాజేశ్వరరావు, మద్దుకూరి చంద్రశేఖరరావుగార్లకు వారి విద్యార్థి దశలోనే బీజాలు పడ్డాయని చెప్పవచ్చు.

సుందరయ్యగారు 1924-25 ఆ ప్రాంతాలలో రెండేళ్ళు రాజమండ్రిలో హైస్కూలు విద్యార్థిగా చదువుకున్నారు. అప్పుడు వీరేశలింగం, చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహం, కొమర్రాజు లక్ష్మణరావుగార్ల రచనలన్నింటిని వారు చదివారు. సాంఘిక, సాహిత్య రంగాలలో వారు ప్రవేశపెట్టిన నూతన వరవడి, సంస్కరణ భావాలు సుందరయ్యగారిమీద ఎంతో ప్రభావాన్ని కల్గించాయి. వారిలో దేశభక్తి, సామాజిక దృష్టిని కల్గించాయి.

అలాగే చండ్ర రాజేశ్వరరావుగారు, మద్దుకూరి చంద్రశేఖరరావుగార్లు హైస్కూళ్ళలో చదువుతున్నప్పుడు వీరేశలింగంగారి రచనలు, వారి సంఘసంస్కరణ భావాలు, సాంఘిక దురాచారాలకు వ్యతిరేకంగా వారు జరిపిన పోరాటాల అనుభవాలు వీరిపై ప్రభావాన్ని కల్గించాయి. చండ్ర రాజేశ్వరరావుగారు హైస్కూలు విద్యార్థిగా వీరేశ లింగంగారి ప్రహసనాలను స్కూలు వార్షికోత్సవాలలో ప్రదర్శించిన వారిలో వున్నారు.

2

విస్మృతిలో పడిపోయిన వీరేశలింగం, గురజాడలు

1940 దశకంనాటికి ఆంధ్రదేశంలో కందుకూరి, గురజాడలను యించుమించు మరిచిపోయే పరిస్థితులు వచ్చాయి. గురజాడ 1915లో మృతిచెందారు. వీరేశలింగంగారు 1919లో కనుమూశారు. రెండు మూడు దశాబ్దాల కాలం గడిచిపోయేసరికి వీరు నడిపిన ఉద్యమాలను ప్రజలు మరిచిపోయే స్థితి ఏర్పడింది. చండ్ర రాజేశ్వరరావుగారు ఒక సభలో చెప్పినట్లు "కందుకూరి వీరేశలింగం, గురజాడ

అప్పారావు మున్నగువారి గురించి అసలు అందరూ మరిచిపోయిన స్థితిలో, ఏ కాలేజీలోనైనా కందుకూరి వీరేశలింగంగారు ఎవరంటే చెప్పలేని స్థితి ఏర్పడింది. నవయుగాంధ్ర వైతాళికుల రచనలను ఆ విధంగా పాతిపెట్టేయడం జరిగింది." (చంద్రం సంస్మరణ సభ, 1974 ఆగస్టు 22వ తేదీ, విజయవాడ)

వీరేశలింగం, గురజాడల సాంఘిక, సాహిత్య ఉద్యమాల ఊసు తెరమరుగు కావడానికి మరొక పరోక్ష కారణం కూడా దారితీసిందని చెప్పవచ్చు. బెంగాల్ విభజనకు వ్యతిరేకంగా 1905-1907 వందేమాతరం ఉద్యమం, గాంధీజీ నాయకత్వాన 1919-1922 సహాయ నిరాకరణోద్యమం, 1930-32 ఉప్పు సత్యాగ్రహోద్యమాలు ఆంధ్రదేశంలో ఉవ్వెత్తుగా స్వాతంత్ర్య పోరాట వెల్లువను తీసుకువచ్చాయి. వందలు, వేలుగా స్త్రీ పురుషులు, పట్టణ గ్రామీణ ప్రజలు ఈ సామ్రాజ్యవాద వ్యతిరేక స్వాతంత్ర్య సమరంలో పాల్గొన్నారు. అందరి దృష్టి ప్రధానంగా స్వాతంత్ర్యోద్యమంవైపు మళ్ళింది. సాంఘిక సంస్కరణల ఉద్యమంవైపు దృష్టి తగ్గింది. ముందు రాజకీయ స్వాతంత్ర్య సాధన - తర్వాత సంఘ సంస్కరణల సంగతి అనే భావం ఏర్పడింది. రాజకీయ సభలతోపాటు సాంఘిక సభలు కూడా జరిపే సంప్రదాయం వెనుకపట్టు పట్టింది. అయితే జాతీయోద్యమ సంరంభంలో పరోక్షంగా కొన్ని ముఖ్యమైన సామాజిక మార్పులు కూడా రాకపోలేదు. ఎప్పుడూ ఘోషాలో మ్రగ్గిపోతూ ఇల్లు దాటి బైటికిరాని స్త్రీలు, వంటింటికి పడకటింటికి పరిమితమైపోయిన స్త్రీలు తొలిసారిగా స్వాతంత్ర్యోద్యమంలో పాల్గొని బైటికి వచ్చారు. కల్లు అంగళ్ళవద్ద, విదేశీ వస్త్ర దుకాణాలదగ్గర పికెటింగ్‌లలో పాల్గొన్నారు. సత్యాగ్రహాలు చేసి జైళ్ళకు వెళ్ళారు. ఆ విధంగా వారిలో రాజకీయ చైతన్యం వచ్చింది. అంతవరకు సభలకు సమావేశాలకు రాని స్త్రీలు - నిషేధించబడిన రాజకీయ సభలకు అధ్యక్షత వహించే స్థితికి కూడా ఎదిగారు. దువ్వూరి సుబ్బమ్మ వంటి వితంతువులు కూడా ఉద్యమాలలోకి వచ్చారు. స్త్రీవిద్య, వితంతు పునర్వివాహాలు, అస్పృశ్యతా నివారణ, కులాంతర వివాహాలు మున్నగునవి వ్యాప్తిచెంది జాతీయోద్యమ ప్రభావంలో మరికొంత ముందంజవేశాయి.

కమ్యూనిస్టు పార్టీ భుజస్కంధాలపై పడిన చారిత్రక కర్తవ్యం

అయితే 1919-22, 1930-32 పోరాటాలు జరిగిన తరువాత, రాజకీయ స్వాతంత్ర్య సాధనతోబాటు, సాంఘిక సంస్కరణల సమస్య మళ్ళీ ఎజెండాలోకి

వచ్చింది. అసంపూర్తిగా నిలిచిపోయిన ప్యూడల్ సాంఘిక, సాంస్కృతిక ఉద్యమాలను తిరిగి కొనసాగించవలసిన చారిత్రక కర్తవ్యం ముందుకు వచ్చింది: ఈ చారిత్రక కర్తవ్యాన్ని ఆంధ్ర కమ్యూనిస్టు ఉద్యమం తన భుజస్కంధాలకు ఎత్తుకుంది.

నవయుగాంధ్ర నిర్మాతలు, ఆంధ్ర జాతీయ పునరుజ్జీవనోద్యమ వైతాళికులు అయిన కందుకూరి వీరేశలింగం, గురజాడ అప్పారావు, గిడుగు రామమూర్తి, కొమర్రాజు లక్ష్మణరావుగార్ల వారసత్వాన్ని స్వీకరించి, ఆంధ్ర కమ్యూనిస్టు ఉద్యమం వారి వర్థంతులను పెద్దయెత్తున రాష్ట్రవ్యాపితంగా జరిపించింది. వారి జీవిత చరిత్రలను, వారి రచనలను పునర్ముద్రించి తిరిగి ఆంధ్ర ప్రజలకు అందజేసింది.

హితకారిణి సమాజంవద్దకు కమ్యూనిస్టు పార్టీ ప్రతినిధి వర్గం

వీరేశలింగం రచనలను పునర్ముద్రించడానికి, వారి ప్రహసనాలను ప్రదర్శన యోగ్యంగా ఎడిట్ చేయడానికి అనుమతి సంపాదించడానికై వీరేశలింగంగారి ఆస్తులపై, వారి రచనలపై యాజమాన్యం కలిగివున్న హితకారిణి సమాజంవారి వద్దకు ఆంధ్ర కమ్యూనిస్టు పార్టీ ఒక ప్రతినిధి వర్గాన్ని రాజమండ్రి పంపింది. ఆనాడు ఆంధ్రదేశంలో ప్రఖ్యాతి వహించిన మార్క్సిస్టు మేధావులు, కమ్యూనిస్టు నాయకులు శ్రీ పులుపుల శివయ్య, శ్రీ మాకినేని బసవపున్నయ్యగార్లు 1944 మే నెలలో - రాజమండ్రి వెళ్ళారు. హితకారిణి సమాజం కార్యదర్శి శ్రీ పెద్దాడ సుందర శివరావుగారిని కలుసుకొని వీరేశలింగంగారు వివిధ సాంఘిక సమస్యలపై వ్రాసిన 12 ప్రహసనాలను పునర్ముద్రించడానికి వ్రాతమూలకంగా వారినుండి అనుమతి సంపాదించారు. వీరేశలింగంగారి సమకాలికులు, వారి అనుయాయులలో జీవించి వున్న వ్యక్తి శ్రీ కనుపర్తి శ్రీరాములుగారిని సందర్శించి వీరేశలింగంగారి అవసానదశలో ఆఖరి దశాబ్దంలో పడిన కష్టాలగురించి, వారి చివరి రచనల గురించి ఎంతో విలువైన సమాచారం సేకరించారు. పంతులుగారి ఆనందోద్యానవనం, వితంతు శరణాలయం, వీరేశలింగం దంపతుల సమాధులు వారిచే నిర్మించబడిన హైస్కూలు మున్నగువాటిని శివయ్య, బసవపున్నయ్యగార్లు సందర్శించి బెజవాడ తిరిగివచ్చారు. (రాజమండ్రిలో పంతులుగారు - పి.వి. శివయ్యగారి వ్యాసం - వీరేశలింగం వర్థంతి సంచిక 1944 మే 27)

3

వీరేశలింగం వర్ధంతి సభలకై విజ్ఞప్తి

1944 మే 27వ తేదీన వీరేశలింగం 25వ వర్ధంతిని ఆంధ్రదేశమంతటా జరిపించడానికి పూర్వరంగంగా కమ్యూనిస్టు పార్టీ చేసిన సన్నాహం ఇది. ఆనాడు గ్రామగ్రామాన వీరేశలింగం వర్ధంతి జరుపవలసిందిగా ఆంధ్ర రాష్ట్ర విద్యార్థి సంఘాలు, యువజన సంఘాలు, మహిళా సంఘాలు, అభ్యుదయ రచయితల సంఘం, నవ్య సాహిత్య పరిషత్తు, హితకారిణి సమాజం సంయుక్తంగా ఒక విజ్ఞప్తి చేశాయి. ఆ విజ్ఞప్తి చేసినవారు, విజ్ఞప్తి పూర్తిపాఠం వివరాలు ఇవి :

"కందుకూరి వీరేశలింగం పంతులుగారు, 1919 మే 27వ తేదీన పరమపదించారు. ఈ మే 27 నాటికి 25 సంవత్సరాలు గడిచిపోయాయి.

"వీరేశలింగం పంతులుగారు ఆంధ్రుల జీవితంలోని మూఢనమ్మకాలను, అజ్ఞానంతో నిండిన ఆచారాల్ని పటాపంచలు గావించడానికి ఆంధ్ర భాషకు పదును పెట్టారు. మెరుగులు దిద్దారు. ఆంధ్ర సాహిత్యానికి అనేక కొత్త రూపాలతో అలంకారాలను సమకూర్చారు. సంస్కార విద్యకు, విజ్ఞానాభివృద్ధికి మార్గదర్శకులయ్యారు.

ఆంధ్ర మహిళాలోకానికి వారు చేసిన సేవ మరువరానిది. పునర్వివాహాలు జరిపించారు. స్త్రీ విద్యా ప్రాప్తికి ప్రోత్సాహమిచ్చారు. అనాధ స్త్రీలకు ఆశ్రయం కల్పించారు. ఆంధ్ర మహిళల జీవన వ్యవస్థలో నూతన వికాసాన్ని కల్పించారు.

"ఆంధ్రదేశమంతటా" వీరేశలింగంగారి వర్ధంతి జరుపడానికి పూనుకొందాం. పంతులుగారికి - ఆయన నిర్మించిన సంప్రదాయాల్ని ముందుకు తీసుకుపోవడానికి ఆనాడు వూరేగింపులు చేయాలి. సభలు జరపాలి. ఆయన నిర్మించిన సంస్కారోద్యమాన్ని, మహిళా ఉద్యమాన్ని, సారస్వతోద్యమాన్ని జాతీయ స్వాతంత్ర్యోద్యమాని కండగా ఉండే ఒక మహోద్యమంగా చేస్తామని ప్రతిజ్ఞ తీసుకోవాలి."

ఈ సంయుక్త విజ్ఞాపన చేసినవారు

"శ్రీ పెద్దాడ సుందర శివరావు, కార్యదర్శి, హితకారిణి సమాజం; శ్రీ తెలికచర్ల వెంకటరత్నం, కార్యదర్శి, నవ్య సాహిత్య పరిషత్తు; శ్రీ చదలవాడ పిచ్చయ్య, కార్యదర్శి,

ఆంధ్ర అభ్యుదయ రచయితల సంఘం; శ్రీ తమ్మారెడ్డి సత్యనారాయణ, కార్యదర్శి, రాష్ట్ర విద్యార్థి ఫెడరేషన్; శ్రీ పరకాల పట్టాభి రామారావు, కార్యదర్శి, పశ్చిమ గోదావరి జిల్లా యువజన సంఘం; శ్రీమతి పరకాల అహల్యాదేవి, కార్యదర్శిని, పశ్చిమ గోదావరి జిల్లా మహిళాసంఘం; శ్రీ తాతినేని ప్రకాశరావు, కార్యదర్శి, కృష్ణాజిల్లా యువజన సంఘం; శ్రీమతి వెల్లంకి అన్నపూర్ణమ్మ, కార్యదర్శిని, కృష్ణాజిల్లా మహిళా సంఘం; శ్రీ ఎం.వి. సుబ్బారావు, కార్యదర్శి, గుంటూరు జిల్లా యువజన సంఘం; శ్రీమతి టి. సావిత్రి, గుంటూరు జిల్లా మహిళా సంఘ కార్యదర్శిని. (ప్రజాశక్తి వారపత్రిక 3-5-1944)

అంతకుముందే ప్రజాశక్తి వారపత్రికలో మద్దుకూరి చంద్రశేఖరరావుగారు వీరేశలింగంగారిపై ఒక సమగ్ర వ్యాసం వ్రాశారు. వీరేశలింగం బాల్యం, విద్యార్థి దశ, విద్యార్థి నాయకుడుగా సమ్మె చేయించడం, ఉపాధ్యాయ దశ, సంఘ సంస్కర్తగా ఆంధ్ర సారస్వతానికి యుగపురుషుడుగా శతాధిక గ్రంథ రచన, ఆయన నిర్మించిన వివిధ సంస్థలు మున్నగు విశేషాలు చంద్రంగారు తెలిపారు. "వీరేశలింగంగారు "జమీందారీ యుగపు సంప్రదాయాలనే సంకెళ్ళతో కునారిల్లుతున్న ఆంధ్ర సంస్కృతికి పునరుజ్జీవం పోశారు. ఒక నూతన శకం నిర్మించారు. రాయసం వెంకట శివుడుగా రన్నట్లు వీరేశలింగంగారు నవీనాంధ్ర దేశమునకు, ఆంధ్ర వాఙ్మయానికి యుగ పురుషుడు" - అని చంద్రంగారు తమ వ్యాసంలో తెలిపారు. బహుశా వీరేశలింగంగారి మరణానంతరం ఆంధ్ర సాహితీరంగంలో ఆయనపై యింత సమగ్రమైన వ్యాసం వెలువడలేదు.

ఆంధ్ర అభ్యుదయ రచయితల సంఘం మే 27వ తేదీ వర్ధంతి సమయానికి "యుగపురుషుడు వీరేశలింగం" అను ఒక ప్రత్యేక సంచికను 1/4 డెమ్మీ సైజులో ప్రచురించింది.

ఆంధ్రదేశమంతటా వీరేశలింగం వర్థంతి సభలు

రాజమండ్రిలో వీరేశలింగంగారి తోటలోనే 1944 మే 27న వర్థంతి సభలు జరిగాయి. పంతులుగారి అనుచరుడు రాయసం వెంకట శివుడుగారు అధ్యక్షత వహించారు. శ్రీ విస్సా అప్పారావు, దేవులపల్లి కృష్ణశాస్త్రి, మహీధర జగన్మోహనరావు,

పిలకా గణపతిశాస్త్రి తదితరులు పాల్గొన్నారు. "పంతులుగారు యధార్థవాది కనుక వాస్తవికతను ప్రహసనాలలో కనబరిచారు: అందుచేతనే వారు ప్రజా యుగకర్త కాగలిగారు" అని కృష్ణశాస్త్రిగారు అన్నారు. పంతులుగారి పటాన్ని మంగళవాయిద్యాలతో వూరంతా వూరేగించారు. వీరేశలింగం హైస్కూలులో వీరేశలింగం అనుచరులు కామరాజు హనుమంతరావుగారి అధ్యక్షతన సభ జరిగింది. వీరేశలింగం ప్రహసనాలను ప్రదర్శించారు.

కాకినాడలో జరిగిన సభకు శ్రీ ముద్దు కృష్ణ అధ్యక్షత వహించారు. సి.వి.కె. రావు తదితరులు పాల్గొన్నారు.

నెల్లూరులో బెజవాడ గోపాలరెడ్డిగారి అధ్యక్షతను, వర్ధంతి సభ జరిగింది. ఓరుగంటి వెంకట సుబ్బయ్య, ఆమంచర్ల గోపాలరావుగార్లు పాల్గొన్నారు.

బెజవాడలో వర్ధంతి సభకు పంతులుగారి శిష్యులు, అనుచరులు డాక్టర్ ఆచంట లక్ష్మీపతిగారు అధ్యక్షత వహించారు. శ్రీ విశ్వనాధ సత్యనారాయణ, డాక్టర్ కొమర్రాజు అచ్చమాంబ, మాడభూషి వెంకటాచారి తదితరులు పాల్గొన్నారు.

కాటూరులో జరిగిన సభకు కాటూరి వెంకటేశ్వరరావుగారు అధ్యక్షత వహించారు.

ఏలూరులో జరిగిన సభకు సుప్రసిద్ధ కాంగ్రెస్‌వాది ఆత్మకూరి గోవిందాచారి అధ్యక్షత వహించారు. వివిధ జిల్లాల్లో సుమారు వందచోట్ల వీరేశలింగం వర్ధంతి సభలు జరిగాయి. ఆ విధంగా వీరేశలింగంగారి స్మృతిని, వారి మహత్తర కృషిని ఆంధ్ర ప్రజానీకానికి కమ్యూనిస్టు ఉద్యమం జ్ఞప్తికి తెచ్చింది.

4

అరసం ద్వితీయ మహాసభ

చిలకమర్తివారికి అఖండ సన్మానం

1944 డిసెంబరు 29-31వ తేదీల్లో ఆంధ్ర అభ్యుదయ రచయితల ద్వితీయ మహాసభ బెజవాడలో జరిగింది. సభ రెండవ రోజున ఆంధ్ర జాతీయకవి చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహంగారి స్వీయచరిత్ర బహూకరణ మహోత్సవం జరిగింది. రామమోహన్ గ్రంథాలయం హాలులో జరిగిన ఈ సభకు అభ్యుదయ రచయితల ద్వితీయ

మహాసభాధ్యక్షులైన తెలికిచర్ల వెంకటరత్నంగారే అధ్యక్షత వహించారు. వేదికపై చిలకమర్తివారిని పడకకుర్చీలో ఆశీనులను చేశారు. అఖిల భారత అభ్యుదయ రచయితల సంఘ ప్రధాన కార్యదర్శి సజ్జాద్ జహీర్, నవ్య సాహిత్య పరిషత్ అధ్యక్షులు శ్రీ కాటూరి వెంకటేశ్వరరావుగారు, నవ్యాంధ్ర సాహిత్యవీధుల కర్త ఆచార్య కూరుగంటి సీతారామయ్యగారు, ప్రజాసాహిత్య కోవిదుడు పంచాగ్నుల ఆదినారాయణ శాస్త్రిగారు, వైతాళికుల సంకలనం సంపాదకుడు ముద్దు కృష్ణ, ఆంధ్ర యూనివర్శిటీ సిండికేట్ సభ్యులు, దామెర్ల ఆర్ట్ గ్యాలరీ ట్రస్టు కార్యదర్శి శ్రీ విస్సా అప్పారావుగారు వేదికపై ఆశీనులయ్యారు. సభాధ్యక్షులు శ్రీ తెలికచర్లవారు మాట్లాడుతూ "సంఘ సంస్కరణ లోను, సారస్వత క్షేత్రంలోను అభ్యుదయ మార్గాలను తీర్చిదిద్దిన చిలకమర్తివారి స్వీయచరిత్రను ప్రకటించడం ద్వారా ఆంధ్రదేశానికి మహోపకారం చేశారు ఆంధ్ర అభ్యుదయ రచయితల సంఘంవారు" అని అభినందించారు.

శ్రీ విస్సా అప్పారావుగారు ఈ స్వీయ చరిత్ర ప్రచురణ పూర్వచరిత్రను తెలియజేశారు. "నేను, రాయసం వెంకట శివుడుగారు చిలకమర్తివారిని స్వీయచరిత్ర వ్రాయవలసిందిగా కోరాము. 75 యేండ్లు దాటిన వృద్ధాప్యంలో వారు శ్రమకోర్చి తమ స్వీయచరిత్ర వ్రాశారు. వీరేశలింగంగారి వర్ధంతి సభ జరిపే సందర్భంలో ఆంధ్ర రాష్ట్ర అభ్యుదయ రచయితల సంఘంవారు నా దగ్గరకు వచ్చినప్పుడు ప్రసంగవశాన శ్రీ చిలకమర్తివారి "స్వీయచరిత్ర వ్రాయించామనీ, కాయితాల కరువువల్ల దాని ప్రకటన ఆలస్యమైపోతున్నదనీ వారితో అన్నాను. దాదాపు నాలుగు వందల పేజీలు గల యీ గ్రంథాన్ని ఒక్క నెలరోజులలోగానే అచ్చువేయించిన ప్రజాశక్తి సంపాదకులనూ, అభ్యుదయ రచయితల సంఘంవారిని అభినందిస్తున్నాను" అన్నారు.

మూడు తరాలవారు పాల్గొన్న సన్మానసభ

నవ్యసాహిత్య పరిషదధ్యక్షులు శ్రీ కాటూరి వెంకటేశ్వరరావుగారు మహాకవిని సమాశ్వాసిస్తూ, "పంతులుగారి సారస్వతం, రసాంచితమై కావ్యత్వము నందినది. వీరేశలింగంగారి రచనకన్న వీరి రచన కాంతా సమ్మితమైన లాలిత్యముతో ధర్మబోధ చేస్తుంది. శ్రీ విస్సా అప్పారావుగారి తరంవారూ, నా తరంవారూ, మా తరువాత తరంవారూ, మూడు తరాలవారు యీ సన్మానంలో పాల్గొనడం ముదావహం" అన్నారు. శ్రీ ముద్దుకృష్ణగారు "నా జీవితంలో ఏవైనా ఉదాత్తమైన ఆశయాలు కుదురుకుంటే

అవి చిలకమర్తివారి కృషి ఫలితమే" నన్నారు. శ్రీమతి గుడుపూడి ఇందుమతీదేవి, శ్రీమతి అత్తిలి స్వరాజ్యలక్ష్మిగార్లు చిలకమర్తివారి రచనలకు తాము ఏ విధంగా ఉత్తేజం పొందిందీ తెలిపారు. శ్రీ పంచాగ్నుల ఆదినారాయణశాస్త్రిగారు, "ఈ కళాప్రపూర్ణని సత్సాంప్రదాయం మూడు తరాలకేగాదు, ఐదు కాదు, ఎన్ని తరాలకైనా పవిత్రమైనది, అనుసరణీయమైనది! అది పాతబడేది కాదు!" అన్నారు.

చదలవాడ పిచ్చయ్యగారు శ్రీ చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహంగారి సారస్వత కృషి, సంఘ సంస్కరణదీక్షా, ఆంధ్రుల జీవితాన్ని సర్వతోముఖంగా తీర్చిదిద్దిందనీ, వారి దేశభక్తి వీరేశలింగంగారికన్నా పటువై, ఆంధ్రులను స్వాతంత్ర్య పోరాట మార్గంలోకి దింపిందనీ, అట్టి మహనీయుని "స్వీయచరిత్ర"ను ప్రచురించే అవకాశం కలిగినందుకు అభ్యుదయ రచయితల సంఘం ధన్యమనీ చెప్పారు. అనంతరం పిచ్చయ్యగారు మహాకవి, కళాప్రపూర్ణ శ్రీ చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహం పంతులుగారిని పుష్పమాలాలంకృతులనుచేసి, దుశ్శాలువను గప్పి, వస్త్ర తాంబూలాదులనిచ్చి, బంగారు పేరుతో ముద్దులొలికే "స్వీయచరిత్ర"ను సమర్పించారు. సభామండపం "శ్రీ చిలకమర్తికి జై" "అభ్యుదయ రచయితల సంఘానికి జై" అనే నినాదాలతో ప్రతిధ్వనించింది.

శ్రీ చిలకమర్తి మహాకవి, బహూకృతులకు ప్రత్యుత్తరమిస్తూ, "నా కిప్పుడు 78 ఏండ్లు, నా కేసు యమధర్మరాజు కోర్టుకు పోయి చాల దినములైంది. హిట్లరు కలిగించిన యుద్ధంవల్ల యమధర్మరాజుకు పని ఎక్కువైంది. అందువల్ల నా కేసు హియరింగుకు రాకుండా వెనుకబడ్డది. ఆ పిలుపుకు వేచివున్నాను. ఈలోపున నా "స్వీయచరిత్ర"ను వ్రాయడానికి ధనంగూడ యిచ్చి ప్రోత్సహించిన విస్సా అప్పారావుగారికీ, రాయసం వెంకటశివుడుగారికి కృతజ్ఞుడను. **నేను బ్రతికివుండగా యీ గ్రంథం అచ్చవుతుందని నేను తలచలేదు. గ్రంథమచ్చొత్తించి, దీనిపై రాగల లాభం, రు. 750/-లను నాకిచ్చి, యీ సన్మానాన్ని యింత వైభవంగా జరిపిన అభ్యుదయ రచయితల సంఘాన్ని కృతజ్ఞతాపూర్వకంగా ఆశీర్వదిస్తున్నాను."** అని అన్నారు.

- 10-1-1945, ప్రజాశక్తి

అభ్యుదయ రచయితల సంఘం జరిపిన ఈ ఘన సన్మానం, చిలకమర్తి స్వీయచరిత్ర ప్రచురణ, అందుకు జరిగిన కృషి నేటి తరం వారికి తెలియడం అవసరం. స్వీయచరిత్రకు నాటి అరసం కార్యదర్శి శ్రీ చదలవాడ పిచ్చయ్యగారు వ్రాసిన పరిచయ

వాక్యాలు, శ్రీ చిలకమర్తివారు స్వయంగా వ్రాసుకొన్న అవతారిక ఎంతో ఆసక్తిదాయకమైనవి. శ్రీ చదలవాడ పిచ్చయ్యగారు చిలకమర్తివారి స్వీయచరిత్రకు పరిచయ వాక్యాలు వ్రాస్తూ ఇలా అన్నారు :

"చిలకమర్తివారి స్వీయచరిత్ర ఎందుకు ప్రచురించాం?"

"కళాప్రపూర్ణ" చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహంగారు తెలుగు సాహిత్యానికి, సంఘ సంస్కరణోద్యమానికి, నాట్యరంగానికి చేసిన సేవ అపారం. ఆంధ్రప్రజల అభ్యుదయానికి తోడ్పడే అనేక గ్రంథాలను వారు రచించారు. "కళాప్రపూర్ణు"నిచే వ్రాయబడిన 'గయోపాఖ్యాన' నాటకం ప్రజారంజకమై మరి యే యితర తెలుగు గ్రంథం ఖర్చుకానన్ని యెక్కువ ప్రతులు - సుమారు లక్ష దాకా - ఖర్చుపడింది. వారు రచించిన 'రాజస్థానకథావళి', 'మహాపురుషుల జీవితాలు' వంటి గ్రంథాలు తెలుగునాటి యువకులలో దేశభక్తి, ఉత్సాహాలను రేకెత్తించి, జాతీయోద్యమానికి విశేషంగా దోహదం చేశాయి. కీర్తిశేషులైన కందుకూరి వీరేశలింగంగారు ప్రారంభించిన సంఘ సంస్కరణోద్యమానికి, లక్ష్మీనరసింహంగారు సహాయంగా నిలబడి, హితకారిణీ సమాజ అధ్యక్షులుగా ఎంతోకాలం సేవచేశారు. గాంధీజీ భారత రాజకీయరంగంలోకి రాకముందే "కళాప్రపూర్ణుడు" హరిజన బాలురకు చదువు చెప్పేందుకు 'రామమోహన పాఠశాల'ను నడిపారంటే, వారి సంస్కారాభిమానం ఎంత గాఢమయిందో మనకు విదితమవుతుంది.

50 యేండ్ల ఆంధ్ర ప్రజా ఉద్యమానికి ప్రతిబింబం

"ఒకమాటలో చెప్పాలంటే, లక్ష్మీనరసింహంగారు ఆంధ్ర ప్రజాభ్యుదయానికి కృషిచేసిన మహాపురుషులలో ఒకరు. వారి స్వీయచరిత్రమును ప్రకటించడానికి తోడ్పడగలిగినందులకు "ఆంధ్ర అభ్యుదయ రచయితల సంఘం" ఎంతో గర్వపడుతూంది.

"కళాప్రపూర్ణుని జీవితగాధ చదువుతూంటే, యీనాడు ప్రజాసేవకు పూనుకొని పనిచేస్తున్నవారందరికి ఉద్వేగం కలుగుతుంది. అర్ధశతాబ్దానికి పూర్వం ఆ రోజులలో, తెలుగుభూమిలో ప్రజల విజ్ఞానాభివృద్ధికి విత్తులు నాటిన మహనీయులు ఎన్ని కష్టాల నెదుర్కోవలసివచ్చిందో మనకు బోధపడుతుంది. వారు ఏర్పరచిన సత్సాంప్రదాయాలను

జీర్ణంచేసికొని, తెలుగు సాహిత్య ఉద్యానవనాన్ని పెంపొందించవలసిన బాధ్యత సాహిత్య సేవకులందరిపైన వుంది. **లక్ష్మీనరసింహంగారి "స్వీయచరిత్రము" 50 యేండ్ల ఆంధ్ర ప్రజా ఉద్యమాన్ని ప్రతిబింబించుతూంది.** చదువుతూంటే ఆ రోజులలోని సమాజ పరిస్థితులు బోధపడతాయి. మనం నేర్చుకోవలసిన గుణపాఠాలు, అనుభవాలు ఎన్నో కన్పించుతాయి.

"ఈ సందర్భంలో మేమొక విషయం స్పష్టపరచవలసివుంది. అభ్యుదయ రచయితల సంఘం వ్యవహారిక భాషలో గ్రంథరచన జరగాలని నమ్ముతూంది. ప్రజాసామాన్యానికి విద్య సులభంగా నేర్పడానికి వ్యవహారిక భాష అవసరమని చెప్పిన స్వర్గీయ గిడుగు రామమూర్తిపంతులుగారి ఆశయాన్ని బలపరుస్తూంది. ఆంధ్రాభ్యుదయానికి పునాదివేసిన స్వర్గీయ కందుకూరి వీరేశలింగం పంతులుగారు, శ్రీ చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహంగారు సులభమైన శైలిలో గ్రంథాలు వ్రాసి ప్రజల కెంతో సేవ చేశారు. కాని వారు గ్రాంధిక భాషావాదాన్ని బలపరచారు. ఆంధ్ర వాఙ్మయ నిర్మాతలుగా వారికున్న పలుకుబడివల్లనే విశ్వవిద్యాలయాలలో, పాఠశాలలలో గ్రాంథికభాషనే ఉపయోగించాలనే నిర్ణయానికి రావడానికి కారణమయింది. కాని క్రమంగా వ్యవహారిక భాషకే వ్యాప్తి జరిగింది. దాదాపు పత్రికలన్నీ వ్యవహారిక భాషనే విశేషంగా వాడుతున్నాయి. తరవాత వీరేశలింగంగారు వ్యవహారిక భాషా ఉద్యమానికి సానుభూతి చూపారు.

వినమ్రతతో విభిన్నాభిప్రాయం

"ఈ పుస్తకంలో కూడా శ్రీ లక్ష్మీనరసింహంగారు గ్రాంధిక భాషావాదులను సమర్థించుతూ వ్రాశారు. శ్రీ లక్ష్మీనరసింహంగారికి వినమ్రులవుతూ, మేము వ్యవహారిక భాషావాదులమనీ, వారి గ్రాంథికవాదానితో ఏకీభవించలేమనీ విన్నవించుకుంటున్నాము. వీరేశలింగంగారి, లక్ష్మీనరసింహంగారి సులభశైలి ప్రజాభ్యుదయానికి ఎలా తోడ్పడిందో గ్రహించుతూ, యింకో అడుగు ముందంజవేసి, ప్రజాసామాన్యానికి సులభంగా విజ్ఞానాభివృద్ధి చేకూరడానికి వ్యవహారిక భాషావాదాన్ని బలపరుచుతున్నామని స్పష్టపరుస్తున్నాము.

"శ్రీ చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహంగారు స్వీయచరిత్రను పూర్తిగా వ్రాశారని, అచ్చు వేయవలసివుందని మాకు తెలియగానే అందరం కృషిచేయ పూనుకొన్నాము. ఈ

యుద్ధపురోజులలో కాగితపు కరువు పుస్తక ప్రకటనకు ఎంత ఆటంకంగా ఉన్నదో అందరు ఎరిగిన విషయమే. మేము కోరినంతనే "ప్రజాశక్తి ప్రచురణాలయం"వారు ఈ గ్రంథ ప్రచురణకు తమ సంసిద్ధత తెలిపారు. తమకున్న కాగితం 'కోటా'లో కొంతభాగం యిందుకు వినియోగించడానికి అంగీకరించారు. వారి సహాయంవలన వెంటనే ప్రకటించడం సాధ్యపడింది. అంతేగాదు, ఆంధ్రరాష్ట్ర అభ్యుదయ రచయితల మహాసభనాటికి ఈ పుస్తకాన్ని అందచేయగలిగారు. ఇలా సాయపడినందులకు ప్రజాశక్తి ప్రచురణాలయంవారికి మా అభివందనాలు. "స్వీయచరిత్రము" ప్రకటించడానికి మాకు అవకాశమిచ్చిన శ్రీ చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహంగారికి మరొకసారి మా నమస్కృతులు" అని చదలవాడ పిచ్చయ్యగారు తమ పరిచయ వాక్యాలను ముగించారు. (28-12-1944)

చరిత్రలు : దేశాభ్యుదయం - చిలకమర్తివారి అవతారిక

తన స్వీయచరిత్ర ఎందుకు వ్రాయ సంకల్పించారో చిలకమర్తివారు చెప్పిన విషయాలు ఎంతో ఆసక్తిదాయకమైనవి. వారు "తమ అవతారిక"లో ఇలా అన్నారు.

"చరిత్రలు దేశాభుదయమునకు తోడుపడును. కావున దేశచరిత్రలు మిక్కిలి యవశ్యములు. బహుపురుషుల చరిత్రలుగలసి దేశచరిత్రలగును. కాబట్టి జీవితచరిత్రలు మిక్కిలి యవశ్యములు. మహాపురుషుల చరిత్రములు శ్రద్ధతో వ్రాసినవారున్నపక్షమున యవి యువజనులకు నాదర్శములుగా నుండును. ఒకరి చరిత్రము మరియొకరు వ్రాసినపక్షమున వ్రాయవలసిన విషయములు సమగ్రముగా లభింపవు. అందుచేత నెవరి చరితము వారే వ్రాసుకొన్న పక్షమున విషయములన్నియు సంపూర్ణముగా నుదాహరించుట కవకాశముండును.

"కాని స్వీయచరిత్రములలో నొక లోపముండవచ్చును. పురుషుడు తన చరిత్రము వ్రాసుకొన్నపుడు తన యుత్తమగుణములనేగాని దుర్గుణములను వెల్లడింపడు. ఒకరి చరిత్ర మరియొకరు నిష్పక్షపాతముగా వ్రాయుట తటస్థించెనేని కథానాయకుని సుగుణములతోపాటు దుర్గుణములనుగూడ జిత్రించును. స్వీయచరిత్రములు వ్రాసుకొన్నవారిలో గూడ కొందరు స్వీయలోపములను నిశ్శంకముగా వెల్లడింతురు. అట్టి మహనీయులు జగంబున నరుదుగ నుందురు. అట్టి మహనీయుడు గాంధీ మహాత్ము డొక్కడే.

"ఘనకార్యములుచేసిన మహాపురుషులు పరులకు మార్గదర్శకములుగా నుండుటకై తమ చరిత్రలు తప్పక వ్రాయవలయును. మహాత్మ గాంధీగారు, జవహరలాలు నెహ్రూగారు మొదలగువారు ఉత్తమ జీవితములు జీవించి స్వార్థత్యాగులై లోకోపకార పరాయణులగుటచే నట్టివారి జీవితము లమూల్యములు. మన యాంధ్రదేశమున మొట్టమొదట స్వీయచరిత్రము వ్రాసుకొన్నవారు మహనీయులైన రావుబహదూరు కందుకూరి వీరేశలింగము పంతులుగారు. ఆ మహాపురుషుని చరిత్రమంతయు స్వార్థత్యాగములోడను, లోకోపకారకమైన ఘనకార్యములతోడను నిండియున్నది. కావున వారి స్వీయచరిత్రము నిశ్చయముగా నాంధ్ర సారస్వతమున కలంకారమై యాంధ్రజనులకు మార్గదర్శకమై యున్నది.

"శ్రీ వల్లూరి సూర్యనారాయణగారుగూడ స్వీయచరిత్రము వ్రాసుకొనిరి. ఆయన తన యార్జించిన విత్తమంతయు విద్యాసంస్థ కిచ్చియుండుటచే నాయన చరితముగూడ ప్రశంసనీయమే.

"నా మిత్రులైన రాయసము వేంకటశివుడుగారు చిన్ననాటనుండియు బుద్ధిమంతులై సత్ప్రవర్తనము గలిగి నుపాధ్యాయపదవిలో నుండి, కట్టకడపట నెల్లూరులోని వెంకటగిరి మహారాజాగారి కళాశాలకు ప్రధానాచార్యులై, "జనానా" పత్రిక మొదలగు కొన్ని పత్రికలు నడిపి, స్త్రీలకుపయోగించు గ్రంథములనేకములు రచియించి, గుంటూరులో కొన్ని వేల రూపాయలు ఖర్చుపెట్టి, ధర్మార్థముగా నొక మందిరము గట్టించి, ప్రజలకు నప్పగించిన యుదారపురుషుడగుటచే, వారి "యాత్మకథ"గూడ శ్లాఘనీయమై యున్నది.

"స్వీయచరిత్ర నేనెందుకు వ్రాశాను?"

"ఆ స్వీయచరిత్రముల ముందట నావంటివాని స్వీయచరిత్రము దివిటీ ముందర దీపమువలె నుండునని నే నెరుగుదును. అయినను నేల వ్రాయవలసివచ్చినదన్న, నేతద్వృత్తాంతము వినిపించెద వినుడు.

"1928వ సంవత్సరము మార్చి నెలలో నా షష్టిపూర్త్యుత్సవమునకు రాజమహేంద్ర వరము దయచేసినపుడు, మునగాల రాజాగారగు శ్రీ రాజా నాయని వెంకటరంగారావు బహదూరువారు, నా స్వీయచరిత్రము వ్రాయవలసినదని నాతో నొక్కి చెప్పిరి. పిమ్మట

కలింగోన్నత పాఠశాలలో సహోపాధ్యాయులును, నాకు మిత్రులునైన యడవి శంకరరావుగారు నా స్వీయచరిత్రము వ్రాయవలసినదని నా మేనల్లునిచేత పలు మారులు వర్తమానమంపుటయేగాక, వారు నన్నుగలసికొన్నప్పుడెల్లను జెప్పుచువచ్చిరి. ఏ విధమైన ఘనకార్యములు చేసియెరుగని నావంటి సామాన్యుని చరిత్రము లోకమున కేమి యుపకరించునని, నే నా ప్రయత్నముచేయక చిరకాల మూరకొంటిని. కాని యైదారు మాసముల క్రిందట నాకు బాల్యమితులైన రాయసము వెంకటశివుడు గారును, చిరకాల మిత్రులైన విస్సా అప్పారావుగారును నడుమనడుమ మా యింటికి వచ్చి నా స్వీయచరిత్ర వ్రాయుమని హెచ్చరించుచు వచ్చిరి. వారుభయులు నన్ను పలుమారులు గ్రంథమెంతవరకు వ్రాసినారని యడుగుచు వచ్చిరి. నే నారంభించలేదని నాలో నేను సిగ్గుపడుచు పలుమారులు వారికి చెప్పితిని. ఆరంభించకపోవుటకు గారణమేమని వెంకటశివుడుగారు నన్ను నొక్కియడిగిరి. వెంకటశివుడుగారు నాకు సహాధ్యాయులును, బాల్యమిత్రులు నగుటచే సందేహము విడిచి యిట్లు చెప్పితిని :

ఆర్థిక బాధల మధ్య మనస్థిమితం లేని దుస్థితిలో . . .

"అయ్యా నాకు శ్రీ పిఠాపురము మహారాజావారు పరమదయాళులై నెలకు ముప్పది రూపాయలు జీతమిచ్చుచున్నారు. నామీద ననేకు లాధారపడి యుండుటచే నా కా సొమ్ము చాలక యెన్నో చిక్కులు పడుచుంటిని. నే నంధుడను, నితర శరీర దౌర్బల్యము గలవాడనగుటచే నా కన్నపానాదులు సమకూర్చుటకును, నన్నావలకు నీవలకు దీసికొనివెళ్ళుటకును మనుష్యులు కావలెనుగదా? వారిని నేను పోషింపక తప్పదుగదా? నాకు రాజమహేంద్రవరములో స్వంత యిల్లు లేకపోవుటచే గాపురమున్న యింటికి నద్దె నీయవలెనుగదా? అందుచేత నాకు సొమ్ము చాలక మనస్థిమితము లేదు. నిర్విచారముగా నిర్మలమైన మనస్సుతో వ్రాయవలసిన గ్రంథము చిక్కులలోబడి మనస్థిమితములేని నేనెట్లు వ్రాయగలను? నాకు నెల కరువది రూపాయ లుండినగాని నెల గడువదు. అందుచేతనే వ్రాయజాలమ క్షమింపుడు." ఆ పలుకులు విని శ్రీ వేంకటశివుడుగారు "తక్కిన ముప్పది రూపాయలు మీకు వచ్చునట్లు మే మేర్పాటు చేసెదము. గ్రంథ మారంభింపుడు" అని చెప్పి వెడలిరి. నేను సంవత్సరాదివెళ్ళిన మరునాడనగా చిత్రభాను సంవత్సర చైత్రశుద్ధ విదియనాడు (18-3-1942)

ఉదయమున నా స్వీయచరిత్రమును నా గుమాస్తాచేత వ్రాయింప నారంభించితిని. వెంకటశివుడుగారును, అప్పారావుగారును నా కప్పటినుండియు నెలకు ముప్పది రూపాయలచొప్పున యిచ్చుచున్నారు.

"ఆహాహా! వారి దేశాభిమానము నే నేమని వర్ణింతును. వారికి నామీద గల దయ యెంతని చెప్పుదును? వారి స్వార్థత్యాగమేమని కొనియాడుదును? నావంటివాని స్వీయచరిత్ర లేనిచో లోకమునకేమి లోపమువచ్చును? ఈ యుదారచిత్తులిరువురుగూడ నంత పట్టుపట్టి కష్టార్జితమైన స్వంత సొమ్ము ఖర్చుపెట్టి, నాకు వ్రాయుటకు గావలసిన కాగితము సైతము నిచ్చి, నాచే నీ గ్రంథమేల వ్రాయింపవలెను? మహారాజుగారిచ్చునట్టి ముప్పదిరూపాయలకు తోడుగ నీ పరమాప్తులు బంపినట్టి ముప్పదిరూపాయలతో మనస్థిమితముగలిగి నీ గ్రంథము వ్రాసి పూర్తిచేయగలిగితిని.

జపాను బాంబుదాడులు : కాకరపర్రుకు మకాం మార్పు

"నేనయిదవ యేప్రియలువరకు రాజమహేంద్రవరములోనుంటిని. జపానువారి దాడివలన విశాఖపట్టణమునకును, కాకినాడకును బట్టినగతియే, రాజమహేంద్రవరము విడిచి పడమటిగోదావరిజిల్లాలో తణుకు తాలూకాలోని కాకరపర్రు గ్రామము వెళ్ళితిని. అక్కడ నాముఖ్య బంధువులు నాకు బసయిచ్చి, నన్ను నా కుటుంబమును నాదరించు చున్నారు. రాజమహేంద్రవరములోమండగా నాగుమాస్తాయైన ఐనపర్తి సత్యనారాయణ గారిచేత నూటతొంబదియైదు పుటలు వ్రాయించితిని. కాకరపర్రు వెళ్ళిన తరువాత మిగిలిన మొత్తముమీద గ్రంథము వ్రాతప్రతిలో రమారమి యెనిమిది వందల పుటలైనది. నా చరిత్ర యింత పెద్దదిగ నుండునని నేనారంభమున ననుకొనలేదు.

"స్వీయచరిత్రలు వ్రాయువారికి వారివారి దినచర్యా గ్రంథములు (Diary) నితర సహాయములు నుండును. నే నంధుడనగుటచే నట్టి దినచర్యాగ్రంథములు వ్రాయలేక పోతిని. కాబట్టి యీ గ్రంథము వ్రాయుటకు పూర్తిగ పరమేశ్వరుడు నాకిచ్చిన జ్ఞాపకశక్తి యొక్కటే నాధారముగాని, లిఖితపూర్వకమైన యాధారముగాని మరి యే యితర సహాయముగాని లేదు. జ్ఞాపకశక్తినిబట్టి డెబ్బది సంవత్సరముల చరిత్ర వ్రాయవలసి వచ్చుటచే నచ్చటచ్చట ప్రమాదములుండిన నుండవచ్చును. కొన్ని విషయములు మరచియుండవచ్చును. తేదీలు నెలలు పొరపాటుగ తప్పులుపడి యుండవచ్చును. బుద్ధిపూర్వకముగా నేనేమియు నసత్యములు వ్రాయలేదు. పొరపాటులున్న పక్షమున

పాఠకమహాశయులు క్షమింతురుగాక!

"ఇంత పెద్ద గ్రంథమచ్చుపడునని ధైర్యము నాకులేదు. ఈశ్వరునేనమ్మి గ్రంథము వ్రాసి పూర్తిచేసితిని. ఈ గ్రంథము 18-3-1942వ తేదీన ప్రారంభించి 12-7-1942వ తేదీన ముగించితిని. మొత్తముమీద నీ గ్రంథము వ్రాయుటకు రమారమి నాలుగు మాసముల యిరువది నాలుగు దినములుపట్టెను. నాకిపుడు డెబ్బదియైదవ సంవత్సరము జరుగుచున్నది. ఇంత వార్ధక్యములో నాకు పూర్తియైన జ్ఞాపకశక్తిని, నోపిక, నారోగ్యము నిచ్చి నాచే నీ గ్రంథము రచియింపజేసిన పరమేశ్వరునకు నేను శతసహస్ర వందనము లాచరించుచున్నాను.

నా స్వీయచరిత్రము వ్రాయుమని నన్ను నిర్బంధించిన నేరమునకు నేను శ్రీ రాయసము వెంకటశివుడుగారికిని, శ్రీ విస్సా అప్పారావుగారికిని ధనదండనము విధించినాను. ఆ జరిమానా వారు నాకు వాయిదాలమీద నెల నెలకు జెల్లించుచున్నారు. గ్రంథము వ్రాయుట ముగిసినను వారు నాకు 1943వ సం॥ అక్టోబరు వరకు యీ సహాయము చేసిరి. నేరము జేసినవారికి శిక్ష ననుభవింపక దప్పునా? ఆ యుదార పురుషుల కిరువురకు నా కృతజ్ఞతాపూర్వ కాశీర్వచనములు చేసి గ్రంథము ముగించుచున్నాను. పరమేశ్వరుడు వారికి, వారి కుటుంబములకు దీర్ఘాయురారోగ్యైశ్వర్యముల నిచ్చుగాక. (చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహం, కాకరపఱ్ఱు, 12-7-1942, చిత్రభాను సం॥ నిజజ్యేష్ఠ బహుళ అమావాస్య భానువారం.)

అరసం కృషికి చిలకమర్తి జేజేలు

అవతారికతోబాటు "మరొకమాట" పేరుతో ఆనాడు అభ్యుదయ రచయితల సంఘం గావించుతున్న కృషికి చిలకమర్తివారు ఎంతగానో ప్రశంసించుతూ ఇలా అన్నారు :

"ఈ స్వీయచరిత్రము వ్రాయుట ముగిసిన పిదప నిదియెట్లు ముద్రింపబడునా యని నేను విచారించుచుంటిని. కాగితము ధర చాల హెచ్చినది. ఆ ధర చూడగ నీ గ్రంథ మింతలో ముద్రింపబడునని తోచదు. నాచే గ్రంథము వ్రాయించిన శ్రీ విస్సా అప్పారావుగారును, శ్రీ రాయసం వెంకటశివుడుగారును దీని ముద్రణమును గురించి యాలోచించుచునే యుండిరి.

"ఇట్లుండగ కొన్ని మాసములక్రిందట, దీని ముద్రణమునకై యొక దారి

పొడగట్టినది. అది కేవల మీశ్వరప్రేరితమేయని నా విశ్వాసము. అది యేదన, ఆంధ్రదేశమున నిటీవల "నాంధ్రాభ్యుదయ రచయితల సంఘము"ను పేర నొక యపూర్వసంఘము నెలకొలుపబడినది. దాని కేంద్రస్థానము బెజవాడ. దాని కాంధ్రదేశమున బెక్కు మండలములలో శాఖలున్నవి. ఈ సంఘములో వందలకొలది సభ్యులున్నారు. ఈ సంఘము యొక్క ముఖ్యోద్దేశమేమనగ, నాంధ్రాభ్యుదయమునకై పాటుపడినవారి జయంతులు జరుపుట, వారి గ్రంథము లచ్చువేయించి, ఆయా గ్రంథములను, వారి వారి జీవితములను ప్రజలకు పరిచయముజేసి, ప్రజలయొక్క దృక్పథము నాకర్షించి, దేశాభ్యుదయమునకు పాటుపడునట్లు చేయుట. ఈ సంకల్పముతో శ్రీ రావుబహదూరు కందుకూరి వీరేశలింగముగారియొక్కయు, శ్రీ గురజాడ అప్పారావుగారి యొక్కయు, శ్రీ కొమఱ్ఱాజు లక్ష్మణరావుగారి యొక్కయు జయంతులను బలుతావులయందు జరిపి, సంచికల నచ్చువేయించి, వారు జేసిన దేశసేవను, భాషాసేవను జగద్విదితము జేసిరి.

"ఈ సంఘము మహోన్నతాశయములతోడను, నుదారభావములతోడను, స్వార్థత్యాగులైన యువకులచే స్థాపింపబడి జరుపబడుచున్నది. ఇందులో ననేక గ్రంథరచయితలు, భాషాభిమానులు గలరు. దీని యాశయములు పరిశుద్ధములు, ప్రశంసనీయములు నగుటచే లోకమున వీరికి పలు విధముల సహాయము గలుగుచున్నది. బెజవాడలోనున్న రాష్ట్రీయ సంఘ కార్యదర్శి ప్రస్తుతము చదలవాడ పిచ్చయ్యగారను యువకుడు.

ఒకనాడు కాకరపఱ్ఱులో నా బసలో నే నుండగ ఈ సంఘ సభ్యుడైన నాగభైరవ శివరామకృష్ణయ్యగారను యువకుడు నావద్దకు వచ్చి యీ సంఘమును గురించి నాకుఁజెప్పి, యీ సంఘమువారు నాకు గుంటూరులో సన్మానముచేయ దలచినారనియు, నా దేహారోగ్యమెట్లున్నదో చూచి, నాతో ప్రసంగించి నా స్థితిని తెలుసుకొని రమ్మని తన్ను తమ రాష్ట్రీయ సంఘ కార్యదర్శి శ్రీ చదలవాడ పిచ్చయ్యగారు పంపినారనియు నాతో చెప్పిరి.

ముందుగానే అందజేయబడిన రాయల్టీ

"అప్పుడు ప్రసంగవశమున శివరామకృష్ణయ్యగారు "మీరు వ్రాసిన క్రొత్త గ్రంథము లేవైనగలవా" యని ప్రశ్నించిరి. అప్పుడు నా స్వీయచరిత్రను గురించిన వృత్తాంతము

చెప్పితిని. అంతట తమ సంఘమువారా స్వీయచరిత్ర నచ్చువేయించు సంకల్పము గలదనియు, నా సంగతి కార్యదర్శియైన శ్రీ పిచ్చయ్యగారితో మాటలాడి నాకు తెలియజేయుదుమనియు, జెప్పి వెడలిపోయిరి. ఆ తరువాత స్వీయచరిత్ర మచ్చువేయించుటకు నిశ్చయించుకొని, శుద్ధప్రతి నిమ్మనికోరిరి. ఈ సంఘముయొక్క పూర్వాపరములు మాకు తెలియకపోవుటచే నేనును, నా మిత్రులును దీనిని గురించి యాలోచించుటలో గొన్ని దినము లాలస్యమైనది. ఈ గ్రంథము నచ్చువేయించి ముద్రణమునకగు ఖర్చులు మొదలగునవి పోను, మిగిలిన లాభము నాకిచ్చివేయుదుమని వాగ్దానముజేసి, యంచనప్రకారము ముందుగనే రాబోవు లాభముక్రింద రు. 750లు నాకు వారి కార్యదర్శి శ్రీ చదలవాడ పిచ్చయ్యగారు స్వయముగ దెచ్చి యిచ్చిరి.

"ఇదిగాక, నా కీ సంఘమువారు గుంటూరులో సన్మానము చేయదలచిరి. కాగితము దొరకని యీ దుర్దినములలో వ్రాతలో నునూరెనిమిది వందల పుటలుగల పెద్ద గ్రంథమును కొన్ని వేల రూకలు ఖర్చుపెట్టి యీ సంఘమువా రచ్చువేయించుటకు కారణమేమన, వారికిగల గాఢమైన దేశాభిమానము, భాషాభిమానము, సారస్వతము నందుగల తీపియునని చెప్పవలెను. అదియుంగాక, నే నీ గ్రంథమును వారి కిచ్చుటలో నాలస్యము జేసినప్పటికిని లెక్కచేయక, వారికి గల తక్కువ వ్యవధిలో నీ గ్రంథము నచ్చువేయించి సన్మానమునాటికి సిద్ధముచేయుటలో యీ సంఘమువారికి గల కార్యదీక్ష, స్వార్థత్యాగము, ప్రజాసేవయందుగల యాసక్తి, వర్ణనాతీతమని చెప్పకతప్పదు.

అరసంవారు ప్రచురించకపోతే...

"లోకములో నెట్టి ఘనకార్యములైనను యువకులే సాధింపగలరనియు, దేశాభ్యుదయమును గూర్చిగాని, సారస్వతమును గూర్చిగాని ప్రజలను గురించిన యే కార్యముగాని, కాలానుసారముగ బయలుదేరిన యువకులవల్లనే సాధింపబడుననియు, దేశమును, సారస్వతమును మరి యే యితర సంస్థనుగాని యువకులే ముందుకు నడిపింతురనియు, మొట్టమొదటినుండియు నా యాశయము. నా జీవితమంతయు నెట్టి యాశయములతోను, యెట్టి స్వతంత్రేచ్ఛతోను గడిపితినో యట్టి యాశయములు గలిగిన యువక సంఘమువల్ల నీకార్యము సాధింపబడి, నా స్వీయచరిత్ర మచ్చుపడినందుకు సంతసించుచున్నాను. ఈ సంఘమువారియొక్క సహాయములేని పక్షమున నా స్వీయచరిత్ర మింతలో నచ్చుపడక యుండెడిది. కాబట్టి

యీ సంఘ సభ్యులకును, వారి కార్యదర్శిగారైన చదలవాడ పిచ్చయ్యగారికిని, వారికి దోడుపడిన యింక ననేక మహనీయులకును, నేను కృతజ్ఞతాపూర్వ కాశీర్వచనములు చేయుచున్నాను. ఇట్టి పరిశుద్ధాశయములు, స్వార్థత్యాగులు గల సంఘములు పెక్కులు బయలుదేరి, దేశాభ్యుదయమునకు దోడుపడుగాక! పరమేశ్వరుడు వారి ప్రయత్నములు సఫలము చేయుగాక! (ఆంధ్ర ప్రజాసేవకుడు, చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహం, కాకరపఱ్ఱు, 22-12-44)

చిలకమర్తివారి స్వీయచరిత్ర వెలుగుచూడడానికి జరిగిన ఈ కథ నంతనూ చదివితే ఆంధ్ర అభ్యుదయ రచయితల సంఘం, దానివెనుక కమ్యూనిస్టు పార్టీ ఎంత చరిత్రాత్మక కర్తవ్యం ఆనాడు నిర్వహించాయో వేరే చెప్పనక్కరలేదు.

గుంటూరులో చిలకమర్తికి అఖండ సన్మానం

1944 డిసెంబరు 30న బెజవాడలో ఆంధ్రప్రదేశ్ అభ్యుదయ రచయితల ద్వితీయ మహాసభ సందర్భంలో సన్మానసభ తరువాత 1945 ఫిబ్రవరి 26వ తేదీన గుంటూరు ఎ.సి. కాలేజీలో చిలకమర్తివారికి అఖండ సన్మానం జరిగింది. సభకు కొండా వెంకటప్పయ్యగారు అధ్యక్షత వహించారు. గుంటూరు అభ్యుదయ రచయితల సంఘం తరపున దేశిరాజు కృష్ణశర్మగారు సన్మాన పత్రం సమర్పించారు. దేవులపల్లి కృష్ణశాస్త్రి గారు, మల్లంపల్లి సోమశేఖరశర్మగారు ప్రసంగించారు. పాత సంస్కృతి పునాదులపై కొత్త నిర్మాణాలను గావించుతూ దేశానికి, భాషకు అభ్యుదయ రచయితలు సేవచేయాలని చెబుతూ చిలకమర్తివారికి సన్మానం జరుపుతున్నందుకు వక్తలు అభినందించారు.

గుంటూరు చిలకమర్తివారి సన్మానసభ కన్వీనింగ్ కమిటీ సభ్యులు ఎవరో చూస్తే ఆశ్చర్యం కలుగుతుంది. ఆనాటి జాతీయోద్యమ ప్రముఖులు, సాహితీవేత్తలందరూ ఈ సన్మానానికి సన్నాహం చేశారు. సర్వశ్రీ కొండ వెంకటప్పయ్య, ఉప్పులూరి వెంకట పున్నయ్య, నడింపల్లి వెంకట లక్ష్మీనరసింహారావు, బారిస్టర్ జి.వి. చౌదరి, ఉన్నవ గోపాలకృష్ణయ్య, దామరాజు పుండరీకాక్షుడు, కూర్మా వేణుగోపాలస్వామి, తెలికిచర్ల వెంకటరత్నం, మల్లంపల్లి సోమశేఖరశర్మ, మారేమండ రామారావు, వావిళ్ళ సోమయాజులు, వత్తిపాటి అంకమ్మచౌదరి, దేశిరాజు కృష్ణశర్మ, ప్రయాగ కోదండరామశాస్త్రిగార్లు వీరిలో ఉన్నారు. సన్మానసభకు దిగవల్లి శివరావు, తుమ్మల సీతారామమూర్తిగార్లు సందేశాలు పంపారు.

5

ప్రపంచ ప్రఖ్యాత దామెర్ల రామరాయ చిత్రకళా ప్రదర్శనం

విజయవాడలో వైభవంగా జరిగిన అభ్యుదయ రచయితల ద్వితీయ మహాసభ సందర్భంలో ఆంధ్ర జాతీయ కవి చిలకమర్తివారి స్వీయచరిత్ర ప్రచురణ, వారికి సన్మానముతోబాటు ప్రఖ్యాత ఆంధ్ర చిత్రకారుడు దామెర్ల రామరాయ చిత్రకళా ప్రదర్శన ఏర్పాటుచేయబడింది. (29-12-1944) శ్రీ అడవి బాపిరాజుగారు ఈ ప్రదర్శనకు ప్రారంభోత్సవం చేశారు.

శ్రీ దామెర్ల రామారావు 1897లో రాజమండ్రిలో జన్మించారు. రాజమండ్రి ఆర్ట్స్ కాలేజీ ప్రిన్సిపల్ కూల్డ్రే దగ్గర చిత్రకళను అభ్యసించారు. తరువాత 1916లో బొంబాయిలోని స్కూల్ ఆఫ్ ఆర్ట్స్‌లో శిక్షణ పొందారు. అజంతా, ఎల్లోరా కళాకేంద్రాలను సందర్శించారు. అజంతా శిల్పాలు, అమరావతి శిల్పాలు అచ్చమైన ఆంధ్ర శిల్పాలని ఆయన గ్రహించారు. రాజమండ్రిలో "ఆంధ్ర స్కూల్ ఆఫ్ ఇండియన్ ఆర్ట్" అను సంస్థను స్థాపించారు. వరదా వెంకటరత్నం, చేమకూర సత్యనారాయణ, శ్రీమతి సత్యవాణి (రామారావుగారి భార్య), బుచ్చి కృష్ణమ్మ (రామారావుగారి సోదరి) మున్నగువారు ఆయన దగ్గర శిక్షణ పొందారు. దామెర్ల రామారావు 1926 ఫిబ్రవరి 6వ తేదీన మశూచి వ్యాధితో తన 27వ యేట అకాలమరణం పొందారు.

1922-25 మధ్య మూడేళ్ళలోనే 160 తైలవర్ణ చిత్రాలు, 150 నీటిరంగుల చిత్రాలు రెండు వదలలో మూడు వందలో అసంపూర్ణ చిత్రాలు గీసి 27 యేళ్ళ చిన్నవయస్సులోనే కనుమూసిన దామెర్ల రామరాయ చిత్రకళలో నూతనాధ్యాయాన్ని తెరిచాడని శ్రీ బాపిరాజుగారు తమ ప్రసంగంలో అన్నారు. ఆయన రచించిన చిత్రాలు స్వభావసిద్ధంగా ఉంటాయని, ఆయన వేసిన "సిద్ధార్థ రాగోదయము", "నవవధువు", "అలంకరణ" అన్న చిత్రాలు - చిత్రజగత్తుకే అలంకారమని అన్నారు. ఈ చిత్రకళా ప్రదర్శనను ఏర్పాటుచేసిన అభ్యుదయ రచయితల సంఘంవారిని బాపిరాజుగారు అభినందించారు.

అంతర్జాతీయ ఖ్యాతిపొందిన దామెర్ల రామరాయ చిత్రకళా ప్రదర్శన జరపడంద్వారా ఆనాడు అభ్యుదయ రచయితల సంఘం, కమ్యూనిస్టు పార్టీలు చిత్రకళలో వాస్తవికతను ప్రవేశపెట్టిన ఈ గొప్ప ఆంధ్ర చిత్రకారుని, మళ్ళీ ఆంధ్ర

ప్రజానీకానికి గుర్తుచేసింది. దామెర్లవారి చిత్రకళా ప్రదర్శనశాల ఏర్పరచడానికి విస్సా అప్పారావుగారు విశేషకృషి చేశారు. రాజమండ్రిలో ప్రస్తుతం దామెర్ల రామరాయ చిత్రాల గ్యాలరీని ప్రభుత్వం నిర్వహిస్తూంది. కాని అనేక చిత్రాలు దెబ్బతిన్నాయని, సరియైన విధంగా నిర్వహణ లేదని పలు విమర్శలు ఉన్నాయి.

అభ్యుదయ రచయితల సంఘం, నవ్యసాహిత్య పరిషత్తు చేసిన విజ్ఞప్తి ఫలితంగా గుంటూరులో కూడా దామెర్ల రామరాయ వర్థంతి సభ జరిగింది. దేశభక్త కొండా వెంకటప్పయ్యగారు సభను ప్రారంభించారు. శ్రీ దేశిరాజు కృష్ణశర్మగారు మాట్లాడుతూ, "అజంతా, ఎల్లోరాల తరువాత దామెర్ల రామరాయ చిత్రాలలోనే ఉత్తమ కళా సంప్రదాయాలను చూడగల్గామని అన్నారు.

రాజమండ్రిలో జరిగిన రామరాయ వర్థంతి సభలో ఆయన సోదరి బుచ్చి కృష్ణమ్మ గారు మాట్లాడుతూ రామరాయ చిత్రకళలో ఉన్న గొప్పతనం జాతీయతలో వుందనీ, బొంబాయిలో చిత్రకళను రామరాయగారు అభ్యసించారనీ, ఒకసారి రాష్ట్ర గవర్నరు యిచ్చిన విందుకు విద్యార్థులందరూ సూటు బూటులు వేసుకొని వెడితే రామరాయ అచ్చమైన ఆంధ్రుడివేషంలో పంచకట్టు, చెప్పులతో హాజరయ్యారనీ, ఈ జాతీయతే ఆయన చిత్రకళలో ప్రతిబింబించిందని అన్నారు. శ్రీ కవికొండల వెంకట్రావుగారు రామరాయని సహజసిద్ధమైన చిత్రకళా రీతిని ప్రశంసించారు.

బెజవాడలో జరిగిన రామరాయ వర్థంతి సభలో శ్రీ ముద్దు కృష్ణ మాట్లాడుతూ "రవీంధ్రనాధ టాగూరు, నందలాల్ బోసు, అజంతా మొదలైన చిత్రాలను పరిశోధించి, ప్రాచ్యకత యొక్క ప్రాశస్త్యాన్ని చాటుతున్న రోజులలో రామరాయ కుంచెపట్టి ప్రాచ్య-పాశ్చాత్య కళారీతులలోని ఉత్తమ అంశాలను సమన్వయం చేశాడని అన్నారు.

ఏలూరు, పామర్రు, భీమవరం, మండపేట మొ॥చోట్ల కూడ దామెర్ల రామరాయ వర్థంతి సభలు జరిగాయి. దామెర్లవారు చిత్రకళలో తీసుకొనివచ్చిన మార్పులు సర్వత్రా ప్రశంసలు పొందాయి.

6

ధర్మవరం - గురజాడల వర్థంతి సభలు

1945లో నవంబరు 30వ తేదీన ధర్మవరం కృష్ణమాచార్యులు, గురజాడ

అప్పారావుగార్ల వర్ధంతి సభలను జరుపవలసిందిగా నవ్య సాహిత్య పరిషత్తు తరపున శ్రీ తెలికిచర్ల వెంకటరత్నం, అభ్యుదయ రచయితల సంఘం తరపున శ్రీ తుమ్మల వెంకట్రామయ్య, ప్రజానాట్యమండలి తరపున డాక్టర్ జి. రాజారావుగార్లు ఒక సంయుక్త ప్రకటన చేశారు. ఈ ప్రకటన ఫలితంగా ఆంధ్రదేశమంతటా ఈ ఇరువురి వర్ధంతి సభలు జరిగాయి.

బెజవాడలో అభ్యుదయ రచయితల సంఘాధ్వర్యాన స్థానిక రామమోహన్ గ్రంథాలయంలో శ్రీ పాటిబండ మాధవశర్మగారి అధ్యక్షతన, కృష్ణమాచార్యలుగారి 33వ వర్ధంతి సభ 18-12-44న జరిగింది. తెలుగు వాఙ్మయంలో విషాదాంత నాటకాలను అందించినవారిలో కృష్ణమాచార్యులుగారే ప్రథములనీ, ప్రబంధాలకు నవీన నాటకాలకు మధ్య సంధియుగంలో ఆచార్యులవారు యుగకర్త అనీ, మాధవశర్మగారన్నారు. శతావధాని దోమా వెంకటస్వామి గుప్త, శ్రీ విశ్వనాథ సత్యనారాయణగార్లు ఆచార్యులవారి రచనా అభినయ కౌశలాన్ని ప్రశంసించారు.

గుంటూరు థియసాఫికల్ లాడ్జిలో జరిగిన కృష్ణమాచార్యులవారి వర్ధంతి సభ అభ్యుదయ రచయితల సంఘం, సారస్వత సమితి సంయుక్త యాజమాన్యాన జరిగింది. శారదా నికేతన్ ప్రధానాచార్యులు శ్రీ వావిలాల సోమయాజులుగారు అధ్యక్షత వహించారు. శ్రీ జంధ్యాల పాపయ్యశాస్త్రి, శ్రీ లక్కరాజు సూర్యనారాయణ, శ్రీ పిల్లలమర్రి హనుమంతరావు, శ్రీ పాతూరి రామశాస్త్రిగార్లు ఆచార్యులవారి రచనా వైశిష్ట్యాన్ని ప్రశంసిస్తూ ఆంధ్ర నాటకరంగం ఎంత అభివృద్ధిచెందుతున్నదీ తెలియజేశారు. అనంతరం ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయం విద్యార్థులు ఆచార్యుల వారిగౌరవార్థం ప్రతాపరుద్రీయంలోని రెండు రంగాలను ప్రదర్శించారు.

అంతర్వేనిపాలెం (తూర్పుగోదావరి)లో రాజోలు తాలూకా అభ్యుదయ రచయితల సంఘం ఆధ్వర్యాన ధర్మవరం కృష్ణమాచార్యులవారి వర్ధంతి సభ జరిగింది. నాట్యకళోపాసకులు శ్రీ ధనలక్ష్మినాయుడుగారు అధ్యక్షత వహించారు. శ్రీ ఎస్.ఆర్. దంతులూరి, శ్రీ అల్లూరి వెంకట్రామరాజుగార్లు ఆచార్యులవారి రచనా ప్రతిభను ప్రశంసిస్తూ మాట్లాడారు.

గురజాడ అప్పారావు వర్ధంతి సభలకు సన్నాహాలు

గురజాడ అప్పారావుగారి వర్ధంతి 1944 నవంబరు 30వ తేదీన జరుపడానికి

సన్నాహంలో భాగంగా "మహాకవి, మహాపురుషుడు గురజాడ అప్పారావు" అను శీర్షికతో 25-10-44 ప్రజాశక్తి వారపత్రికలో శ్రీ సెట్టి ఈశ్వరరావుగారు ప్రప్రథమంగా ఒక వ్యాసం వ్రాశారు. సెట్టి ఈశ్వరరావుగారు విజయనగరం వాస్తవ్యులు సెట్టి నరసింహం పండిత కుటుంబానికి చెందినవారు. ప్రజాశక్తి వారపత్రిక సహసంపాదకులుగా చిరకాలం పనిచేశారు. ముఖ్యంగా సాహిత్యరంగంలో విశేషకృషి చేసినవారు.

"కాలాన్ని అతిక్రమించిన సాంప్రదాయాలను సంకెళ్ళుగా పరిణమించిన పాత సంప్రదాయాలను త్రెంచుకొని తెలుగు సాహిత్యానికి నూతన చైతన్యాన్ని, నూతన స్వాతంత్ర్యాన్ని నూతన వికాసాన్ని ప్రసాదించిన మహాకవి గురజాడ అప్పారావుగారు - ఆయన కవిత్వం ఎంత నిరాడంబరంగా ఉంటుందో, అంత సమర్ధుని బాణంలాగ సూటిగా తన లక్ష్యాన్ని చేరుతుంది. నిరాడంబరత్వంలో సౌందర్యం సృష్టించడం ఆయన కవిత్వ స్వభావం" అని గురజాడవారి రచనలను సెట్టి ఈశ్వరరావుగారు విశ్లేషించారు.

ఆ తరువాత అదే శీర్షికతో సెట్టి ఈశ్వరరావుగారు ఒక చిన్న పుస్తకం రచించారు. గురజాడవారి దేశభక్తి గేయాన్ని అభ్యుదయ రచయితల సంఘం, ప్రజానాట్యమండలి బహుళ ప్రచారంలోకి తీసుకొనివచ్చాయి. దానికి ఒక మంచి శ్రావ్యమైన స్వరకల్పన చేయించి ప్రతీ సభలోను పాడసాగారు.

దేశభక్తి గేయం విశిష్టత

మద్దుకూరి చంద్రశేఖరరావుగారు "గురజాడ దేశభక్తి గేయం ఏ దేశానికి, ఏ జాతికి, ఏ కాలానికి పరిమితంకాని ఒక అంతర్జాతీయ గేయం వంటి"దని వ్యాఖ్యానించారు. "ఆంధ్ర సాహిత్యంలో కొత్త పోకడలు"లో అన్న వ్యాసంలో చంద్రంగారు వ్రాసిన మాటలు ఇవి :

"... అన్నిటిని మించినది గురజాడ అప్పారావుగారి దేశభక్తి అనే గేయం దాని ఒక్కొక్క పాదం ఒక్కొక్క ముత్యం వంటిది. ఈ గేయం ఒక్కటిచాలు అప్పారావు గారిని అమరజీవిని చేయడానికి. భారతదేశంలో అనేక జాతీయ గీతాలు వచ్చాయి. కాని వాటిలో దేనికీ అప్పారావుగారి గీతంలోని భావగాంభీర్యం లేదు. బంకిం చంద్రుని "వందేమాతరం" గాని, రవీంద్రుని "జనగణమన" గాని, ఇక్బాల్ "హిందూస్థాన్ హమారా" గాని "దేశమును ప్రేమించుమన్నా" గీతానికి ఏ మాత్రం పోలికకు రాలేవు. "నరుల చెమటను తడిసి మూలం ధనం పంటలు పండవలెనోయ్" అంటూ మానవుల

కష్టంనుంచే సర్వమూ ఉత్పత్తి అవుతాయని ఎంత చక్కగా చెప్పారో చూడండి" అని శ్రీ చంద్రంగారు ఈ గేయాన్ని ఉగ్గడించారు.

గురజాడ దేశభక్తి గేయంలోని ఇటువంటి విప్లవాత్మక భావాలు ఆయన వ్రాయలేదని, కమ్యూనిస్టులే వ్రాసి ఆయన నోట బెట్టారని ఆ రోజులలో విపరీతమైన వ్యతిరేక ప్రచారం జరిగింది. అట్టి పరిస్థితుల్లో సెట్టి ఈశ్వరరావుగారు విజయనగరం వెళ్ళి గురజాడవారి కుమారుడు శ్రీ రామదాసుగారిని కలిసి గురజాడ డైరీలు, వ్రాత ప్రతులు, లేఖలు మొ॥ వన్నీ తీసుకొనివచ్చి, ఆయన చేతివ్రాతతో ఉన్న దేశభక్తి గేయాన్ని పట్టుకొని వచ్చి తాను వ్రాసిన "మహాకవి - మహాపురుషుడు గురజాడ అప్పారావు" పుస్తకంలో బ్లాక్‌చేయించి (అప్పటికి ఫోటోస్టాట్ లేదు) మరీ వేశారు. ఈ విషయాన్నే కీ॥శే॥ కామ్రేడ్ చండ్ర రాజేశ్వరరావుగారు చంద్రంగారి స్మారకసభలో చెప్పారు. ఆయన చెప్పిన మాటలు :

"1943లో వారి రచనలన్నింటిని (వీరేశలింగం, గురజాడ మొ॥) బైటికి తీశాం. వీరేశలింగంపంతులుగారి జీవితచరిత్ర ప్రహసనాలు, వారి ఉత్తమమైన నాటకాలు తిరిగి బైటికి తీసుకొనివచ్చాం. అట్లాగే గురజాడ అప్పారావుగారి ముత్యాలసరాలు, కన్యాశుల్కం అందరికీ తెలుసు. కాని ఆయన వ్రాసిన ముత్యాలసరాల గురించి జనబాహుళ్యం అందరికీ తెలియదు. అయితే సాహితీవేత్తలకు తెలుసుననుకోండి. వాటిని తీసి చూస్తే మాకందరికీ చాలా ఆశ్చర్యం వేసింది. ఏవి కమ్యూనిస్టు సిద్ధాంతాలని మేము అనుకుంటూ వచ్చామో అవి సూచనప్రాయంగా గురజాడ అప్పారావుగారు వ్రాసినవి చక్కగా అందరికీ అర్థమయ్యేటట్లున్నాయి. అవన్నీ మేము అచ్చువేస్తే ఆ రోజుల్లో కొన్ని వ్యాఖ్యానాలు కూడా వచ్చాయి. ఆ రోజుల్లో బహుశా జన్మభూమి అనుకుంటాను. ఆ పత్రికలో "అసలు యివన్నీ అప్పారావుగారు వ్రాశారా? ఆయన ఏవో కొన్ని వ్రాస్తే కమ్యూనిస్టులు వాళ్ళ యిష్టంవచ్చినట్లు ఇవన్నీ కల్పించి వ్రాశారు" అని వ్రాసిపడేశారు."

- విజయవాడలో చంద్రం స్మారకోపన్యాసం, 1974 ఆగస్టు 22, విశాలాంధ్ర

గురజాడ వర్ధంతి సభలు

నవ్య సాహిత్య పరిషత్తు, అభ్యుదయ రచయితల సంఘ కార్యదర్శులు చేసిన విజ్ఞప్తి ననుసరించి ఆంధ్రదేశమంతటా 1944 నవంబరు 30వ తేదీ గురజాడ అప్పారావు

వర్ధంతి సభలు విజయవంతంగా జరిగాయి.

"అప్పారావు మహాకవి, మహాపురుషుడు. ముందుచూపే గాని వెనక్కు పోవాలనే వాడుకాదు. ఇలాంటి మహాపురుషులను స్మరించడానికి పూనుకొన్న అభ్యుదయ రచయితల సంఘాన్ని అభినందిస్తున్నాను" అంటూ గిడుగు-సీతాపతిగారు బెజవాడలో జరిగిన వర్ధంతి సభను ప్రారంభిస్తూ అన్నారు. వాఙ్మయం సంఘ చరిత్రకు దర్పణంగా ఉండాలని అప్పారావుగారు అనేవారనీ, ఆయన ఆధునిక నాటక రచనకు, పద్యరచనకు పితామహుడని శ్రీ సీతాపతి ప్రశంసించారు.

"వీరేశలింగం, అప్పారావు, రామమూర్తిగార్లు వ్యక్తులుకాదు, ఉద్యమాలు. గురజాడ యుగకర్త, మహాకవి అని కాకినాడలో అరసం ఆధ్వర్యాన జరిగిన వర్ధంతి సభలో శ్రీ దేవులపల్లి కృష్ణశాస్త్రిగారు గురజాడకు జోహారు లర్పించారు.

గుంటూరులో జరిగిన వర్ధంతి సభలో శ్రీ ఉన్నవ లక్ష్మీనారాయణగారు మాట్లాడుతూ, "అప్పారావుగారి వ్యవహారికోద్యమం, సక్రమమైనది గనుకనే నానాటికి అభివృద్ధి చెందుతున్నది. ప్రజలను దృష్టిలోపెట్టుకుని ప్రజాశ్రేయస్సుకోసం రచనలు సాగించాలి" అని గురజాడవారి రచనలలోని ఉత్కృష్టతను ఉగ్గడించారు. నవ్య సాహిత్య పరిషత్తు, అభ్యుదయ రచయితల సంఘాధ్వర్యాన జరిగిన ఈ సభలో దేశిరాజు శ్రీకృష్ణశర్మ, శ్రీ ముదునూరు వెంకటేశ్వరరావు తదితరులు పాల్గొన్నారు.

తూర్పుగోదావరి జిల్లా రామచంద్రపురంలో జరిగిన వర్ధంతి సభలో శ్రీ ఇంద్రకంటి హనుమచ్ఛాస్త్రిగారు మాట్లాడుతూ "అప్పారావుగారు ఈ యుగానికి ఒక విశిష్టమూర్తి. వీరు బీజప్రాయంగా అన్నింటికి దిద్దిన వరవళ్ళే ఈనాడు నవ్య సాహిత్య మహా సంస్థలై వర్ధిల్లినాయి అన్నారు. రాజమండ్రిలో జరిగిన వర్ధంతి సభకు అధ్యక్షత వహించిన శ్రీ భమిడిపాటి కామేశ్వరరావుగారు మాట్లాడుతూ "జీవభాషలోనే రచనలు సాగించాలని గిడుగు రామమూర్తిగారు ఒక విప్లవం లేవదీశాడు. అప్పారావుగారు దానిని ముందుకు నడిపి సృష్టిచేశారు. ఈనాటికైనా ఆయనను ఆంధ్రులు గుర్తించినందుకు ధన్యులు" అన్నారు. జీవభాష (Spoken word)కై అప్పారావుగారి కృషి గురించి పిలకా గణపతిశాస్త్రి, జనమంచి కామేశ్వరరావుగార్లు మాట్లాడారు. శ్రీ రామాచారి నాట్యమండలివారు "కన్యాశుల్కం"లోని కొన్ని దృశ్యాలను ప్రదర్శించారు. ఇలాగే సారస్వతోపన్యాసకులు, భాషాభిమానుల్లు పాల్గొన్న సభలు ఏలూరు, పచ్చలతాడిపర్రు, మదనపల్లి

అంతర్వేదిపాలెం, విజయనగరం, హైద్రాబాద్‌లలో జరిగాయి. (13-12-44 ప్రజాశక్తి)

గురజాడ చిత్రపటావిష్కరణ

కాకినాడ విజ్ఞానమండలి ద్వితీయ వార్షికోత్సవ సందర్భంలో 17-12-44న శ్రీ భమిడిపాటి కామేశ్వరరావుగారి అధ్యక్షతన పి.ఆర్. కాలేజీ భవనంలో గురజాడ అప్పారావుగారి చిత్రపటాన్ని ఆవిష్కరించారు. అధ్యక్షులు మాట్లాడుతూ, అప్పారావుగారు రచించిన ముత్యాలసరాలు, కన్యాశుల్కం మొదలైనవి చదువుతూంటే కొత్త కొత్త రుచులూరుతూ, ఉత్సాహాన్ని, ఉత్తేజాన్ని కల్గిస్తాయని అన్నారు. శ్రీ ఇంద్రకంటి హనుమచ్ఛాస్త్రి మాట్లాడుతూ గురజాడవారు ప్రజాజీవితాన్ని వాస్తవ రూపంలో కళ్ళకు కట్టినట్లు చిత్రించారన్నారు.

7

కొమర్రాజు లక్ష్మణరావుగారి వర్ధంతి

జులై 13వ తేదీన (1945) కొమర్రాజు లక్ష్మణరావుగారి వర్ధంతి జరుపవలసిందిగా నవ్య సాహిత్య పరిషత్తు కార్యదర్శి శ్రీ తెలికిచర్ల వెంకటరత్నం, ఆంధ్ర అభ్యుదయ రచయితల సంఘు కార్యదర్శి శ్రీ తుమ్మల వెంకట్రామయ్య సంయుక్తంగా చేశారు. (1945 జులై 11, ప్రజాశక్తి) ఆ విజ్ఞాపనలో ఇలా తెలిపారు.

"శ్రీ లక్ష్మణరావుగారు సంస్కృతాంధ్ర, మహారాష్ట్ర, ఆంగ్లేయ, హిందీ, గుజరాతీ, బెంగాలీ, తమిళ, కన్నడ భాషలలో పండితులై, సర్వతోముఖమైన ఆ పాండిత్యాన్ని మాతృభాషాభివృద్ధికి వినియోగించారు. మహారాష్ట్ర భాషలోని యీయన ఉత్కృష్ట శైలి మహారాష్ట్ర పండితుల ప్రశంసలకు పాత్రమైనది. ఈ మహాపురుషుడు ఆంధ్రజాతికి జీవగర్ర అయినాడు. ఆంధ్ర విజ్ఞానానికి ఆటపట్టు అయినాడు.

నాగరిక జాతులన్నీ తమ జాతీయ జీవనానికీ, అభ్యుదయానికీ తోడ్పడే సర్వతోముఖమైన వాఙ్మయాలను పెంపొందించుకొనడం చూచి, మన ఆంధ్రభాషలో కూడా ప్రజల దైనందిన జీవితాన్నీ, భావి కళ్యాణాన్నీ దృష్టిలోపెట్టుకొని ఉత్తమ వాఙ్మయానికి పూనుకున్నాడు. 'విజ్ఞాన చంద్రికా గ్రంథమండలి' పేరిట చారిత్రక, రాజకీయార్థిక, సాంఘిక శాస్త్రములు, చారిత్రక నవలలు, మహాపురుషుల జీవితాలు, ఇతర భాషలలోని ఉత్తమ గ్రంథాల అనువాదాలు సుమారు 40 గ్రంథాలు

వెలువరించారు. నవీన విజ్ఞానాన్ని ప్రజల్లో వ్యాపింపజేయడానికి శ్రీ కందుకూరి వీరేశలింగం పంతులుగారి అధ్యక్షతను 'విజ్ఞాన చంద్రిక పరిషత్తు' అనే పరీక్షా సంఘాన్ని ఈయన స్థాపించాడు. అనేక కేంద్రాలలో పరీక్షలు జరిపి, ఉత్తీర్ణులకు పతకాలు, బహుమానాలు, యోగ్యతాపత్రాలు యిచ్చేవారు.

శ్రీ లక్ష్మణరావుగారు "ఆంధ్ర విజ్ఞాన సర్వస్వం" ద్వారా చేసిన సేవను ఆంధ్రజాతి ఎన్నటికీ మరువజాలదు. వీరి సుప్రసిద్ధ రచనలు - శివాజీ చరిత్రము, హిందూ మహాయుగం, మహమ్మదీయ మహాయుగం, లక్ష్మణరాయ వ్యాసావళి.

"ఇంతేకాక, వీరు ఉత్తమ దేశభక్తులు, స్వదేశీ దీక్షాపరులు. 1907లో జరిగిన కృష్ణాజిల్లా రాజకీయ మహాసభలో "స్వరాజ్యం, స్వదేశీ, జాతీయవిద్య, పరిష్కారం" - ఇవే యీనాటి చతుర్వేదాలని వ్రాసిన వీరి వ్యాసం ఆదర్శప్రాయమైంది.

"మాతృభాషాసేవలో, దేశసేవలో నిమగ్నుడై నిరంతర కృషివల్ల ఆరోగ్యం చెడి, 1923 జులై 13వ తేదీన 46వ యేటనే అకాలమరణానికి ఈయన లోనైనాడు. ఇలాంటి మహాపురుషులను సంస్మరించడంద్వారానే, వారి అడుగుజాడల్లో పురోగమించడంద్వారానే మన జాతి ఒక నూతనోజ్జీవనం పొందుతుంది.

"కాన, శ్రీ కొమఱ్ఱాజు లక్ష్మణరావుగారి వర్ధంత్యుత్సవం నవ్య సాహిత్య పరిషత్సభ్యులు, అభ్యుదయ రచయితలు కలిసి యితర సారస్వత సంఘముల సహకారంతో ఆంధ్రదేశమంతటా జరుపవలెనని ప్రార్థన." తెలికిచర్ల వెంకటరత్నం (కార్యదర్శి, నవ్య సాహిత్య పరిషత్తు), తుమ్మల వెంకట్రామయ్య (కార్యదర్శి, ఆంధ్ర అభ్యుదయ రచయితల సంఘం).

ఆహ్వాన సంఘంలో శ్రీయుతులు అయ్యదేవర కాళేశ్వరరావు, పెద్దిభొట్ల వీరయ్య, ఆచంట లక్ష్మీపతి, తాపీ ధర్మారావు, పాటిబండ మాధవశర్మ, కానూరి వీరభద్రేశ్వరరావు, చదలవాడ పిచ్చయ్య, మద్దుకూరి చంద్రశేఖరరావు, మాడపాటి హనుమంతరావు, రాయసం వెంకట శివుడు, మల్లంపల్లి సోమశేఖరశర్మ, ప్రొ. మామిడిపూడి వెంకట రంగయ్య, అయ్యంకి వెంకట రమణయ్య, వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రి, మల్లాది సూర్యనారాయణశాస్త్రి, ఆదిరాజు వీరభద్రరావు, పిలకా గణపతిశాస్త్రి, శివశంకరశాస్త్రి, అడవి బాపిరాజు, గాడిచర్ల హరిసర్వోత్తమరావు, ఆచంట రుక్మిణమ్మ, కొమర్రాజు అచ్చమాంబ, కాంచనపల్లి కనకమ్మ, పుట్టపర్తి శ్రీనివాసాచార్య, కొమర్రాజు వినాయకరావు

మొ॥వారున్నారు.

"విజ్ఞానచంద్రిక వెదజల్లిన కొమర్రాజు లక్ష్మణరావు" పేరుతో ఉభయ భాషాప్రవీణ కానూరి వీరభద్రరావుగారు నాటి ప్రజాశక్తి వారపత్రిక (6-7-44)లో పెద్ద వ్యాసం వ్రాశారు.

"సర్వకాల పూజ్యుడు లక్ష్మణరావు" అన్న శీర్షికతో ప్రజాశక్తి వారపత్రిక రాష్ట్రమంతటా జరిగిన కొమర్రాజు లక్ష్మణరావు వర్ధంతి సభల వార్తలను ప్రకటించింది.

బెజవాడలో జరిగిన సభకు బెజవాడ గోపాలరెడ్డి అధ్యక్షత వహించారు. అయ్యదేవర కాళేశ్వరరావు, కట్టమంచి రామలింగారెడ్డి మొదలైన 33గ్గురు ప్రముఖులు గల కమిటీ ఆధ్వర్యంలో ఈ సభ జరిగింది. విశ్వనాథ సత్యనారాయణ, డాక్టర్ ఆచంటి లక్ష్మీపతి తదితరులు పాల్గొన్నారు. అభ్యుదయ రచయితల సంఘాధ్వర్యాన గుంటూరులో జరిగిన వర్ధంతి సభలో మారేమండ రామారావు, మల్లంపల్లి సోమశేఖరశర్మ, కూర్మా వేణుగోపాలస్వామి మున్నగువారు పాల్గొన్నారు. కొండా వెంకటప్పయ్య, ఉన్నవ లక్ష్మీనారాయణగార్లు సందేశాలు పంపారు.

నందిగామలో జరిగిన సభకు అయ్యదేవర కాళేశ్వరరావుగారు అధ్యక్షత వహించారు.

రాజమండ్రిలో అభ్యుదయ రచయితల సంఘాధ్వర్యాన జరిగిన సభకు శ్రీ విస్సా అప్పారావుగారు అధ్యక్షత వహిస్తూ "తిలక్, భండార్కర్‌లు మహారాష్ట్రకు ఎలా నూతన పంథా చూపించారో అలాగే లక్ష్మణరావుగారు ఆంధ్రదేశానికి కొత్త మార్గం చూపారు. మల్లంపల్లి సోమశేఖరశర్మ, రాయప్రోలు సుబ్బారావు, వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రి మొదలైనవారు నేడు చరిత్ర పరిశోధనలు చేయగల్గుతున్నారంటే లక్ష్మణరావుగారి శిక్షణయే కారణమని" అన్నారు. శ్రీ నండూరి బంగారయ్య, మహీధర జగన్మోహనరావు, రాయసం వెంకటశివుడుగార్లు సభలో పాల్గొన్నారు.

నిడదవోలులో కాశీపట్నం కొండయ్యగారి అధ్యక్షతన జరిగిన సభలో లక్ష్మణరావు గారి సమకాలికులు నిడదవోలు వెంకట్రావుగారు, శ్రీ కస్తూరి సూర్యప్రకాశరావు, శ్రీ మీరా మొ॥వారు పాల్గొన్నారు.

హైద్రాబాద్‌లో శ్రీ లక్ష్మణరావుగారు స్థాపించిన శ్రీకృష్ణ దేవరాయాంధ్ర భాషానిలయంలో జరిగిన సభకు వారి సమకాలికులు ఆదిరాజు వీరభద్రరావుగారు

అధ్యక్షత వహించారు. 15 సంస్థల ఆధ్వర్యాన ఈ సభ జరిగింది.

వరంగల్‌లో జరిగిన వర్థంతి సభలో అడవి బాపిరాజుగారు పాల్గొన్నారు. రాజరాజనరేంద్ర భాషానిలయంలో జరిగిన సభకు మాదిరాజు రామకోటేశ్వరరావుగారు అధ్యక్షత వహించారు.

8

విశ్వదాత నాగేశ్వరరావుగారి వర్థంతి

నవ్య సాహిత్య పరిషత్తు అభ్యుదయ రచయితల సంఘం, విశ్వదాత కాశీనాధుని నాగేశ్వరరావుగారి వర్థంతిని ఏప్రిల్ 11వ తేదీన ఆంధ్రప్రదేశ మంతటా జరుపవలసిందిగా విజ్ఞప్తి చేశాయి. విశ్వదాత తమ సర్వస్వాన్ని ఆంధ్ర జాతీయ వికాసానికి, జాతీయోద్యమానికి ధారపోశారని సంయుక్త ప్రకటనలో తెలిపారు. ప్రకటన ఇలా ఉంది :

"శ్రీ కాశీనాధుని నాగేశ్వరరావు పంతులుగారు తన జీవిత సర్వస్వాన్ని ఆంధ్రుల విజ్ఞానానికి, జాతీయ జీవన వికాసానికి ధారపోసిన 'విశ్వదాత'. ఆంధ్ర ప్రజలలో జాతీయ చైతన్యాన్ని రేకెత్తించే సాహిత్యాన్ని ప్రోత్సహించి, దానికొక నిర్మాణ రూపాన్నిచ్చిన భాగ్యశాలి. ఉత్తమ నాటకాల ద్వారా ప్రజాప్రబోధానికి ముందంజ వేసిన నటకాగ్రేసరుడు, సూత్రధారుడు. భారత స్వాతంత్ర్యోద్యమంతోపాటు ఆంధ్రోద్యమాన్ని కూడా శిరసావహించిన దేశోద్ధారకుడు.

"ఈ మహాపురుషుడు 1867 మే 15వ తేదీన కృష్ణాజిల్లా, గుడివాడ తాలూకా, ఎలకుర్రు అగ్రహారంలో జన్మించారు. చిన్నతనంలోనే సంస్కృతం చదివారు. తరువాత ఆంగ్లవిద్య నభ్యసించారు.

కొన్నాళ్ళు కలకత్తాలోను, బొంబాయిలోను పెద్ద పెద్ద వర్తకులవద్ద పనిచేసి పొందిన అనుభవాన్ని వినియోగించుకొని, ఆంధ్ర వ్యాపారసంస్థలకు ఆదర్శప్రాయమైన అమృతాంజన డిపోను స్థాపించారు.

విద్యార్థి దశలోనే బందరులో హిందూ థియేటరును స్థాపించిన ఈ కళాప్రియుడు, ప్రభుత్వ దాస్యాన్ని ఇచ్చగించక స్వతంత్ర జీవనాన్ని అలవరచుకున్న ఈ స్వాతంత్ర్య

ప్రియుడు, 1908లో బొంబాయినుండి, 'ఆంధ్ర వారపత్రిక'ను వెలువరించారు. మన పూర్వుల మహత్తరమైన సంస్కృతినంతా విస్మరించి, విదేశ దాస్యాంధకారంలో తెన్నుగానక పరితపిస్తున్న ఆంధ్రలోకానికి క్రొత్తవెలుగులు చూపారు. స్వాతంత్ర్య పతాకనెత్తారు. తరువాత 1914లో ఆంధ్ర వారపత్రికను దినపత్రికగా మార్చి, మద్రాసునుండి ప్రకటించి, క్రిందటి మహాయుద్ధకాలంలో ఆంధ్రుల విజ్ఞానానికి, జాతీయ వికాసానికీ వీరు చేసిన సేవ అపూర్వం. ఆంధ్రుల లలితకళలకు ప్రత్యేక పత్రిక కావాలనే అంశాన్ని ప్రప్రథమంగా గుర్తించి 1924లో 'భారతి' మాసపత్రికను స్థాపించారు. జాతీయోద్యమానికి, ఆంధ్రోద్యమానికి, కళాభ్యుదయానికి యీ పత్రికలు చేసిన సేవ ఆంధ్రులకు చిరవరచితం. ఇంతేగాక ఆంధ్ర గ్రంథమాలను స్థాపించి బహువిషయాలమీద బహుగ్రంథాలను వ్రాయించి ప్రకటించి, ఆంధ్ర సారస్వతానికి శ్రీ పంతులుగారు ఎంతగానో తోడ్పడ్డారు. శ్రీ కొమఱ్ఱాజు లక్ష్మణరావు పంతులుగారు తలపెట్టిన 'ఆంధ్ర విజ్ఞాన సర్వస్వము'ను చేపట్టి కొంతవరకు నిర్వహించారు.

వీరు కేవలం సారస్వత కళావిషయాలలో కృషిచేయడమేకాక, ప్రఖ్యాత జాతీయ నాయకులై, ఆంధ్ర జాతీయతకు రూపురేఖలు తీర్చిదిద్దిన మహాపురుషులు. 1930 ఉప్పుసత్యాగ్రహం రోజుల్లోను, 1932 శాసనోల్లంఘన కాలంలోను శ్రీ నాగేశ్వరరావుగారు స్వాతంత్ర్య యోధులకు మార్గదర్శకులై ప్రభుత్వ నిర్బంధానికి గురియైనారు.

ఈ కళావేత్త, కళాపోషకుడు, కళాప్రపూర్ణుడు, దేశసేవకుడు 1938 ఏప్రిల్ 11వ తేదీన తన భౌతిక జీవితాన్ని ముగించారు. వీరి జీవితాదర్శాలను సంస్మరించుకొని, వీరి ఉత్తమ జాతీయ సాంప్రదాయాలను అలవరచుకొని, ఆంధ్రజాతి ఎంతో అభ్యుదయం చెందవలసివున్నది.

కనుక శ్రీ దేశోద్ధారక నాగేశ్వరరావుగారి సప్తమ వర్ధంత్యుత్సవాన్ని నవ్య సాహిత్య పరిషత్సభ్యులూ, అభ్యుదయ రచయితలూ, తదితర సాహిత్య సమితులతోను, సంఘములతోను కలిసి ఆంధ్రదేశమంతటా ఏప్రిల్ 11వ తేదీని జయప్రదంగా జరపవలెనని ప్రార్థన." తెలికిచర్ల వెంకటరత్నం, కార్యదర్శి, నవ్య సాహిత్య పరిషత్తు; తుమ్మల వెంకటరామయ్య, కార్యదర్శి, ఆంధ్ర అభ్యుదయ రచయితల సంఘం.

ఆంధ్రదేశం నలుమూలలో జరిగిన విశ్వదాత వర్ధంతి సభలలో నాటి పలువురు ప్రముఖులందరూ పాల్గొన్నారు.

9

గిడుగు రామమూర్తి వర్ధంతి సభలు

అభినవ వాగనుశాసనుడు గిడుగు రామమూర్తిగారి వర్ధంతి సభలకు సన్నాహంగా శ్రీ పులుపుల వెంకట శివయ్యగారు "గ్రాంథిక భాషావాదుల పాలిట పిడుగు-గిడుగు" అన్న శీర్షికతో గిడుగువారి వ్యవహారిక భాషా ఉద్యమ వివరాలన్నింటితో ఒక వ్యాసం వ్రాశారు. (17-1-1945, ప్రజాశక్తి) శివయ్యగారు తమ వ్యాసం ఇలా ప్రారంభించారు:

"15-1-1940న మద్రాసులో తెలుగు పత్రికా సంపాదకులు, రచయితలు కూడిన సభలో, మహామహోపాధ్యాయ, కళాప్రపూర్ణ శ్రీ గిడుగు రామమూర్తి పంతులుగారిచ్చిన తుది సందేశంలో తుది వాక్యాలు యివి : "స్వరాజ్యం కావాలంటున్నాము. ప్రత్యేకాంధ్ర రాష్ట్రంకోసం చిక్కుపడుతున్నాం. ప్రజాస్వామిక పరిపాలన కోరుతున్నాము. ఇటువంటి పరిస్థితుల్లో మన ప్రజలకు సామాన్య జనులకు ఏ భాషద్వారా జ్ఞానం కలుగజేయవలసి ఉంటుందో ఏ భాషలో గ్రంథ రచన చేయవలసి వుంటుందో ఆలోచించండి."

"ఇది వారి జీవితమే యిచ్చిన సందేశం అంటూ, శ్రీ శివయ్యగారు - విశాఖజిల్లాలో ముఖలింగానికి రెండు మైళ్ళ దూరంలో ఉన్న పర్వతాలపేట అనే గ్రామంలో గిడుగు రామమూర్తిగారు జన్మించిన 1863 సంవత్సరంనాటి భారతదేశ రాజకీయ పరిస్థితులు, జాతీయ కాంగ్రెస్ ఆవిర్భావం, ఆంధ్రలో వీరేశలింగం సంస్కరణోద్యమం మొదలైన విశేషాలతో కూడిన పూర్వరంగాన్ని వివరించారు. గిడుగు రామమూర్తిగారి వ్యవహారిక భాషా ఉద్యమ వివిధ దశలను తెలిపారు. గిడుగువారు 1940లో కనుమూశారు. గిడుగువారి వర్ధంతిని 22-1-45న ఆంధ్రదేశమంతటా జరపాలని అభ్యుదయ రచయితల సంఘం, నవ్య సాహిత్య పరిషత్తులు యిచ్చిన విజ్ఞప్తి ఫలితంగా పలుచోట్ల సభలు జరిగాయి.

"జాతికి మధురభాషను ప్రసాదించిన పుణ్యమూర్తి శీర్షికతో గిడుగు రామమూర్తి వర్ధంతి సభల వివరాలను ప్రజాశక్తి (7-2-45) ప్రకటించింది.

సికింద్రాబాద్‌లో జరిగిన సభలో శ్రీ అడవి బాపిరాజుగారు, శ్రీ భాస్కర్ల సూర్యనారాయణమూర్తిగారు, బెజవాడలో జరిగిన సభలో శ్రీ ముద్దు కృష్ణగారు, రామమూర్తిగారి కుమారుడు గిడుగు సీతాపతిగారు, గుంటూరులో జరిగిన సభలో

శ్రీ తెలికిచర్ల వెంకటరత్నంగారు, శ్రీ శివశంకరశాస్త్రిగారు, తెనాలిలో జరిగిన సభలో శ్రీ పింగళి లక్ష్మీకాంతంగారు, చదలవాడ పిచ్చయ్యగారు, ఢిల్లీలో జరిగిన గిడుగు వర్ధంతి సభలో ఢిల్లీ ఆంధ్ర ప్రముఖులు పాల్గొన్నారు.

వీరులపాడు, విశాఖపట్నం, రాజమండ్రి, రామచంద్రపురం, మదనపల్లి, భీమవరం మొదలైనచోట్ల కూడా వర్ధంతి సభలు జరిగాయి.

గిడుగు సీతాపతిగారు రచించిన "గిడుగు రామమూర్తి జీవితచరిత్రము" ప్రజాశక్తి ప్రచురణాలయంవారు ప్రచురించి విడుదల చేశారు. (వెల 0-4-0 "గ్రాంథిక భాషావాదుల పాలిట పిడుగు, నవరభాషవాగనుశాసనుడు, సామాన్య ప్రజలకు విజ్ఞానం కలుగజేయాలనీ, అట్టి విజ్ఞానం వారిలో దేశభక్తిని పెంపొందించాలనీ ఎలుగెత్తి చాటాడు గిడుగు రామమూర్తి. అట్టి దేశభక్తుని, భాషా విప్లవకారుని, ఉత్తమ ఆంధ్రుని జీవితచరిత్ర, ఆయన సాధన తెలుసుకోవాలంటే గిడుగువారి జీవితచరిత్ర చదవండి" అని ప్రచురణాలయం తమ ప్రకటనలో తెలిపింది.

ఈవిధంగా నవయుగాంధ్ర నిర్మాతల వర్ధంతి సభలను పెద్ద యెత్తున జరిపించుట ద్వారా విస్మృతిలో పడిపోయిన వారి జీవితచరిత్రలను, వారి కృషిని ఆంధ్ర కమ్యూనిస్టు ఉద్యమం ఆంధ్ర ప్రజల ముందుంచి గొప్ప చారిత్రక కర్తవ్యాన్ని నిర్వర్తించింది.

10

మద్రాసు ఆంధ్రులనుర్రూతలూగించిన సాంస్కృతికప్రదర్శనలు

1945 నవంబరు 3, 4 తేదీలలో ఆంధ్ర అభ్యుదయ రచయితల సంఘం మద్రాసు శాఖ ప్రారంభోత్సవం జరిగింది. ఆ సందర్భంలో ప్రదర్శించిన ముందడుగు నాటకం, వీరేశలింగం, బెంగాల్ క్షామం బుర్రకథలు, పంటసిరి, పాములవాడు నృత్యాలు, హిట్లరు పరాజయం వీధిభాగవతం మద్రాసు ఆంధ్రుల నుర్రూతలూగించి పారవశ్యంలో ముంచాయి. ఆంధ్ర ప్రజానాట్యమండలి గుంటూరు, కృష్ణా జిల్లా శాఖలు ఈ సాంస్కృతిక ప్రదర్శనలు యిచ్చాయి. (14-11-45, ప్రజాశక్తి)

"దీపావళి ప్రతియేటా వస్తోంది, కాని ఈ సంవత్సరం మద్రాసు ఆంధ్రులు దీపావళిని నిజమైన ఆనందంగా జరపగల్గారు" అన్న వాక్యాలతో ఆనాటి ప్రజాశక్తి

విలేకరి ఆంధ్ర అభ్యుదయ రచయితల సంఘ మద్రాసు శాఖ ప్రారంభోత్సవం, ఆనాటి సాంస్కృతిక ప్రదర్శనల గురించి వ్రాసినది చదివితే ఆంధ్ర జాతీయ పునరుజ్జీవనానికి ఆనాడు కమ్యూనిస్టు ఉద్యమం ఎంత గొప్ప కృషి చేసిందో తెలుస్తుంది. అభ్యుదయ రచయితల సంఘం, ప్రజానాట్యమండలి మద్రాసులోని మేధావివర్గాలు, సాహితీవేత్తలు, కళాకారులు, పాత్రికేయులు, పరిశోధకులు, జడ్జీలు, విద్యార్థులను ఎలా, ఎంతగా కదిలించి ఉత్తేజితులను చేసిందో స్పష్టమవుతుంది.

మద్రాసు నగరం ఆంధ్ర ప్రజలు నివసించే ప్రదేశానికి కొంచెం దూరంగా ఉన్నా ఆంధ్ర సంస్కృతీ కార్యకలాపాలకు మద్రాసు కేంద్రంగా లేకపోలేదు. తరతరాలుగా నివసిస్తున్న ఆంధ్రులెందరో మద్రాసులో వున్నారు. లాయర్లు, డాక్టర్లు, యాక్టర్లు, సినిమా డైరెక్టర్లు, వర్తకులు, పత్రికాధిపతులు, జర్నలిస్టులు, పరిశోధకులు, జడ్జీలు, విద్యార్థులు, రేడియో గాయకులు - ఇలా ఎందరెందరో మద్రాసులో నివశిస్తున్నారు. ముఖ్యంగా దిన, వార, మాస పత్రికలెన్నో ఇక్కడనుండే వెలువడుతున్నాయి. అందుచే ఒక తెలుగు నాటక ప్రదర్శనమో, ఒక తెలుగు సాహిత్యోపన్యాసమో, గోష్టియో జరిగిందంటే ఆనాడు ఆంధ్రుల కెంతో ఉత్సాహంగా ఉంటుంది.

కాని ఈనాడు ఆంధ్రదేశంలో సామాజికంగాను, రాజకీయంగాను, సాంస్కృతికంగాను జరుగుతూన్న మార్పులు మద్రాసు ఆంధ్రులలో చాలామందికి తెలియవు. కొందరీ మార్పులను గురించి వింటున్నా, ఇతర రాజకీయ పక్షాలమీద వుండే దురభిప్రాయాలవల్ల నమ్మలేకుండా ఉంటున్నారు. అందుచే, ఆంధ్ర ప్రజానాట్యమండలి (గుంటూరు, కృష్ణా శాఖలు) వారి ప్రదర్శనలు వారికి కనులు విప్పినట్లయింది. ఈ ప్రదర్శనలకు బాధ్యులయిన రచయితలు, నటకులు, కళావేత్తలు, సామాన్య రైతు, కూలీ, మధ్యతరగతి కుటుంబాల నుండి వచ్చినవారే ఐనా, ప్రజా ఉద్యమాలతో సంపర్కం ఉండటంవల్ల ప్రజల జీవితాన్ని, ఆశయాలను, ఆశలను అవగాహన చేసుకొని ఆకళింపు చేసుకొన్నవారవుటచేత మద్రాసు ఆంధ్రుల హృదయాలను ఇంతగా చూరగొనగల్గారు.

ఎన్నాళ్ళకు ఎలాంటి నాటకం చూడగల్గాం?

3వ తేదీన 'ఆంధ్ర ప్రజానాట్యమండలి' కృష్ణా దళంవారు 'ముందడుగు' నాటకం ప్రదర్శించారు. వి.పి. హాలు క్రిక్కిరిసిపోయింది. రచయితలు, పండితులు, విమర్శకులు,

గాయకులు, నటులు, దర్శకులు, పుర ప్రముఖులు ఎందరో వచ్చారు. నాటక ప్రదర్శనానంతరం 'ఎన్నాళ్ళకు ఇలాంటి నాటకం చూడగల్గాం' అని ప్రతివారూ తమ సంతసాన్ని వెలిబుచ్చారు. ఒక ప్రొఫెసర్‌గారు తను 7 1/2 గంటలకు (నాటకం 6 గంటలకు ప్రారంభమయింది) ఒక మిత్రునికి అపాయింట్‌మెంట్ ఇచ్చాననీ, అందుచే చివరివరకూ ఉండలేననీ, అందుకు క్షమించమనీ ఆర్గనైజరును కోరారు. కాని ఆద్యంతం నాటక ప్రదర్శనంలో లీనమైపోయి తమ మిత్రుని సంగతే మరచిపోయారు. ఇలా చెప్పాలంటే ఎన్నో ఘటనలున్నాయి.

నాటక ప్రదర్శనానంతరం "ఆంధ్రప్రభ" సంపాదకులు నార్ల వెంకటేశ్వరరావుగారు మాట్లాడారు. వెంకటేశ్వరరావుగారు, నాటక రచనలో - ముఖ్యంగా ఏకాంక నాటికల విషయంలో - ప్రత్యేక కృషి గావించుతున్నారు. ఇంతేగాక రైతుకుటుంబాలనుండి వచ్చి, రైతు జీవితంతో సన్నిహితులైన వీరు, జమీందారీ రైతు జీవితాన్ని చిత్రించే ఈ నాటకంపై వెలిబుచ్చిన అభిప్రాయాలకు ప్రత్యేకత వుంది. వెంకటేశ్వరరావుగారిలా అన్నారు.

"ఒక్క మాటలో చెప్పాలంటే ఈ నాటకం ఎంతో ఉత్తమంగా వుంది. ఆంధ్రదేశంలో నాట్యకళను ఒక ఉత్తమ స్థాయికి తీసుకురావాలని నా ఆశ. ఈ విషయంలో, ముఖ్యంగా నాటక రచనలో, నేను కొంతవరకు కృషిచేస్తున్నాను. ఇప్పుడీ నాటక ప్రదర్శనాన్ని చూచాక ఆ ఆశ ఫలించుతుందని విశ్వసిస్తున్నాను. ఈ దళంవారెంతో ప్రతిభతో నాటకాన్ని ప్రదర్శించారు.

ఇక సూచనలు కూడ చేయమని చెప్పారు గాబట్టి, ఒక విషయం చెబుతాను. నాటకాలలో రంగాలు, అంకాలు చిన్నవిగా ఉంటే బాగుంటుందని నా అభిప్రాయం. ఈ నాటకంలో రంగాలు చిన్నవిగానే ఉన్నాయి. అయినా ఈనాటి పరిస్థితుల్లో చిన్న నాటికలు అవసరమనుకొంటాను. మరొక విషయం, మనం గావించే ప్రచారం ఇతివృత్తంలోను, సన్నివేశాలలోనే గర్భితమై ఉండాలని నా అభిప్రాయం. మరొకసారి ఈ నాటకాన్ని మద్రాసు పౌరులకు చూపించాలని కోరుతున్నాను."

తర్వాత విస్సా అప్పారావుగారు మాట్లాడారు. అప్పారావుగారు సంస్కారి, కళాప్రియుడు, శాస్త్రవేత్త, దామెర్ల రామరాయ చిత్రసంపదను కాపాడుతూ, వారి స్మారక భవనానికి ప్రయత్నిస్తున్న కళారాధకులు. ప్రస్తుతం మద్రాసు యూనివర్శిటీలో పనిచేస్తున్నారు. వారిలా సెలవిచ్చారు:

"ఈ నాటక ప్రదర్శనం ఎంతో చక్కగా ఉంది. నటకులందరూ అభినందించ దగినవారు. ముఖ్యంగా అచ్చయ్య, శాంతమ్మ పాత్రధారులను మరచిపోలేం. గ్రామ జీవితం అంతా ఈ వేదికమీదకు తెచ్చారా - అనిపిస్తుంది." పిమ్మట ఆంధ్ర మహాసభ నాటక శాఖా కార్యదర్శి గోపాలాచారిగారు మాట్లాడారు. "ఇన్నేళ్ళుగా మా హాలులో అనేక నాటకాలు వేస్తూవచ్చారు. కాని ఇలాంటి ప్రదర్శనం ఎన్నడూ చూడలేదు. ఈ నటకుల ప్రతిభ ఎంతో కొనియాడతగినది" అన్నారు. ఇంతేగాదు, నాట్యరంగంలోను, నాటక రచనలోనూ అనుభవమున్న అనేకమంది పెద్దలు, "ఇప్పటిదాకా మేమాశించు తున్న నాటకం ఈనాటికి చూడగల్గేం. కొన్ని స్వల్ప విషయాలు సూచించవలసినవి ఉన్నవనుకోండి. అయినా మన నాట్యకళను ఇదెంతో ఉన్నత స్థితికి తీసుకుపోయింది" అని సంభాషణలలో తెలియజేశారు.

నాల్గవ తేదీన ఆంధ్ర మహాసభ హాలులో జనం క్రిక్కిరిసిపోయారు. స్థలం చాలలేదు. ఇంతవరకు ఆ హాలులో ఇంతమంది ఆంధ్రులు రావడం ఈ ప్రదర్శనానికే - అని అన్నారు కొందరు. బుర్రకథలు, నాట్యం, వీధిభాగవతం - ఇవన్నీ 5 గంటలు జరిగినా ఒక్కరూ కదిలినవారు లేరు. మొదటిరోజు వలెనే పండితులూ, విమర్శకులూ, రచయితలూ, పత్రికాధిపతులూ, జర్నలిస్టులూ, గాయకులూ, ఇతర పురప్రముఖులూ విచ్చేశారు. గిడుగు సీతాపతి, డాక్టర్ గోవిందరాజుల సుబ్బారావు, నారాయణరావు, సూర్యకుమారి, గూడవల్లి రామబ్రహ్మం, నీలంరాజు శేషయ్య మొదలగు నాట్యకళా రాధకులూ, కళాపోషకులూ ప్రేక్షకలోకంలో వున్నారు. అన్నిటికన్న ముఖ్యం ముగ్గురు బ్రిటిషు సైనికులు ఆసాంతం ఈ ప్రదర్శనను జూచి భాష అర్థంకాకపోయినా, భావం గ్రహించి సంతృప్తిపడ్డారు. అందులో ఒకరిని ఒక మిత్రుని ఇంటివద్ద కలిసికొనడం తటస్థించింది. "నిన్న రాత్రి మీ 'హిట్లరు పగనం' ప్రదర్శనం చూశాను. అద్భుతంగా ఉంది" అంటూ అభివందనా లిచ్చాడు. ప్రదర్శనలతోపాటు గోపాలంగారు (గుంటూరు) "తెలుగోడా" అన్న పాటను ఫిడేలుమీద పాడి ప్రేక్షకులను ఉర్రూతలూగించారు.

ప్రముఖుల అభిప్రాయాలు

ప్రదర్శనాలపై తమ అభిప్రాయాలను అనేకమంది ప్రముఖులు వెలిబుచ్చారు.

డాక్టర్ టి. శంకరశాస్త్రిగారు (కర్నూల్) ఇలా అన్నారు. "ఈనాటి ప్రదర్శనలను ఇంతమంది శ్రద్ధాభక్తులతో వినడం అపూర్వం. డాక్టర్లు ఎన్ని ఇంజక్షన్లిచ్చినా కదలని

ప్రజలు వీరిచ్చే ఇంజక్షన్లతో కదులుతున్నారు. ఆంధ్రోద్యమం అంటే ఉత్సాహం, ఆవేశం కలిగించే వీరి ప్రతిభ కొనియాడాలి. ఇవి ఆంధ్రకళలకు ఎంతో ఉపకారం చేస్తున్నాయి. "బెంగాలు కథ వ్రాసి చెప్పిన యువకుడు మహమ్మదీయుడు. సాహిత్యం, సంగీతం రెండూ ఉన్నాయి ఈ కథలో. ఇతని ప్రతిభ కొనియాడదగింది. మన కళలిలా ఔన్నత్యం పొందితే, త్వరలోనే రాష్ట్ర సిద్ధి పొందుతామని ఆశిస్తాను."

సుప్రసిద్ధ సినిమా డైరెక్టర్ గూడవల్లి రామబ్రహ్మంగారు ఇలా మాట్లాడారు.

"డాక్టర్‌గారు చెప్పినదాంతో అన్ని విధాల ఏకీభవిస్తాను. వీరి ప్రబోధ ప్రచారాల్ని గురించి నేను వేరే చెప్పనక్కరలేదు. ప్రజా హృదయాన్ని చూరగొనుటలో, ప్రజాశక్తులను సమకూర్చుటలో వీరి ప్రదర్శనలెంతో అద్భుతంగా పనిచేస్తున్నాయి. వీరి కృషికి నే నభినందించుతున్నాను. వీరి కెట్టి సహాయమైనా చేయడానికి నేను సిద్ధంగా వున్నాను. అద్భుతంగా సాహితీ సంగీతాలను ఏకీభవింపజేసి మహత్తర ప్రదర్శనలిచ్చారు. ఇందుకు వారి నభినందించుతున్నాను. ఇలాంటి మార్గాన్ని సినిమాలో ప్రవేశపెట్టడానికి ప్రయత్నించుతాను.

ప్రసిద్ధిచెందిన డాక్టరూ యాక్టరూ అయిన శ్రీ గోవిందరాజుల సుబ్బారావుగారిలా ప్రసంగించారు.

నాజర్‌ను కౌగలించుకొని ...

"హృదయం ఎంతో పొంగి వుంది. ఏం చెప్పాలో తెలియడంలేదు. నిన్నటి నాటకం చూడలేదు. గొప్ప అవకాశం పోగొట్టుకొన్నానని తలుస్తున్నాను. పాత నాటకాలూ, పాత సరుకు పోయి కొత్త నాటకాలూ కొత్త నటులూ రావాలి. మమ్మల్ని ఇంకా నాటక వేదికమీద ఉంచారంటే చూడండి మనం ఎంత వెనుకబడ్డామో? (నవ్వు) నన్నిలా మాట్లాడించినది నిన్నటి 'ముందడుగు' ప్రదర్శనమే. నాయనలారా, మళ్ళా ఆ నాటకం మరొకసారి వేసి చూపండి. ఇదివరకు మా తెనాలిలో ఏవో బుర్రకథలు చెబుతూంటే ఏవో అనుకునేవాణ్ణి. కాని ఇవాళటి ప్రదర్శనం మరచిపోను. వండర్‌ఫుల్‌గా వుంది. (గిరీశం జ్ఞాపకం వచ్చి నవ్వు) అసలు బుర్రకథలకన్న, వీరు మన బుర్రలలో కెక్కించిన కథ చాలా ప్రాముఖ్యం. ఏడీ నాయనా ఆ నాజరు. (నాజరును కౌగలించుకొని అభినందించారు.) ఇతడు దుఃఖరసం వొప్పించేటప్పుడు మళ్ళీ గుంటూరు ప్రసాదరావు హరిశ్చంద్ర పాత్రధారణం జ్ఞాపకం వస్తోంది. ఇంత గొప్పగా బుర్రకథ చెప్పడం నా

జన్మలో వినలేదు."

నిడదవోలు వెంకట్రావుగారు పండితులూ, పరిశోధకులు. ఇలాంటి బుర్రకథలు వినడం తమకిదే ప్రథమ పర్యాయం అనీ, తమ ఆనందానికి పరిమితి లేదనీ సెలవిచ్చారు.

సుప్రసిద్ధ సినిమా నటకులు నారాయణరావుగారు హరీంద్రనాథ చటోపాధ్యాయ చెప్పినటుల 'కళ ప్రజల కొరకన్నది' ఇందులో ద్యోతకమౌతున్నదని అన్నారు. ఋషీవాలీలో చాలాకాలం ప్రిన్సిపాల్‌గా పనిచేసిన జి.వి. సుబ్బారావుగారు కూడ, ప్రదర్శనలను కొనియాడారు.

పండితుడూ, పరిశోధకుడూ, నటుడూ అయిన శ్రీ గిడుగు సీతాపతిగారిలా సెలవిచ్చారు.

"అభ్యుదయ రచయితలు పెద్ద యంత్రం కనిపెట్టారు. అదే బుర్రకథ. ప్రజలలో నూతన భావాలు కల్గించడానికి, ఉద్బోధ చేయడానికి ఇదెంతో ఉపయోగకారి అవుతుంది. దీనివల్ల విజ్ఞానం, దేశభక్తి ప్రబోధింపబడుతూంది. ప్రజలకు తమ శక్తి తెలిసికొనేటట్లు కార్యోత్సాహులను చేస్తోంది. తుంబుర తీగెలు మోగుతోంటే, మన హృదయ తంత్రు లుర్రూత లూగుతున్నాయి. అన్ని రసాలను ప్రదర్శించారు. దీనిలో మహదానందం కల్గింది. అభ్యుదయ రచయితలూ, ప్రజాశక్తి కార్యాలయంవారూ ఇలాంటి వాఙ్మయం ప్రచురించుతున్నందుకు అభివందనాలు."

మద్రాసులో, ఆంధ్ర అభ్యుదయ రచయితల పట్టణశాఖ ప్రారంభ సందర్భంలో జరిగిన సాహిత్య చర్చలు, వైజ్ఞానిక ప్రదర్శనాలు భారతదేశంలో ఆంధ్ర కళలు సముచిత స్థానం సంపాదించుకో గలవని ఋజువుచేశాయి. ఇట్టి అపూర్వ ప్రదర్శనలు చూపినందుకు కొనియాడని ఆంధ్రు లెవ్వరూ కనిపించలేదు.

"కవి ప్రజలతో చేయికలిపి ముందడుగు వేయాలి"

మద్రాసులో అభ్యుదయ రచయితల సంఘ ప్రారంభోత్సవం నాటి విశేషాలు

"ప్రజా సాహిత్యం కావాలంటూ పాటుబడేవారు అనేక రకాల వారుండవచ్చును. అధికంగా సంస్కృత పదాలు ఉపయోగిస్తే సామాన్య ప్రజకి బోధపడదు కనుక సాహిత్య భాష వాడుక భాష అవాలని వాదించేవారు ప్రజాసాహిత్యంకోసం పాటుపడేవారే.

సాహిత్యం ఇన్నాళ్ళూ మొత్తానికి పట్నాలకే అంటిపెట్టుకొని ఉందేకాని పల్లెటూళ్ళకి పోలేదని విచారించి పల్లె జీవితాన్ని సాహిత్యంలోకి తీసుకువచ్చే వాళ్ళూ ప్రజాసాహిత్యవాదులే. సాహిత్యం ఇంతవరకు ముఖ్యంగా ధనికులనే ఆశ్రయించి, ధనికులనే పొగిడి, ధనికుల జీవితాలకే ప్రాముఖ్యతనిచ్చి, వారి సమస్యలే దీర్ఘ సమస్యలుగా భావించి, వాటిలోనే మునిగి తేలిందని సిగ్గుపడి, ఇప్పటికైనా సాహిత్యం బీదల సమస్యలను పాటించాలనీ, బీదల జీవితాలను వర్ణించాలనీ చెప్పడం ప్రజాసాహిత్యం కోసం పాటుపడడమే. కవి కళ్ళుమూసుకొని తనలోతాను దహించుకుపోతూ లోకమే లేనట్టు తన గురించీ, చిన్న చిన్న దుఃఖాలను గురించీ కవిత్వం వ్రాయడం నిజమైన విలువ గల సాహిత్యం కాదని వాదించేవారూ ప్రజా సాహిత్యం యొక్క విలువ గ్రహించినవారే" అని ఆంధ్ర అభ్యుదయ రచయితల మద్రాసు శాఖా ప్రారంభోత్సవ సమయంలో, సభాధ్యక్షత వహించిన శ్రీ బుర్రా వెంకటసుబ్రహ్మణ్యంగారు ఉపన్యసించారు.

సభ చెన్నపురి ఆంధ్ర మహాసభ హాలులో 1945 నవంబరు 4న జరిగింది. శ్రీమతి డి. హేమలతాదేవి బి.ఎ., బి.యి.డి.గారి బృందం "దేశమును ప్రేమించుమన్నా" అన్న గేయం మధురంగా పాడారు.

నవంబరు 3, 4 తేదీలలో జరిగిన యీ సారస్వత సదుభలకు, వైజ్ఞానిక ప్రదర్శనలకు ప్రముఖ రచయితలు, కళావేత్తలు, సారస్వత ప్రియులు, విమర్శకులు, పండితులు, విద్యాధికులు విచ్చేశారు. చర్చలలో పాల్గొన్నారు.

మొదటి రోజున ప్రారంభంలో మల్లవరపు విశ్వేశ్వర్రావుగారు మద్రాసులో అభ్యుదయ రచయితల సంఘ స్థాపనను గురించి వివరించారు. తర్వాత అధ్యక్షులు శ్రీ బుర్రా సుబ్రహ్మణ్యంగారు పై విధంగా మాట్లాడారు.

అధ్యక్షులు తమ ఉపన్యాసంలో ఇంకా ఇలా అన్నారు : "ప్రజా సాహిత్యం పేరిట సాహిత్యం ఈ కొత్త మార్గాలను తొక్కడం చాలా శ్రేయస్కరమే. చికాకు ఎక్కడ వస్తుందంటే, సామాన్య ప్రజకి బోధపడని సాహిత్యం సాహిత్యమే కాదంటేను. ఇంతేగాక కొందరిలో వ్యాప్తమైయున్న మరికొన్ని సందేహాలను వెలిబుచ్చారు.

శ్రీశ్రీ మాట్లాడుతూ "భావం, భాష, సంఘం వీటికి అవినాభావ సంబంధం వుంది. వీటిలో ఏది ముందు ఏది వెనకా అన్న తికమక అవసరంలేదు. ఆకారానికి తగిన

అంతస్సు వుంటేనే సాహిత్యం రాణిస్తుంది. చెప్పే విధానానికి, విషయానికి అమరిక వుండాలి. రచన శస్త్రం లాంటిది. దాని నుపయోగించే పద్ధతినిబట్టి ఫలితం వుంటుంది. రచనవల్ల ఉపయోగమూ, ఉపదేశమూ ఉండాలని అభ్యుదయ రచయితలు కోరుతున్నారు."

తర్వాత చదలవాడ పిచ్చయ్యగారుపూర్వ సాహిత్యంలోని ఔన్నత్యాన్ని గ్రహించి, పూర్వసంస్కృతిలోని ఉత్తమ సాంప్రదాయాలను అలవర్చుకొని, అభివృద్ధి నిరోధకతను నిరాకరిస్తూ కృషిచేయుట తమ ఆశయమన్నారు. సారస్వతాన్ని ప్రజాజీవితంతో సన్నిహితపరచి రచన సాగించాలన్నారు. అందుకనే తాము వీరేశలింగం, గురజాడ మొదలగు యుగపురుషుల సందేశాలను ప్రజలకు అందజేస్తున్నామన్నారు. సాహిత్యం ఎలా పరిణతి చెందుతూవచ్చిందీ తెల్పి, అభ్యుదయ రచయితల సంఘంలో వివిధ రాజకీయాభిప్రాయాలవారున్నారని, ఉండవచ్చునని తెల్పారు. రాజకీయ సాంఘిక ఉద్యమాలు సారస్వతంపై కల్గించిన ప్రభావాన్ని వివరించారు.

పిమ్మట తుమ్మల వెంకటరామయ్యగారు ఇలా మాట్లాడారు : "అభ్యుదయ రచయితల సంఘంలో మానవ అభ్యుదయ లక్ష్యసిద్ధికై కృషిచేసేవారంతా ఉండవచ్చును. రచయితలలో వైవిధ్యం ఉండవచ్చు. అంతేగాదు, దిమ్మెసకొట్టిన కడ్డీలా అందరూ ఉండాలని మా అభిప్రాయంకాదు. వైవిధ్యం చర్చ ఉన్నప్పుడే హేతువాదం పురోగమనం వుంటుంది. ఏకలక్ష్యంతో పనిచేసేవారంతా దీనిలో ఉండవచ్చు. పూర్వంలోని ఔన్నత్యం గ్రహించకపోతే, ఈనాడు మనమీ స్థితిలో వుండము. ఆకలి కవిత్వం మాత్రం వ్రాయాలని, ప్రేమ కవిత్వం వ్రాయకూడదని అభ్యుదయ రచయిత లంటారనడం హాస్యాస్పదం. రచయిత అన్నవాడు అనేక సన్నివేశాలలో, అనేకమంది వ్యక్తుల మనఃప్రవృత్తులను చిత్రించుతాడు. అందుచేత ఈ రసం అవసరం, ఆ రసం అనవసరం అని అనరు. ప్రజలను ఉత్తేజపరిచి చైతన్యవంతులుగా చేయటమే, ప్రజలకు కళాభిరుచి కల్గించి వారి అంతస్సును పెంపొందించుటే మా ఆశయం."

"తాత్కాలిక ప్రయోజనాలను తీర్చే సారస్వతం శాశ్వతకాలం నిలవదు" అనే భయాన్ని శ్రీపాద గోపాలకృష్ణమూర్తిగారు వెలిబుచ్చారు.

అధ్యక్షులు మొదటిరోజు సమావేశం ముగించుతూ "రచయితలకు స్వేచ్ఛ కావాలి. వారి నెవరూ ఆజ్ఞాపించరాదు. స్వతంత్రంగా తమ అనుభవాలను, రచనలలో

స్వచ్ఛందంగా వ్రాయాలి" అని తెలిపారు.

ఆనాటి రాత్రి, అభ్యుదయ రచయితలు వ్రాసిన "ముందడుగు" నాటకాన్ని, ప్రజానాట్యమండలివారు ప్రదర్శించారు. అభ్యుదయ రచన అంటే ఏమిటో, కళ ఏ ఉన్నత స్థాయికి పోవాలని వీరాశించుతున్నారో, ఈ నాటకం తెలియజెప్పింది. వాదోపవాదాలకన్నా, ఈ ప్రదర్శనం ఒక సుహృద్భావం ఏర్పరిచింది, అభ్యుదయ రచయితల సంఘమంటే, సందేహాలూ, అనుమానాలూ ఉన్నవారికి.

రెండవ రోజున

నాజరు దళంవారు మధురాతి మధురంగా దేశభక్తి నుద్బోధించే జాతీయ గీతాలను పాడారు.

మద్రాసు యూనివర్శిటీలో అధ్యాపకులుగా వున్న శ్రీ నిడదవోలు వెంకటరావుగారు, ప్రాచీన వాఙ్మయంలో జానపద వాఙ్మయానికి గల ఉత్తమ స్థానాన్ని వివరించారు. ఈనాడు జానప రూపాలను అభ్యుదయ రచయితలు సముద్ధరించడం ప్రశంసనీయమన్నారు. 'పాత కొత్తల మేలు కలయికతో అభ్యుదయ రచయితలు ముందుకు పోవా'లని ఆశీర్వదించారు.

కె. కృష్ణమూర్తిగారు (ఇంజనీరు) మాట్లాడుతూ ఇలా అన్నారు : "అన్ని యుగాల్లోనూ సారస్వతం ప్రజాజీవితాన్ని ప్రతిబింబించిందనడం సాహసం. ఉదాహరణకు ప్రబంధయుగం తీసుకోండి. వరూధిని-కనురెప్పలు మూయడం, చెమర్చడం - మొదలైనవి కవి భౌతిక ప్రపంచంలోనుంచి పూర్తిగా ఎగురలేదని తెలియజేస్తుందేగాని, ప్రజా జీవితాన్ని ప్రతిబింబింపజేయడంలేదు. కవి సాహిత్యానికి, ప్రజాజీవితానికి సంబంధం కలిగివుండాలనే దృష్టితో ప్రబంధ కవులు వ్రాయలేదు. శృంగార నైషధాన్ని అత్తరువులమ్మే సెట్టికి అంకితమిచ్చిన శ్రీనాధునికంటె, "ఇమ్మనుజేశ్వరాధముల"ను లెక్కచేయని పోతన ధిక్కారం మాకు ఆదర్శం.

"భావకవుల వ్యక్తిగత మనోవేదన, ప్రజా బాహుళ్య వేదనను ప్రతిబింబించిన పక్షంలో ప్రజల నుద్దేశించి కవి, "మీరు మనసారగా ఏడ్వనీరు నన్ను" అని తన అసమ్మతిని చూపవలసిన అవసరం లేదు.

"అభ్యుదయ రచనల వుద్దేశ్యం ఒక్క కవిత్వాభ్యుదయమే అని కాదు. అంతటితో అది నిలిచిపోవాలనీ కాదు. విశాలాంధ్ర కళ్యాణ వైభవాభ్యుదయాన్నే మేం కోరుతున్నాం.

కవి ప్రజలతో చేయికలిపి ముందడుగు వేయటమే మా ఆశయం" అని అన్నారు.

రచయిత - సమాజం

తర్వాత పచ్చయ్యప్ప కళాశాలలో అధ్యాపకులుగా ఉన్న డి.వి.ఎ.యన్. నారాయణరావుగారు ఇలా మాట్లాడారు : "రచయిత సమాజంలో ఒక భాగం. అతడు వ్రాసేది సమాజం కోసం. సమాజం మార్పుచెంది వృద్ధిపొందుతుంటే, ఆ మార్పును అడ్డకుండా ప్రోత్సహించే రచయిత అభ్యుదయ రచయిత. మార్పును శాయశక్తులా నిరోధించేవాడు అభ్యుదయ నిరోధకుడు ... అయితే, మార్పు అభివృద్ధి పరిణామములను గుర్తించే అభ్యుదయ రచయితలు, ప్రస్తుత పరిస్థితులను సరిదిద్దడానికి ఒకే మార్గం సూచించాలని మేము అనడంలేదు. వేర్వేరు మార్గాలు సూచించవచ్చు. మార్పు అవసరమని గ్రహించి ఒక నూతన మార్గాన్ని సూచించుతున్నారు గనుక వీరంతా ఒక వేదికపై ఉండవచ్చు. దైనందిన సమస్యలపై వ్రాసే కవిత్వం కొందరు ప్రచారం అవదా అని భయపడుతున్నారు. పుట్టగానే బిడ్డ కెవ్వుమని కేకవేస్తున్నాడంటే, ఆకలి వేస్తుందని ప్రచారం చేస్తున్నాడు. నేనీ వ్యాసం చదువుతున్నానంటే నా అభిప్రాయాలు నల్గురికీ తెలియాలనే. లేకపోతే నా కీ శ్రమ ఎందుకు. తను నమ్మిన నీతిని ప్రచారం చేయడం రచయిత ధర్మం ... రాజకీయాలలో ప్రచారం అనేమాటకు కొంత దోషం అంటగట్టబడింది. కాని ప్రజల ప్రస్తుత స్థితిగతులను విశ్లేషించి, చిత్రించి పరిష్కార మార్గాలను సూచించుతూ జరిపే ప్రచారమే దోషరహితమైనది. ప్రజా సమస్యలకు పరిష్కార మార్గాన్ని చిత్రించే ధర్మం నుండి 'ప్రచారమనే మిషతో తప్పుకోడం ఎస్కేపిజం' అవుతుంది ..." అని అన్నారు.

శ్రీ వాసిరెడ్డి రాధాకృష్ణమూర్తిగారు విద్యార్థులు అభ్యుదయ రచనలో కృషి చేయాలన్నారు.

తర్వాత ఆంధ్రప్రభ సంపాదకులు నార్ల వెంకటేశ్వరరావుగారు 'కొత్తగడ్డ' అనే ఏకాంకి నాటికను చదివి వినిపించారు. రైతు కుటుంబంలో పాత కొత్త తరాల ఘర్షణను చిత్రిస్తున్న చక్కని నాటిక ఇది.

శ్రీ కోరాడ రామకృష్ణయ్యగారు మాట్లాడుతూ నన్నయకు పూర్వం కూడా తెలుగు సాహిత్యమున్నదన్నారు. ఒక్కొక్క మత సాంఘిక ప్రభావాలవల్ల, సారస్వతంలో ఎలా

ప్రౌఢ కవితకు జానపద కవితకూ ఘర్షణ వచ్చిందో, ప్రజా సాహిత్యాన్ని అణచివేయడానికి ప్రయత్నాలు ఎలా జరిగాయో తెలియచేశారు.

శ్రీశ్రీ మాట్లాడుతూ, వయస్సులోనూ, కవితలోనూ వృద్ధులయినవారు, ముందుకు పోయే యువకులను నిరోధించకూడదన్నారు. వృద్ధాప్యంలో లాలిత్యం, హుందాతనం అలవర్చుకొని అభ్యున్నతికై కృషి చేసేవారిని ప్రోత్సహించాలన్నారు.

జలసూత్రం రుక్మిణినాథశాస్త్రిగారిలా మాట్లాడారు :

"వ్యష్టి జీవిత విధానంలోనుండి సమిష్టి జీవిత విధానంలోకి మారుతున్నాం. నా బాధ, నా సుఖం లోక సుఖం లోక బాధ ఒక నాడు అయితే, లోక బాధ నా బాధ, లోకపు సుఖం నా సుఖం ఈనాడు. 'కళ'కు విలువలూ, కొలతలూ అవసరాలనుబట్టి అనేక కారణాలనుబట్టి మారుతూంటాయి.

ప్రచారానికీ కళకూ అనాదినుంచీ పెద్ద పేచీ ఉంటూనే వున్నది. కళ ప్రచారం అవుతుంది. ప్రచారం మాత్రం కళ కాదు. ఏది ప్రచారమో కళో యిట్టే తెలిసిపోతుంది. తాత్కాలిక సమస్యలను గురించే వ్రాస్తాం. ఒక్కొక్క సమస్య తీరిందంటే కొంత గుండెమీంచి బరువు తీరినట్లు. ఈ సంఘం తాత్కాలిక సమస్యలకోసమే పాటుబడుతుంది. సామాజిక సమస్యలను తృణీకరించి సమాజానికి అందకుండా రచించడం అపసవ్యమైన సాహిత్యమార్గం. సమస్యలను వివరించడంతోకాక, వివరించి సాహిత్య సంపన్నంగా వ్యాఖ్యానించి మానవ ప్రవృత్తుల్ని మార్చటంకోసం పాటుపడడం మన మార్గం" అని చెప్పి ముగించారు.

సందేహాలు తీరినవి

"నిన్న నేను చెప్పిన సందేహాలన్నీ తీరినవి. రాజకీయాలంటే మైలగా నేను భావించడములేదు. ఈ సంఘంలో ఏ రాజకీయ పక్షానికి చెదినవారున్నా, సాహిత్యాన్ని ప్రజలను మనస్సులో పెట్టుకొని పనిచేయాలి" అని అధ్యక్షులు శ్రీ బుర్రా సుబ్రహ్మణ్యం తమ తుది పలుకులలో తెలిపారు.

శ్రీ గోపాలంగారి రాష్ట్రగీతం ఆలపించుటతో సభ ముగిసింది. సాయంత్రం, వివిధ నృత్యాలు, బుర్రకథలు, పాటలతో వైజ్ఞానిక ప్రదర్శనలు జరిగాయి. అవి పలువురి ప్రశంసలు పొందాయి. మద్రాసు శాఖకు కార్యనిర్వాహక వర్గాన్ని ఎన్నుకొనుటతో సభ ముగిసింది.

11

అపూర్వమైన ఆంధ్ర సాహిత్య పాఠశాలలు

బహుశా ఆంధ్రదేశంలోనే కాదు భారతదేశంలోనే ఇదివరకు ఎన్నడూ జరగని విధంగా అభ్యుదయ రచయితల సంఘాధ్వర్యాన, కమ్యూనిస్టు పార్టీ తోడ్పాటుతో రెండు సాహిత్య పాఠశాలలు జరిగాయి. ఆనాటి సాహితీ రంగంలో ప్రముఖులైన వారందరూ అధ్యాపకులుగా వచ్చారు. 1946 మే 11 నుండి జూన్ 10 వరకు నెల రోజులు గుంటూరు జిల్లా పెదపూడిలో జరిగిన ఈ పాఠశాలకు వచ్చినవారు, వారు చెప్పిన పాఠ్యాంశాలు ఎంతో ప్రాధాన్యత సంతరించుకున్నాయి.

శ్రీ కొర్రెపాటి వెంకటసుబ్బయ్యగారు పాఠశాల గురించిన తన అనుభవాలు చెబుతూ విద్యార్థుల గురించి, అధ్యాపకుల గురించి చక్కని విశ్లేషణ చేశారు. 57 మంది విద్యార్థులు, 19 మంది అధ్యాపకులు రోజుకు 7 గంటల చొప్పున పాఠాలు నేర్చుకున్నారు అని చెప్పారు.

పాఠశాలను ప్రఖ్యాత శిల్పకళావేత్త దేవీప్రసాద్‌రాయ్ చౌదరి ప్రారంభించారు. గిడుగు రామమూర్తిగారి పేర పాఠశాల ఆవరణ నిర్మించారు. బళ్ళారి రాఘవ పేర సింహద్వారం నిర్మించారు. ప్రిన్సిపాల్‌గా మల్లంపల్లి సోమశేఖరశర్మగారు వ్యవహరించారు. ఆయన మాట్లాడుతూ ఇది ప్రజల విశ్వవిద్యాలయం అన్నారు. పంచాగ్నుల ఆదినారాయణశాస్త్రిగారు "మన సాహిత్యవేత్తలు ఎన్నాళ్ళనుండో కలలుగన్న సాహిత్య పాఠశాలకు ఈవేళ రూపం ఏర్పడింది" అన్నారు.

పెదపూడి పాఠశాలను సమీక్షిస్తూ "ఆంధ్ర సాహిత్య చరిత్రలో ఇది సువర్ణాక్షరాలతో లిఖించదగిన విషయం" అని నిడదవోలు వెంకటరావుగారన్నారు. రెండు మూడు సంవత్సరాలలో ఈ పాఠశాల ఒక ప్రజా విశ్వవిద్యాలయం అయిపోతుందన్నారు. పాఠశాల నెల రోజులూ ప్రతీ ఉదయం నగర సంకీర్తన జరిగింది. గురజాడ దేశభక్తి గేయం, వేములపల్లి శ్రీకృష్ణ తెలుగోడా పెదపూడిలో మార్మోగిపోయాయి. పిల్లల నోటబట్టి వాళ్ళూ పాడటం మొదలుపెట్టారు. పాఠశాల విద్యార్థులు నోట్సులు వ్రాసుకొన్నారు. రోజూ రెండు గంటలు చొప్పున గోష్ఠులు నడిపారు. వ్రాత పత్రికలు నడిపారు. కళా ప్రదర్శనలు నడిపారు. నమూనా పార్లమెంటులు నడిపారు. ఆ నెల రోజులు

పెదపూడిలో ఒక పెళ్ళి జరుగుతున్నట్లుగానే అందరూ ఆనందోత్సాహాలలో మునిగిపోయారు. మాధవపెద్ది గోఖలే సహకారంతో చిత్రలేఖనం నేర్చుకున్నారు. సాంస్కృతిక ప్రదర్శనలకు చుట్టుపట్ల గ్రామాలనుండి మూడు నాల్గు వేలమంది హాజరయ్యేవారు.

ఆ మరుసటి సంవత్సరం 1947 ఏప్రిల్ 26 మొదలు గుంటూరు జిల్లా పల్లెకోనలో సాహిత్య పాఠశాల 20 రోజులు మాత్రమే జరిగింది. రెండవ పాఠశాలకు ఏర్పరచిన విద్యాలయ సమితి పేర్లు చూస్తే ఆనాడు అభ్యుదయ రచయితల ఉద్యమం ఎంతగా ఆంధ్ర సాహిత్య ప్రపంచాన్ని ఆకట్టుకోగల్గిందో అర్థమవుతుంది.

పెదపూడి ఆంధ్ర సాహిత్య పాఠశాల అధ్యాపకులు

పెదపూడి అరసం సాహిత్య పాఠశాలకు వచ్చిన అధ్యాపకులు :

1. శ్రీ మల్లంపల్లి సోమశేఖరశర్మగారు, ఆంధ్రదేశ చరిత్ర.
2. శ్రీ పంచాగ్నుల ఆదినారాయణశాస్త్రిగారు, ప్రాకృత భాషావాదము - ఆంధ్ర వాఙ్మయ చరిత్ర.
3. శ్రీ నిడదవోలు వెంకటరావుగారు, ఆంధ్ర సాహిత్య చరిత్ర.
4. శ్రీ కోరాడ రామకృష్ణయ్యగారు, భాషాతత్వశాస్త్రం.
5. శ్రీ చిలుకూరి నారాయణరావుగారు, ప్రాచీనాంధ్ర వైయాకరణుల భాషాదృష్టి నవ్య సాహిత్య చరిత్ర, తెలుగు నుడికారం - సామెతలు.
6. శ్రీ దేవులపల్లి కృష్ణశాస్త్రిగారు; ఆధునికాంధ్ర కవిత్వ రచన (కొత్త పోకడలు.
7. శ్రీ శ్రీపాద గోపాలకృష్ణమూర్తిగారు, తెలుగు ఏకాంకిక.
8. శ్రీ అయల సోమయాజుల నరసింహశర్మగారు, రూపకములు.
9. శ్రీ కొడవటిగంటి కుటుంబరావుగారు, చిన్న కథ - నవలా.
10. శ్రీ శ్రీరంగం శ్రీనివాసరావుగారు, కావ్య విమర్శ.
11. శ్రీ మాధవపెద్ది గోపాలకృష్ణ గోఖలేగారు, చిత్రకళ.
12. శ్రీ కొండముది గోపాలరాయశర్మగారు, నాటకాలు.
13. శ్రీ జమ్ములమడక మాధవరామశర్మగారు, ప్రాచ్య సాహిత్యం - అలంకారాలు.
14. శ్రీ మద్దుకూరి చంద్రశేఖరరావుగారు, ఆంధ్ర సాహిత్యంలో కొత్త పోకడలు.
15. శ్రీ దర్శి చెంచయ్యగారు, గదర్ పార్టీ అనుభవాలు.

పెదపూడి సాహిత్య పాఠశాల విద్యార్థులు :

1. శ్రీ వి. వాలయ్యపంతులు, 4వ తరగతి బి.ఏ. (ఆనర్సు), ఆంధ్ర విశ్వవిద్యాలయం.
2. శ్రీ శ్రీరాం వేంకట భుజంగరాయశర్మ, బి.ఏ. (ఆనర్సు) ఆంధ్ర విశ్వవిద్యాలయం.
3. విద్వాన్ శ్రీ వెల్లంకి బ్రహ్మయ్యచౌదరి, కలవపాముల.
4. శ్రీ ఎన్.హెచ్. శాస్త్రి, భాషాప్రవీణ విద్యార్థి, తెనాలి - సంస్కృత కళాశాల.
5. శ్రీ ఎం. వెంకటరత్నం, భాషా ప్రవీణ విద్యార్థి, చిట్టిగూడూరు - సంస్కృత కళాశాల.
6. శ్రీ పూలకుంట సంజీవులు, గేయకవి, అనంతపురం జిల్లా.
7. శ్రీ తక్కిలపాటి తిప్పన్న, మైసూరు.
8. శ్రీ వారణాసి కోటేశ్వరశర్మ, తెనాలి - సంస్కృత కళాశాల.
9. శ్రీ ఆర్.ఎన్. సింహా, కథకుడు, ఏలూరు.
10. హిందీ విశారద శ్రీ వాసిరెడ్డి భాస్కరరావు, బెజవాడ.
11. శ్రీ నార్ల చిరంజీవి, కవి - కాటూరు.
12. శ్రీ గుమ్మడి సీతారామయ్య, భాషాప్రవీణ విద్యార్థి - రేపల్లె.
13. శ్రీ కె. వెంకటేశ్వరరావు, ఏలూరు, పశ్చిమగోదావరి.
14. శ్రీ వింతా వెంకటరెడ్డి, తేలప్రోలు.
15. శ్రీ ఎం.ఆర్.బి. నరసింహారావు, ఇంటర్ 2వ సం॥, పశ్చిమ గోదావరి.
16. శ్రీ గొర్రెపాటి వెంకట సుబ్బయ్య, సుప్రసిద్ధ రచయిత - ఘంటసాల.
17. శ్రీ వంగపాటి ఉమామహేశ్వరరెడ్డి, ఇంటర్ 2 సం॥, జనార్దనపురం.
18. శ్రీ లింగుట్ల కోనేటప్ప, పరిశోధకుడు, ఛాయాపురం (గుంటకల్).
19. శ్రీ గుత్తికొండ సీతారామయ్య, విద్వాన్ ఫైనల్ - యలవర్రు (తెనాలి).
20. శ్రీ పోకా వెంకటేశ్వరరావు, కొవ్వూరు - సంస్కృత కళాశాల.
21. శ్రీ శ్రీరామకవచం వెంకటేశ్వరశాస్త్రి, తెనాలి - సంస్కృత కళాశాల.
22. శ్రీ రావిపాటి శ్రీరాములు, టీచర్ - పోతవరం (ఒంగోలు)
23. హిందీ విశారద శ్రీ జి. వెంకటరామయ్య, యడ్లపల్లి (తెనాలి)
24. శ్రీ కంచర్ల వెంకటప్పయ్య, విద్వాన్ ఫైనల్, కొలకలూరు (తెనాలి)
25. శ్రీ మిక్కిలినేని రాధాకృష్ణమూర్తి, ఆంధ్ర ప్రజానాట్యమండలి, బెజవాడ.

26. శ్రీ కాట్రగడ్డ నరసయ్య, బి.ఎస్.సి. విద్యార్థి, కాశీ విశ్వవిద్యాలయం.
27. శ్రీ ముక్కామల పురుషోత్తమరావు, ఆంధ్ర ప్రజానాట్యమండలి.
28. శ్రీ షేక్ నాజర్, 'బెంగాల్ కరువు, పల్నాటి యుద్ధం' రచయిత - పొన్నకల్లు, గుంటూరు.
29. శ్రీ ఆలూరు సూర్యప్రకాశరావు, తెనాలి.
30. సాహిత్య శిరోమణి, శ్రీ కొత్తపల్లి రంగారావు, అమృతలూరు (తెనాలి)
31. శ్రీ కోగంటి గోపాలకృష్ణయ్య, గేయకవి, ఆంధ్ర ప్రజానాట్యమండలి.
32. శ్రీ మాచినేని వేంకటేశ్వరరావు, కథకుడు, ఆంధ్ర ప్రజానాట్యమండలి.
33. శ్రీ సుంకర సత్యనారాయణ, 'ముందడుగు' నాటక కర్తలలో ఒకరు, బెజవాడ.
34. శ్రీ దేవభక్తుని రంగారావు, చిట్టిగూడూరు - సంస్కృత కళాశాల.
35. శ్రీ దేవభక్తుని పున్నారావు, గురజాల బోర్డు హైస్కూలు పండితుడు.
36. శ్రీ కె. చంద్రయ్య, పోతవరం (ఒంగోలు)
37. శ్రీ నటరాజన్ (శారద) తెనాలి.
38. శ్రీ కోసూరి పున్నయ్య, గేయకవి, కొత్తపాలెం.
39. శ్రీ యేపూరి రామకోటి, ఆంధ్ర ప్రజానాట్యమండలి.
40. శ్రీ కె.ఆర్. కృష్ణ, ఇంటర్ సీనియర్ - బాపట్ల.
41. శ్రీ బొల్లిముంత శివరామకృష్ణ, కథకుడు, తెనాలి.
42. సాహిత్య శిరోమణి శ్రీ దివి వీరభద్రాచార్యులు, పునాదిపాడు పండితుడు (కృష్ణా)
43. శ్రీ జాస్తి సత్యనారాయణ, చిట్టిగూడూరు సంస్కృత కళాశాల.
44. విద్వాన్ శ్రీ చదలవాడ వెంకటరామయ్య, పెడన - హైస్కూలు పండితుడు.
45. శ్రీ చదలవాడ బాపయ్య, పాంచాలవరం (తెనాలి)
46. శ్రీ పొందూరి సత్యనారాయణ, హెడ్మాస్టర్, పొందూరు - ప్రాథమిక పాఠశాల (ఒంగోలు)
47. శ్రీ జాస్తి సీతారామదాసు, బి.ఇ. విద్యార్థి, అన్నామలై విశ్వవిద్యాలయం.
48. భాషాప్రవీణ శ్రీమతి వసల సత్యవతీదేవి, నిడదవోలు.

12

ఆంధ్ర జాతీయ గీతానికై కమ్యూనిస్టు పార్టీ విజ్ఞప్తి

ఆంధ్ర జాతీయకవి చిలకమర్తివారి సన్మానం,-వారి స్వీయచరిత్ర ప్రచురణ, ప్రముఖ ఆంధ్ర చిత్రకారుడు దామెర్ల రామారావు చిత్రప్రదర్శన, మున్నగు రాష్ట్ర

అభ్యుదయ రచయితల సంఘ ద్వితీయ మహాసభ మహత్తర సంఘటనలలో మరొక ముఖ్య సంఘటన ఆంధ్ర కమ్యూనిస్టు పార్టీ తరపున శ్రీ పుచ్చలపల్లి సుందరయ్యగారు "ఆంధ్ర జాతీయగీతం కావాలి" అని మహాసభ వేదిక నుండి చేసిన ప్రకటన. ఆంధ్ర జాతీయ పునరుజ్జీవ కృషిలో కమ్యూనిస్టు పార్టీ ఎలా పెనవేసుకొనిపోయిందో, ఈ ప్రకటన విదితం చేస్తుంది. ఉత్తమ జాతీయగీతానికి రు. 116 బహుమానం ప్రకటిస్తూ సుందరయ్యగారు చేసిన ప్రకటన ఇలా ఉంది : ఆనాటి ఆంధ్రదేశ పరిస్థితులకు కమ్యూనిస్టు పార్టీ ఏవిధంగా స్పందించుతూవచ్చిందో ఈ ప్రకటన ప్రతిబింబించు తూంది. సుందరయ్యగారి ప్రకటన ఇలా వుంది :

ఆంధ్ర జాతీయగీతం కావాలి

ఉత్తమ గీతానికి రు. 116లు బహుమానము

తెలుగు కవి సోదరులారా!

విశాలమైన ఆంధ్రభూమిలో దాదాపు 3 కోట్లమంది తెలుగు ప్రజలమున్నాము. రెండు వేలేండ్లకు మించిన ప్రాచీన సంస్కృతి మనది. "దేశభాషలందు తెనుగు లెస్స" అనిపించుకొన్నది మన మాతృభాష. ఏ జాతి అయినా సగర్వంగా చెప్పుకోతగ్గ ఉజ్వలమైన చరిత్ర మన ప్రజలది. గోదావరి, కృష్ణ, పెన్న, తుంగభద్ర నదులు ప్రవహించే పవిత్రభూమి మనది.

అట్టి మన తెలుగుజాతి నేడు వెలవెలబోతూంది. మనకు ప్రత్యేక రాష్ట్రమైనా లేదు. ఆంధ్రభూమి మద్రాసు రాష్ట్రంలో కొంత, హైదరాబాద్ సంస్థానంలో కొంత, మధ్యరాష్ట్రం, మైసూరు సంస్థానాలలో మరికొంత - యీ విధంగా చీలిపోయివుంది. వివిధ ప్రాంతాలలోని తెలుగు ప్రజలందరికి మనమంతా ఒకే ఆంధ్రజాతి వారమనే చైతన్యం, ఉత్సాహం కలిగించే తెలుగు జాతీయగీతం మనకులేదు.

స్వతంత్ర భారతదేశంలో దోపిడీ, దారిద్ర్యం లేకుండా ప్రజలందరికీ సమానావ కాశాలు యిచ్చే ప్రజారాజ్యాన్ని ఆంధ్రులం స్థాపించుకోవాలి. అప్పుడు మన తెలుగుగడ్డకు, ఆంధ్రజాతికి ఉజ్వలమైన భవిష్యత్తు వుంటుంది. మన దేశంలో ప్రవహించే నదీజలానికి తగిన ప్రాజెక్టులు నిర్మించితే, తెలుగుదేశమంతా సస్యశ్యామలమై ధనధాన్యాలతో అలరారుతుంది. ఆంధ్ర భూగర్భంలోవున్న లోహాదులను తవ్వి పరిశ్రమలు నిర్మించితే తెలుగుప్రజ ధన కనక వస్తు వాహనాలతో తులతూగగలదు.

పై భావాలను సూచించుతూ, చక్కని ఆంధ్ర జాతీయగీతం రచించాలని తెలుగు కవులను కోరుతున్నాను. గీతం పాడటానికి సులభంగా వుండాలి. తెలుగు నుడికారం ప్రతిబింబించుతూ వుండాలి. గీతం 30 పంక్తులకు మించి వుండకూడదు. ఉత్తమమైన గీతానికి రు. 116లు బహుమానం యివ్వబడుతుంది.

ఏది ఉత్తమగీతమో నిర్ణయించడానికి యీ క్రిందివారు ఒక కమిటీగా వుంటారు. 1. శ్రీ తెలికిచర్ల వెంకటరత్నంగారు 2. శ్రీ పంచాగ్నుల ఆదినారాయణశాస్త్రిగారు 3. శ్రీ అడివి బాపిరాజుగారు 4. శ్రీ మల్లంపల్లి సోమశేఖరశర్మగారు 5. శ్రీ కంభంపాటి సత్యనారాయణగారు 6. శ్రీ తుమ్మల వెంకట్రామయ్యగారు 7. శ్రీ మద్దుకూరి చంద్రశేఖరరావుగారు.

షరా : కవులు తాము రచించిన గీతాలను ఫిబ్రవరి నెలాఖరుకు చేరేలాగు క్రింది అడ్రసుకు పంప ప్రార్థన :

అడ్రసు
పుచ్చలపల్లి సుందరయ్య
ప్రజాశక్తి ఆఫీసు, బెజవాడ.

ఇట్లు విన్నవించు,
పుచ్చలపల్లి సుందరయ్య
4-1-1945

ఆంధ్ర జాతీయ గీతం - ఎంపిక

ఆంధ్ర జాతీయ గీతం ఎంపిక జరిగినప్పుడు నాటి ప్రజాశక్తి పత్రికలో వెలువడిన ప్రకటన :

"ఆంధ్రుల ఔన్నత్యాన్ని చిత్రించేది, ఆంధ్రజాతిని ఉత్తేజపర్చేది, ఆంధ్రాభ్యుదయాన్ని కోరే వారందరికీ సమ్మతమైనది, ఒక ఆంధ్ర జాతీయగీతం మన తెలుగువారికి లేని లోపం నాకు కనిపిస్తుంది. మున్నెన్నడూ కనీ విని యెరుగనంతగా యీనాడు చైతన్యవంతులమవుతూవున్న మన తెలుగుజాతిని, ఉజ్జ్వల భవిష్యత్తుకు, ఐక్యాంధ్ర ప్రజాస్వామిక నిర్మాణానికి ఉత్తేజపర్చే జాతీయగీతాన్ని రచించవలసిందిగా అభ్యుదయ రచయితలను అర్థిస్తున్నాను." అంటూ గత డిసెంబరు మాసంలో బెజవాడలో జరిగిన ఆంధ్ర అభ్యుదయ రచయితల ద్వితీయ మహాసభలో కామ్రేడ్ సుందరయ్య విజ్ఞప్తి చేశారు. ఉత్తమంగా పరిగణింపబడిన గీతానికి నూటపదార్లు కానుకగా, కమ్యూనిస్టు పార్టీ తరపున సమర్పిస్తానన్నారు. ఉత్తమ రచన యేదో నిర్ణయించడానికి శ్రీ పంచాగ్నుల ఆదినారాయణశాస్త్రిగారు, శ్రీ అడివి బాపిరాజుగారు, శ్రీ తెలికిచర్ల వెంకటరత్నంగారు,

శ్రీ మద్దుకూరి చంద్రశేఖరరావుగారు, శ్రీ కంభంపాటి సత్యనారాయణగారు, శ్రీ తుమ్మల వెంకట్రామయ్యగారు నియమింపబడ్డారు. సుందరయ్యగారు వాగ్దానం చేసిన రు. 116 తాము యిస్తామని శ్రీ పాటిబండ్ల రఘుపతిరావుగారు (జానకీపురం, నైజాం) తెలియజేశారు. కవులు తమ తమ రచనలను పంపవలసిన ఆఖరు గడువు జూన్ 30వ తేదీగా నిర్ణయింపబడింది. ఈ గడువులో మొత్తం 42 గేయాలు వచ్చాయి. వీటిలో ఉత్తమ రచనను నిర్ణయించడానికి 16-9-45న నిర్ణయకర్తల సమావేశం బెజవాడలో జరిగింది. శ్రీ పంచాగ్నుల ఆదినారాయణశాస్త్రిగారు, శ్రీ అడివి బాపిరాజుగారు, శ్రీ మద్దుకూరి చంద్రశేఖరరావుగారు సమావేశానికి హాజరుకాలేక పోయారు. కాని వారి అభిప్రాయాలను ముందుగా తెలియజేశారు. వచ్చిన 42 గీతాలలో ఉత్తమ జాతీయ గీతాని కుండవలసిన లక్షణాలన్నీ పూర్తిగా దేనికీ లేవనీ, అయినప్పటికీ 3 గీతాలు బహుమతుల కర్హత సంపాదించినవనీ, నిర్ణయకర్తలు అభిప్రాయపడ్డారు. మొదటిది కొండేపూడి లక్ష్మీనారాయణగారు రచించినది; రెండవది "చంద్రరేఖ"గారు రచించినది; మూడవది ముక్కామల నాగభూషణంగారు రచించినది. ఆ మూడింటిని క్రింద ముద్రిస్తున్నాం. పాటిబండ్ల రఘుపతిరావుగారు వాగ్దానం చేసిన రు. 116 కొండేపూడి లక్ష్మీనారాయణగారికి ప్రథమ బహుమతిగా యివ్వబడతాయి. సుందరయ్యగారు మొదట వాగ్దానం చేసిన రు. 116లలో రు. 58లు "చంద్రరేఖ"గారికీ, రు. 58లు ముక్కామల నాగభూషణంగారికీ యివ్వబడతాయి. ఈ 3 గీతాలను యింకా ఉత్తేజకరంగా చేయడానికి పాఠకులు తమ అభిప్రాయాలు పంపవలసిందిగా కోరుతున్నాం. మీ సూచనలన్నీ అక్టోబరు 1వ తేదీకి ప్రజాశక్తి కార్యాలయానికి చేరాలి. ఉత్తమగీతాలుగా నిర్ణయింపబడినవాటినీ, పోటీ చేసినవాటిలో ముఖ్యమైన వాటినీ ఒక పుస్తకంగా ప్రకటించుతాం. - సం॥

★ ★ ★

1. పాడరా ఓ తెలుగువాడా! పాడరా ఓ కలిమిరేడా!

పాడరా మన తెలుగుదేశపు భవ్యచరితపు దివ్యగీతము ॥పా॥
యుగయుగంబులనుండి బంగరు గంగనిచ్చెడు గౌతమీ నది,
కోహినూరును కురుల సందున ముడిచి కులికిన కృష్ణవేణీ,
హొయలుగా రతనాల సీమను ఓలలాడిన తుంగభద్రా.

సొగసు గూర్చును తెలుగు తల్లికి, సుఖముగూర్చును తెలుగువారికి ॥పా॥
పాడుచును మన తెలుగు జోదుల ప్రతిభచాటిన వీరగాథలు,
ఆడుచును మన తెలుగుజండా పరువునిలిపిన మేలి ఘటనలు
పాడి పంటల పొంగిపొరలుచు దండిగా మన దేశముండగ
సాగిపోదము తెలుగుచరితపు వెలుగు జాడల వేగ మనమిక ॥పా॥
కదన రంగమునందు మెరసిన కాకతీయుల ఖడ్గతేజము,
వదరు శత్రువు నెదిరి పోరిన వనిత రుద్రమ యుద్ధపటిమ,
కొదమ సింగము పగిది నురికిన బాలచంద్రుని బాహుదర్పము,
పొంగజేయద మేనిరక్తం? ఉప్పొంగజేయద నీదు హృదయము? ॥పా॥
తెలుగు పలుకుల తేనెలొలికెను తిక్కనార్యుని కవితలోనా,
రాలుకరిగే త్యాగరాజునిరాగసుధలో మునిగె తెనుగూ
సొంపుగూర్చెను తెనుగు తల్లికి హంపి నగరపు శిల్పసంపద
భరత నాట్యపు భంగిమములో పల్లవించెను తెలుగు పరువము ॥పా॥
తెనుగుజాతికి నూత్న సంస్కృతి తీర్చిదిద్దిన కందుకూరీ,
తెనుగుభాషను ప్రజల భాషగ చేయ పోరిన గిడుగు పిడుగూ,
దేశమంటే మనుజులేనని తెలియజెప్పిన అప్పరాయడు
తెలుగుతల్లీ నోముపంటచె తేజరిల్లిన దివ్యతారలు ॥పా॥
పసిడి పండెడు మనదు దేశపు ఖనిజ సంపద లన్నిగూరిచి
భారి యంత్రాగారములను పాదుకొల్పగ కదలిపోదము,
ఒడలు తెలియని పరవశంబున కడలి జేరెడు నదుల జలముల
తెలుగు పొలముల మరలజేసీ, నిలుపుకొందము లక్ష్మినింటను ॥పా॥
పారతంత్ర్యము బాపి భారత భువిని భేదాల్ తొలగజేదము,
ఆంధ్రరాష్ట్రమునొంది మనమూ అలదికొందము వీరగంధము
మూడుకోటుల తెలుగు బిడ్డలు ముక్తకంఠముతోడ నైక్యత
జయము జయమని తెలుగుతల్లికి విజయ గీతిక లాలపింపగ ॥పా॥

- కొండేపూడి లక్ష్మీనారాయణ

★ ★ ★

2. ఆంధ్రలక్ష్మి నీకు శుభము
వింధ్యాగ్ర మస్తకీ జయము
గోదావరీ కృష్ణ తుంగా తరంగిణులు
స్వాదు మృదులములు మా జీవన పథాలు;
పలనాడు చందోలు వంగోలు రంగాలు
ములుకు వారిన మాదు భూరిప్రతాపాలు ॥ఆంధ్ర॥
ప్రాతఃకిరణరాగ శోభ నీ తొలిసొమ్ము
స్వాతంత్ర్యలాస్య మోహనము నీ నిలయమ్ము
కవిభృంగ ఝుంకారకలిత మధుమంటపము
నవకళా కుసుమసిత సంతత వసంతమ్ము ॥ఆంధ్ర॥
చిలిపికోయిల గొంతుకలుపు చిరువులమాట
చలువరాల్ చలియించి పొరలుతీపుల పాట;
చలువరే తెలిజల్లు జిలుగు నీ రూపు
తొలిసంజ లొలికించు తళుకు నీ చూపు ॥ఆంధ్ర॥
గిలిగింతలకె పొంగి రతనాలు నవ్వేదవు
మాసస్యకోమలా, సకల ఖనిజామలా;
పులకించి నదియించి నిలువెల్ల కరగెదవు
మా దివ్య సౌందర్య వాహినీమయదేహి ॥ఆంధ్ర॥
కల కలల మోములో కళవళ మదేలనే?
కలల వాల్గనులలో కలత నిదురేలనే?
శారదేందు మయూఖ శకలాలు నీ సుతలు.
భారతీ సంస్కృతీ శిఖరాలు నీ సుతులు ॥ఆంధ్ర॥
తొలికైత చివురుపందిరి రాజమంద్రి
పలుకు వయ్యారంపు చిందు రాయలసీమ
కదలి గ్రంతులువేయు కావ్యశిల ఎల్లోర
బౌద్ధపావన కళాహేల నాగార్జునము ॥ఆంధ్ర॥

విచ్చుకత్తుల వాడి రచ్చ మా చందోలు
చిచ్చురేగిన మండుకొండ మా పల్నాడు;
పగవారి యెదచీల్చి మగల మగలైనారు
నిగనిగల తెన్గుపస నిలిపి రాంధ్రప్రభులు ॥ఆంధ్ర॥
అమర హృదయజ్యోతి నర్పించితిమి తల్లి
సుమమృదు కరాంజలీమాల యిదిగోతల్లి;
నిరుపమ యశోమయీ, నిరత విజయాన్వయీ
శృంగార రూపిణీ, వాత్సల్య వాహినీ
ఆంధ్రలక్ష్మి నీకు శుభము
వింధ్యాగ్ర మస్తకీ జయము.

– 'చంద్రరేఖ'

★ ★ ★

3. తెలుగుతేజము దీప్తిజెందగ తెలుగు వెలుగులు దిశల నిండగ
తెలుగుతల్లిని గొలువ దీక్షతొ తరలిరావోయ్ తమ్ముడా॥
జీవనదులౌ కృష్ణ గౌతమి శ్రీ పినాకిని తుంగభద్రలు
కులనగంబుల పగిది నొప్పెడు నల్లమలలును పాపికొండలు
ఘనవనంబులు గనులు మిక్కిలి గణుతి గాంచిన యోడరేవులు
మేల్మి బంగరు తెలుగుతల్లికి మేనిభూషలు తమ్ముడా॥
శకపురుషుడౌ శాలివాహను, శౌర్యసాహసులు చాళుక్యుల,
కాకతీయుల కదనతలముల కృష్ణరాయల జైత్రయాత్రల
అరిభయంకరులై, నిపుణులై అసమసాహస మెసగ వైరుల
గసిమసంగిన తెలుగు వీరుల ఘనత బాడర తమ్ముడా॥
సిద్ధ నాగార్జుని కొండ ప్రసిద్ధి పొందిన బౌద్ధశిల్పము
అమరకీర్తి విరాజితం బమరావతీ స్థూపాల శిల్పము
సరిగమల క్రమమెడలకుండగ స్వరము వలికెడు హంపి శిల్పము
తెలుగు శిల్పకళా ప్రపూర్ణత తెలుపుచున్నవి తమ్ముడా॥

ఆంధ్రభారత గ్రంథరచనా పండితుడు తిక్కన కవీంద్రుడు
మేటితంబుర మీటిరాగము లాలపించిన త్యాగరాజును
సరళపదములజేర్చి ముత్యపుసరులుగూర్చిన అప్పరావును
తెలుగుసాహిత్యంపు పట్టులతేనె జేర్చిరి తమ్ముడా॥
నవ్యవాఙ్మయ సృష్టికర్తయు నవ్యయుగ నిర్మాతయౌ వీ
రేశలింగము జూపినట్టి ప్రకాశమో మార్గముల నడచుచు
కులమతంబుల హెచ్చుతగ్గులు కూలద్రోసియు వెనుకబడిన ప్ర
జాభివృద్ధికి తోడుపడవలె జాగుసేయక తమ్ముడా॥
ఆంధ్రదేశము తెలంగాణా యందు భేదము లెంచకుమురా
ఎంచకుము సర్కారు రాయలసీమ జిల్లా లనెడుభేదము
పెంచవలెరా మూడుకోట్ల తెలుంగుప్రజ రాణించు ఐక్యత
కాంచవలె సత్కీర్తి సర్వప్రపంచమందున తమ్ముడా॥
గలగలా ప్రవహించు నదులకు కట్టవలెరా ఆనకట్టలు
జలాజలా పాఱేటినీటిని మలుపవలె బంగరు పొలాలకు
చరాచరా వెదజల్లవలెరా రాజనపు రతనాలపైరులు
బిరబిరా మన పాడిపంటలు పొంగిపొరలగ తమ్ముడా॥
తీయవలెరా పొంగులెగయు నదీజలంబులనుండి విద్యుతు
త్రవ్వవలె భూగర్భమందలి వివిధ ఖనిజములన్ నెల
కొల్పవలె తక్షణమె యంత్ర పరిశ్రమలు పలుతావులన్ తుల
తూగవలె మనమెల్లరము సిరిసంపదలతో తమ్ముడా॥

జాగుసేయకురా ... ముందుకడుగిడరా ... భరతమాతకు స్వేచ్ఛగూర్చుమురా ... స్వ
తంత్ర ఆంధ్రప్రజాస్వామికము నిర్మించుమురా ... లోక
ప్రశాంతికై ప్రాపంచ ప్రజలతొ చేయిగలుపుమురా ...
లేవరా ... తెలుగుబిడ్డా ... లేవరా ... కళకాంతులన్ వెలుగొందరా ...
సిరిసంపదల తులదూగరా ... ఆంధ్రుల మహోన్నతి బాడరా॥

- ముక్కామల నాగభూషణం

మరో రెండు ప్రఖ్యాత ఆంధ్ర జాతీయ గీతాలు

ఆంధ్ర జాతీయ గీతాలకోసం బహుమతి ప్రకటించడంతో శ్రీ కొండేపూడి గీతం ప్రథమ బహుమతి పొందారు. చంద్రరేఖగారు, ముక్కామలగార్లు ద్వితీయ, తృతీయ బహుమతులు పొందారు. అదే సమయంలో (1945లో) మరో రెండు ప్రఖ్యాత గీతాలు వెలువడి అభ్యుదయ కవితా ఉద్యమానికీ, ఆంధ్ర జాతీయ పునరుజ్జీవనోద్యమానికి ఎంతగానో తోడ్పడి, విశేష ఖ్యాతి తెచ్చాయి. ఆనాడు ఈ గీతాలు ఆంధ్రదేశమంతటా మార్మోగాయి. తెలుగుజాతి భావసమైక్యతకు ఎనలేని విధంగా తోడ్పడ్డాయి.

అందులో శ్రీ వేములపల్లి వ్రాసిన తెలుగోడా! గేయం చక్కని స్వరకల్పనతో బహుజనాదరణ పొంది, ప్రతీ సభలోను "ఒన్స్‌మోర్" ప్రభంజనంతో ప్రఖ్యాతిపొందింది. (ఒక కమ్యూనిస్టు వ్రాశాడు గనుక - దీనిని ఆంధ్ర జాతీయ గీతంగా ప్రకటించడానికి తెలుగుదేశం పార్టీ వెనుదీసిందని ఇటీవల చెప్పబడుతున్న విషయం విదితమే.)

అలాగే శివయ్యగారు వ్రాసిన పలనాడు వెలలేని మాగాణిరా అన్న పాట శాతవాహన చక్రవర్తుల శౌర్యమిదే, బ్రాహ్మ్యమిదే క్షాత్రమన్న గర్జాఘోష - పలనాడునేకాదు యావదాంధ్రను ఉర్రూతలూపింది.

ఆనాడు కమ్యూనిస్టు ఉద్యమం తెలుగుజాతి చరిత్రను, సంస్కృతుల పూర్వవైభవాన్ని చాటుటకు తెలుగునాట తెచ్చిన సామాజిక, సాహిత్య విప్లవోద్యమాలకు ఈ గేయాలు ప్రతీకలుగా నిలిచాయి.

తెలుగోడా!

చేయెత్తి జై కొట్టు తెలుగోడా!
గతమెంతొ ఘనకీర్తి గలవోడా!
సాటిలేనీ జాతి - ఓటమెరుగని కోట
నివురుగప్పి నేడు - నిదురపోతుండాది
జై కొట్టి మేల్కొలుపు తెలుగోడా!
గతమెంతొ ఘనకీర్తి గలవోడా!
వీర రక్తపు ధార - వారబోసినసీమ
పలనాడు నీదెరా - వెలనాడు నీదెరా

బాలచంద్రుడుచూడ ఎవరోడోయ్!
తాండ్ర పాపయగూడ నీవోడూ!
నాయకీ నాగమ్మ - మల్లమాంబ, మొల్ల
మగువ మాంచాలనీ - తోడబుట్టిన వోళ్ళు
వీర వనితలగన్న తల్లేరా
ధీరమాతల జన్మ భూమేరా
గతములో నీకీర్తి - కతలల్లి సెప్పారు
పసయేడ దాచావూ - వుసిలేకపోయెరా
బ్రతుకె బరువై యుంటి వీనాడూ
శతపోరి సాధించు తొలిపేరు
నాగార్జునుడి కొండ - అమరావతీ స్థూప
భావాల పుట్టలో - జీవకళ పొదిగావు
అల్పుడను కానంచు తెల్పావూ
శిల్పివంటివి దేశదేశాల
రాజ్యమంటే వీర - భోజ్యమన్నాడు మన
తిక్కనార్యుని మాట - ధీరులకు బాటరా
పూర్వ పౌరుషమెరిగి బ్రతకాలి
కార్యశూరులు నేడు కావాలోయ్.
దేశమంటే వట్టి - మట్టి కాదన్నాడు
మనుషులన్నా మాట - మరువబోకన్నాడు
అమరకవి గురజాడ నీవోడు
ప్రజల కవితను బాడి చూపాడోయ్
రాయలేలిన సీమ - రతనాల సీమరా
దాయగట్టే పరులు - దారితీస్తుండారు
నోరెత్తి యడుగరా దానోడా
వారసుడ వీవెరా తెలుగోడా

కల్లోల గౌతమీ - వెల్లువల క్రిష్ణమ్మ
తుంగభద్రా తల్లి - పొంగి పారిన చాలు
ధాన్యరాసులె పండు దేశాన
కూడు గుడ్డకు కొదువలేదోయ్
పసిడి పాతర నీది - పరుల నోరూరెనోయ్
నీలొ నీకేపెట్టి - నెత్తిచే యెట్టారు
దేశాన్ని దిగమింగి పోయినారోయ్
మోసాన్ని గుర్తెరిగి కాపాడోయ్
ఉత్తరాదీ మొదలు - దత్తమండలమంత
తెలగాణి ప్రాంతముతొ - చెలిమి గలిగించాలి
కలిసి మెలసి నేడు పోవాలోయ్
కలిమి బలిమి గూర్చుకోవాలి
ముక్కోటిబలగమోయ్! ఒక్కటై మనముంటె
యిరుగు పొరుగులోన - వూరుపేరుంటాది
తల్లి వొక్కటె నీకు తెలుగోడా
సవతి బిడ్డలపోరు మనకేలా
పెనుగాలి వీచింది - అణగారిపోయింది
నట్టనడి సంద్రాన - నావ నిలుచుండాది
చుక్కాని బట్టరా తెలుగోడా
నావదరి జేర్చరా మొనగాడా
స్వాతంత్ర్య భారతిలో - స్వేచ్ఛతో మన జాతి
లాయలాసలేని యా - కైలాసమౌతాది
చెయి గలిపి సాధించు స్వారాజ్యం
జయమంది భోగించు నీరాజ్యం

- వేములపల్లి శ్రీకృష్ణ

★ ★ ★

పలనాడు వెల లేని మాగాణిరా!

శాతవాహన తెలుగు చక్రవర్తుల శౌర్య
మిదె బ్రాహ్మ్యమిదె క్షాత్రమన్న గర్వామోష
పులకలే ఎత్తించెరా పలనాటి
 పౌరుషమ్మే పొంగెరా॥
బుద్ధ నాగార్జునుడి బోధ ముద్రాజ్యోతి
వర "మహాయానమై" వసుమతిని ప్రవహించి
హెచ్చుతగ్గులు సమసెరా పలనాట
 విజ్ఞాన ప్రభ వెలిగెరా॥
తొలిసంజ దీక్షతో తెలుగు శిల్పులచేతి
పోగరలు మలిచిన బుద్ధయుగ జీవితము
నవశిల్ప రతనంబురా పలనాటి
 నాగార్జునుడి కొండరా॥
వర్ణధర్మాలన్న ఉక్కుచట్టము పగిలి
మాలకన్నమదాసు మనసైన సుతుడుగా
వీరవైష్ణవ మొచ్చారా పలనాట
 బ్రహ్మన్న "కలి" గీతలో॥
మగువ నాగమ్మతో మాయయుద్ధము వచ్చె
మగువ మాంచాలతా మగని రణమున కంపె
వీరవనితలు పుట్టిరీ పలనాట
 శౌర్యముగ్గులు పెట్టిరీ॥
బాలచంద్రుడి కత్తిపదును మెరుపులు మెరిసి
తెరలి కారెంపూడి ధర్మ రణరంగాన
వీర రక్తము చిందెరా పలనాట
 నాగులేరై పారెరా॥
బాలచంద్రుని కదన కౌశలము కథలల్లి
శ్రీనాథ కవిరాజు చంద్రవంకకు చెప్ప
ఎదకరిగి ప్రవహించెరా పలనాట
 "ఎత్తిపోత"ల దూకెరా॥

కృష్ణరాయల సభా కవి దిగ్గజాలలో
"ఘటికా శతగ్రంథ కరణధుర్యం"డైన
భట్టుమూర్తే వెలసెరా పలనాట
ప్రౌఢశ్లేషలు పల్కెరా॥
కలిమి బలిమీగల్గు కర్షకుల సీమలో
కానికాలము వచ్చి కలహములు చెలరేగ
కుంపినీ వాడొచ్చెరా పలనాట
ఖైదుకొట్టులు కట్టెరా॥
దాస్యమూ దోపిడీ దారిద్రమూ హెచ్చి
పాడిపంటల మేలిబంగారు నాతల్లి
కరువు కాపురమయ్యెరా పలనాడు
కంటనీరే బెట్టెరా॥
ఒక్క సుముహూర్తాన ఉప్పొంగి భరతోర్వి
స్వాతంత్ర శంఖము సింహనాదము చేయ
మేరువై నిలచిందిరా పలనాడు
ముందుండి పోరిందిరా॥
కనెగంటి హనుమంతు కోరమీసము ద్రిప్పి
పలనాటి ప్రజలచే పన్ను లెగబెట్టించె
బలియిచ్చె హనుమంతునూ పలనాడు
పరప్రభుత్వపు గుండ్లకూ॥
ఆనాటి పౌరుషా లానాటి విక్రమా
లానాటి వైభవా లానాటి సంస్కృతు
లీనాటికీ చరితలో పలనాడు
విరచించె బంగారుతో॥
వెనుకతరములవారి వీరచరితల సిరులు
నార్పోసి త్యాగంపు నీర్పెట్టి పెంచరా
విరిసి సుఖములు పండురా పలనాడు
వెలలేని మాగాణిరా॥

- పి.వి. శివయ్య

13

రాయలసీమ, తెలంగాణా ప్రాంతాలలో సాంస్కృతిక పునర్వికాసం

రాయలసీమ, తెలంగాణా ప్రాంతాలు, సర్కారు జిల్లాలతో పోల్చితే, ఆర్థికాభివృద్ధిలో వెనుకబడి వుండటంవల్ల, రాజకీయ, సాంఘిక, విద్యా, విజ్ఞాన, సాంస్కృతిక రంగాలలో కూడా వెనుకబడే ఉండిపోయాయి. అందువల్లనే జాతీయ స్వాతంత్ర్య సమరంలోను, ఆంధ్రోద్యమంలోను నవయుగాంధ్ర నిర్మాతలైన కందుకూరి, గురజాడ, గిడుగు మున్నగువారు ప్రారంభించిన జాతీయ పునరుజ్జీవనోద్యమంలోను ఈ ప్రాంతాలు ముందంజ వేయలేకపోయాయి. అందువల్లనే కమ్యూనిస్టు ఉద్యమం కూడా ఈ రెండు ప్రాంతాలలోను ఆలస్యంగా ప్రారంభమైంది. రాయలసీమ ప్రాంతంలో యువజన, విద్యార్థి, మహిళా ఉద్యమాలు 1940 దశకం తొలిదశలోకాని ప్రారంభం కాలేదు. తెలంగాణాలో 1940 దశకం మలిదశకంలోకాని ప్రజా ఉద్యమాలు ప్రారంభం కాలేదు. ఈ విషయం కామ్రేడ్ నీలం రాజశేఖరరెడ్డి జీవిత చరిత్రలో ఒక ప్రశ్నకు సమాధానం యిస్తూ, సర్కారు జిల్లాల్లో కృష్ణ, గోదావరి ఆనకట్టలు వచ్చి, నీటిపారుదల వ్యవసాయాభివృద్ధి, పాడి, పంటలు రావడంవల్లనే, విద్యా, విజ్ఞాన సాంస్కృతికరంగాల అభివృద్ధిలో ముందున్నాయి అని చెప్పారు. "కడప జిల్లా కమ్యూనిస్టు ఉద్యమ స్మృతులు - అరుణోదయం" అన్న గ్రంథంలో అక్కడ సాంఘిక, సాంస్కృతికోద్యమాలు ఎప్పుడు ఎలా ప్రారంభమైందీ వివరించబడింది. కడప జిల్లా కమ్యూనిస్టు ఉద్యమం ప్రథమ దశ (1942-43)లో రాజకీయ- శిక్షణా తరగతుల దశకాగా, ఆ తర్వాత ప్రజా సంఘాలను ముఖ్యంగా కార్మిక, కర్షక వర్గాలను సంఘటితపరచడానికి పెద్దయెత్తున ఫ్యూడల్ వ్యతిరేక పోరాటాలు సాగించిన దశ ఆ తరువాత సాంస్కృతికోద్యమాల దశ ప్రారంభమైంది. అరుణోదయం గ్రంథంపై సమీక్షలో ఈ రచయిత వ్రాసిన విషయాలు :

రాయలసీమలో

"కడప జిల్లాలో ఆర్థిక, రాజకీయ సమస్యలపై పోరాటాలేకాక అంటరానితనానికి, కుల హెచ్చుతగ్గులకు వ్యతిరేకంగా కమ్యూనిస్టు పార్టీ అనేక పోరాటాలు నడిపింది. జంతుబలులకు వ్యతిరేకంగా పోరాడింది.

సాంప్రదాయక వివాహ పద్ధతికి స్వస్తిచెప్పి పూలదండల పెళ్ళిళ్ళు, కులాంతర, మతాంతర వివాహాలు జరిపించారు. అగ్రకులానికి చెందిన కమ్యూనిస్టు యువకులు అట్టడుగు కులానికి చెందిన యువతులను వివాహాలు చేసుకున్నారు.

కమలాపురం తాలూకాలో కమ్యూనిస్టు ఉద్యమానికి పురిటిగడ్డగా ప్రసిద్ధికెక్కిన గడ్డంవారిపల్లెలో 1952లో ఎన్నికల అనంతరం జరిగిన జిల్లా మహిళా మహాసభ స్త్రీలలో గొప్ప చైతన్యం తీసుకువచ్చింది.

కడప జిల్లాలో ముస్లిం జనాభా గణనీయ సంఖ్యలో వుంది. కమ్యూనిస్టు పార్టీ, యితర ప్రజా ఉద్యమాల ఫలితంగా ముస్లిం ప్రజానీకంలో ఎంతో ప్రభావం కల్గింది. భోజన ప్రతిభోజనాలే కాక హిందూ-ముస్లిం విభేదాలను ప్రక్కకునెట్టి వివాహాలు కూడా జరిగాయి. స్వామినాథరెడ్డి - దస్తగిరమ్మల వివాహం, కమ్యూ సాహెబ్ - శ్యామలాదేవి వివాహం, చలమారెడ్డి - ఒక వడ్డెర యువతితో వివాహం, గౌడ కులానికి చెందిన మలిశెట్టి రామకృష్ణయ్య - కృష్ణమ్మ అనే బ్రాహ్మణ యువతితో జరిగిన వివాహం ఇలా అనేక కులాంతర, మతాంతర వివాహాలు జరిగాయి.

అంతేకాదు, రాజకీయ పాఠశాలలకు హాజరైన ముస్లిం యువకులు కమ్యూ సాహెబ్, హుస్సేన్ బాబు మొదలైనవారు బుర్రకథలు, ఇతర సాంస్కృతిక కార్యక్రమాలలో పాల్గొని ప్రజానీకంలో సాంఘిక, రాజకీయ చైతన్యాన్ని కల్గించడంలో గొప్ప పాత్ర నిర్వహించారు. భూస్వామ్య నాగరికత, కట్టుబాట్లు, ఫ్యూడల్ సంస్కృతులను ప్రక్కకునెట్టి ఒక నూతన సంస్కృతిని కమ్యూనిస్టు ఉద్యమం తీసుకురాగల్గింది.

కోస్తా జిల్లాలో నవయుగాంధ్ర నిర్మాతలు సంఘ సంస్కర్తలు అయిన కందుకూరి వీరేశలింగం, గురజాడ మున్నగువారు తెచ్చిన సాంఘిక సంస్కరణల ఉద్యమం, సాంస్కృతిక ఉద్యమాల వారసత్వాన్ని కమ్యూనిస్టు పార్టీ అందుకొని వాటిని కొనసాగించినట్లే రాయలసీమ ప్రాంతంలో ఫ్యూడల్ భూస్వామ్య సంస్కృతిని బద్దలుకొట్టినదనడానికి కడప జిల్లాలో కమ్యూనిస్టు ఉద్యమ ప్రభావంతో జరిగిన ఈ సాంఘిక, సాంస్కృతికోద్యమాలు నిదర్శనంగా చెప్పుకోవచ్చు.

కడప జిల్లాలో ఒకే కుటుంబానికి చెందిన అందులోనూ ముస్లిం కుటుంబానికి చెందిన కమ్యూ సాహెబ్, హుస్సేన్‌బాబు, శ్యామలగార్ల సాంస్కృతికదళం జిల్లాలోనేగాక, రాష్ట్రంలో, రాష్ట్రేతర ప్రాంతాలలో ఖ్యాతిగాంచింది. గురజాడవారి 'కన్యక' కథాగేయాన్ని

జముకుల కథ రూపంలో మలచుకొని కమ్యూ సోదరులు యిచ్చిన వేలాది ప్రదర్శనలు ప్రజలను ఉర్రూతలూగించాయి.

అలాగే జిల్లాలో కమ్యూనిస్టు ఉద్యమ ప్రభావంతో రాచమల్లు రామచంద్రారెడ్డి, కేతు విశ్వనాధరెడ్డి, గజ్జల మల్లారెడ్డి, సొదుం జయరామ్, సొదుం రామమోహన్ మొ॥ అనేకమంది అభ్యుదయ రచయితలు, సాహితీ విమర్శకులు, కథా రచయితలు వచ్చి సాహితీరంగాన్ని సుసంపన్నం చేశారు.

తెలంగాణాలో

ఇక తెలంగాణా ప్రాంతంలో నైజాం నవాబు ఫ్యూడల్ నిరంకుశ రాజ్యం క్రింద జాతీయోద్యమమే ఆలస్యంగా ప్రారంభమైంది. 1920 దశకంలో ఆంధ్ర పితామహి మాడపాటి హనుమంతరావు, ప్రఖ్యాత పరిశోధకులు, గ్రంథ రచయిత శ్రీ సురవరం ప్రతాపరెడ్డి తదితరుల నాయకత్వాన ఆంధ్ర భాష సాంస్కృతికోద్యమాలు ప్రారంభ మయ్యాయి. ఆంధ్ర మహాసభ ఏర్పడింది. స్టేట్ కాంగ్రెస్ నాయకత్వాన 1930-32 ఉప్పు సత్యాగ్రహ కాలంనాటికి కాని నైజాం ప్రాంతానికి జాతీయోద్యమ "ఉప్పు" అందలేదు. కమ్యూనిస్టు నాయకులు రావి నారాయణరెడ్డి, బద్దం ఎల్లారెడ్డిగారలు, డాక్టర్ చెలికాని రామారావుగారి ప్రోత్సాహంతో కాకినాడ వచ్చి ఉప్పు సత్యాగ్రహోద్య మంలో పాల్గొన్నారు. 1940 దశకం రెండవ అర్ధభాగం నుండి ఆంధ్ర ప్రాంతం నుండి కమ్యూనిస్టు ఉద్యమం తెలంగాణా ప్రాంతానికి విస్తరించింది. సరిహద్దు గ్రామ ప్రాంతాలలో రాజకీయ శిక్షణా తరగతులకు తెలంగాణా కమ్యూనిస్టు నాయకులు హాజరయ్యారు. ఆ తరువాత వెట్టిచాకిరీకి వ్యతిరేకంగా ప్రారంభమైన ఫ్యూడల్ వ్యతిరేక పోరాటం 1946 నాటికి రైతాంగ సాయుధ పోరాటంగా విజృంభించి చరిత్రాత్మక తెలంగాణా విముక్తి పోరాటంగా జరిగింది. ఈ ఫ్యూడల్ వ్యతిరేక పోరాటంలో భాగంగానే దాని ప్రభావంతోనే తెలంగాణా ప్రాంతంలో సాంఘిక, సాంస్కృతికోద్యమాలు ప్రభవించాయి.

"ఈ పోరాటంలో పురుషులతో సమానంగా స్త్రీలూ పాల్గొన్నారు. అందువల్ల, పురుషులకంటే స్త్రీలు తక్కువవారని సమాజంలో తరతరాలుగా జీర్ణించియున్న భావాలకు వ్యతిరేకంగా ప్రచారం సాగించటం గ్రామ కమిటీలకు, సంఘానికి, పార్టీకి సులువైంది. గ్రామరాజ్య కమిటీలు, స్త్రీ, పురుషులకు సమాన హక్కులున్నట్లు

ప్రకటించాయి. అందుకోసం ఉద్యమం నిర్వహించాయి. గ్రామ పంచాయతీ కమిటీలకు స్త్రీలు ఎన్నుకోబడ్డారు. కుటుంబాల పరిస్థితులను గూర్చి, పరస్పర సంబంధాలను గూర్చి, స్థానిక ప్రజలకు బాగా తెలియటం సహజం. అందువల్ల గ్రామ కమిటీలు కుటుంబ తగాయిదాలను సామరస్యంగా పరిష్కరించటం, వారి మధ్య సామరస్యం సాధించటం, పరాయివాడి భార్యను లేవదీసుకుపోయి నందుకుగాను నష్టపరిహారం చెల్లించే సమస్యను ఆయా కేంద్రాలలో అమలులో వున్న సాంప్రదాయాల కనుగుణంగా పరిష్కరించటం, ఇష్టంలేని పెళ్ళిళ్ళను అంటే తమకిష్టంలేని వ్యక్తులను పెండ్లాడవలసిందిగా బాలికలను బలవంతం చేయటాన్ని అరికట్టటం, తగిన సందర్భాలలో విడాకులు మంజూరు చేయటం, నూతన దంపతులు గౌరవప్రదమైన జీవనం సాగించటానికి దోహదపడటం గ్రామ కమిటీలకు సాధ్యమయింది.

గ్రామాలలో కుల విభేదాలు లోతుగా వేరూని యున్నాయి. ప్రభుత్వ వ్యతిరేక పోరాటంలో ప్రజలందరూ ఎలాంటి కుల వివక్షత లేకుండా కలసికట్టుగా పోరాడవలసి వచ్చింది. అందువల్ల దీని తర్వాత అంటరానితనానికి వ్యతిరేకంగా పోరాడటం సులువైంది. గెరిల్లా దళాలలో సమానత్వం, పరస్పర గౌరవమూ ఖచ్చితంగా పాటించబడ్డాయి. ఈ ఆచరణవల్ల ప్రజల ఆలోచనలలో మార్పు వచ్చింది.

దేవుళ్ళు, దయ్యాలు మొదలైన వాటిపై విశ్వాసం చాలవరకు తగ్గిపోయింది. ప్రత్యేకంగా యువజనులలో అది గణనీయంగా అంతరించిపోయింది.

రాజకీయ ప్రచారం విస్తృతంగా సాగించబడింది. గ్రామ కమిటీలు, గ్రామ దళాలు మొదలుకొని ఆర్గనైజరు, గెరిల్లా దళాలవరకు ప్రతి ఒక్కరూ ప్రజా సమావేశాలలో ప్రతి సమస్యనూ వివరించుతుండేవారు. దీనితోపాటు బుర్రకథ, గొల్లసుద్దులు, ఉయ్యాల పాట, కోలాట పాట, భజన వంటి అనేక సాంస్కృతిక రూపాలు విరివిగా ఉపయోగించబడ్డాయి. ప్రతి సమస్యను గూర్చి, పోరాట సందర్భంగా జరిగిన పెద్ద సంఘటనలను గూర్చి, మృతవీరులను గూర్చి, శత్రువు జరిపిన అత్యాచారాలను గూర్చి, శత్రుపరాజయాలు మొదలైనవాటిని గూర్చి పాటలనేకం వ్రాయబడ్డాయి. వీటి నన్నిటినీ వ్రాసింది బాగా చదువుకున్న రచయితలు కాదు. సామాన్య ప్రజలే. జానపదగేయాల రూపంలో స్వయంగా వాటిని అల్లుకున్నారు. అవి ఎంతో శ్రావ్యంగా వుండేవి. ప్రజానీకాన్ని ఉత్తేజపరిచేవి. కళాకారులు సయితం శిక్షణ పొందినవారు కారు. ప్రజలే సాంస్కృతిక దళాలుగా ఏర్పడి ప్రదర్శనలిస్తుండేవారు. ఈ కార్యక్రమాలు,

ఈ పాటలు పాడటమూ నిర్ణీత సమయాలలోనో, నిర్ణీత స్థలాలలోనో గాక, ఎక్కడంటే అక్కడ, ఎప్పుడంటే అప్పుడు సాధ్యమైన చోటనెల్లా, అవసరమైనప్పుడెల్లా జరుగుతుండేవి. గెరిల్లా దళాలు, తమ సైనిక శిక్షణ పొందుతుండేవి.

ఈ కార్యక్రమాలన్నింటినీ ప్రజలు గొప్ప ఆసక్తితోనూ, ఉత్సాహంతోనూ తిలకించుతుండేవారు. కొన్ని సమయాలలో, వారి ఉత్సాహమే వారిని కార్యక్రమంలోకి దించుతుండేది.

పశువులగాచే కుర్రవాళ్ళు ఈ సాంస్కృతిక ప్రదర్శనలిస్తూండేవారు. మిలటరీ డ్రిల్లు కూడా చేసేవారు. తత్ఫలితంగా కొన్ని సందర్భాలలో తీవ్రమయిన ప్రమాదాలు సంభవించాయి.

సూర్యాపేట తాలూకా, చిల్పకుంట గ్రామంలో ఈ గొడ్లుకాచే కుర్రవాళ్ళు ఒకసారి ఒక నాటకం ప్రదర్శించారు. వాళ్ళలో ఒకరు పేరుమోసిన దుష్టభూస్వామి జన్నారెడ్డి ప్రతాపరెడ్డిగాను, మరొకరు పేరుమోసిన రజాకారు అబ్బాస్ ఆలీగాను, మిగతావాళ్ళు గెరిల్లాలుగాను నటించారు. భూస్వాముల పాత్ర ధరించిన నటులు తీవ్రంగా దెబ్బలు తిన్నారు. అదే విధమైన నాటకాలు అనేకచోట్ల ప్రదర్శించబడ్డాయి.

శత్రు దాడులు ఉధృతంగా సాగుతున్న తరుణంలో సయితం, వయోజన విద్యాకార్యక్రమం చేపట్టి, అమలుజరపబడింది. గ్రామ కమిటీలు, గ్రామ దళాలు తాము విద్యనభ్యసించడమేగాక, యితరులక్కూడా బోధించుతుండేవి. దళాలలోని నిరక్షరాస్యులనేకమంది, తదితరులు కొలది మాసాల అనంతరం వార్తా పత్రికలు, పుస్తకాలు చదవగలిగేవారు. రాజకీయ చైతన్యం కారణంగా, అనేకమంది చదువుకొనటానికి ముందుకొచ్చారు. అతి స్వల్ప వ్యవధిలోనే చదువు నేర్చారు కూడా. దానినొక రాజకీయ కర్తవ్యంగా స్వీకరించినందుననే ఈ పని జయప్రదంగా నెరవేర్చగలిగారు.'' **"వీర తెలంగాణా విప్లవ పోరాటం - గుణపాఠాలు" శ్రీ సుందరయ్యగారి గ్రంథం నుండి.**

"తెలంగాణా రైతాంగ సాయుధ పోరాటంలో ప్రజానాట్యమండలి వీరోచిత పాత్ర" పేరుతో డాక్టర్ మిక్కిలినేని రాధాకృష్ణమూర్తి తమ "ఆంధ్ర ప్రజానాట్యమండలి" గ్రంథంలో ఆనాటి సాంస్కృతిక పునరుజ్జీవన గురించి సవిస్తరంగా తెలియజేశారు.

వెట్టిచాకిరీకి వ్యతిరేకంగా తొలి సాంస్కృతిక ప్రదర్శన జరిగింది. ఆ తరువాత సరిహద్దు గ్రామాలలో లెక్కలేనన్నిసార్లు "మాభూమి" నాటక ప్రదర్శనలు జరిగాయి.

తిరునగరి రామాంజనేయులు వంటివారు స్వయంగా తెలంగాణా ప్రాంతానికి వెళ్ళి అనేక జానపద బాణీలలో రచనలు చేసి బుర్రకథలు, విచిత్రవేషాలు మొ॥ కళారూపాలలో అక్కడి యువకులకు తర్ఫీదు యిచ్చారు. సుంకర వ్రాసిన కష్టజీవి బుర్రకథగా, హరికథగా చెప్పేవారు. గొల్లసుద్దులు ఎంతో గొప్పగా చెప్పేవారు. సామాన్య ప్రజలనుండే సుద్దాల హనుమంతు మొదలైన కవులు, కళాకారులు బయలుదేరారు. మల్లు స్వరాజ్యం, శశిరేఖ, ప్రియంవద మొ॥ అనేకమంది మహిళలు ఈ సాంస్కృతిక కార్యక్రమాల్లో పాల్గొన్నారు. తెలంగాణాలో ఆ విధంగా ప్రజానాట్యమండలి వీరోచిత పాత్ర ధరించి తెలంగాణా విముక్తి పోరాటంలో ప్రముఖ పాత్ర వహించింది. 'నైజాం సర్కారోడా, నాజీల మించినోడా" అన్న పాట, మల్లు స్వరాజ్యం ఉయ్యాల పాట మొదలైన తెలంగాణా అంతటా మార్మోగిపోయాయి. శ్రీ ఆవంత్స సోమసుందర్ వ్రాసిన "ఖబడ్దార్ నైజాం పాదుషాహై" అన్న పాట ఆంధ్ర తెలంగాణా ప్రాంతాలలో ఆనాడు మార్మోగింది.

14

విహంగవీక్షణంతో . . . పర్యావలోకనం

సుమారు అర్ధ శతాబ్దం గడిచిన తరువాత ఆంధ్రదేశంలో జరిగిన ఈ చరిత్రను ఈనాడు ఇన్ని వివరాలతో ఎందుకు త్రవ్వి తీయవలసి వచ్చింది?

1942-48 సంవత్సరాల మధ్య ఆంధ్రదేశ చరిత్రను ఎవరైనా పరిశోధించితే సామాజిక, సాహిత్య, సాంస్కృతిక రంగాలలో అపూర్వమైన పరిణామం, అభివృద్ధికరమైన, విప్లవాత్మకమైన మార్పు, పురోభివృద్ధి గోచరిస్తుందని నిరూపించడానికే నవయుగాంధ్ర నిర్మాతలు కందుకూరి వీరేశలింగం, గురజాడ అప్పారావు, గిడుగు రామమూర్తి, కొమర్రాజు లక్ష్మణరావు,. కాశీనాధుని నాగేశ్వరరావు, మాడపాటి హనుమంతరావు, సురవరం ప్రతాపరెడ్డి మున్నగు మహనీయులు ప్రారంభించిన ఆంధ్ర జాతీయ పునరుజ్జీవనోద్యమాన్ని నాటి కమ్యూనిస్టు ఉద్యమం చైతన్యయుతమైన కృషితో కొనసాగించిన దృశ్యం కనబడుతుంది. రాజకీయ విధానాలలో తప్పొప్పులు ఎలా ఉన్నా, గుర్తుపట్టలేనంతగా ఆంధ్రదేశాన్ని కమ్యూనిస్టులు మార్చివేశారని స్వాతంత్ర్య సమరయోధులు, ప్రఖ్యాత అభ్యుదయ రచయిత, కీ॥శే॥ మహీధర రామమోహనరావుగారు అన్న మాటలో అతిశయోక్తి ఏమీలేదని అనిపిస్తుంది. ఆంధ్ర

ప్రజాజీవితంపై మార్క్సిజం ప్రభావం అన్న అంశంపై నాగార్జున యూనివర్శిటీవారు జరిపిన సదస్సులో మహీధరవారు నొక్కి వక్కాణించిన మాట యిది.

ఇంచుమించు ఆంధ్రదేశం మరిచిపోయిన నవయుగాంధ్ర నిర్మాతల మహత్తర సామాజిక, సాహిత్య, సాంస్కృతిక పునరుజ్జీవనోద్యమ కృషి త్రవ్వితీసి తలకెత్తుకున్న ఆ ఘనత నిస్సంశయంగా ఆంధ్ర కమ్యూనిస్టు ఉద్యమానికి చెందుతుంది. జాతీయ స్వాతంత్ర్యోద్యమానికి నాయకత్వం వహించిన జాతీయ కాంగ్రెస్ స్వాతంత్ర్య సమరానికే ప్రాధాన్యతనిచ్చి సాంఘిక సంస్కరణోద్యమాన్ని ముందుకు తీసుకొనిపోవడంలో అశ్రద్ధ చేసి, వీరేశలింగంగారు చేసిన హెచ్చరికను, "సంఘ స్థితి బాగుపడినకాని రాజకీయ స్వాతంత్ర్యాన్ని సంపూర్తిగా సద్వినియోగం చేసుకోజాలమని" చేసిన హెచ్చరికను అలక్ష్యం చేసిన దశలో ఆంధ్ర కమ్యూనిస్టు ఉద్యమం, వీరేశలింగంగారు నిర్దేశించిన ఆ మహత్తర కర్తవ్యాన్ని నిర్వర్తించింది. "కొత్త పాతల మేలుకలయిక క్రొమ్మెరుంగులు చిందేటట్లు" చేసింది. ప్రాచీన కళారూపాలన్నింటిని పునరుద్ధరించింది. ప్రాచీన సాహిత్యంలోని మంచిని గ్రహించి, ప్రజల వాస్తవిక జీవితాన్ని ప్రతిబింబించే నూతన సాహిత్యానికి, అభ్యుదయ సాహిత్యానికి అంకురార్పణ చేసింది. అభ్యుదయ సాహిత్యం. కళలు, సంస్కృతి అంటే ఏమిటో ఆచరణలో ప్రజానాట్యమండలి, సాంస్కృతిక ప్రదర్శనల ద్వారా చూపింది. హేమాహేమీలైన ఆంధ్ర సాహితీవేత్తలందరిని ఆలోచింప జేయడమేకాదు, వారి అపోహలను, దురభిప్రాయాలను తొలగించడమే కాదు, వారిచే "సెహబాష్" అనిపించుకుంది. పెట్టుబడిదారీ నాగరికత, సంస్కృతిలోని దగుల్బాజీతనం చూసి, ఫ్యూడల్ సంస్కృతే గొప్పదని - వెనుకచూపు చూసే వేయిపడగల, సాహితీవేత్త విశ్వనాథ సత్యనారాయణ వంటి దిగ్గంతులను సైతం "మాభూమి" నాటకంతో మురిపింపజేసి, పరవశులను చేసింది. అభ్యుదయ రచయితల ఉద్యమంలో, ప్రజానాట్య మండలి సాంస్కృతికోద్యమంలో పరాకాష్ట పతాక సన్నివేశం అనదగిన మద్రాసు శాఖ అభ్యుదయ రచయితల సంఘ మహాసభ, ప్రజానాట్యమండలి సాంస్కృతిక మహోత్స వాలతో నాటి మద్రాసు మహానగరంలోని ఆంధ్ర ప్రజలను ఉర్రూతలూగించి, ఆంధ్రదేశ సామాజిక, సాహిత్య, సాంస్కృతిక రంగంలో ఏ మహత్తర పరిణామాలు, ఏ పురోభివృద్ధి సాధించబడుతున్నదో ప్రత్యక్షంగా చూపి, అక్షరాలా వారికి కనువిప్పు కలిగింది. మా సందేహాలన్నీ తీరిపోయాయి అని వారిచే అనిపించింది. ఈ ఉత్సవాలను చూడకపోతే, కలలో కూడా వూహించలేని ఈ మహత్తర అభ్యుదయాన్ని గమనించలేని స్థితిలోనే

ఉండిపోయేవారమని దిగ్భ్రాంతిని వెల్లడించేటట్లు చేసింది. బెంగాల్ కరవు బుర్రకథను చెప్పిన నాజరును, మహానటుడు గోవిందరాజుల సుబ్బారావు కౌగలించుకొని "నాయనా! మరొక్కసారి వినిపించు" అని అంటూ మీరు మా కళ్ళు తెరిపించారు సుమా అని పరవశులైపోయిన ఘట్టం చాలు. ఆనాడు కమ్యూనిస్టు ఉద్యమం తెచ్చిన, కమ్యూనిస్టు ఉద్యమం సాధించిన మహత్తర సాంస్కృతిక విప్లవం గొప్పతనం ఏమిటో అర్థం చేసుకొనడానికి!

ఈ మహత్తర సాంఘిక, సాహిత్య విప్లవం సాధించడానికి, ఒక్క మాటలో ఆంధ్ర జాతీయ పునరుజ్జీవనోద్యమాన్ని ముందుకు తీసుకుపోవడానికి ఎంత ప్రతిఘటన, ఎంత అవహేళన, ఎంత అపోహ, ఎంత అపార్థం ఎదుర్కొనవలసివచ్చింది? గతాన్నే అంటిపెట్టుకొని "వెనుకచూసిన కార్యమేమోయ్, మంచి గతమున కొంచమేనోయ్, మందగించక ముందుకడుగెయ్, వెనుకబడితే వెనుకనోయ్!" అన్న గురజాడ మహాకవి మాటలను విస్మరించినవారిని సుప్రసన్నులను చేసుకోడానికి ఎంత శ్రమించవలసి వచ్చింది? ఇది కమ్యూనిస్టుల ప్రచార హోరు తప్ప మరేమీ కాదు అన్నవారిని సైతం మెప్పించి, ఔననిపించడానికి ఎంత కష్టపడవలసివచ్చింది? వివరంగా చెప్పాలంటే ...

అభ్యుదయ రచన, అభ్యుదయ కవిత్వం అంటే వర్గ ద్వేషాన్ని, వర్గ శత్రుత్వాన్ని ప్రేరేపించేదని, ఆకలి కవిత్వమనీ, రాజకీయ నినాదాల కవిత్వమనీ రకరకాల అపోహలు, దురభిప్రాయాలు ఆనాడు ఉండేవి. అభ్యుదయ రచయితలు ప్రాచీన సాహిత్యాన్ని పూర్తిగా త్రోసిపుచ్చుతారనీ, తుంగలో త్రొక్కుతారని, వారిది శిల్పం అక్కరలేని నినాదాల కవిత్వమనీ రకరకాల అభిప్రాయాలు వెలిబుచ్చుతూండేవారు. అభ్యుదయ రచనలతో, నాటకాలు, నాటికలు, జానపద కళారూపాలు నూతన ఇతివృత్తాలతో ప్రజానాట్యమండలి కళాకారులు ప్రదర్శనలు యివ్వడంతో ఇటువంటి వారందరికీ కనువిప్పు అయింది. ముందడుగు, పరివర్తన, మాభూమి నాటకాలు నాటి ఫ్యూడల్ నిరంకుశ వ్యవస్థ, వెట్టిచాకిరీ, రైతుల దుర్భర జీవిత పరిస్థితులు, చిత్రించిన వాస్తవిక జీవిత పరిస్థితులు పండితులను, పామరులను, సాహితీవేత్తలను, కళాకారులను ఉర్రూతలూగించాయి. అభ్యుదయ కవిత్వం అంటే ఆకలి కవిత్వమని, నినాదాల కవిత్వమనీ హేళనచేసేవారి నోళ్ళు మూతలుపడ్డాయి. నాటకాలే కాదు ముఖ్యంగా బెంగాల్ కరువు బుర్రకథ, వీరేశలింగం బుర్రకథ, అల్లూరి సీతారామరాజు బుర్రకథ, కన్యక, పూర్ణమ్మ మున్నగు జముకుల కథలు ప్రేక్షకులను ఆశ్చర్యచకితులను చేశాయి.

హృదయాలు ద్రవించి కన్నీటిధారలు ఉబికి వచ్చినవారు అసంఖ్యాకంగా ఈ అభ్యుదయ కళా ప్రదర్శనలతో ఉత్తేజితులై, అభ్యుదయ రచన, అభ్యుదయ కళ అంటే ఏమిటో ప్రత్యక్షంగా చూసి, అనుభవించి, అనుభూతి చెందేవారు.

మద్రాసు మహానగరంలో దిగ్విజయయాత్ర సాగించిన వేళ . . .

మద్రాసులో 1945 నవంబరులో ఆంధ్ర అభ్యుదయ రచయితల సంఘ మద్రాసు శాఖ ప్రారంభోత్సవ సభలో జరిగిన అభ్యుదయ కళా ఉత్సవాలు మద్రాసు రాజధానీ నగరాన్ని పారవశ్యంలో ముంచాయి. నగరంలో దిగ్విజయయాత్ర సాగించాయి. ఆనాటి ప్రదర్శనలను సమీక్షించిన విలేఖరి చెప్పినట్లు (14-11-1945 ప్రజాశక్తి) ఈ ప్రదర్శనలకు వచ్చిన లాయర్లు, డాక్టర్లు, యాక్టర్లు, సినీమా డైరెక్టర్లు, వర్తకులు, పత్రికాధిపతులు, జర్నలిస్టులు, పరిశోధకులు, జడ్జీలు, విద్యార్థులు, రేడియో గాయకులు పరమ సంభ్రమాశ్చర్యభరితులయ్యారు. ఇటువంటి నాటకాల్ని సాంస్కృతిక ప్రదర్శనలను ఎప్పుడూ చూడలేదన్నారు. చూడనివారు గొప్ప అవకాశం పోగొట్టుకున్నామని విచారించేవారు, మరోసారి ఆ నాటకాన్ని (ముందడుగు) వేసిచూపమనేవారు. "ఏడీ ఆ నాజరు" అని ఆయనను కౌగలించుకున్నవారు (డాక్టర్ గోవిందరాజుల సుబ్బారావు గారు) ఇలా మద్రాసులోని మేధావివర్గాలు, కళాప్రియులందరూ ఉప్పొంగిపోయిన తీరుచూస్తే, ఆంధ్ర ప్రజా జీవితాన్ని అభ్యుదయ రచయితలు, ప్రజానాట్యమండలి కళాకారులు, వారి వెనుక కమ్యూనిస్టు ఉద్యమం ఎంత ఎంత సార్థకత చెందిందో వేరే చెప్పనక్కరలేదు. ఆంధ్రదేశ గ్రామీణ ప్రాంతాలలో వస్తున్న ఆర్థిక, సామాజిక, సాంస్కృతిక పరిణామాలు మద్రాసు రాజధాని నగరంలో ఉండే ఆంధ్రులలో చాలామందికి తెలియవు. ఈ అభ్యుదయ రచయితల సంఘ శాఖ ప్రారంభోత్సవం, ఆనాటి సాంస్కృతిక ప్రదర్శనలు వీరికి కనువిప్పు కలిగించాయనడం నిస్సందేహం. ఆంధ్ర ప్రజానీకంలో ముఖ్యంగా సాహితీలోకంలో కళారంగంలో ఇవి ఎంత సంచలనం తీసుకొనివచ్చాయి? ఈ నవయుగాంధ్ర నిర్మాతలు అస్తమించిన తరువాత ఈ మహనీయుల వర్ధంతి సభలను ఇతరులు, ఇతరేతర సాహిత్య, కళా సంస్థలు ఎందుకు జరపకుండా ఉండిపోయారు? అభ్యుదయ రచయితల సంఘం, ప్రజానాట్యమండలి, వారి వెనుక కమ్యూనిస్టు ఉద్యమమే ఈ నవయుగాంధ్ర నిర్మాతల జాతీయ పునరుజ్జీవనోద్యమాన్ని ఎందుకు కొనసాగించవలసివచ్చింది? స్వార్థ రాజకీయ

చింతనతోనా? ఆనాడు అటువంటి దుష్ప్రచారం కమ్యూనిస్టు ఉద్యమంపై జరగలేదా? కాని వాస్తవం ఏమంటే భారత జాతీయ విముక్తి పోరాటాన్ని, సామాజిక విముక్తి పోరాటంగా పెంపొందించాలనే నిర్దిష్ట జాతీయ లక్ష్యంతో అందుకు మార్క్సిస్టు అవగాహన యిచ్చిన సైద్ధాంతిక భూమికతో కమ్యూనిస్టు ఉద్యమం ఈ జాతీయ పునరుజ్జీవనోద్యమాన్ని కొనసాగించింది. అందుకే ఆంధ్ర ప్రజలు ఆనాట కమ్యూనిస్టు ఉద్యమ కృషిని హర్షించారు. సాహిత్యాన్ని, కళలను ప్రజల జీవితంలో భాగంగా చేయాలనీ, అదే విధంగా సాహిత్యం, కళలు ప్రజాజీవితాన్ని ప్రతిబింబించాలనీ, సాహితీరంగంలో, కళారంగాల్లో ప్రజాయుగానికి నాంది ప్రస్తావన చేశారు. అందుకే ఆనాడు కమ్యూనిస్టులకు ప్రజలు బ్రహ్మరథం పట్టారు.

ఆనాటి నవ్య సాహిత్య పరిషత్ కవులలో ప్రముఖులు ఆనాడు అభ్యుదయ రచన, అభ్యుదయ కళలు గురించి ముందు అనేక అపోహలు, అపనమ్మకాలు, సందేహాలు వెలిబుచ్చిన వారందరూ అభ్యుదయ రచయితల మహాసభలలో పాల్గొన్నప్పుడు ప్రజానాట్యమండలి ప్రదర్శనలు చూసినప్పుడు తమ అపోహలు, దురభిప్రాయాలను విడనాడారు. తాము జరపలేకపోయిన నవయుగాంధ్ర నిర్మాతల వర్ధంతి సభలను, వారి సాహిత్య ప్రచురణలను అభ్యుదయ రచయితల సంఘంవారు వెలికితీసి జరుపుతున్నందుకు, వారి సాహిత్యాన్ని తిరిగి ఆంధ్ర ప్రజల దృష్టికి తీసుకువస్తున్నందుకు వేనోళ్ళ ప్రశంసించారు. ఇదేదో సంకుచిత స్వార్ధ రాజకీయ ప్రయోజనం కోసం కమ్యూనిస్టు పార్టీ వెనుకనుండి సాగిస్తున్నదన్న అభిప్రాయాలు మార్చుకున్నారు. అరసం, ప్రజానాట్యమండలి వెనుక చోదకశక్తి కమ్యూనిస్టు పార్టీయేనని తెలిసిన తరువాత, తెలుసుకున్న తర్వాత కూడా - అభ్యుదయ సాహిత్యవేదిక మీదకు రావడానికి ఎంతమాత్రం శంకించలేదు. వెనుదీయలేదు. పెద్ద పెద్దలందరు పెద్ద సంఖ్యలోనే వచ్చారు.

నవ్యసాహిత్య పరిషత్ వేదికపై జరిగిన భావసంఘర్షణ

అభ్యుదయ రచయితల సంఘ ఆశయాలను, కార్యక్రమాన్ని హర్షిస్తూ, సమైక్య కృషి సాగించడానికి నవ్యసాహిత్య పరిషత్తు ముందుకు రావడానికి విజయవాడ అరసం ద్వితీయ మహాసభకు శ్రీ తెలికిచర్ల వెంకటరత్నం అధ్యక్షత వహించడానికి ముందు నవ్యసాహిత్య పరిషత్తులో తీవ్ర భావసంఘర్షణ, వాదోపవాదాలు జరుగకపోలేదు.

1944 డిసెంబరు 23, 24వ తేదీలలో తెనాలిలో నవ్యాంధ్ర సాహిత్య పరిషత్తు 10వ వార్షికసభలు పెద్దయెత్తునే జరిగాయి. శ్రీయుతులు రాయప్రోలు సుబ్బారావు, చింతా దీక్షితులు, కాటూరి వెంకటేశ్వరరావు, కోలవెన్ను రామకోటేశ్వరరావు, తెలికిచర్ల వెంకటరత్నం, తల్లావఝ్ఝల శివశంకరశాస్త్రి, దేవులపల్లి కృష్ణశాస్త్రి, మల్లంపల్లి సోమశేఖరశర్మ, కురుగంటి సీతారామయ్య, అడవి బాపిరాజు, జమ్ముల మడక మాధవరామశర్మ, శ్రీరంగం శ్రీనివాసరావు ఈ సభలలో పాల్గొన్నారు.

శ్రీ సెట్టి ఈశ్వరరావుగారు ఈ మహాసభను సమీక్షించుతూ చెప్పిన ఈ మాటలు గమనించదగినవి : "తెనాలి విద్యావంతులలోను, పత్రికల ద్వారా ఆంధ్ర విద్యావంతుల లోను, యీ మహాసభ కార్యకలాపాలు, ఆందోళనను, అలజడిని రేకెత్తించాయని చెబితే సత్యదూరం కాదు."

అభ్యుదయ రచయితల ఉద్యమంపై తీవ్ర వాదోపవాదాలు జరిగాయి. సభను ప్రారంభించిన శ్రీ కోలవెన్ను రామకోటేశ్వరరావుగారు అభ్యుదయ సాహిత్యంమీద చాలా తీవ్రమైన ఆరోపణలు చేశారు. వారన్న మాటలు :

"రాజకీయ, సాంఘిక విప్లవ జ్వాలలు రగుల్కొలిపి వర్గద్వేషాన్ని పెంపొందించి, మరో ప్రపంచానికి దారితీసే కవిత్మమే కవిత్వమనీ, భగవంతుడు, భక్తి, ధర్మము, నీతి, వివాహము, కుటుంబం ఇవన్నీ సంఘంలో పై అంతస్తులవారు, క్రింది అంతస్తులవారిని అణచివేయడానికి ఏర్పడ్డ మోసాలు. వీటియందు వెర్రినమ్మకం కుదర్చడానికీ, వాల్మీకి నుండి నేటి వరకు కవులు, పండితులు తప్పుడు వ్రాతలు వ్రాసి ప్రజానీకానికి "డోపు" నల్లమందు మత్తెక్కించారు. సూక్ష్మంగా అభ్యుదయ రచయితల వాదం యిది. కన్నడంలో ప్రగతిశీల సాహిత్య రచయితలు ఇట్టివారే" అని కోలవెన్నువారు ఆరోపించారు.

ఈ సభకు హాజరై అందుపై ప్రజాశక్తిలో సమీక్ష వ్రాసిన శ్రీ సెట్టి ఈశ్వరరావుగారు కోలవెన్నువారి ఆరోపణలను (3-1-1945) పూర్వపక్షం చేశారు. అభ్యుదయ రచయితలు వీరేశలింగం, కొమర్రాజు లక్ష్మణరావు, గురజాడ అప్పారావు, ధర్మవరం కృష్ణమాచార్యులు మొ॥ రచయితల వర్ధంతులు జరిపి వారిని విస్మరిస్తున్న ఆంధ్రజాతిని మేల్కొలిపారు. ఇది అందరూ ఎరిగివున్న విషయం అని చెబుతూ శ్రీ కోలవెన్నువారు ఆ తరువాత శ్రీ కాటూరి వెంకటేశ్వరరావుగారు వెలిబుచ్చిన అపోహలకు, ఆరోపణలకు ఈశ్వరరావు గట్టి సమాధానం యిచ్చారు. కాని స్వయంగా శ్రీ కృష్ణశాస్త్రిగారే కోలవెన్ను,

కాటూరి మొదలైన వారికి చాలా సమర్థవంతంగా సమాధానం యివ్వడం గమనించ దగింది.

కృష్ణశాస్త్రిగారు తమ ప్రసంగంలో యిలా అన్నారు : "సంఘానికి సాహిత్యానికి మధ్య గోడలు మొలిచాయి. ఈ గోడలు పడగొట్టాలి ... కవులు తమ చుట్టూ గోడలు కట్టుకోకుండా, సంఘంతోబాటు అభ్యుదయదాయకమైన దారులలో నడుస్తూ దేశానికి సంఘానికి మేలుచేసే రచనలను చేసి తమ జీవితాన్ని సార్థకం చేసుకోవాలి. **ఇంతవరకు నవ్యసాహిత్య పరిషత్తు నిర్దిష్టమైన ఒక కార్యక్రమంతో సంఘసేవ చేయకపోవడం శోచనీయం. ఇకమీదటనైనా ఇటువంటి నిస్తబ్దత నుండి మేల్కొని సంఘానికి, సాహిత్యానికి నవ్యసాహిత్య పరిషత్తు సేవ చేస్తుందని ఆశిస్తున్నాను**" అన్నారు.

ఇంతవరకు నవ్యసాహిత్య పరిషత్తుకు నిర్దిష్టమైన కార్యక్రమంతో సంఘం చేయలేకపోయిందని కృష్ణశాస్త్రిగారు ప్రత్యక్షంగా చెప్పడమేకాక, సంఘానికి సాహిత్యానికి మధ్య గోడలు మొలిచాయనీ, కవులు తమ చుట్టూ గోడలు కట్టుకోకుండా సంఘంతోపాటు అభ్యుదయదాయకమైన దారులలో నడవాలనీ చెప్పడం ద్వారా అభ్యుదయ రచయితలు చూపుతున్న మార్గాన్ని మనం అనుసరించాలి సుమా అని పరోక్షంగా చెప్పారు.

తెనాలిలో 1944 డిసెంబరు 23, 24 తేదీలలో నవ్యసాహిత్య పరిషత్తు సభలు జరిగిన తరువాత అదే నెల చివరలో 29, 30, 31 తేదీలలో బెజవాడలో అరసం ద్వితీయ మహాసభ జరగడం తెలికిచర్ల వెంకటరత్నంగారే మహాసభ అధ్యక్షపీఠం అధిరోహించడం, నవ్యసాహిత్య పరిషత్తు ప్రముఖులు అడవి బాపిరాజు మొదలైనవారందరూ పాల్గొనడం గమనించదగిన విషయం.

నవ్యసాహిత్య పరిషత్తు వేదికమీదనే కాక ఆ రోజుల్లో పలు సాహిత్య వేదికలపై సుదీర్ఘ చర్చలు జరిగాయి.

బందరులో 1945 సెప్టెంబరు 9, 10 తేదీలలో జరిగిన సారస్వతోత్సవాల సభలో మల్లంపల్లి సోమశేఖరశర్మగారు మాట్లాడుతూ "అభ్యుదయ రచయితల కృషి చాలా ఉత్తమమైంది. వారితరులను కూడగట్టుకొనేందుకు చేసిన కృషి విశేషం. అందరిని ఒకే తాటిపై నడిపే ఆదర్శం ఉండాలి. ఎన్ని విభేదాలున్నా ఒకరకమైన లక్ష్యం కావాలి. అట్టి లక్ష్యం కోసం కృషిచేస్తున్న అభ్యుదయ రచయితలకు ధన్యవాదాలు" అని తెలిపారు.

శ్రీ తెన్నేటి సూరి ప్రభృతులు తమ రచనలను చదివి వినిపించారు. వాగ్గేయకారులు

హరినాగభూషణంగారు "మన దేశం ఎలా బాగుపడాలి, మన సంస్కృతి ఎలా ఔన్నత్యం పొందాలి? అని అభ్యుదయ రచయితలు కృషిచేస్తున్నారు" అని ఆశీస్సులందజేశారు.

1945 నవంబరు 3, 4 తేదీలలో మద్రాసులో అభ్యుదయ రచయితల సంఘ శాఖ నిర్మాణం సందర్భంలో జరిగిన మహాసభలు కూడా ఈ భావసంఘర్షణ జరిగిన విషయం విదితమే.

"కామ్రేడ్ వీరేశలింగం"

ఆనాడు అభ్యుదయ రచయితల సంఘం, కమ్యూనిస్టు పార్టీలపై వేసిన అభాండాలకు మచ్చుతునక :

కాంగ్రెస్ ప్రముఖులు, గ్రంథ రచయిత అయిన శ్రీ దిగవల్లి వెంకట శివరావుగారు ఆనాటి ఆంధ్రపత్రిక సచిత్ర వారపత్రికలో "కామ్రేడ్ వీరేశలింగం" అన్న వ్యాసం వ్రాస్తూ కమ్యూనిస్టులు వీరేశలింగంగారిని ఒక కామ్రేడ్‌గా చేసి, తమ రాజకీయ ప్రచారానికి వినియోగించుకుంటున్నారని అభాండాలు వేసి దుష్ప్రచారం చేశారు. వృద్ధులకిచ్చి వివాహాలు జరిపించిన సందర్భాలలో అట్టి యువతులు అట్టి వివాహాలను తెగతెంపులు చేసుకొని వచ్చి మహిళాసంఘాల ద్వారా, యువజనసంఘాల ద్వారా, కమ్యూనిస్టు పార్టీ ద్వారా పునర్వివాహాలు చేసుకుంటూంటే కమ్యూనిస్టులు ఆడవాళ్ళను ఎత్తుకొనిపోతున్నారని, చల్లపల్లి రాజా పత్రిక "ములుకోల" రొచ్చుగుంట ప్రచారం చేసేది. ఇటువంటి దుష్ప్రచారాలను ఆనాటి కమ్యూనిస్టు పార్టీ పత్రిక ప్రజాశక్తి తిప్పికొట్టి - వీరేశలింగం, గురజాడ మున్నగు మహనీయులు ప్రారంభించిన సాంఘిక, సాహిత్య విప్లవోద్యమాలను చిత్తశుద్ధితో కమ్యూనిస్టు కొనసాగించుతున్నారని నిరూపించేది. క్రమంగా ఇటువంటి దుష్ప్రచారకుల నోళ్ళు మూతబడ్డాయి.

నవ్యసాహిత్య పరిషత్తు అరసం - సమైక్య కృషి

ఇంచుమించు అరసం ద్వితీయ మహాసభ నుండి ఇంకా ఖచ్చితంగా చెప్పాలంటే అంతకుముందు వీరేశలింగంగారి వర్ధంతి సమయం నుండి నవ్యసాహిత్య పరిషత్తు, అభ్యుదయ రచయితల సంఘం జంటకవుల వలె సంయుక్తంగా కృషిచేయడం ప్రారంభించినారని చెప్పవచ్చు. "దేశాభ్యుదయ కాంక్ష నీకు-నాకు సమాన ధర్మం" అన్న మాటను తెలికిచర్ల వెంకటరత్నంగారు అంతకుముందునుంచే ఆచరణలో

పెట్టారు. 1944 మే 27వ తేదీన వీరేశలింగం వర్థంతిని ఆంధ్రదేశమంతటా జరపాలన్న సంయుక్త విజ్ఞాపనపై హితకారిణీ సమాజం, యువజన, విద్యార్థి, మహిళా సంఘాలవారితోపాటు నవ్యసాహిత్య పరిషత్తు కార్యదర్శిగా సంతకం పెట్టిన విషయం విదితమే.

1945 జులై 13వ తేదీన కొమర్రాజు లక్ష్మణరావుగారి వర్థంతి జరుపవలసిందిగా నవ్యసాహిత్య పరిషత్తు కార్యదర్శిగా తెలికిచర్ల వెంకటరత్నం, అభ్యుదయ రచయితల సంఘ కార్యదర్శిగా తుమ్మల వెంకట్రామయ్యగార్లు సంయుక్త విజ్ఞాపన చేశారు. ఆంధ్ర జాతీయ గీతం కొరకు కమ్యూనిస్టు పార్టీ నాయకులు సుందరయ్యగారు చేసిన విజ్ఞాపన సందర్భంలో ఉత్తమ గేయం నిర్ణాయక కమిటీలో తెలికచర్లవారు ఉన్నారు. 1945 నవంబరు 30వ తేదీన ధర్మవరం కృష్ణమాచార్యులు, గురజాడ అప్పారావుగార్ల వర్థంతి సభలను జరుపవలసిందిగా శ్రీ తెలికిచర్ల వెంకటరత్నం, శ్రీ తుమ్మల వెంకట్రామయ్య ప్రజానాట్యమండలి తరపున శ్రీ గరికిపాటి రాజారావుగార్లు సంయుక్త ప్రకటన చేశారు. విశ్వదాత కాశీనాధుని నాగేశ్వరరావు వర్థంతి సభలకు నవ్యసాహిత్య పరిషత్తు, అరసం సంయుక్త విజ్ఞాపన చేశాయి (4-4-1945). అలాగే గిడుగు వర్థంతి (1945 మే 2), దామెర్ల రామరాయ వర్థంతి (1945 ఏప్రిల్ 4) సభలకు ఉభయ సంఘాలు సంయుక్తంగా విజ్ఞాపన చేశాయి. ఈ విధంగా నాటి నవ్య సాహిత్య పరిషత్తు ప్రముఖులందరూ అభ్యుదయ రచయితల ఉద్యమంలో చేయి చేయి కలిపి ఆంధ్ర సాహితీ ప్రపంచంలో ఒక నూతన శకానికి నాంది ప్రస్తావన చేశారు.

అభ్యుదయ సాహిత్య, సాంస్కృతిక వేదికలమీదకు వచ్చిననాటి మహామహులు

"కమ్యూనిస్టులకు మీ స్వీయచరిత్ర ఇవ్వవద్దు. వాళ్ళు దానిని భ్రష్టుపట్టిస్తారు. అచ్చువేసి అమ్ముకొని డబ్బు యివ్వరు'' అని కమ్యూనిస్టులపై లేనిపోనివి కల్పించి ఎవరో చెబితే ముందు సందేహించిన చిలకమర్తివారు ఆ తరువాత నిజానిజాలను గుర్తించి, అభ్యుదయ రచయితల సంఘం యొక్క చిత్తశుద్ధిని, వారి నిజాయితీని గ్రహించారు. వారి పుస్తకం అమ్మగావచ్చే రాయల్టీని ముందుగానే పట్టుకొని నాటి అరసం నాయకులు శ్రీ చదలవాడ పిచ్చయ్య తదితరులు కాకరపర్రు వెళ్ళి చిలకమర్తి వారికి యిస్తే - వారు నివ్వెరపోయారు. తాము వ్రాసిన స్వీయచరిత్ర అచ్చుకాకుండా, కాలగర్భంలో కలిసిపోతుందేమోనన్న భయసందేహాలు నివృత్తి అయిపోవడంతో

చిలకమర్తివారి సంతోషానికి అవధులు లేకుండా పోయాయి. ఇది వారి స్వీయచరిత్ర "అవతారిక"లోను, "మరొకమాట"లో సవిస్తరంగా చెప్పుకొన్నారు. (ఈ చారిత్రికాంశాలు మరొకమారు జ్ఞప్తికి తేవడానికే వారి అవతారిక, మరొకమాట పూర్తి పాఠాలు యివ్వడం జరిగింది.)

నాటి బెజవాడ, గుంటూరులలో జరిగిన చిలకమర్తివారి సన్మానసభల వేదికమీదకు, నవయుగాంధ్ర నిర్మాతలు వీరేశలింగం, గురజాడ, గిడుగు, కొమర్రాజు, కాశీనాధుని వర్ధంతి సభల వేదికలమీదకు, సాహిత్య పాఠశాలల వేదికలమీదకు వచ్చిన మహామహులందరినీ చూస్తే ఈ సన్మానసభలు, వర్ధంతి సభలు ఎంత సార్థకత సంపాదించుకొన్నవో, ఎంతగా ఈ పెద్దలందరినీ కదిలించి, వూగించి, ఉత్తేజపరిచాయో అర్థమవుతుంది.

నాటి వేదికలమీదకు వచ్చిన మహామహులలో ఆనాటి జాతీయోద్యమ నాయకులు, లబ్ధప్రతిష్టులైన సాహితీమూర్తులు, కళావేత్తలు, చరిత్ర పరిశోధకులు ఉన్నారు. అందులో దేశభక్త కొండా వెంకటప్పయ్యగారు, ప్రఖ్యాత మాలపల్లి నవల రచయిత ఉన్నవ లక్ష్మీనారాయణగారు, శ్రీయుతులు అయ్యదేవర కాళేశ్వరరావు, బెజవాడ గోపాలరెడ్డి, డాక్టర్ ఆచంట లక్ష్మీపతి, దామరాజు పుండరీకాక్షుడు, కాళీపట్నం కొండయ్య, కట్టమంచి రామలింగారెడ్డి, చరిత్ర పరిశోధకులు శ్రీ మల్లంపల్లి సోమశేఖరశర్మ, మారేమండ రామారావు, నిడదవోలు వెంకట్రావు, కవులు, ప్రసిద్ధ సాహితీవేత్తలు విశ్వనాథ సత్యనారాయణ, కాటూరి వెంకటేశ్వరరావు, వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రి, గిడుగు సీతాపతి, ఆదిరాజు వీరభద్రరావు, కోరాడ రామకృష్ణయ్య, పంచాగ్నుల ఆదినారాయణశాస్త్రి దేవులపల్లి కృష్ణశాస్త్రి, అడవి బాపిరాజు, ముద్దు కృష్ణ, శివశంకరశాస్త్రి, తెలికిచర్ల వెంకటరత్నం, పింగళి లక్ష్మీకాంతం, పాటిబండ మాధవశర్మ, జంధ్యాల పాపయ్యశాస్త్రి, మునిమాణిక్యం నరసింహారావు, భమిడిపాటి కామేశ్వరరావు, విస్సా అప్పారావు, ఇంద్రకంటి హనుమచ్ఛాస్త్రి, దేశిరాజు కృష్ణశర్మ, పిలకా గణపతిశాస్త్రి, శ్రీశ్రీ, శ్రీపాద గోపాలకృష్ణమూర్తి, జలసూత్రం రుక్మిణీనాథశాస్త్రి, బుర్రా సుబ్రహ్మణ్యం, టంగుటూరి సూర్యకుమారి, కొమ్మూరి పద్మావతి, మల్లవరపు విశ్వేశ్వరరావు, ప్రముఖ కళాకారులు, సినీదర్శకులు, సినీనటులు, రంగస్థల నటులు గూడవల్లి రామబ్రహ్మం, గోవిందరాజుల సుబ్బారావు, నీలం రాజశేషయ్య, సినీ దర్శకుడు, నటుడు నారాయణరావు మొదలైన వారందరూ ఉన్నారు. రానివారెవ్వరు?

అంటరానివారెవరంటే మా వెంటరానివారే ... అన్న సూక్తి జ్ఞప్తికి వస్తుంది.

జాతీయోద్యమానికి-కమ్యూనిస్టు ఉద్యమానికి మధ్య పెద్ద గండి ఏర్పడిన స్థితిలో...

ఇక్కడ గమనించవలసిన ముఖ్యాంశం ఏమంటే అభ్యుదయ రచయితల సంఘం వెనుక, ప్రజానాట్యమండలి వెనుక వున్నది కమ్యూనిస్టు పార్టీయేనని వీరందరికి తెలియనిది కాదు. ఆనాడు కమ్యూనిస్టు పార్టీ ప్రజాయుద్ధ నినాదంతో ఫాసిజానికి వ్యతిరేకంగా పోరాడటమే ప్రధాన రాజకీయ కర్తవ్యంగా భావించి యుద్ధవ్యతిరేక వైఖరికి స్వస్తిచెప్పి యుద్ధ అనుకూల వైఖరి తీసుకొని క్విట్ ఇండియా ఉద్యమానికి దూరంగా ఉందన్న విషయమూ విదితమే. ఒకరకంగా ప్రధాన జాతీయ స్రవంతికి కమ్యూనిస్టు పార్టీ ఎదురీదుతున్న సమయం అది. "మీరు బ్రిటిష్ ప్రభుత్వ ఏజంట్లు, జాతీయ వ్యతిరేకులు" అని కమ్యూనిస్టులపై నిందా ప్రచారమేకాదు విపరీతమైన దుష్ప్రచారం జరుగుతున్న రోజులు. ఈ విధంగా జాతీయోద్యమానికి, కమ్యూనిస్టు ఉద్యమానికి పెద్ద గండి ఏర్పడిన పరిస్థితి అది. అయినప్పటికీ కమ్యూనిస్టు పార్టీ ఆనాడు ఆంధ్ర జాతీయ పునరుజ్జీవనానికి, సామాజిక, సాహిత్య రంగాల వికాసానికి తలపెట్టిన మహోన్నత, దేశభక్తియుత కార్యక్రమం, విద్యార్థి, యువజన, మహిళా తదితర ప్రజారంగాల ద్వారా ఆంధ్ర ప్రజా జీవితంలోకి చొచ్చుకొనిపోయి, నీటిలో చేపవలె ప్రజల మధ్య ఉండి వారి దైనందిన జీవిత సమస్యల పరిష్కారానికి చేసిన అకుంఠిత కృషి ఆంధ్ర ప్రజల మన్ననలను పొందింది. అదే ఆనాటి దేశభక్తులందరి జాతీయోద్యమ ప్రముఖులతో సహా అందరి ఆదరాభిమానాలను ప్రశంసలను సంపాదించగల్గింది. కమ్యూనిస్టు పార్టీ రాజకీయ విధానాలతో విభేదించుతున్నవారు సైతం వారు సాంఘిక, సాహిత్య, సాంస్కృతిక రంగాల పునరుజ్జీవనకు చిత్తశుద్ధితో గావించుతున్న కృషికి ముగ్ధులుకాకుండా ఉండలేకపోయారు.

బెజవాడలో **1944** డిసెంబరు **29, 30, 31** తేదీలలో జరిగిన అరసం ద్వితీయ మహాసభ వేదికమీదకు రాష్ట్ర కమ్యూనిస్టు నాయకులు శ్రీ సుందరయ్యగారు సరాసరి కాలిడి ఆంధ్ర జాతీయ గీతం కొరకు విజ్ఞప్తి చేస్తే, ఆనాటి హేమాహేమీలైన ఆంధ్ర కవులు పంచాగ్నుల ఆదినారాయణశాస్త్రి, అడవి బాపిరాజు, మల్లంపల్లి సోమశేఖరశర్మ, తెలికిచర్ల వెంకటరత్నంగార్లతో సహా ఉత్తమ గీత నిర్ణాయక కమిటీలో ఉండడానికి ముందుకు వచ్చారంటే - ఆంధ్ర ప్రజా జీవితంలోకి కమ్యూనిస్టులు ఎంతగా

చొచ్చుకొనిపోయారో, ఆంధ్ర ప్రజల ప్రయోజనాలకోసం అంకిత భావంతో కృషిచేస్తున్న విషయం ఎంతగా నాటి పెద్దలను ఆకర్షించిందో విదితమౌతుంది.

భావకవులలో వచ్చిన భావపరివర్తన

తెనాలిలో 1943లో జరిగిన ఆంధ్ర అభ్యుదయ రచయితల మొదటి మహాసభల లగాయతు రెండవ, మూడవ, నాలుగవ మహాసభల వరకు ఆంధ్ర సాహిత్య రంగంలో జరిగిన పరిణామాలను చూస్తే, ముఖ్యంగా నవ్యసాహిత్య పరిషత్తులోని కవులలో, ప్రప్రధానంగా భావకవులుగా లబ్ధప్రతిష్ఠులైనవారిలో వచ్చిన భావపరివర్తన ఎంత ప్రముఖమైనదో స్పష్టంగా ద్యోతకమవుతుంది.

తెనాలిలో జరిగిన మొదటి మహాసభకు తాపీ ధర్మారావుగారు అధ్యక్షత వహించారు. ఇంచుమించు నవ్యసాహిత్య పరిషత్తు కవులు ఎవరూ పాల్గొనలేదు. త్రిపురనేని గోపీచంద్, జి.వి. కృష్ణారావుగార్ల వంటి "ప్రొలికల్ట్" కవులు ముందు ఆహ్వానసంఘంలో ఉండటానికి అంగీకరించారు గాని సభలకు రాలేదు.

1944 డిసెంబరులో బెజవాడలో ద్వితీయ మహాసభ కాలానికి వచ్చేసరికి నవ్యసాహిత్య పరిషత్తు కవులు యించుమించు అందరూ అభ్యుదయ రచయితల సంఘ వేదికమీదకు వచ్చారు. అప్పటికి అభ్యుదయ రచయితల సంఘం, ప్రజానాట్యమండలి కేవలం ఫాసిస్టు వ్యతిరేక ప్రజాయుద్ధ నినాదాలకు కార్యక్రమాన్ని మాత్రమేకాక - ఆంధ్ర జాతీయ పునరుజ్జీవనోద్యమ కర్తవ్యాలను చేపట్టి - నవయుగాంధ్ర నిర్మాతల కృషిని కొనసాగించే కార్యక్రమాన్ని స్వీకరించింది. వారి రచనలను బైటికితీసి, వారి వర్ధంతులను జరిపి, వారి ఉద్యమ కర్తవ్యాలను ఆంధ్రదేశం మూలమూలలకు తీసుకొనిపోవ నారంభించింది. ఆంధ్ర జాతీయ కవి చిలకమర్తివారి స్వీయచరిత్ర ప్రచురణ వారి సన్మానంతో ఈ బృహత్తరమైన కృషికి నాందీ ప్రస్తావన జరిగింది.

అందుచేతనే బెజవాడ అరసం రెండవ మహాసభకు సాక్షాత్తు నవ్యసాహిత్య పరిషత్తు ప్రధాన కార్యదర్శి శ్రీ తెలికచర్ల వెంకటరత్నంగారే అధ్యక్షత వహించారు. వారి ఉపన్యాసమంతా అభ్యుదయ రచయితల సంఘ ఆశయాల వివరణకు, వారిపై ఉన్న అపోహల తొలగింపునకే కేంద్రీకరించారు. ఉపన్యాస ప్రారంభంలో వారు అన్న మాటలు "అభ్యుదయ రచనలకు మార్గం సుగమం చేసిన వీరేశలింగం, గురజాడ అప్పారావు మొదలైన మార్గనిర్మాతలను భక్తితోను, ఆదరంతోను స్మరించుకొందాము.

దేశాభ్యుదయ కాంక్ష, విశ్వశ్రేయస్సు సంపాదనము, రచనకు బీజముగా ఉండవలెనని రచయితలు గమనించక, కవిత్వము సంకుచిత మార్గాలుపట్టి నీరసించియున్న సమయంలో యీ మార్గదర్శకులు తమ జీవితాలను ధారపోసి తమ ఆశయాలు ఆచరణలో పెట్టి కృతకృత్యులైనారు. అభ్యుదయ రచయితలు దక్షతతో ఆ మహనీయుల సందేశమును దేశం నలుమూలలా వ్యాపింపజేస్తున్నందుకు చాలా సంతోషము ... సాహితీ సమితి, కవితా సమితి, వాఙ్మయ సమితి, విజ్ఞాన సమితి సాహిత్య మండలి మరెన్నో సమాజాలు తెలుగు భాషకు సేవ చేశాయి ... మన పూర్వుల నుండి సంక్రమించిన ఆస్తిపాస్తులతో నేడు అభ్యుదయ రచయిత రంగప్రవేశం చేస్తున్నాడు ... దేశంలో కూడు గుడ్డలకే కరువు. దుర్భరత్వము, దారిద్ర్యము, రోగము, పీల్చి పిప్పిచేస్తున్నవి. ఈ పరిస్థితులలో కర్తవ్య పాలన భారము కొంతవరకు తనమీద పెట్టుకొని అవతరిస్తున్నాడు అభ్యుదయ కవి" ... "నేను అగ్రసోదరునిగా ఈ సభకు వచ్చాను. మీకు కాదగిన ప్రయోజనం ఏదైనా ఉంటే చేయడానికి సంసిద్ధుడను. దేశాభ్యుదయ కాంక్ష నీకు నాకు ఉన్న సమాన ధర్మం" అని తమ ఉపన్యాసాన్ని తెలికిచర్ల వెంకటరత్నం ముగించారు.

ఉత్తేజితులైన దేవులపల్లి కృష్ణశాస్త్రి, అడవి బాపిరాజుగార్లు

అభ్యుదయ రచయితల ఉద్యమం, ప్రజానాట్యమండలి ప్రదర్శనలు ఆనాటి కవులపై ముఖ్యంగా భావకవులపై కల్గించిన ప్రభావం, వారిలో తీసుకొనివచ్చిన భావపరివర్తన అడవి బాపిరాజు, కృష్ణశాస్త్రి మొదలైనవారిలో మరింత ప్రస్ఫుటంగా కనబడుతుంది.

బెజవాడలో 1944 డిసెంబరు చివర జరిగిన అభ్యుదయ రచయితల సంఘ ద్వితీయ మహాసభ సందర్భంలో జరిపిన దామెర్ల రామరాయ చిత్రకళా ప్రదర్శనను ప్రారంభిస్తూ శ్రీ అడవి బాపిరాజుగారు చెప్పిన మాటలు గమనించదగినవి. వారిలా అన్నారు :

"ఇప్పుడు దేశమంతా చిత్రకళా, శిల్పం, కవిత్వం మొదలైన విజ్ఞాన విశేషాల్లో ఉదాత్తమైన భావాలు తరంగితాలై ముంచెత్తుతున్నాయి. అనేక రకరకాల అభిప్రాయాలు ప్రచారంలో వున్నై. వాద ప్రతివాదాలు చెలరేగుతున్నాయి. విమర్శనలూ, ఆత్మవిమర్శనలూ జరుగుతున్నాయి. మంచిదే! మా పూర్వులు మమ్మలను

ఆడిపోసుకున్నారు. మీకిప్పుడు మాపై అసంతృప్తిగా వుంది. ఈమధ్య ఒక మిత్రుడు 'బెంగాల్లో కరువు విలయతాండవం చేస్తూంటే, మీరొక్క వాక్యమైనా వ్రాయరే'మన్నాడు. ఆ విషయంలో హృదయం స్పందించని కవి, దానిని గురించి చక్కగా వ్రాయలేడు. అంతేకాని, అది కళావస్తువు కాకకాదు. కవికి లోకంతో సంబంధం కలిగినకొద్దీ అతనికి అనుభూతి కలుగుతుంది. అతని హృదయం లోకానుగుణంగా స్పందిస్తుంది. బెంగాలు విషయంలో నా హృదయం చలించలేదంటే నాలో ఏదో కొంత లోపం ఉండితీరాలి. అలాంటి హృదయ స్పందనంపొంది మీరు (అభ్యుదయ రచయితలు) యిచ్చిన సందేశమే అభ్యుదయమార్గం. మీరంతా ప్రజాభ్యుదయ రచనలు చేయండి. వట్టి చర్చలు చేసి లోకానికి సాధించిపెట్టగలిగిందేమీ లేదు."

"బెంగాల్ కరువు విషయంలో నా హృదయం చలించలేదంటే నాలో ఏదో కొంత లోపం ఉండితీరాలి" అని అడవి. బాపిరాజుగారు ఆత్మావలోకన చేసుకోవడమే కాక "అలాంటి హృదయ స్పందన పొంది మీరు యిచ్చిన సందేశమే అభ్యుదయమార్గం" అని ప్రశంసించారంటే వారిలో ఎంత ఉత్తేజం, ఎంత భావపరివర్తన కల్గిందో, కల్గుతున్నదో విదితమౌతూంది.

గురజాడవారు తెలుగు సాహిత్యరంగంలో ప్రారంభించిన హేతువాద యుగానికి దూరమైపోయి భావ కవితామార్గంలో చాలాకాలం పయనించి ప్రజలకు, ప్రజాజీవితానికి, ప్రజాజీవిత సమస్యలకు ప్రతిస్పందించలేకపోతున్నామని ప్రముఖ భావకవులైన వీరు గుర్తించిన విషయం ఈ మాటలలో ద్యోతకమవుతుంది.

"రానున్న విధానంలో మానవుడే మకుటధారి" - దేవులపల్లి

భావకవితా చక్రవర్తి అనదగిన శ్రీ దేవులపల్లి కృష్ణశాస్త్రిగారిలో వచ్చిన ఈ భావపరివర్తన మరింత స్పష్టంగా కనిపిస్తుంది. 1937 డిసెంబరులో జరిగిన తూర్పు గోదావరిజిల్లా విద్యార్థి మహాసభకు విద్యార్థి పతాకపై "స్వాతంత్ర్యం, శాంతి, అభ్యుదయం" అన్న ఆశయాలను చిత్రించే "ఆకాశము నొసట పొడుచు అరుణారుణతార" అన్న మకుటంతో కృష్ణశాస్త్రిగారు గేయం వ్రాసి యిచ్చారు. అది ఎంతో ప్రఖ్యాతి వహించింది.

రాజమండ్రిలో 1945 డిసెంబరు 31, 1946 జనవరి 1, 3 తేదీలలో జరిగిన ద్వితీయ రాష్ట్ర అరసం మహాసభకు అధ్యక్షత వహిస్తూ కృష్ణశాస్త్రిగారు యిలా అన్నారు:

"పీడించేవాళ్ళు, పీడించబడేవాళ్ళు వున్న ఈ వర్గ సమాజం ఉండాలని ఎవరూ

కోరరు. రామన్న విధానంలో సాధారణ మానవుడే మకుటధారి. పురోగమిస్తున్న లోకాన్ని ప్రతిఘటించేవారు ఎప్పుడూ అభ్యుదయవాదులు కాజాలరు. ధనిక సమాజం పోవాలనుకోవడమే అభ్యుదయం. ఇది మనసులో పెట్టుకొని వ్రాసేది అభ్యుదయం. "ఆకలిదప్పులకు, అనేక బాధలకు గురి అయిన కోటానుకోట్లమంది పీడిత ప్రజలు, శ్రమజీవులు నాకండ్ల ఎదుట కనిపిస్తుండగా, నేను ప్రతికూలంగా ఎలా వ్రాయగల్గుతాను. వారి కష్టమే నా కష్టంగాను, వారి సమస్యే నా సమస్యగాను తీసుకొనే తీరుతాను. నేను ప్రజల్లో లీనమైపోగల్గినప్పుడు, వారి భాషలోనే వారి సమస్యలను చిత్రిస్తాను."

మద్రాసులో జరిగిన అరసం నాల్గవ మహాసభ నాటికి (1947 జనవరి) ఆ మహాసభ ఆహ్వాన సంఘ కార్యదర్శిగా యావత్తు సభ నిర్వహణ బాధ్యతలను వహించడమేగాక అభ్యుదయ రచయితల ఉద్యమం మహోన్నత శిఖరాలను అందుకున్నదనీ, ఈ సంఘం గురించి నిన్నటివరకు - నేటివరకు అపోహలతో ఉన్నవారు సహితం వచ్చి ఇందులో పాల్గొనటమే దీనికి పెద్ద ఆశీర్వచనం. "రచయితలు అధోగతిలో ఉండి ఏమీ పట్టించుకోకుండా ఉంటే, ప్రజలు ముందుకెట్లా నడుస్తారు? ... పేదవాళ్ళకు ఎన్నో సమస్యలున్నాయి. వాళ్ళు దారిద్ర్యంలోను, అజ్ఞానంలోను పడి కుమిలిపోతున్నారు. వాళ్ళ గోడు ఎవరు చెబుతారు? వాళ్ళు చెప్పుకోలేరు. మనం చెప్పాలి ... చెప్పటం మనకే చేతకాకపోతే వాళ్ళకి చేతనవుతుందా? "మనని ధనవంతులు, అధికారులు వచ్చి వీపు చరచనక్కరలేదు. సామాన్య ప్రజలు వినేటట్టు మనం పలికితేచాలు ... ఇటువంటి అభిప్రాయాలు ఈ సమావేశంలో ప్రకటించబడినాయి. ఇటువంటి విశ్వాసాలమీదే అభ్యుదయ రచయితలు ఇల్లు కట్టుకున్నారు."

ఈ నాల్గవ మహాసభలో అభ్యుదయ రచయితల గొంతు వినబడలేదన్న ఒక విమర్శ వస్తే - ఈ సభ విశేషాలను సమీక్షించిన శ్రీ కొడవటిగంటి కుటుంబరావు "కృష్ణశాస్త్రిగారు ఆఖరున చేసిన ఉపన్యాసమే అభ్యుదయ రచయితల గొంతు ... అది విన్న తర్వాత అనేకమంది సభికులలో కొత్త చైతన్యం వచ్చింది" అని అనడం గమనించదగింది.

కృష్ణశాస్త్రి, అడవి బాపిరాజుగార్లలోనే కాదు మద్రాసు మహాసభకు హాజరైన అనేకానేకమంది సుప్రసిద్ధ రచయితలలో నూతన భావాలు ప్రస్ఫుటంగా వ్యక్తమయ్యాయి.

15

అదొక స్వర్ణయుగంకాదా?

నాల్గవ అభ్యుదయ రచయితల సమావేశం గురించి సుప్రసిద్ధ అభ్యుదయ రచయిత, కథకుడు శ్రీ కొడవటిగంటి కుటుంబరావు వ్రాసిన సమీక్ష చదివితే, ఆయన చెప్పినట్లు నాల్గేళ్ళ కాలంలో అభ్యుదయ రచయితల సంఘం, ప్రజానాట్యమండలి ఆంధ్రదేశంలోని అగ్రస్థాయి సాహితీవేత్తలను, కళావేత్తలను తన వేదికమీదకు ఎలా తీసుకొనిరాగల్గిందీ అర్థమవుతుంది. కమ్యూనిస్టు పార్టీ కొనసాగించిన జాతీయ పునర్వికాస ఉద్యమం ఎలా ఒక శిఖరాగ్ర స్థాయినందుకొన్నదీ విదితమౌతుంది. ఆనాటి సభలు ఆంధ్రదేశంలో ఒక స్వర్ణయుగానికి నిదర్శనమని చెప్పుకోవచ్చు. ఈ మహాసభలపై శ్రీ కొ.కు. వ్రాసిన ఈ సమీక్ష చదవండి :

"మద్రాను మహానగరంలో జనవరి 17, 18, 19 తేదీలలో (1947) త్యాగరాయనగరు వాణీమహలులో ఆంధ్ర అభ్యుదయ రచయితల సమావేశం - కాదు, ఉత్సవం - జయప్రదంగా జరిగింది.

ఇది నిజంగానే ఉత్సవం. ఎందుచేతనంటే, దీనివెనుక మద్రాసులోని ఆంధ్ర ప్రముఖు లనేకులున్నారు. దీని ముందు ఆంధ్రదేశంలో వున్న మహాకవు లెందరో ఉన్నారు. న్యాయమూర్తి గోవిందరాజాచారిగారు అధ్యక్షులుగానూ, రామానుజరావు నాయుడు, నార్ల వెంకటేశ్వరరావు, నీలంరాజు శేషయ్య, దేవులపల్లి కృష్ణశాస్త్రి, తాపీ ధర్మారావునాయుడుగార్ల వంటి పెద్దలు సభ్యులుగానూ, ఆహ్వాన సంఘం ఏర్పాటయినప్పుడే, ఈ ఉత్సవానికి గట్టి పునాది ఏర్పడింది.

రేణుకా పిక్చర్సు నిర్వాహకులు చిత్తూరు నాగయ్యగారూ, స్వతంత్ర ఫిలిమ్సు నిర్వాహకులు కోవెలమూడి ప్రకాశరావుగారి వంటి ఉదారులూ ఆహ్వానసంఘ సభ్యులకు ఊతమిచ్చి అనేక విధాల తోడ్పడి, ఈ ఉత్సవం విజయవంతంగా కొనసాగటానికి ఆధారాలు కల్పించారు.

ఆహ్వానసంఘ కార్యదర్శి కృష్ణశాస్త్రిగారి తియ్యని పిలుపుకు వశులైతేనేమి, అభ్యుదయ రచయితలమీద పెరుగుతూ వస్తున్న అభిమానంవల్ల నైతేనేమి, దేశంలో వున్న ప్రముఖ రచయితలు ఉత్సవంలో పాల్గొనడానికి వచ్చారు. కారణాంతరాలచేత రాలేని పెద్దలు ఆశీస్సులు పంపారు. పిలుపుకు సమాధానా లివ్వనివారిని ఒక

చేతివేళ్ళమీద లెక్కించవచ్చు.

పిలకా నరసింహమూర్తిగారు అవ్యవధిగానే అయినా, చిత్రకళా ప్రదర్శనం ఒకటి ఏర్పాటుచేసి, ఈ సమావేశానికి శోభ కలిగించటానికి పూనుకున్నారు. మొక్కపాటి కృష్ణమూర్తిగారు మొదలయిన ఆంధ్ర చిత్రకారుల చిత్రాలు తెప్పించారు. చిత్రకారులు కూడా వచ్చారు.

న్యాయమూర్తి రాజమన్నారుగారు ఈ ఉత్సవానికి సారధ్యం ఒప్పుకున్నారు. ఖ్వాజా అహమ్మద్ అబ్బాస్‌గారు ఉత్సవాలను ప్రారభించటానికి ఒప్పుకున్నారు. నెల్లూరు ... నాటక సంఘంవారూ, కృష్ణా, గుంటూరు మండలాల వైజ్ఞానిక దళాలవారూ ప్రదర్శనాలిచ్చి ఈ ఉత్సవానికి తోడ్పడటానికి అంగీకరించారు. మద్రాసు పట్టణంలో ఉన్న విద్యార్థి సంఘాలలో నుంచి వాలంటీర్లు ముందుకొచ్చారు.

అభ్యుదయ రచయితల సంఘం గర్వించటాని కింతకంటే ఏంకావాలి? ఈ ఉత్సవాలు జయప్రదం కావటానికి ఇంతకంటే ఏంకావాలి?

★ ★ ★

మొదట తెనాలి, తరవాత బెజవాడ, క్రిందటేడు రాజమండ్రి, ఇప్పుడు మద్రాసు. సమావేశానికి సమావేశానికీ అభ్యుదయోద్యమం ముందడుగు వేస్తున్నది. ఏయేటి కాయేడు కొత్తగా వచ్చిన పెద్దలీ ఉత్సవాలలో పాల్గొంటున్నారు. సాహిత్యం సంకుచిత దృష్టితోగాక ఉదాత్తంగానూ, ఉన్నత సాంఘికాశయాలతోనూ, ప్రజలపరంగానూ, అభ్యుదయకరంగానూ ఉండాలనే భావం సాహితీపరులకు కొత్తదికాదు. కాని ఈ ఆశయాలకు దోహదంచేసి కృషిచేసిన సాహిత్య సంస్థలన్నిటికన్నా అభ్యుదయ రచయితల సంఘం ముందుకు పోయింది. కనుకనే మూడేళ్ళలోపుగా ఈ సంఘం దేశంలో ఇంతగా చర్చలను రేపి, ఇంతమంది రచయితలను కూడగట్టుకుని, తెలుగుతల్లి పత్రికనూ, అభ్యుదయ పత్రికనూ ఇంత విజయవంతంగా నడిపి, అభ్యుదయ ప్రచురణలు సాగించుతూ, ఈనాడు దేశంలో ఉన్న మేటిరచయితలను ఈ ఉత్సవాలకు రప్పించుకున్నది.

శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు, పెండ్యాల సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు, కవి సామ్రాట్ విశ్వనాథ సత్యనారాయణగారు, వేదుల సత్యనారాయణశాస్త్రిగారు, పుట్టపర్తి నారాయణాచార్యులుగారు, భమిడిపాటి కామేశ్వరరావుగారు మొదలైన పెద్దలు ఈ వేదికమీద కొత్తగా నిలబడి, వివిధ విషయాలను గురించి తమ అభిప్రాయాలు ప్రకటించారు.

వీరందరూ ఒక్కసారిగా అభ్యుదయ రచయితలతో ఏకమైపోకపోవటానికి కారణాలున్నాయి. అభ్యుదయ రచయితల కార్యక్రమంతోటీ, ఆశయాలతోటీ. పూర్తి పరిచయం ఉన్న రాజమన్నారు, గోవిందరాజాచారిగార్ల వంటి పెద్దలకూ, ఇవాళే దీని విషయం తెలుసుకోవటం ప్రారంభించిన పెద్దలకూ తేడా వుంది.

అదీకాక, ఈ నాలుగేళ్ళుగా అభ్యుదయ రచయితల సంఘం అనేకవిధాల దుష్ప్రచారానికి గురియయి ఉన్నది. ఈ దుష్ప్రచారం సాగించినవారంతా స్వార్థపరులనీ, అజ్ఞానులనీ అనటానికి కూడా వీలులేదు. ఇందులో అనేకమంది కార్యాచరణతో నిమిత్తంలేకుండా తమ సందేహాలన్నిటినీ తాత్వికంగానే నివృత్తి చేసుకోవాలని ప్రయత్నించేవారున్నారు. "ఏది అభ్యుదయ సాహిత్యం?" అంటే సమాధానం చెప్పి ఒప్పించటం తేలికకాదు. "అభ్యుదయ సాహిత్యం ఏది?" అంటే నన్నయభట్టు నాటినుంచి నేటివరకూ సమాజంతోపాటు నడిచిన సాహిత్యం చూపవచ్చు.

తెలుగులో అభ్యుదయ సాహిత్యానికి తొమ్మిది వందల ఏళ్ళ వయసు. అభ్యుదయ రచయితల సంఘం వయసు నాలుగేళ్ళు మాత్రమే. ఈ నాలుగేళ్ళ కాలంలోనే ఈ సంఘం పత్రికలు నడిపింది, పుస్తకాలు ప్రచురించింది. గిడుగు రామమూర్తి, కందుకూరి వీరేశలింగం, గురజాడ అప్పారావు, కొమఱ్ఱాజు లక్ష్మణరావుగారు మొదలైన మహనీయుల వర్థంతులు జరిపి ప్రత్యేక సంచికలు కూడా ప్రకటించింది. కిందటి సంవత్సరంనుంచీ ఏటా సాహిత్య పాఠశాల నడపడానికి ఉద్యమించింది.

దేశంలో ఉన్న రచయిత లందరూ ఈ ఉద్యమంలో చేరి కృషి చేసినకొద్దీ ఈ ఉద్యమం సమగ్రమవుతుంది. ఈ ఉద్యమానికి ప్రాణ ప్రతిష్ట సరిగా జరిగిందనటానికి నిదర్శనం నానాటికీ ఇందులోకి పెద్దలు రావటమే.

★ ★ ★

"ఈ సమావేశానికీ నవ్య సాహిత్య పరిషత్సమావేశానికీ తేడా ఏమిటి?" అని కొందరడిగారు. రచయితల సమావేశాలన్నీ ఒకటిగానే ఉంటాయి. అభ్యుదయ రచయితల సంఘం ఒక తరగతి రచయితలమీద కత్తిగట్టిన సంఘం కాదు. దేశంలో ఉన్న రచయిత లందర్నీ అభ్యుదయ సాహిత్య రచనకు పురికొల్పటమే దీని ఆశయం. దీని ప్రణాళిక దీనికున్నది. ఈ ప్రణాళికకు అందరి ఆశీస్సులూ సంపాదించటమే దీని కర్తవ్యం. ఈ సంఘం గురించి నిన్నటివరకూ - నేటివరకూ - అపోహలతో ఉన్నవారు సహితం వచ్చి ఇందులో పాల్గొనటమే దీనికి పెద్ద ఆశీర్వచనం. ఆ విషయం

తమ ఆఖరు ఉపన్యాసంలో దేవులపల్లి కృష్ణశాస్త్రిగారు స్పష్టంగా చెప్పారు.

ఈ సమావేశాల్లో అభ్యుదయ రచయితల "గొంతు" వినిపించలేదని ఒక విమర్శ వచ్చింది. కాని ఇది పూర్తిగా నిజంకాదు.

"రచయితల సంఘానికి ముందున్న వాళ్ళం, ఈ సంఘం సరిగా నడిచేటట్టు ప్రబోధించే బాధ్యత మనది."

"రచయితలు అధోగతిలో ఉండి ఏమీ పట్టించుకోకుండా ఉంటే ప్రజలు ముందుకెట్లా నడుస్తారు?"

"రచయితలకు సంఘంలో తగిన గౌరవమూ, పలుకుబడీ ఉండాలి. రచయిత అయినవాడు ఠీవిగా నిలబడాలి. ఇది ఇట్లాగూ అని నలుగురికీ చెప్పాలి. నలుగురూ తన మాట వినేటట్లు చెయ్యాలి."

"పేదవాళ్ళ కెన్నో సమస్యలున్నాయి. వాళ్ళు దారిద్ర్యంలోనూ, అజ్ఞానంలోనూ పడి కుమిలిపోతున్నారు. వాళ్ళ గోడెవరు చెబుతారు? వాళ్ళు చెప్పుకోలేరు. మనం చెప్పాలి ... చెప్పటం మనకే చేతకాకపోతే, వాళ్ళకి చేతనవుతుందా?"

"మనని ధనవంతులూ, అధికార్లూ వచ్చి వీపు చరచనక్కర్లేదు. సామాన్య ప్రజలు వినేటట్లు మనం పలికితేచాలు."

- ఇటువంటి అభిప్రాయాలు ఈ సమావేశంలో ప్రకటించబడినాయి. ఇటువంటి విశ్వాసాలమీదే అభ్యుదయ రచయితలు ఇల్లు కట్టుకున్నారు.

ప్రత్యేకించి దేవులపల్లి కృష్ణశాస్త్రిగారు ఆఖరున చేసిన ఉపన్యాసం ఒక కావ్యం. అదే అభ్యుదయ రచయితల "గొంతు". అది విన్న తరువాత అనేకమంది సభికులలో కొత్త చైతన్యం వచ్చింది.

★ ★ ★

ఈ సమావేశం ద్వారా ఒక్క విషయం రూఢి అయింది.

అభ్యుదయ రచయితల వార్షిక సమావేశాలు కొద్దిపాటి అంగబలంతో ఆఖరు నిమిషపు ఏర్పాట్లతో, ఒకటి రెండు రోజుల కార్యక్రమంతో, ఒకటి రెండు వేలమంది ప్రజలు మాత్రమే పట్టే హాలులో జరపటం అసాధ్యం. ఉన్న పరిస్థితులలో చాలా అన్యాయాలు జరిగాయి. ఉపన్యాసకులకు టైము చాలలేదు. ఆహ్వానాలు పంపినవారికే చోటు చూపవలసివచ్చింది. వైజ్ఞానిక ప్రదర్శనాలు కూడా క్లుప్తీకరించవలసి వచ్చింది. పోను పోను, ఈ ఇబ్బంది జాస్తి అవుతుంది. ఈ సమావేశాలకు అసంఖ్యాకులైన

ప్రజలు రావాలి. ఆధునిక అభ్యుదయ రచనలు వినాలి. వాటి ప్రదర్శనాలు చూడాలి. దేశంలో ఉన్న ప్రఖ్యాత రచయితలతో పరిచయం చేసుకోవాలి! వారి అభిప్రాయాలు వినాలి. సాహిత్యం కొద్దిమందికే ననే అభిప్రాయం రచయితలలో పోతున్నట్టే, ప్రజలలో కూడా అంతరించి, ఈ సమావేశాలు తమకొరకే ననే అభిప్రాయం ప్రజాసామాన్యంలో విస్తరించాలి. ఈ విషయం అభ్యుదయ రచయితల సంఘం గుర్తించి, ముందు సమావేశాలు ఆదర్శవంతంగా జరపాలి. "మరో రెండు సంవత్సరాలకు చూడండి. ఈ ఒక్క సంస్థే దేశంలో నిలబడి వుంటుంది" అన్నా రొకరు. ఇదే జరిగితే అభ్యుదయ రచయితల సంఘంమీద చాలా పెద్ద భారం పడుతుంది. **- కొ.కు. "అభ్యుదయ - మద్రాసు మహాసభ ప్రత్యేక సంచిక" 1947 మార్చి.**

16

చంద్రంగారి ప్రధాన పాత్ర

ఆంధ్ర జాతీయ పునరుజ్జీవనకు కమ్యూనిస్టు పార్టీ చేసిన కృషిలో రాష్ట్ర కమ్యూనిస్టు పార్టీ అగ్ర నాయకులలో ఒకరైన మద్దుకూరి చంద్రశేఖరరావుగారు (చంద్రంగారు) ప్రధాన పాత్ర వహించారు. 1942-48 మధ్య ఆంధ్ర దేశ సాహితీ ప్రపంచంలో వచ్చిన ఈ మహత్తర పరిణామాలను తొలిసారిగా మార్క్సిస్టు దృక్పథంతో, గతితార్కిక భౌతికవాద దృష్టితో వీక్షించినవారు కమ్యూనిస్టు జర్నలిజానికి పితామహులైన మద్దుకూరి చంద్రశేఖరరావుగారు. వీరేశలింగం, గురజాడ, గిడుగు, కొమర్రాజు మున్నగు ఆంధ్ర జాతీయ పునరుజ్జీవనోద్యమ వైతాళికుల రచనలను వారు నిర్వహించిన పాత్రను తెలుగు ప్రజలకు తిరిగి పరిచయం చేసిన ప్రముఖులు చంద్రంగారు. నాటి ప్రజాశక్తిలోను, అభ్యుదయ, తెలుగుతల్లి పత్రికలలోను ఇందుకై వారు అనేక వ్యాసాలు వ్రాశారు. 1944 మేలో వీరేశలింగంగారిపై, వారి సాంఘిక, సాహిత్య సంస్కరణోద్య మాలపై ఆంధ్ర అభ్యుదయ రచయితల సంఘ ప్రత్యేక (మే 27) సంచికలో ఒక బృహత్తర వ్యాసం వ్రాశారు. కురుగంటి సీతారామయ్యగారు వ్రాసిన "నవ్యాంధ్ర సాహిత్య వీధులు" గ్రంథ సమీక్ష చేశారు (1944 మార్చి అభ్యుదయ రచనల సంపుటి). రాయిస్టులు - సాహిత్యం (1944 డిసెంబరు తెలుగుతల్లి సంచిక), ఆంధ్ర సాహిత్యంలో కొత్తపోకడలు (1944 అక్టోబరు "అభ్యుదయ" సంచిక), తెలుగుతల్లి హృదయావేదనలు (1952 జనవరి "సందేశం") వ్యాసాలు ఈ 42-48 మధ్యకాలంలో వారు వ్రాశారు. ఆంధ్ర జాతీయ

పునరుజ్జీవనోద్యమం - కమ్యూనిస్టు పార్టీ కృషిలో చంద్రంగారిదే ప్రధాన పాత్ర అని చెప్పవచ్చు. ఇటు అభ్యుదయ రచయితల సంఘానికి, అటు ఆంధ్ర ప్రజానాట్యమండలికి వారు మార్గదర్శకత్వం వహించారు. పార్టీ తరపున ఈ రెండు రంగాలను తీర్చిదిద్దారు.

అందుచేతనే 1974 ఆగస్టు 22వ తేదీన విజయవాడ విశాలాంధ్ర కార్యాలయంలో జరిగిన చంద్రం సంస్మరణ సభలో అప్పుడు భారత కమ్యూనిస్టు పార్టీ ప్రధాన కార్యదర్శిగా ఉన్న చండ్ర రాజేశ్వరరావుగారు మాట్లాడుతూ "తెలుగుదేశ సాంస్కృతిక పునరుజ్జీవనకు కమ్యూనిస్టు పార్టీ జరిపిన కృషిలో చంద్రంగారు ప్రముఖ పాత్ర వహించార''ని ఉగ్గడించారు. రాజేశ్వరరావుగారు ఇంకా ఇలా అన్నారు : "జాతీయోద్యమ సంప్రదాయాలను, నవయుగాంధ్ర వైతాళికుల సంప్రదాయాలను కమ్యూనిస్టు ఉద్యమంలోకి తీసుకు రావడంలో చంద్రంగారు చాలా పెద్ద పాత్ర వహించారు. ఆంధ్ర కమ్యూనిస్టు ఉద్యమానికి మొదటి నుండి ఒక ప్రత్యేకత వుంది. ఇది ఇతర రాష్ట్రాలలో లేదు. కేరళ వంటి కొన్ని రాష్ట్రాలలో వుంది. ఏమిటంటే భారతదేశం యొక్క నాగరికత గురించేకాక ఆంధ్రరాష్ట్ర ప్రజలయొక్క నాగరికత, సంస్కృతి, సాహిత్యం మున్నగువాటిపట్ల ఆంధ్రరాష్ట్ర కమ్యూనిస్టు ఉద్యమం మొదటినుండీ శ్రద్ధ తీసుకుంది. చంద్రంగారికి సాహిత్యంలో ప్రవేశం ఉండటంవలన, ఆ సంప్రదాయాలు వారికి బాగా తెలియడంవల్ల ఆయన దీంట్లో చాలా పెద్దపాత్ర నిర్వహించారు. ఈవిధంగా ఆనాటి ఆంధ్రప్రదేశ్ కమ్యూనిస్టు ఉద్యమానికి చాలా ప్రత్యేకమైన సేవచేశారు'' అని రాజేశ్వరరావుగారు ఈ సందర్భంలో చెప్పారు.

"ప్రజా పోరాట రంగస్థలి - ఆంధ్ర ప్రజానాట్యమండలి'' అన్న తన గ్రంథంలో కళాప్రపూర్ణ డాక్టర్ మిక్కిలినేని రాధాకృష్ణమూర్తిగారు చంద్రంగారి కృషి గురించి ఇలా తెలిపారు.

"ఆంధ్ర భాషకు, సంస్కృతికి వికాసం కల్గించిన వీరేశలింగం, గురజాడ, గిడుగు రామమూర్తిగారలను గురించి అంతకుముందు ఎవరికీ పెద్దగా తెలియదు. అలాంటివారి సంస్కరణ ఉద్యమాల గురించి, ఆనాడు మద్దుకూరి చంద్రశేఖరరావుగారు, తాను దీర్ఘంగా అధ్యయనం చేసిన విషయాలను, అభ్యుదయ రచయితలు ముందుకు తీసుకుపోయారు. ప్రజానాట్యమండలి, గురజాడ దేశభక్తి గేయాన్ని, పూర్ణమ్మకథ, కన్యక కథ గేయాలను, కన్యాశుల్కం నాటకాన్ని వెలుగులోకి తీసుకొనివచ్చారు. - ప్రజాపోరాటాల రంగస్థలం, ఆంధ్ర ప్రజానాట్యమండలి, పేజీ 42

ప్రఖ్యాతివహించిన "మాభూమి'' నాటకం రచనలో, రిహార్సలలో చంద్రంగారు ఎంతగానో తోడ్పడ్డారు. ప్రజానాట్యమండలి ప్రదర్శనలను, ఇతివృత్తాలను తీర్చిదిద్దారు.

అనుబంధం - 1

పది, పదిహేనేళ్ళలో కమ్యూనిస్టులు తెలుగు సమాజాన్ని గుర్తించలేనంతగా మార్చివేశారు!

- మహీధర

1934 ప్రాంతాలలో దేశంలో పలుముఖాలుగా సోషలిస్టు శక్తులు ఆంధ్రలో విస్తరిస్తున్న ఒక పార్టీగా రూపొందాయి. 1934-35లలో సోషలిస్టు సిద్ధాంతం ప్రచురణ కుద్యమించిన మా అన్నదమ్ములం 1935 అక్టోబరులో కమ్యూనిస్టు పార్టీలో సభ్యులం అయ్యాం. మేమేకాదు, ఆ ప్రథమ దినాలలో కమ్యూనిస్టు పార్టీవేపు చేరిన తెలుగు యువతలో అత్యధిక భాగం జాతీయ కాంగ్రెస్ నడుపుతున్న ఉద్యమాలలోంచి వచ్చినవారే. ప్రధానంగా గాంధేయవాదం ప్రభావమూ, ప్రత్యక్షంగానో పరోక్షంగానో సమాజ సంస్కరణోద్యమంతో సంబంధాలు గల వారూనే. కార్యకారణ సంబంధాలను బోధిస్తూ ప్రపంచ గతిక్రమాన్ని గురించి మార్క్సు చెప్పిన సూత్రాల అవగాహనలో వారు సంఘ సంస్కరణోద్యమాన్ని కొత్త దృష్టిలోంచి చూశారు. ఆ కొత్త దృష్టి వారిలోని సమాజ సంస్కరణాభిలాషకు క్రియాశీల ఉత్తేజాన్ని ఇచ్చింది. ఆ ఉత్తేజంతో, యువరక్తపు వేడిలో, జాతీయోద్యమం ఉద్దీపింపచేసిన **త్యాగోత్సాహంతో వారు, పది పదిహేనేళ్ళలో తెలుగు సమాజాన్ని గుర్తించరానంతగా మార్చివేశారు.**

ఇళ్ళల్లో పెద్దవారిని, తల్లిదండ్రులను, గ్రామాలలోని కట్టుబాట్లను కూడా ధిక్కరించి ఈ యువకులు తమ భార్యలను కూడా తమతోపాటు కార్యరంగంలోనికి తెచ్చారు. పార్టీ కొత్త కేడరును తయారుచేసుకొనేందుకు నాయకత్వంతో వేసవి పాఠశాలలను నడిపింది. ప్రజాసమస్యల పరిష్కారానికై సమిష్టి కార్యాచరణను ప్రోత్సహించారు. అందుకై గ్రామాల్లో ప్రజా సంఘాలను నిర్మించారు. రైతు సంఘాలు, వ్యవసాయ కూలీ సంఘాలు, మహిళ, యువ, చివరికి బాల సంఘాలు, వీనికి వత్తాసుగా రచయితలకు సంఘం. కళాకారులకు సంఘం. ఈ పనుల వత్తాసుతో దేశ సమస్యలమీద సామాన్య ప్రజలను స్పందింపజేసి, త్యాగస్ఫూర్తిని కలిగింపగలిగారు. బెంగాల్ కరువు రోజుల్లో అక్కడికి ధాన్యం గ్రామాలలో పోగుచేసి పంపారు. తిండిలేక, ప్రజాసేవలో నీరసపడి రోగపడిన

పార్టీ కేడరును తీసుకువచ్చి శిబిరాలలో వారిని పోషించి బాగుచేసి మరల పంపారు. (బందరు శిబిరం)

స్త్రీ విద్యను ప్రోత్సహిస్తూ తమ చెల్లెళ్ళనూ, కూతుళ్ళను విద్యాలయాలకు తెచ్చారు. వారిని ఉద్యోగాలకు ప్రోత్సహించారు.

అన్నింటికన్నా ప్రధానమైనది వివాహ విధిలో వారు ప్రవేశపెట్టిన మార్పు. సభాముఖంలో వధూవరులచేత ప్రమాణాలు చేయించడంతో వివాహ విధి ముగుస్తుంది. ప్రారంభ సంవత్సరాలలో వివాహ విధి కాలాన్ని పొడిగించేందుకు ఉపన్యాసాలు వుండేవి. వివాహ వ్యవస్థ పుట్టు పూర్వోత్తరాలు - వివాహ విధిలో వివిధ ఆచారాల పుట్టుపూర్వోత్తరాల గురించి విధిగా ప్రసంగాలుండేవి. ఆర్థిక మాంద్యము ఫలితంగా కాలుచేతులు ఆడని పరిస్థితులు దేశంలో వుండడంచేత ఖర్చు తగలకుండా సులభంగా తేలిపోయే ఈ దండల పెళ్ళి లేక మీటింగు పెళ్ళి పద్ధతికి ఒక విధంగా జనం ఎగబడ్డారు. కమ్యూనిస్టులు కానివారు కూడా యీ పద్ధతికే వోటు నివ్వడంతో ఈనాటికిదే పద్ధతిని అనుసరించబడుతూంది. ఇటీవల కాలంలో డబ్బున్నవాళ్ళు పందిళ్ళకూ, అలంకారాలకీ, విందులకీ విపరీత వ్యయం చేస్తున్నా, వివాహ వ్యవధీ, పద్ధతి మాత్రం దండల పెళ్ళి పద్ధతికే కట్టుబడి వుంటున్నాయి.

యుద్ధకాలంలో నిత్యావసర వస్తువుల పంపకంలో సహకార సంస్థల్ని ప్రోత్సహించారు. ప్రభుత్వపు వ్యవహార పద్ధతులకు ఫలితంగా మరమ్మతులకు నోచుకోకుండా పోతున్న కాలువలు, మురుగు కాలువల మరమ్మతులను జనసమీకరణతో పూర్తిచేశారు.

ఈ విధంగా సర్కారు రాయలసీమ జిల్లాలలో కమ్యూనిస్టు పార్టీ మార్క్సిస్టు సిద్ధాంతాల ప్రభావంతో అంతవరకూ సమాజంలో సహజ క్రమంలో విస్తరిల్లుతున్న ఫ్యూడల్ వ్యతిరేక సంస్కరణలను చారిత్రక పరిజ్ఞానంతో త్వరితపరిచారు. తాము ముందుండి దారితీశారు. పది పదిహేనేళ్ళలో తెలుగు సమాజపు స్వరూపమే కాదు, సంస్కారంకూడా మారిపోయింది. సమాజాన్ని వెనక్కిలాగి పట్టుతున్న కులవ్యవస్థ నామమాత్రావశిష్టం అయింది. అంతర్వర్ణ వివాహాలను జనం తప్పుపట్టే స్థితి పోయింది. ఆడపిల్లలు మగవాళ్ళతో సమంగా ఉన్నత విద్య పొందుతున్నారు. ఉన్నతోద్యోగాలు చేస్తున్నారు. దేశ విదేశాలలో స్వతంత్రంగా జీవిస్తున్నారు. సాహిత్య పీఠాల నెక్కుతున్నారు. రచయిత్రులుగా రాణిస్తున్నారు. సాహిత్యం స్వరూపంకూడా మారిపోయింది.

మానవత్వం, సర్వసమానత్వం, ప్రజాతంత్ర స్వభావం జీవిత ధర్మాలుగా ముందుకు వచ్చాయి. కులం పెద్దరికాలు, సాంప్రదాయికాచారాల సర్వప్రాధాన్యం వెనక్కిపోయాయి.

తెలంగాణా జిల్లాలలో నిజాం వ్యతిరేక, భూస్వామ్య వ్యతిరేక సాయుధ పోరాటానికి కమ్యూనిస్టు పార్టీ నడుంకట్టింది. దేశకాల పరిస్థితుల ప్రభావంతో 1945 వరకూ ఆ జిల్లాలలో సాగుతుండిన విద్యా, సాంస్కృతిక సంస్కరణోద్యమం ఆర్థిక సంస్కరణోద్యమంగా పరివర్తన పొంది, భూమి సంబంధాలపై తిరుగుబాటుగా విస్తరించింది. ఈ ఫ్యూడల్ వ్యతిరేక పోరాటం సాయుధ రూపం ధరించింది.

ఆ పోరాటాలు అనేకమంది కవుల్నీ కథా రచయితల్నీ, నవలల్నీ, నాటకాల్నీ ముందుకు తెచ్చాయి.

1948 నాటి వరకూ జరిగిన ఈ పరివర్తనలకు మార్గదర్శకత్వం, నాయకత్వం ఆంధ్ర మహాసభ కమ్యూనిస్టు పార్టీలది కాని, ఒక్కమారుగా కమ్యూనిస్టు పార్టీ ఈ రంగాలన్నింటినుంచి దూరమయింది. పెద్దరికం కోల్పోయింది. అదేకాదు, ఆ ఆర్థిక, సాంస్కృతిక, సామాజిక సంస్కరణోద్యమాలనుంచి పూర్తిగా అదృశ్యమయింది. దేశంలోని రాజకీయ పార్టీలలో ఒకటయింది.

"తెలుగు సంస్కృతి-మార్క్సిజం ప్రభావం"

నాగార్జున విశ్వవిద్యాలయం సదస్సులో మహీధర రామమోహన్, 1992

అనుబంధం - 2

19వ శతాబ్దపు సాంస్కృతిక పునరుజ్జీవన వారసత్వాన్ని స్వీకరించిన కమ్యూనిస్టు ఉద్యమం

- డాక్టర్ వకుళాభరణం రామకృష్ణ

"19వ శతాబ్దపు సాంస్కృతిక పునరుజ్జీవన వారసత్వాన్ని, అందులో వుండే ప్రధానాంశాల్ని కమ్యూనిస్టు ఉద్యమం స్వీకరించింది...

కమ్యూనిస్టు పార్టీ ఎజెండా మాత్రం పరిమితమైన ఎజెండా కాదు. అది చాలా విస్తృతమైన, విశాలమైన ఒక ఎజెండా. దేశ స్వాతంత్ర్యం ఒక్కటే దాని ధ్యేయం కాదు, రాజకీయ, ఆర్థిక, సామాజిక, సాహిత్యం, కళలు, స్త్రీ పురుష సంబంధాలు, విద్య, ప్రజా ఉద్యమాలు, చరిత్ర, తత్వశాస్త్రం మొదలైన అన్ని రంగాలలో కమ్యూనిస్టు పార్టీ

తన ప్రత్యామ్నాయ కార్యక్రమాన్ని ప్రజల ముందుకు తీసుకువచ్చింది. ఇది చాలా జాగ్రత్తగా ఆలోచించి రచించిన ఒక భవిష్యత్ ప్రణాళిక. ఈ అంశాలన్నీ కమ్యూనిస్టు పార్టీ ఉద్యమంలో భాగంగా వున్నాయి. అయితే ఇందులోని అంశాలు అంతకుముందు వచ్చిన రాజకీయ ఉద్యమాలలో కూడా వున్నాయా లేదా అని అనవచ్చు. అయితే, 19వ శతాబ్దంలో వచ్చినటువంటి మేధావులు, సంస్కర్తలు, జాతీయోద్యమంలో వచ్చినటువంటి జాతీయ బూర్జువా వర్గం (ఈ పదం వాడుతున్నందుకు క్షమించాలి- పెట్టుబడిదారీ వర్గం అని అయినా అనవచ్చు.) వెనుకున్నదానికంటే, ఆశించిన దానికంటే కమ్యూనిస్టు పార్టీ ఈ అన్ని రంగాలలో ముందుకు పోయింది.

ఉదాహరణకు స్త్రీ, పురుష సంబంధాలు సమాజంలో ఏ విధంగా వుండాలి అనే విషయంలో కమ్యూనిస్టు పార్టీ ఏమి చెప్పిందో చూద్దాం. సిద్ధాంతపరంగా ఈ విషయంలో కమ్యూనిస్టులు ఏమి చెప్పారో తెలుసుకోవాలంటే పుచ్చలపల్లి సుందరయ్యగారు వ్రాసిన "విశాలాంధ్రలో ప్రజారాజ్యం" అనే పుస్తకం ఒకసారి చూడండి. ఇది 1946లో వ్రాసిన పుస్తకం. దీని టైటిల్ కూడా చూడండి. దాని శీర్షిక "విశాలాంధ్రలో ప్రజారాజ్యం" ఇదే నినాదం 1952 ఎన్నికలలో కూడా కమ్యూనిస్టు పార్టీ యిచ్చింది. విశాలాంధ్రలో ప్రజారాజ్యం అన్న ప్రతిపాదన ఒక్క కమ్యూనిస్టు పార్టీ కార్యక్రమంలో తప్ప ఆంధ్రరాష్ట్రంలో ఏ యితర రాజకీయ పార్టీ ఎన్నికల ప్రణాళికలో లేదు. ఆంధ్ర ప్రజలందరూ ఏకమై ఒక రాష్ట్రాన్ని ఏర్పరచుకోవాలి అన్న నినాదం ఏ యితర రాజకీయ పార్టీ యివ్వలేదు. ఈ విషయాన్ని అప్పుడు నిర్ద్వంద్వంగా చెప్పిన మరొక రాజకీయ పార్టీ ఏదీ లేదు.

"విశాలాంధ్రలో ప్రజారాజ్యం" నినాదం, దాని విశిష్టత

ఆంధ్ర దేశంయొక్క ఐక్యత, ఆంధ్ర ప్రజలు నివసించే మూడు ప్రాంతాలు కలిసి ఒక రాష్ట్రం ఏర్పరచాలనే ప్రతిపాదన తమ ఎన్నికల ప్రణాళికలో చేసిన పార్టీ కమ్యూనిస్టు పార్టీయే తప్ప మరొకటి లేదు. దీనికి విశాలాంధ్ర అని కమ్యూనిస్టులు పేరు పెట్టారు. విశాలాంధ్రలో రావలసినటువంటి ప్రజారాజ్యం గురించి ఒక కమ్యూనిస్టు నాయకుడు ఎంత గొప్ప బ్లూప్రింటు (నమూనా ప్రణాళిక) తయారుచేశారంటే ఎక్కడో దర్శి తాలూకాలో మారుమూలనున్న ఒక వాగు సంవత్సరానికి పది నెలలు నీరు

వుండని దోర్ణపు వాగు (అక్కడే మా స్వగ్రామం (పాకల) వుంది)కు అడ్డంగా ఒక కట్టగట్టి, అక్కడ కనుక నీటిని ఆకట్టుకొన్నట్లయితే అక్కడ వున్న రైతులకు ఇది ఉపయోగపడుతుంది అన్నంతటి సూక్ష్మమైన వివరంతో సమా మొత్తం ఆంధ్రదేశం యొక్క ఆర్థిక, సామాజిక, సాంస్కృతిక భవిష్యత్ ప్రణాళికను విశాలాంధ్రలో ప్రజారాజ్యం అన్న పుస్తకంలో ఆయన వ్రాశాడు. అందులో స్త్రీ, పురుష సంబంధాల గురించి, స్త్రీలకు కావలసిన హక్కుల గురించి కూడా వ్రాశారు.

ఒక సోషలిస్టు సమాజంలో వుండే స్త్రీల ప్రసూతి సెలవు మొదలు విడుకుల హక్కుల వరకు స్పష్టంగా వ్రాశారు. విడాకులు ఏ పరిస్థితులలో తీసుకోవచ్చు, విడాకుల హక్కు ఏ విధంగా తీసుకోవచ్చు అన్న విషయాలదాకా వ్రాశారు. దానితో మీరు ఒప్పుకోవచ్చు విభేదించవచ్చు. చాలా విప్లవాత్మకంగా వున్నాయని అనుకోవచ్చు లేదా చాలా మితవాద ధోరణిలో వున్నాయని అనుకోవచ్చు కాని కమ్యూనిస్టు పార్టీకి ఒక ప్రత్యామ్నాయమైన ప్రణాళిక అందులో వుంది. ఎందుకంటే 19వ శతాబ్దంలోగానీ లేదా 20వ శతాబ్దంలోగానీ జాతీయోద్యమంలోగాని రానటువంటి ఒక బ్రహ్మాండమైన మార్పు, ప్రాపంచిక దృక్పథంలో, కమ్యూనిస్టు ఉద్యమ ప్రాపంచిక దృక్పథంలో వచ్చింది."

"ఆంధ్ర జాతీయ పునరుజ్జీవనోద్యమంలో కమ్యూనిస్టు ఉద్యమం నిర్వహించిన పాత్ర"

ఏటుకూరి బలరామమూర్తి ప్రథమ వర్ధంతి స్మారకోపన్యాసం, 1997 ఏప్రిల్ 3వ తేదీ

డాక్టర్ వకుళాభరణం రామకృష్ణ, కమ్యూనిజం, 1997 మే

సంపాదక లేఖలు . . .

జులై సంచిక కమ్యూనిజం బాగుంది. "నేనెలా కమ్యూనిస్టునయ్యాను?" కీ॥శే॥ మోటూరు హనుమంతరావుగారి స్మృతులు, రాజబహదూర్‌గౌడ్ జీవితం - సాహిత్యం గురించి ఇంటర్వ్యూ, అలాగే కుల వ్యత్యాసాల నిర్మూలన గురించి శ్రీ ముళ్ళపూడి వ్యాసం, అందుపై చర్చావేదిక ప్రారంభించడం, చరిత్ర పాఠ్యాంశంగా తీసివేస్తే జరిగే తీవ్ర నష్టం గురించి డా॥ వకుళాభరణం రామకృష్ణగారి వ్యాసం అన్నీ మంచి ప్రేరణ కల్గిస్తున్నాయి. కుల సమస్య ఈనాటికీ మనం ఎదుర్కొంటూనే ఉన్నాము. ఇందుపై చర్చ ఎంతో ఉపయోగకరం.

లలితా జోషి

పోషల్ సైంటిస్ట్, ప్లాట్ నెం. 122, బ్లాక్ 'ఎ', సెక్టర్ 2,
అయినాపూర్ టౌన్‌షిప్, పుప్పల్‌గూడ, రంగారెడ్డి జిల్లా - 500 075

కులాన్నీ, వర్గాన్నీ ఒకటిగా చూడరాదు!

నేడు భారతదేశంలో కులాలు, వర్గాలు 'ఓవర్ లాప్' అయిన మాట వాస్తవం. అయినప్పటికీ కులాన్ని, వర్గాన్ని ఒకటిగానే చూడటం సరిగాదు. కులతత్వాన్ని వ్యతిరేకిస్తూ, సాంఘిక న్యాయాన్ని బలపరిచే అన్ని శక్తులను సమీకరించి ఐక్య పోరాటాన్ని సాగించటం ఎంతేని అవసరం.

అంతేగాక ఆర్థిక, రాజకీయ, సామాజిక రంగాల్లో ఈ పోరాటాన్ని సమన్వయ పరచి సాగించాల్సి వుంది. అన్నింటికీ సమాన ప్రాముఖ్యతను యివ్వాలి.

గతంలో ఆర్థిక, రాజకీయ రంగాలలో కుల వ్యవస్థకు వ్యతిరేకంగా జరిగే పోరాటానికి కమ్యూనిస్టులం ప్రాముఖ్యత నిచ్చేవారం. దళిత వర్గాలు, వెనుకబడి వున్న కులాల ఆర్థిక పరిస్థితిని మెరుగుపరచి, రాజకీయ హక్కులు సాధించితే, సామాజిక రంగంలో కూడ తమ కాళ్ళపై నిలబడి పోరాడటానికి వారికి సహాయకరంగా వుంటుందని అనుకునేవారు. అందుకే భూమి సమస్య, కూలి సమస్య, సంక్షేమ పథకాలు, రిజర్వేషన్ పాలసీలకు ప్రాముఖ్యత ఇచ్చేవారం.

చండ్ర రాజేశ్వరరావు
"భారతదేశంలో కులవ్యవస్థ",
అధ్యయన పదస్సు, విజయవాడ, 1992

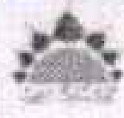
BCI

Communism (Telugu Monthly) Regd. No. AP/VJA/41156I2001

"కమ్యూనిజం"

Printed and Published by E. Nageswara Rao for Visalaandhra Vignana Samithi at Nagarjuna Enterprises, Chandram Buildings, Vijayawada-520 004.
Editor : EDUPUGANTI NAGESWARA RAO

మనసు ఫౌండేషన్ పుస్తకాల పరిశీలనాపట్టిక

పుస్తకం సంఖ్య	KLVA106M121
పుస్తకం పేరు	కమ్యూనిజం
తారీఖు	07 February 2025
ముందు అట్ట	YES
వెనుక అట్ట	YES
మొత్తం పేజీలు	129
పెద్ద సైజు పేజీలు	NO
ఖాళీ పేజీలు	C.I BCI
లేని పేజీలు	NO
తయారు చేసినది	P. Jayamma
పేజీలు విడదీసినది	P. Jayamma
స్కాన్ చేసినది	Navya
పరీక్ష చేసినది	AMRUTHA
పేజీలు సరిచూసినది	
బైండింగు చేసినది	
ప్యాకింగు చేసినది	
పరిస్థితి	good